NICOLAE I. ARNĂUTU

12 INVAZII RUSEȘTI ÎN ROMÂNIA

Titluri disponibile:

1). *Florin Marcu,* **Dicţonar uzual de neologisme**, 352 p., **10995 lei.**

2). *I. Oprişan,* **Lucian Blaga printre contemporani. Dialoguri adnotate**, 608p., **6800 lei;**

3). *Victor Kernbach,* **Enigmele miturilor astrale**, 288 p., **4995 lei;**

4). *Mihai Gheorghe Andrieş*, **Enigmele oceanului planetar**, 304 p., **4500 lei.**

5). *Mihai Gheorghe Andrieş*, **Fascinaţia comorilor**, 368 p., **4600 lei.**

6). **Procesul Mareşalului Antonescu, vol. I–II**, 432+464 pagini, ediţie nouă, **15500 lei;**

7). *Marian Vasile*, **Noţiuni de teoria literaturii pentru învăţământul preuniversitar**, 160 p., **2995 lei.**

8). *Homer*, **Odiseea**, text la două culori, 288p., **3895 lei.**

9). *Stefan von Iankovich*, **M–am reîntors din moarte**, 224 p., **4995 lei.**

10). *Horia Matei*, **Enigmele Terrei**, vol. I–II, 368+368 p., reeditare; **14950 lei;**

11). **Dicţionar de cuvinte, citate, expresii celebre**, 384 p., **7995 lei;**

12). *Mihai Eminescu*, **Răpirea Bucovinei** (cu documentele oficiale ale răpirii), 224 p., **6495 lei;**

13). *Charles Berlitz*, **Triunghiul Bermudelor**, 224 p., **4995 lei;**

14). *Mariana Vrancea*, **Minienciclopedia secretelor gospodăreşti**, 272 p., **6495 lei;**

15). *Viorel George Dumitru*, **Matematica pentru examenul de admitere la liceu**, 240 p., **5495 lei;**

16). *Dr. Norma Williams, Hetty Einzig,* **Totul despre sănătatea femeii**, 320 p., **7495 lei;**

17). *Helmut Höfling*, **OZN, preistorie, monştri. Marea carte a faptelor senzaţionale**, 256 p., **5995 lei.**

18). *C. Rădulescu–Motru*, **Timp şi Destin**, 192 p., **5495 lei;**

În curs de apariţie:

I). *Mareşal Ion Antonescu*, **Românii, originea, trecutul, sacrificiile şi drepturile lor**, 112 p. + hărţi, **3995 lei;**

II). *Pamfil Şeicaru,* **Scrieri din exil. I Figuri din lumea literară; II Portrete politice**, 480 + 448 p., **16995 lei;**

III). **Mareşalul Antonescu în intimitate. Corespondenţă particulară inedită**, 192 p., **4595 lei;**

NICOLAE I. ARNĂUTU

DOUĂSPREZECE INVAZII RUSEŞTI ÎN ROMÂNIA

Coperta de VALENTIN TĂNASE

Editura VESTALA
ISBN 973 - 9200 - 34 - 6
Editura SAECULUM
ISBN 973 - 9211 - 39 - 9

© Toate drepturile pentru versiunea românească sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.
Titlul original: *Douze invasions russes en Roumanie*, Editions Cuget Romanesc, Buenos Aires, 1956

NICOLAE I. ARNĂUTU

DOUĂSPREZECE INVAZII RUSEŞTI ÎN ROMÂNIA

Cu o prefaţă de
APOSTOL STAN

Traducere, cronologie şi indice de nume de
MIHAI POPESCU

Editura SAECULUM I.O. Editura VESTALA
Bucureşti, 1996

"Veniți în număr mare, pentru a ne ajuta, rușii s-au instalat în Moldova ca cuceritori.

Călăuziți fiind de această mentalitate, au pus stăpânire pe toate orașele și satele, pe toate clădirile oficiale și particulare, pe toate aprovizionamentele și pe toate căile ferate. Invocând secretul operațiunilor, au impus trupelor noastre să se miște pe jos și numai pe anumite drumuri și să nu cantoneze decât în localitățile cele mai mizerabile.

Trebuie însă să se știe, că la acea epocă - în ajunul revoluției - toate operațiunile lor militare se reduceau în a jefui, teroriza populația, dezonora femeile și distruge toată avuția noastră națională...

Se urmărea cu metodă și perseverență distrugerea forțelor militare și dezorganizarea autorităților noastre legale, pentru a se putea pune mai repede și cu mai multă ușurință în aplicare planul infernal, conceput și stabilit în cele mai mici detalii, chiar în ziua când același guvern semnase alianța cu noi. România era destinată a fi împărțită între Austria, Bulgaria și Rusia. Eram victima unei trădări...

Pentru că nu vroiam să mergem să murim în Rusia, au decis să ne facă să murim la noi în țară. Numai astfel se explică măsurile cu caracter distrugător, luate în contra noastră.

Sub pretext că Moldova este mult prea mică pentru nevoile operative ale armatelor rusești, *ne-a impus să ne restrângem de trei ori zonele pe care se adunase, spre refacere, diviziile noastre.* Din această cauză, soldații români au fost necontenit grămădiți, astfel încât, la un moment dat, au ajuns câte 50 într-o cameră mică și sărăcăcioasă, lipsită de lumină și de aer. În același timp soldații ruși, răspândiți în țara întreagă, erau repartizați câte unul sau cel mult doi la o casă.

Comandamentul rus, arătând, în contra evidenței, că armatele lor suferă de foame, *ne-a impus să le punem la dispoziție toate rezervele noastre alimentare.* O sută de mii vagoane cu cereale, în mare parte ridicate cu forța și prin crimă, au trecut, astfel, în magaziile lor, tocmai în perioada când soldatul nostru nu avea altă hrană zilnică decât o bucată de mămăliga și suferea cumplit de foame. În schimb, soldatul rus era hrănit cu pâinea și carnea noastră; cu unt, zahăr, ceai și băutură fără măsură."

Mareșal Ion Antonescu,
Românii. Originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor

„Dacă se obiectează că scopul politicii ruseşti nu era extinderea teritorială, voi răspunde că evoluţia evenimentelor este mai puternică decât orice previziune şi că Rusia nu a pornit în marş de peste un veac de pe malurile Niprului doar pentru a se opri pe malurile Prutului."

(Kisseleff, 1832)

Prefață

Cartea de față abordează și tratează una dintre cele mai importante probleme ale României în epoca modernă și contemporană, anume rolul Rusiei țariste și comuniste în devenirea noastră istorică. Ea atinge un aspect major al istoriei noastre naționale, plămădită la confluența unui șir întreg de influențe străine, cu vicisitudini mai mari sau mai mici în diferite momente istorice, care și-au pus neîndoielnic pecetea asupra noastră ca națiune. Căci nu trebuie uitat faptul că, după formarea lui ca entitate distinctă, poporul român, care prin număr acoperea o arie extrem de întinsă nord și sud dunăreană, tocmai datorită unui șir întreg de vicisitudini externe – invazii și confruntări între diferiți stăpânitori pentru dominarea spațiului carpato–danubiano–pontic – și-a constituit cu mari dificultăți scutul de apărare, statul. Datorită acelorași împrejurări nefavorabile externe a coexistat un pluralism statal românesc care nu s-a putut articula într-un meterez împotriva expansiunii otomane începând cu secolul al XIV-lea decât în alianță cu regatele Ungariei și Poloniei. Aceste două state creștine erau interesate deopotrivă în stăvilirea pericolului comun care aducea nu numai dominația politică ci și islamizarea.

Principatele Române au purtat, deci, lupte dârze pentru apărarea identității lor politice, sfârșind, în cele din urmă, prin a-și avea un statut distinct în cadrul unor relații speciale cu Imperiul Otoman. Acestea erau reflectate în așa-numitele „capitulații", un fel de tratate dictate de Poartă, prin care, în schimbul plății unui tribut, care însemna răscumpărarea păcii, era conservată autonomia internă, iar Poarta era obligată să garanteze integritatea teritorială a celor două state românești.

Relațiile româno–otomane au fost ulterior alterate de practica politică, turcii alienându-și total Moldova și Țara Românească care, pe fondul unei politici spoliatoare, prin domnii lor cei mai. îndrăzneți, încearcă să se desprindă de sub o tutelă devenită atât de nefastă.

Lupta de emancipare de la finele secolului al XVII-lea și începutul celui următor dobândește pecetea de cruciadă creștină împotriva Islamului întruchipat de puterea otomană. Și cum o asemenea haină era îmbrăcată de Austria și Rusia, care-și coordonau eforturile într-un război de alungare a turcilor din principalele zone ocupate, românii din Transilvania, Moldova

şi Ţara Românească sunt prinşi în aceste evenimente. Ei văd în ele o ocazie favorabilă pentru emanciparea de sub suzeranitatea otomană. Un neîndoielnic ecou a fost stârnit cu deosebire în rândul unei părţi a boierimii şi clerului. Într-o asemenea conjunctură ţările române devin pentru Austria şi Rusia spaţiul de desfăşurare a unui şir întreg de războaie de-a lungul mai multor secole. Pentru Rusia, Moldova şi Ţara Românească devin o parte componentă a ceea ce s-a chemat în decursul unei întregi epoci istorice „chestiunea orientală", adică spaţiul geopolitic care trebuia controlat în vederea realizării ţelurilor ei de moştenire a Imperiului otoman.

Începând cu Petru cel Mare, Rusia deschidea o politică externă de expansiune nu numai spre Marea Baltică şi Marea Neagră, ci şi spre spaţiul românesc aflat sub suzeranitatea otomană. În acest context, în urma unei alianţe cu Dimitrie Cantemir, ţarul Rusiei invada pentru prima dată Moldova, purtând cu turcii o bătălie la Stănileşti, în 1711 pe care o pierdea. În decursul secolului al XVII-lea, Rusia a invadat Moldova şi Ţara Românească de patru ori, reuşind să-şi menţină trupele aici timp de mulţi ani în şir.

Prin aceste războaie, Austria şi Rusia au dovedit că scopul lor declarat, anume eliberarea creştinilor de sub ocupaţia otomană, nu coincidea cu politica concretă. În 1774, în urma unui război victorios Rusia smulgea Porţii dreptul de a se constitui în garant al statutului de autonomie al Moldovei şi Ţării Româneşti. Pe o asemenea cale o serie de abuzuri şi excese otomane în raport cu cele două state româneşti erau anihilate, dar nu în favoarea întăririi suveranităţii româneşti, ci în scopul pregătirii bazei juridice pentru înlocuirea suzeranităţii otomane cu protectoratul rusesc. În contextul aceloraşi înfrângeri ale Porţii, după ce în răstimpul 1718-1739, anexase Oltenia, fiind apoi constrânsă s-o restituie, Austria cu complicitatea Rusiei reuşea să amputeze partea de nord a Moldovei - în 1775 - denumită din acel moment Bucovina.

Ocupând pentru a cincea oară Moldova şi Ţara Românească, Rusia se afunda aici într-un război cu turcii desfăşurat în răstimpul 1806-1812, cu intenţia de a-şi întinde frontiera până la Dunăre. A fost un moment dintre cele mai dramatice din istoria românilor în care Rusia, datorită slăbiciunii Porţii, ar fi putut înghiţi ambele state româneşti. Dar chiar din acel moment, asemenea intenţii ale Rusiei au creat o contrapondere europeană reprezentată atât de Austria cât şi de Franţa. Războiul lui Napoleon împotriva ţarului Alexandru I, în 1812, degajă Moldova şi Ţara Românească de ocupaţia Rusiei. Aceasta eşuase în tentativa de a încorpora cele două state româneşti, dar în nerăbdarea de a obţine evacuarea acestora cu pierderi cât mai mici, Poarta consimţea la încorporarea de către Rusia a părţii Moldovei dintre Prut şi Nistru care va fi cunoscută, începând din acel moment, sub numele de Basarabia. Rusia, prin această amputare teritorială,

îşi dezvăluia clar scopul ei politic şi militar, anume integrarea în imperiul ei a popoarelor creştine de sub dominaţia otomană.

Ceea ce nu putuse realiza în 1812 – anexarea ambelor Principate Române – Rusia spera să înfăptuiască printr–o nouă invazie, în 1828, şi instituirea unei ocupaţii militare până în 1834. Prin Tratatul de la Adrianopole din 1829, puterea ţaristă îşi învăluia poziţia de ocupant în haine de protector. Ca atare, instituia în cele două ţări, prin articolul adiţional al Regulamentelor organice – legiuiri constituţionale ale Moldovei şi Ţării Româneşti – un drept de control efectiv în treburile interne ale acestora. Cu alte cuvinte, într–un răstimp de mai bine de un secol de la războaiele purtate pe teritoriul românesc, ea reuşise să substituie suzeranitatea otomană – rămasă doar sub formă nominală şi concretizată prin plata tributului – cu un protectorat. Aceasta însemna pregătirea Principatelor Române, dacă nu pentru o anexare de jure, cel puţin pentru o guvernare de facto, printr–o serie de instituţii subordonate direct.

Această afectare a statutului extern al Moldovei şi Ţării Româneşti paraliza dezvoltarea social–economică şi politică a naţiunii române frânând cele mai îndrăzneţe aspiraţii. De aici revoluţia de la 1848, care în afară de condiţionările social–economice şi–a propus să descătuşeze Principatele Române de un protectorat rusesc sufocant. Replica Rusiei a fost o nouă invazie în toamna lui 1848, care a afectat însăşi Transilvania cuprinsă, de asemenea, de lupta pentru emancipare a naţiunii române.

Rusia stingea asemenea focare revoluţionare, într–o anumită măsură o prelungire a schimbărilor din Europa occidentală prin promovarea principiului naţionalităţilor la rangul de politică de stat. O extensiune în Europa răsăriteană a unui asemenea principiu însemna moartea Rusiei absolutise şi expansioniste. Din aceste motive a decurs politica ei brutală de jandarm european, de contracarare a unor evoluţii politice potrivnice scopurilor ei expansioniste.

Numai că politica rusească de moştenire a Imperiului otoman devine treptat – încă din anii premergători lui 1848 – una de echilibru a sud–estului european. Poarta era incapabilă, fie să reziste în faţa expansionismului viguros rusesc, fie să se reformeze prin confederare cu naţionalităţile din cuprinsul ei. Date fiind şi interesele economice specifice, îndeosebi cele comerciale ale Marii Britanii şi Franţei, Imperiul otoman intră astfel sub tutela acestor două mari puteri. Principatele Române devin, astfel, obiect de rivalitate al Rusiei nu numai cu Turcia, ci şi cu Marea Britanie şi Franţa. Ele intră în sfera de interes a acestora, mai cu seamă datorită poziţiei lor strategice la Dunărea de Jos, nu numai comercial, ci şi politic. Sub acest din urmă raport, în timpul revoluţiei de la 1848, românii ceruseră guvernelor occidentale un ajutor în vederea creerii unui regat în întregul

lor spațiu geografico–etnic, prin desființarea dominației celor trei imperii limitrofe care își disputau aici influența și dominația: otoman, țarist și habsburgic.

Invazia Principatelor Române de către Rusia în 1853 aducea, în fine, o ripostă occidentală, mai precis o asociere a Marii Britanii, Franței și Sardiniei la războiul Turciei împotriva puterii țariste și la transferarea lui în Crimeea. Încheiat în 1856 prin Tratatul de la Paris, acest conflict militar era de o însemnătate excepțională pentru români. Cum se ceruse la 1848, marile puteri europene desființau protectoratul Rusiei asupra Principatelor Române, consacrându–le un statut extern de autonomie, dar mai ales netezindu–li–se calea pentru constituirea unei Românii, un stat semiindependent a cărui existență era sub garanție europeană. Din acel moment, după ce și–au înfăptuit statul național, românii și–au organizat instituțiile social–economice și politice potrivit modelului occidental de dezvoltare. Asiatismul imprimat de seculara dominație otomană, dar și de deceniile de dominație rusească a fost treptat înfrânt printr–o modernizare accelerată.

Anii independenței,1877–1878, după o colaborare militară cu Rusia în războiul comun purtat împotriva Turciei în Peninsula Balcanică acutizau contradicțiile României cu această mare putere. Reizbucneau la suprafață aceleași tendințe expansioniste, concretizate în reanexarea sudului Basarabiei, încorporat României după 1856. Și pentru că Rusia se configura – după 1878 – drept principalul pericol al independenței ei, în 1883, România semna o alianță cu Austro–Ungaria și Germania care a constituit un scut de apărare până în preajma primului război mondial.

În timpul desfășurării acestuia, datorită opțiunii pentru o alianță cu puterile Antantei, care recunosc pretențiile asupra provinciilor Austro–Ungariei locuite de conaționali, România s–a aflat alături de Franța și Marea Britanie ca și de Rusia. În aceste împrejurări, soldații români și cei ruși au fost siliți, în anii 1916, să poarte împreună lupte împotriva trupelor germano–austro–ungare. Contaminați însă de morbul revoluționar, inclusiv de bolșevism încă de la începutul lui 1917, trupele ruse aflate pe teritoriul românesc s–au transformat într–un autentic pericol. Ei au dezarticulat frontul și s–au transformat în bande de jaf încercând să bolșevizeze o armată românească alcătuită cu precădere din țărani. În Basarabia, mai ales, în împrejurările în care conaționalii de peste Prut își accentuau lupta de eliberare și unitate națională, aceleași trupe ruseți încercau să schimbe direcția curentului de unire cu România.

Adversar implacabil al unei Românii Mari, înfăptuită pe calea autodeterminării naționale, Rusia Sovietică întreține în întreaga perioadă interbelică nu numai un război propagandistic, sub haina comunismului

promovând aceeași politică expansionistă, dar pe calea infiltrării de „comandouri" în Basarabia, ține sub presiune psihologică o întreagă populație. În 1939, pe baza pactului de neagresiune cu Germania, Rusia împărțea cu aceasta Europa, răsăriteană în sfere de influență. În 1940 provoca o nouă „invazie" nu numai în Basarabia, ci și în nordul Bucovinei. Dădea, astfel, o lovitură puternică României Mari diminuată ulterior prin pierderea nordului Transilvaniei și a Cadrilaterului. În 1941, însă, prin eliberarea Basarabiei și nordului Bucovinei, România se afla în război cu Rusia sovietică până în 1944, câțiva ani desfășurat în spațiul ei teritorial.

În vara lui 1944, România era expusă la cea mai periculoasă invazie rusească din istoria ei. Deși prin negocieri diplomatice se încercase, dacă nu evitarea – în fapt, o imposibilitate –, cel puțin condiționarea ei de o garanție anglo-americană, România a rămas singură în fața unei Rusii sovietice atotputernice. Ca niciodată în istoria ei modernă și contemporană, nu s-a găsit o forță externă de contrabalans. Ca atare, prin intermediul armatei roșii de ocupație, nu numai că erau impuse amputări teritoriale – reîncorporarea Basarabiei și a nordului Bucovinei – dar România în întregul ei era supusă unui proces complex de asimilare. Aceasta comporta schimbarea structurilor social-economice și politice de nuanță democrat-liberală cu așezăminte cu caracter etatic totalitar. Tot ocupanții sovietici au adus în furgoanele lor nu numai manualele de ideologie comunistă ci și grupusculul de activiști de la Moscova. Adăugându-li-se elementele locale, toți aceștia s-au lansat într-o acțiune politică de înfeudare a României, de transformare a ei într-o colonie sovietică.

Ca și boierii de la 1848 care alergaseră în întâmpinarea armatelor ruse de ocupație în vederea zdrobirii unei revoluții democratice, liberale și naționale, tot astfel grupuri restrânse de elemente declasate, de oameni lipsiți de orizont și o mulțime de oportuniști s-au constituit, pe fondul ocupației sovietice, într-o nouă clasă politică pusă în slujba Moscovei. S-au realizat astfel transformări structurale atât de adânci și contradictorii cu întreaga evoluție a României în epocile modernă și contemporană, încât țara a fost cufundată în etatismul medieval-asiatic, în absolutism politic și mărginire culturală și intelectuală. Ocupantul sovietic în România s-a menținut și după retragerea armatei roșii – în 1958 –, datorită instrumentului intern lăsat de acesta, anume regimul unui partid politic totalitar și al unei nomenclaturi care, în pofida împănării în straie naționale, a guvernat în chip dezastruos până în 1989, când, printr-o revoluție sângeroasă tot eșafodajul ridicat și apărat de stăpânirea sovietică timp de decenii s-a prăbușit ca un castel clădit pe nisip.

Cartea de față, scrisă în 1955, cu scopul de a atrage atenția Occidentului asupra agresivității Imperiului sovietic, oferind drept model România, spre

a se demonstra cât de înrădăcinată istoric era o asemenea politică, propunea drept instrument de contrabalans o poziție de forță. Occidentul însă, conștient că pe acea cale se putea ajunge la un război nuclear devastator, a adoptat, dimpotrivă, politica „întrecerii pașnice", a coexistenței propusă chiar de Kremlin care a avut drept rezultat epuizarea Rusiei sovietice în cursa înarmărilor. Din această cauză, pe măsură ce-și sporea arsenalul de ogive nucleare, Uniunea Sovietică era tot mai imobilizată în subdezvoltarea economică. Și-a luat astfel un răgaz pentru revigorarea unui sistem asfixiat, conducătorii din Kremlin închipuindu-și că prin „perestroika și glasnost" vor deschide supapele de siguranță unui sistem social-politic atrofiat prin relativa relaxare politico-ideologică, neurmată de reforme efective. Imperiul sovietic a fost cuprins de o mișcare națională în toate provinciile lui unionale, culminând, în 1991, cu descompunerea, un caz unic în istorie de dezmembrare a unei mari puteri fără un război în exterior și fără răscoale interne.

Prin năruirea supraputerii moscovite, România scapă de un coșmar și un pericol care au planat ori s-au exercitat efectiv în unele perioade de timp, cel puțin două secole. S-au creat împrejurări europene extrem de favorabile, în genul acelora de după 1856 și din deceniile următoare care ne-au permis să realizăm marile noastre idealuri social-economice, politice și naționale. Invaziile și agresiunile rusești care ne-au adus atâtea nenorociri, inclusiv amputarea teritorială a Basarabiei și nordului Bucovinei, nu pot rămâne în noua conjunctură doar amintiri istorice. Ele nu pot fi niciodată omise din gândirea politică, atâta timp cât provinciile menționate se află încă alienate dincolo de matca noastră națională. Cu atât mai mult, nu poate fi uitată atitudinea Rusiei față de România de către oamenii politici, îndeosebi de aceia legați de trecutul comunist care privesc cu reticență ataşarea noastră la euro-atlantism.

Și pentru toți acești ezitanți, dar nu numai pentru ei, cartea lui Nicolae Arnăutu se poate constitui ca un „memento" indispensabil. Recomandăm, prin urmare, publicarea ei, menită să umple nu numai un gol de informație, dar mai ales să dea o îndrumare pentru un anume gen deficitar de gândire politică răspândită până în straturile de jos ale poporului.

APOSTOL STAN

Cuvânt înainte

Situaţia ţărilor aflate de cealaltă parte a cortinei de fier, impropriu numite satelite, din moment ce sunt ocupate militar de Rusia şi supuse voinţei sale, pune o problemă pe zi ce trece mai acută.

Au trecut mai bine de zece ani de când Armata Roşie a intrat în România şi în statele vecine. A trecut şi timpul în care circumstanţele tragice ale acestei ocupaţii nu afectau decât victimele sale directe şi în care doar o mână de emigranţi susţineau cauza acestor oprimaţi. Astăzi este pus în joc însuşi viitorul lumii libere prin tolerarea unei dominaţii militare căreia nimic nu-i justifică nici rigoarea, nici durata, nici dramaticul corolar politic.

Lucrarea de faţă prezintă istoria celor douăsprezece invazii ruseşti cărora poporul român le-a fost victimă în cursul existenţei sale, douăsprezece opriri dintr-un drum al crucii care începe cu primul contact al populaţiilor moldo-valahe cu puternicul lor duşman din răsărit şi continuă astăzi prin cumplita opresiune pe care o cunoaştem. Documentele folosite de autor în sprijinul tezei sale, sunt luate fie din surse de informare ruseşti, fie din protocoalele conferinţelor internaţionale, din arhivele diplomatice sau din memoriile personalităţilor politice din diverse ţări. Figurează, de asemenea, aici extrase din presa occidentală de la începutul secolului al XIX-lea, în care scopurile imperialiste urmărite de Rusia erau deja foarte clar denunţate şi în care lupta dusă de poporul român şi suferinţele îndurate de el pentru cucerirea independenţei sale erau prezentate în plină lumină.

Documentaţia istorică adunată astfel ar trebui să demaşte cititorului adevărul obiectiv al politicii externe ruse, obiectiv pe care Rusia nu l-a pierdut niciodată din vedere în cursul secolelor şi care este cucerirea lumii.

Fie ca strigătul de alarmă lansat de un om a cărui patrie a fost pusă în lanţuri, ca şi al altor milioane de oameni, să poată fi auzit de cei care sunt încă în măsură să-i ajute pe cei înlănţuiţi să redevină liberi şi, prin aceasta, să se salveze pe ei înşişi.

* * *

Autorul ţine să mulţumească tuturor compatrioţilor săi care, într-un fel sau altul, au contribuit la apariţia acestei cărţi, unui tânăr francez care a colaborat la definitivarea textului şi tipografului, al cărui sprijin şi înţelegere i-au fost deosebit de preţioase, dl. Jaime J. Talín.

Dacă această carte trebuie să fie dedicată cuiva, o dedic celei care a ştiut să-l înconjoare pe autor cu o imensă dragoste, l-a învăţat credinţa în justiţia divină şi i-a insuflat dragostea faţă de pământul natal, celei căreia a XII-a invazie rusească i-a distrus căminul şi care, neputând să suporte, şi-a pierdut minţile, propria mea mamă.

Decembrie 1955

Buenos Aires

Poporul român înainte de a lua contact cu ruşii

Cele câteva pagini care urmează sunt destinate să evoce geneza poporului român şi începuturile istoriei sale, înainte ca Rusia – care avea să devină cel mai crunt duşman al său – să-şi fi împins frontierele până la malurile Nistrului.

1. Originea poporului român

După transformarea în provincie romană a regatului Macedoniei (în anul 146 înainte de Hristos), Roma cucerise întreaga Peninsulă Balcanică şi Panonia. În anul 106 înainte de Hristos, împăratul Traian a supus Dacia, învingându-l pe ultimul său rege, Decebal, şi a încorporat-o la rândul ei în imperiu.

Timp de aproape cinci secole, popoarele cunoscute sub numele generice de geţi, daci sau traci au fost apoi romanizate. Ceea ce ştim astăzi despre limbile lor primitive pare să demonstreze că nu erau prea depărtate de limba latină. Cele mai recente cercetări arheologice tind să dovedească, de altfel, că Troia lui Homer nu era alta decât Tracia, în timp ce teza susţinută de Vergiliu în Eneida, conform căruia Imperiul Roman fusese fondat de refugiaţi traci veniţi din „Troia" corespunde tradiţiei şi a primit în zilele noastre o explicaţie ştiinţifică. Ovidiu însuşi este de aceeaşi părere atunci când aminteşte că ar fi scris, aflat în exil la Tomis, un volum de versuri în limba ţării, care semăna cu cea vorbită în Latium. O astfel de înrudire idiomatică explică aparenta dispariţie a limbii dacilor.

Pe baza acestor consideraţii istorice, unii români au putut ajunge până la a afirma că ei nu ar fi urmaşii romanilor, ci strămoşii lor. Această ipoteză, deşi nu în totalitate de nesusţinut, este totuşi cam insolită şi se găseşte chiar în contradicţie clară cu orientarea dată până în prezent cercetărilor. Oricum, poporul dac, după ce a primit amprenta culturii şi civilizaţiei cuceritorilor, a jucat apoi deseori un rol influent în destinele Romei, mergând

până la a-i da împăraţi. Putem citi în Eutropius: „Dacia a fost colonizată de elemente aduse din toate ţinuturile lumii romane". Aceste elemente au introdus aici creştinismul în forma sa romană. Îi regăsim urmele în etimologia anumitor cuvinte româneşti legate de cult.

De-abia sub domnia lui Aurelian, Imperiul Roman, fiind în imposibilitatea de a-şi apăra frontierele răsăritene, şi-a retras legiunile (a cincea, Macedonica, şi a douăsprezecea, Trigemina) în sudul Dunării şi a încredinţat goţilor protecţia Daciei, pe care calitatea lor de aliaţi (foederati) îi obliga să apere frontiera imperiului de pe Nistru.

Românii, care sunt urmaşii colonilor romani, trăiesc în cea mai mare parte între Bug, Ceremuş, Tisa, Dunăre şi Marea Neagră, însă alte grupuri - un milion de aromâni, megleno-românii dispersaţi până la Adriatica se găsesc şi în vechea Macedonie, adică în Grecia, Bulgaria, Iugoslavia şi Albania de astăzi. Populaţia românească numără astfel vreo douăzeci de milioane de suflete.

2. Continuitatea etnică a românilor în Dacia

Cronicarul lui Aurelian, Flavius Vopiscus, referindu-se la retragerea trupelor romane din Dacia, foloseşte expresia „sublato exercitu et provincialibus", care a fost interpretată de Roesler şi - prin el - de către diverşi autori maghiari, ca privind în acelaşi timp plecarea armatei şi a populaţiei provinciei. Astfel încât ungurii, la sosirea lor în Europa, în secolul al X-lea, ar fi găsit Dacia şi mai ales Transilvania depopulate şi că doar mult mai târziu, plecaţi din sudul Dunării, românii ar fi revenit să se stabilească în aceste provincii, atunci când ungurii şi le însuşiseră deja. O serie întreagă de controverse aveau să decurgă din interpretarea lui Roesler.

Bulgarii pretind că poporul român nu este originar nici din Dacia, nici din Bulgaria (Moesia), ci din Tesalia, din Epir, din Muntenegru, din Bosnia-Herţegovina.

Ruşii contestă orice prezenţă a populaţiei româneşti în Basarabia. Sârbii susţin că leagănul acestei populaţii se află la nord de Dunăre, în Dacia. Grecii neagă nu numai existenţa unei emigraţii oarecare din Dacia către sud, ci şi orice legătură de sânge, de limbă sau de obiceiuri şi deci de conştiinţă naţională între români şi aromânii din Macedonia. Se ştie de unde au venit toţi aceşti vecini: bulgarii, sârbii, ungurii, slovacii, cehii, ucrainenii şi ruşii. Datele sosirii lor succesive sunt consemnate în documente

demne de încredere. Ne putem pune deci întrebarea: de unde vin românii? Dacă nu-şi au sorgintea nici în Dacia, nici în Balcani sau dacă, din contră, nucleul lor primitiv fiind format în Dacia, ei au trebuit să o părăsească ori au fost decimaţi acolo de către barbari, care este deci originea acestor populaţii neolatine, înzestrate cu o limbă şi un sentiment naţional diferite de cele ale popoarelor care le contestă şi originea şi permanenţa pe teritoriul lor?

Prezenţa românilor în regiunile pe care le ocupă şi astăzi nu a fost întreruptă niciodată. Problema permanenţei românilor în Dacia s-a pus pentru prima dată cu ocazia acestor controverse. Istoricii au demonstrat pe baza documentelor epocii că, deşi Dacia a purtat pe rând numele diverşilor săi cuceritori din vremea invaziilor barbare: Ţinutul Goţilor, Imperiul Avarilor, Cumania etc., existenţa populaţiei româneşti este frecvent menţionată sub denumirile: Vlacos, Vlahos, Valaches, Walachos, Blachos, Blacos, Blacumen, Bolochoveni, Volochoveni. Vlahii sunt evocaţi la curtea lui Attila şi citaţi în *Cântecul Nibelungilor*, aşa cum a arătat Popa-Lisseanu. Numeroşi cronicari bizantini (Kedrenos, Anna Comnena etc.) se referă la vlahii din Macedonia, ca şi la cei de la Dunăre şi din Ţara de Sus a Moldovei (Bucovina). Astfel, se aminteşte că valahii l-au făcut prizonier pe Andronic Comneanul la graniţa de sud a Poloniei (în anul 1164). Inscripţiile găsite în aceeaşi regiune în alfabet runic (secolul IX) pomenesc faptul că un călător scandinav, numit Rothofs, care mergea spre Constantinopol, a fost ucis de valahi (Blakumen). Cronica aşa-zisă a Notarului Anonim (Anonymus) înregistrează prezenţa românilor în Panonia. Existenţa, în acea epocă, a unei serii întregi de sate româneşti numite „Giudeţe" sau „Cnezate" (adică aproape judeţe sau principate) situate în apropiere de Praga sau de Viena este, de asemenea, confirmată din punct de vedere istoric.

În cronica sa redactată în jurul anului 1100, Nestor din Kiev, relatează prezenţa vlahilor în Dacia şi în Panonia. Documentele care confirmă permanenţa elementului etnic românesc, chiar în cursul acestei epoci destul de tulburi, sunt nenumărate.

Şi alţi savanţi, în afara istoricilor, au furnizat argumente în sprijinul aceleiaşi teze. Astfel, multe întrebări puse de arheologi rămâneseră fără răspuns. În primul rând, cum ar fi fost posibil ca cinci milioane de oameni – populaţia aproximativă a Daciei în acea epocă – să fi trecut Dunărea cu vitele, carele şi uneltele lor, fără ca arheologul să poată găsi nici cea mai mică urmă a acestui exod, fără ca vreun document să facă aluzie la el? Apoi,

cum se poate concepe ca o populaţie destul de însemnată să se fi putut stabili în totalitate în Moesia şi, admiţând că ar fi ajuns acolo, cum se face că nu am aflat de nici un conflict între nou-sosiţi şi populaţia autohtonă? Nu s-a semnalat nici un fel de reformă agrară sau de lege nouă, ca să nu mai vorbim de vreun proces de violare a proprietăţii etc. Absenţa oricărei urme arheologice demonstrează că presupusul exod nu a fost decât o ficţiune.

Dacă vrem o dovadă suplimentară a faptului că populaţia românească nu a fost strămutată, o găsim chiar în caracterul noii ocupaţii căreia i-a fost supusă. Goţii erau aliaţii Romei şi nu duşmanii săi. Cu acest titlu le-a fost încredinţată protecţia Daciei. Ei aveau să rămână aici până în anul 375, când au fugit din faţa hunilor, în sudul Dunării. Urmele lor etnice se pierd în actuala Croaţie.

Ca să revenim la interpretarea pe care Roesler o face textului lui Vopiscus, profesorul St. Marin îi demonstrează lipsa de temei, termenul „provincialibus" trebuind să fie considerat echivalentul pentru „funcţionarii de stat".[1]

Lingviştii au adus şi ei alte contribuţii importante. Ei dovedesc, pornind de la legile filologiei, că procesul formării limbii române, considerată o continuare a limbii latine vulgare, s-a încheiat în secolul al VI-lea. Că limba română era deja formată în acel secol reiese din faptul că toate cuvintele intrate după această epocă, începând cu termenii de origine slavă, nu s-au mai supus aceloraşi legi. Influenţa slavă s-a limitat la vocabular.[2] Gramamtica limbii şi cuvintele cele mai utile în acea epocă sunt de origine latină. Atunci când studiem limba folosită în poezia şi poveştile populare vechi şi în primele texte religioase, găsim un procent de 91 la 96% cuvinte provenite din limba latină.[3]

În plus, în limba română se găsesc cuvinte strâns legate de solul Daciei, care lipsesc din dialectele româneşti din sudul Dunării. De exemplu, doar în Dacia se găsea petrol şi, din acest motiv, doar în Dacia exista cuvântul corespunzător: păcură, din latinescul „picula". Un alt exemplu este cuvântul „bour", obţinut din combinarea termenilor latini „bos" şi „ursus", care este al doilea nume dat taurului zimbru, o specie dispărută a faunei dace, dar

1. Revista „Orizonturi" (IV, 1, Munchen. 1952).

2. Să nu-i confundăm pe vechii slavi din acea vreme, arieni, nordici, cu ruşii din zilele noastre, la care predomină sângele fino-ugric şi mongol.. (St. Chamberlan. Die Grundlage des Neunzenthen Jahrhunderts).

3. B. P. Hasdeu a susţinut această teorie.

care figurează în stema Moldovei. Dacă toţi românii ar fi părăsit Dacia la anul 271, aceste cuvinte ar fi ieşit din uz şi ar fi dispărut în peste o mie de ani, dacă am judeca după afirmaţiile lui Roesler. Din contră, dacă sorgintea populaţiei româneşti ar trebui să fie căutată în sudul Dunării, cuvintele respective nu ar fi putut exista deloc, fiindcă obiectele la care se referă nu existau în acele ţinuturi. De unde concluzia că românii nu au părăsit niciodată Dacia Traiană.

3. Existenţa statală

După destrămarea Imperiului Roman de Răsărit, sub presiunea invaziilor barbare, populaţia românească a trăit în cadrul unor organizaţii statale de mică întindere şi în luptă continuă cu invadatorii, care căutau hrană şi locuri unde să-şi instaleze armatele. Viaţa statală, activitatea sa administrativă nu au fost niciodată întrerupte. Existenţa în limba română a cuvintelor: rege, împărat, lege, domn cu sensul de principe, ţară şi însuşi numele de român sunt o mărturie în acest sens.

Unele documente amintesc de Mica Valahie (Acarnania), de Valahia Mare (Tesalia) şi de Valahia de Sus (Epirul). Altele, printre care şi Gesta Hungarorum, amintesc în secolul al XI-lea numele „juzilor" români din Transilvania: Gelu, în centrul Transilvaniei, cu capitala la Gilău; Menumorut în Bihor; Ahtum, pe Mureş; Glad, în Banat etc. În secolul al doisprezecelea ia naştere Imperiul Româno-Bulgar al Asăneştilor, având ca prim suveran pe Petru. Sub Ioniţă, Imperiul Romano-Bulgar este o mare putere. Baudouin de Flandra (Cruciada a IV-a), în drum spre Constantinopol, îşi schimbă obiectivul şi intră în conflict cu Ioniţă. Este înfrânt şi îşi sfârşeşte zilele în închisoarea din Târnovo.

Au existat dintotdeauna relaţii permanente între românii din nordul Dunării şi cei din sud. Astfel se explică faptul că, imediat după prăbuşirea Imperiului Asăneştilor, centrul politicii româneşti se stabileşte la nord de Dunăre. Documentele epocii menţionează o mulţime de state valahe, Ţara Bârsei, Ţara Haţegului, Ţara Oaşului, Maramureşul, etc. şi le cuprind sub termenul generic de „Terra Valachorum". La fel Câmpulungul, Tigheciul, Vrancea etc., în Moldova, iar Principatul lui Litovoi cuprindea Ţara Haţegului şi partea de sus a Olteniei. În zona Argeşului, apărea Principatul lui Seneslau, situat între Muscel şi Făgăraş.

Un document maghiar intitulat „Cronicon Pictum", descrie bătălia de la Posada (1330) dintre Basarab, un urmaş al lui

Seneslau, şi Carol Robert. Dinastia Basarabilor şi îndeosebi Mircea cel Bătrân (la 56 de ani după această bătălie), va domni peste o ţară organizată, care cuprindea Banatul Severinului, Oltenia şi Valahia până la Dunăre, Amlaşul şi Ţara Făgăraşului din Transilvania, Basarabia de sud şi Dobrogea până la Marea Neagră. Mircea este atât de puternic încât, după victoria sa asupra lui Baiazid, la Rovine (1392), intervine în disputele pentru tronul sultanilor şi îl susţine pe Musa împotriva lui Mahomed II.

În răsărit, Bogdan (1359), pornit din Maramureş, domneşte în Moldova de Sus. Mai târziu (1392), urmaşul său, Roman se proclamă „Domn al Ţării Moldovei din Munţi până la Mare".

Cu Alexandru cel Bun, frontiera atinge Nistrul (1400–1432). Această extindere rapidă a Principatelor Române pune în evidenţă trei realităţi:

1) Revărsarea elementelor româneşti din Carpaţi către Dunăre.

2) Existenţa îndelungată şi neîntreruptă a unui stat organizat, apt să se autoguverneze şi să se opună militar, cu succes, înaintării turcilor.

3) Extinderea statului Moldova asupra ţinuturilor supuse până atunci tătarilor. Această extindere s-a produs fără opoziţie din partea populaţiei locale, a cărei limbă nu suferise de altfel nici o diferenţiere în aproape treizeci de ani. Se deduce de aici că era vorba de o populaţie românească, având voinţa de a se administra ea însăşi. Această conştiinţă naţională, acest ideal de independenţă, erau la fel de puternice la români ca şi la turci, a căror putere nu înceta totuşi să crească. Iar românii s-au văzut nevoiţi să ţină seama de acest lucru în tratatele încheiate cu ei, în acea vreme.

Capitulaţia din 1393, încheiată la Nicopole între Mircea I, voievodul Valahiei şi Baiazid I, stipula:

„Art. I. Prin marea noastră îngăduinţă, consimţim ca Principatul de curând supus de neînvinsa noastră forţă să se conducă după propriile sale legi şi ca Principele Valahiei să aibă dreptul de a porni război şi a încheia pace, precum şi drept de viaţă şi de moarte asupra supuşilor săi...

Art. IV. Principii lor creştini vor fi aleşi de mitropolit şi de boieri."[4]

În aceste zone, – scrie istoricul german G. F. Hertzberg – românii, atât de tumultuoşi, atât de bătăioşi, sub domnia lui Vlad

4. Archives Diplomatiques, Paris, 1866, vol. II, p. 293.

Dracul, urmaşul lui Mircea, provocau în mod constant incidente de frontieră cu paşalele turceşti.[5]

Mai târziu, spre 1460, a fost încheiată o nouă capitulaţie între Vlad V. şi Mahomed II, la Adrianopole. În acelaşi sens ca şi prima, aceasta precizează:

„Art. I. Sultanul consimte şi se angajează, în numele său şi al urmaşilor săi, să protejeze Valahia şi să o apere împotriva oricărui duşman, fără a cere altceva decât recunoaşterea supremaţiei asupra suveranităţii acestui Principat, ai cărui voievozi vor trebui să plătească Sublimei Porţi un tribut de zece mii de piaştri.

Art. II. Sublima Poartă nu se va amesteca în nici un fel în administraţia locală a numitului Principat şi nu se va permite nici unui turc să meargă în Valahia fără un motiv declarat.

Art. III. În fiecare an, un trimis oficial al Sublimei Porţi se va duce în Valahia, pentru a primi tributul, şi va fi însoţit la întoarcerea sa de un reprezentant oficial al Voievodului până la Giurgiu, pe Dunăre, unde se va socoti încă o dată suma remisă şi se va da o a doua dovadă de primire; iar atunci când va fi transportată de cealaltă parte a Dunării, Valahia nu va mai fi răspunzătoare, indiferent ce accident s-ar putea ivi.

Art. V. Naţiunea valahă va continua să se bucure de folosirea liberă a propriilor sale legi şi Voievozii vor avea drept de viaţă şi de moarte faţă de supuşii lor, precum şi dreptul de a face pace sau război, fără a avea, pentru oricare din aceste acte, vreo răspundere în faţa Sublimei Porţi.

Art. X. Nici un otoman nu va avea voie să aducă împreună cu el unul sau mai mulţi servitori născuţi în Valahia, de orice sex ar fi; şi nici o moschee musulmană nu va exista vreodată în nici o parte a teritoriului Valahiei."[6]

Cu toate acestea, deşi învinşi provizoriu, deşi legaţi prin tratate impuse prin supremaţia armelor, voievozii români nu s-au lăsat complet umiliţi. Cu prima ocazie, ei rupeau relaţiile şi, fie singuri, fie în alianţă cu principii creştini învecinaţi, îi atacau pe turci. Astfel, în 1461, Vlad îi scria regelui Ungariei:

„... Şi să ştie Măria-Ta că noi am rupt pacea cu turcii nu

5. G. F. Hertzberg, *Storia dei Bizantini e dell'Impero Ottoman sin verso la fine del XVI seclo.* (Istoria bizantinilor şi a Imperiului Otoman de la sfârşitul secolului al XVI-lea) Milano, 1894, p. 803.

6. Archives Diplomatiques, Paris, 1866. T. II, p. 294.

pentru noi, ci pentru cinstea Măriei Tale, a Coroanei şi a întregii Creştinătăţi, şi pentru păstrarea şi întărirea credinţei creştine."[7]

Consecinţele ruperii tratatului cu turcii sunt consemnate în felul următor de către istoricul german G. F. Hertzberg:

„După ce Vlad dejucase în 1461 o încercare vicleană de a-l forţa să abdice, el s-a hotărât să treacă Dunărea pentru a-l pedepsi pe sultan, care voise să scape de el pe căi ocolite. El le-a administrat o pedeapsă aspră turcilor şi bulgarilor şi mai ales i-a tratat cu o cruzime nemaivăzută pe prizonierii luaţi...

În primăvara următoare, otomanii au trecut la rândul lor Dunărea şi, din cauza faptului că valahii erau atacaţi şi dinspre răsărit de voievodul Moldovei, au înaintat fără greutate până la Târgovişte, neîntâmpinând rezistenţă decât o singură dată, în timpul unui atac de noapte.

Sultanul însuşi conducea această expediţie de represalii. Atunci când i-a fost dat să vadă cadavrele prizonierilor pe care Vlad îi executase, oroarea spectacolului l-a făcut să pălească. Fuseseră traşi în ţeapă cu miile şi printre ei se afla însuşi paşa din Vidin."[8]

Principatul Moldovei a avut o istorie puţin diferită de cea a Valahiei deşi, ca şi aceasta, a trebuit mai întâi să lupte contra tătarilor. Sub domnia lui Alexandru cel Bun (1400–1432), moldovenii au reuşit să-i împingă dincolo de Nistru şi să recucerească importantele cetăţi Chilia şi Cetatea Albă (Akkerman). Sub Ştefan cel Mare, Moldova a cunoscut o perioadă înfloritoare, însă marcată totuşi de bătălii crâncene: „... În 1474, mândrul şi viteazul voievod al Moldovei, Ştefan cel Mare (1457–1504) nu mai tolerează vasalitatea pe care turcii o impuseseră ţării sale în 1456. El luptă vitejeşte pentru independenţă... Are şansa de a putea atrage pe malurile Bârladului, într-o regiune cu pădure deasă, o armată turcă formată din 120 000 de soldaţi, care pătrunsese în Moldova. Cu toate că nu dispunea decât de 40 000 de oameni, el poate astfel să provoace adversarilor săi o înfrângere severă, la 4 ianuarie 1474, lângă Racova."[9]

Referindu-se la această bătălie, numită de la Podul Înalt, cronicarii moldoveni din acea vreme scriau că „acolo a pierit floarea boierilor".

7. G. Brătianu, *Origines et formation de l'Unité Roumaine*. Bucharest, 1943; cf. Originile şi formarea unităţii româneşti. Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1995, p. 78

8. G. F. Hertzberg, *op. cit.*, p. 805.

9. *Ibidem*, p. 817.

Turcii şi-au luat revanşa peste câţiva ani, conduşi personal de sultanul Mahomed II:

„În acel an, Moldova s-a văzut obligată să cedeze sultanului fortăreţele sale de la malul mării: Chilia şi Cetatea Albă" (Akkerman).[10]

Pierzând astfel orice ieşire la mare, îndurerat de atitudinea vecinilor săi creştini, care în loc să-l ajute l-au atacat pe la spate, în timp ce lupta cu turcii, Ştefan cel Mare a lăsat totuşi urmaşilor săi un stat puternic. Pe patul de moarte, el i-a sfătuit să păstreze relaţii de pace cu turcii. Motiv pentru care Bogdan II a încheiat, în 1511, cu sultanul Baiazid II, o capitulaţie, din care dăm câteva articole:

„Art. I. Poarta recunoaşte Moldova drept o ţară liberă şi necucerită.

Art. III. Poarta se angajează să apere Moldova faţă de orice eventuală agresiune şi să o păstreze în starea în care se afla înainte, fără a i se face cea mai mică nedreptate şi fără a suferi nici cea mai mică pierdere din teritoriul său.

Art. IV. Moldova va fi guvernată şi administrată pe baza propriilor sale legi, fără ca Poarta să se amestece în vreun fel.

Art. VI. Stăpânirea Principilor se va extinde asupra întregului teritoriu moldovenesc; ei vor putea să întreţină pe cheltuiala lor o trupă înarmată...

Art. VIII. Turcii nu vor putea să deţină, nici să cumpere terenuri în Moldova; ei nu vor putea nici să construiască acolo moschei şi nici să se stabilească în vreun fel..."

Să observăm că, în întreaga perioadă 1391–1526, textul[11] capitulaţiilor este întotdeauna clar. Turcii sunt obligaţi să facă concesii explicite. Adică le-a trebuit un secol şi jumătate de lupte susţinute pentru a supune principatele româneşti voinţei lor şi au mai fost ajutaţi aici de faptul că Ungaria s-a transformat în stat supus, condus de un paşă turc. În plus, chiar după această epocă, condiţiile de supunere impuse românilor nu se vor compara niciodată cu starea de aservire a vecinilor lor. Un alt urmaş demn al lui Ştefan cel Mare a fost Petru Rareş. El a urcat pe tron într-o epocă în care turcii interveneau direct în politica moldovenească şi impuneau principatului suverani docili, favorabili intenţiilor lor:

„Înconjurată din toate părţile de înaintarea invaziei turceşti sau tătare, având grave diferende teritoriale cu Polonia, Moldova,

10. *Ibidem*, p. 863.

11. *Archives Diplomatiques*. Paris, 1866. T. II, p. 294.

chiar sub conducerea unui principe atât de energic, de capabil şi de întreprinzător cum era Petru Rareş (1527–1538, 1541–1546), nu putea să reziste la nesfârşit."[12]

Capitulaţia din 1529, semnată de Petru Rareş, voievodul Moldovei, şi de sultanul Soliman I, stipulează:

„Art. II. Naţiunea moldavă se va bucura, ca şi în vechime, de toate libertăţile sale, fără nici un fel de încălcare şi fără ca Poarta Otomană să poată pune vreun obstacol. Legile, uzanţele şi cutumele, drepturile şi prerogativele acestei ţări vor rămâne în veci neatinse.

Art. V. Frontierele Moldovei vor fi păstrate intacte în toată întinderea lor.

Art. VII. Nici un musulman nu va putea să aibă, cu titlu de proprietate, în Moldova nici pământ, nici casă, nici prăvălie; el nu va putea nici să rămână în ţară cu afaceri comerciale decât atât cât va fi autorizat în acest sens de către principe.

Art. VIII. Comerţul Moldovei va fi liber cu toate naţiunile care practică negoţul. Totuşi turcii vor fi trataţi preferenţial faţă de orice altă naţiune în cumpărarea produselor ţării, pe care le vor negocia prin bună înţelegere în porturile Galaţi, Ismail şi Chilia, dar nu vor putea pătrunde mai adânc în interiorul ţării fără o autorizare expresă a principelui.

Art. IX. Moldova îşi va păstra titlul de ţară independentă, titlu ce va fi reprodus în toate inscrisurile pe care Poarta Otomană le va adresa Principelui Moldovei.

Art. X. Turcii pe care Poarta îi va trimite cu documente adresate principelui nu vor trece Dunărea; ei se vor opri pe malul opus al fluviului şi vor înmâna mesajele lor pârcălabului de Galaţi, care le va transmite principelui şi va remite, de asemenea, răspunsurile curierilor Sublimei Porţi."[13]

Acordul nu va rămâne mult timp în vigoare. Curând... „... sultanul a invadat ţara, a dărâmat cea mai mare parte a fortăreţelor, a instalat garnizoane în cele de pe Nistru şi a pus pe tronul principatului un principe care îi era pe deplin devotat." Însă reacţia nu avea să întârzie: în decembrie 1540, acest domn favorabil sultanului care purta gloriosul nume de Ştefan, dar pe care cronicarii l-au numit „Lăcustă", este înlăturat şi ucis de marii boieri ai ţării, care îşi explicau apoi gestul prin următoarele motive: „Noi credeam că era domn creştin şi urma credinţa noastră, dar el nu era altceva decât un turc îmbrăcat în felul

12. G. Brătianu, *op. cit.*, p. 146.

13. *Archives Diplomatiques.* Paris, 1866, T. II, p. 296.

nostru. Dacă nu l-am fi cunoscut până acum şi nu ne-am fi dat seama de trădarea lui, ar fi dus la pieire o dată cu sine şi biata noastră ţară. Însă am băgat de seamă încetul cu încetul că începuse să dea ţara sultanului, căruia voia să-i dea tot malul Dunării până la munţi şi Nistrul. Văzând asta, ţara a prins să-l cunoască şi a înţeles că Domnul ţinea mai mult partea turcilor decât a noastră, a creştinilor."[14]

Lupta celor două principate împotriva turcilor a continuat şi a ajuns la apogeu prin faptele de arme ale lui Mihai Viteazul, domnul Valahiei, asasinat de unguri:

„Ioan-Vodă cel Cumplit, în Moldova, provoacă mari pierderi turcilor; el a fost învins în 1574, ucis în chinuri şi întreaga ţară a fost devastată. Mihai Viteazul, în Valahia, îl înfrânge în 1595 pe marele vizir Sinan Paşa în faţa Bucureştiului şi îl respinge peste Dunăre. El cucereşte Transilvania, Moldova şi restaurează vechea Dacie: realizează astfel, pentru o clipă, unitatea naţiunii române. El moare în 1601. Românii nu se vor mai ridica decât în secolul al XIX-lea. Aceste amintiri nu vor fi pierdute."[15]

Atitudinea intransigentă faţă de turci reiese şi din faptul că, în baza tratatului de pace încheiat între Vasile Lupu şi Mahomed IV, în 1634, turcii admit ca nici măcar mesagerii lor să nu aibă dreptul de a intră în Moldova. Această capitulaţie precizează că: „Art. I. Poarta recunoaşte Moldova ca ţară liberă şi nesupusă.

Art. II. Moldova va purta titlul de ţară independentă. Acest titlu va fi reprodus pe toate documentele pe care Poarta Otomană le va adresa Principatului."[16]

Aceasta era situaţia Principatelor Valahia şi Moldova până în epoca lui Matei Basarab şi Vasile Lupu.

La începutul anului 1674, un nou factor va interveni în viaţa naţională a poporului român: extinderea puterii moscovite.

14. G. Brătianu, *op. cit.*, p. 146.

15. Edouard Driault, *La Question d'Orient* (Chestiunea Orientului). Paris, 1921, p. 34.

16. D. A. Sturza et Golescu-Vartic, Collection de Traités et Conventions de la Roumanie. (Colecţie de tratate şi convenţii ale României.) Bucarest, 1874.

Primele contacte cu ruşii (1674–1688)

Celor care ar dori să cunoască mai bine situaţia actuală din Rusia, nimic nu le–ar fi mai util decât cunoaşterea istoriei sale: comploturi de palat, ţari asasinaţi, împărătese ucigaşe ale soţilor lor, prinţi ucigaşi ai părinţilor lor, aceleaşi căderi în dizgraţie neaşteptate ca şi în vremea noastră, aceleaşi deportări în Siberia. Nimic nu s–a schimbat în afară de nume. Cândva, exact ca şi astăzi, totul se petrecea între zidurile înnegrite ale Kremlinului, unde un satrap ori o camarillă tăia şi spânzura.

Este ciudat să vedem în ce măsură Occidentul, care nu poate fi acuzat în general că este prost informat, a putut să fie indus în eroare în mod constant de către Rusia. Un fapt este totuşi sigur: i–a acordat întotdeauna încredere.

Pentru a lupta contra turcilor, imperialismul rus a luat masca ortodoxiei. Un lup ascuns sub o blană de miel. După căderea Bizanţului, centrul bisericii creştine orientale s–a deplasat spre nord şi Moscova s–a putut considera moştenitoarea culturii bizantine. Popoarele creştine din Balcani şi din sud–estul Europei luptau cu disperare pentru înlăturarea jugului turcesc. În această luptă de eliberare, ele şi–au îndreptat privirile spre Rusia şi au crezut în promisiunile ei.

Moscova, împăraţii şi diplomaţii săi, au ştiut să folosească un limbaj liniştitor, care a avut darul să înşele încrederea popoarelor oprimate. Scrisorile ţarilor sunt edificatoare din acest punct de vedere.

La 10 august 1674, Alexis Mihailovici, ţarul Moscovei, propune suveranilor Moldovei şi Valahiei încheierea unui tratat. Se poate constata, din fragmentul reprodus mai jos, că ruşii, care propuneau moldovenilor să–i ajute în lupta contra turcilor şi tătarilor, la Hotin, pe Nistru, nu trecuseră încă Niprul:

„Prin mila lui Dumnezeu, de la Marele Suveran, Ţarul Autocrat al tuturor Rusiilor... către Petru Ştefan, Voievod şi Domn al ţinuturilor Valahiei.

În plângerea adresată Egumenului şi Ieromonahului de la Sfântul Munte, stă scris că voi, Voievozi şi Domni ai ţinuturilor Moldovei şi Valahiei, vă plângeţi de mari invazii şi alte nedreptăţi, că forţe numeroase ale duşmanului au ocupat ţinuturile voastre ale Moldovei şi Valahiei, precum şi Cameniţa şi multe alte districte din Polonia, dar că, prin mila lui Dumnezeu, armata polonezâ a sosit sub zidurile Hotinului pentru a înfrunta forţele turceşti, că acestea au fost înfrânte cu ajutorul armatei voastre creştine, iar cu forţele care v-au rămas şi, prin mila lui Dumnezeu, vă puteţi apăra de necredincioşi... Noi am poruncit prinţului Mihail Grogorovici Romodanowski şi stolnicului Ivan Verderevski să treacă pe celălalt mal al Niprului imediat ce apele se vor curăţa de sloiurile de gheaţă pentru a vă da ajutor..."[17]

De altfel, dintr-o scrisoare de la Moscova către Şerban Cantacuzino, din 28 decembrie 1688, reiese că:

1) În lupta sa pentru eliberare, de teama turcilor, voievodul român încearcă să se apropie de ruşi;

2) Ruşii îl copleşesc cu vorbe frumoase, îi amintesc faptul că Sfânta Biserică Răsăriteană se clatină şi îl sfătuiesc să nu se închine nimănui, să nu se alieze cu nimeni şi chiar să nu-şi ia vreun angajament faţă de cineva;

3) Ei caută în mod evident să obţină din partea voievodului o cerere de intervenţie armată pe Nipru, în Crimeea, pentru a-i „elibera" pe moldoveni de jugul turcesc.

În continuare, toate tratatele, toate proclamaţiile de prietenie ale ruşilor vor adopta acelaşi ton până la Postdam. De exemplu:

„Prin mila lui Dumnezeu şi întru Sfânta Treime, scrisoarea prea lăudaţilor şi autocraţilor mari suverani, Ţarii şi marii Duci Ivan Alexeievici şi Petru Alexeievici, Marea Doamnă pravoslavnică şi credincioasă, Ţarina şi Ducesa Sofia Alexeievna, autocraţi ai tuturor Rusiilor... către Ioan Şerban Cantacuzino, Domn al ţinuturilor Valahiei.

Ne-aţi trimis, prin intermediul arhimandritului Isaia, de la mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos, o scrisoare, complimentându-ne, felicitându-ne - pe noi şi pravoslavnicul nostru popor - şi solicitând de la majestăţile noastre ajutor şi milă, înştiinţându-ne cât de mult suferă poporul vostru creştin din cauza jugului păgân, a devastărilor, opresiunilor şi altor rele, şi rugându-ne pe noi, Mari Stăpâni şi Majestăţi Imperiale, să nu uităm suferinţele şi opresiunile popoarelor drept-credincioase din ţările voastre, să avem milă şi să ne amintim că Sfânta Biserică

17. D. A. Sturdza şi Golescu-Vartic, *op. cit.*, p. 68.

Răsăriteană se clatină. Aflându-vă în astfel de necazuri, aşteptaţi să fiţi salvaţi şi noi, Mari Stăpâni şi Majestăţi Imperiale, în numele lui Dumnezeu şi pentru a restabili şi întări Sfânta Biserică Răsăriteană, binevoim să venim în ajutorul vostru...

Apoi aţi mai aflat din auzite că numeroase armate imperiale au fost deja trimise înaintea duşmanului pentru a-l distruge. Fiţi siguri că Mila noastră Împărătească, ţinând seama de credinţa creştină ortodoxă, vă va ajuta. Rămâneţi tari şi nu cedaţi. Nici o ţară să nu ajungă să vă anexeze. Nu vă supuneţi nimănui, actele voastre să nu constituie o recunoaştere de supunere, nu faceţi nici promisiuni, nici jurăminte care să vă lege. Gândiţi-vă bine, Tu, Voievod, Tu şi ai tăi şi celelalte armate creştineşti. Trebuie să mergi tu însuţi ori să trimiţi pe altcineva cu armatele tale şi ele să se întâlnească cu cele ale boierilor şi ale voievozilor noştri care, la primăvară, vor pleca spre Crimeea şi mai ales spre oraşele turceşti care se află pe Nipru, pentru ca, prin mila şi cu ajutorul lui Dumnezeu să-i slăbim pe păgâni şi să vă eliberăm de jugul lor, pe voi, creştini drept-credincioşi."[18]

Faptul că ruşii s-au servit de religia creştină pentru favorizarea politicii lor expansioniste este recunoscut în mod explicit de unul dintre proprii lor diplomaţi actuali:

„Printre vechile procedee de presiune diplomatică, Ecaterina II folosea mai ales agitaţia demagogică în rândurile populaţiei ortodoxe din ţările străine... Într-un cuvânt, peste tot, ţarismul a putut să pozeze drept eliberator al creştinilor, pentru a-şi atinge mai uşor propriile sale scopuri."[19]

Acelaşi autor adaugă în altă parte şi mai clar:

„Diplomaţia Moscovei din secolul al XVII-lea pregătea căile diplomaţiei ţariste din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. În lupta sa împotriva Turciei, ea se servea de ura firească a populaţiilor ortodoxe supuse faţă de asupritorii lor."[20]

Viaţa politică a statului turc era dominată de o corupţie specific levantină. Profitând de această stare de lucruri, ruşii au reuşit să provoace crize ministeriale sângeroase. Tot Potemkin ne arată că:

„În 1703, P. Tolstoi, unul dintre cei mai valoroşi diplomaţi din acea epocă, a reuşit să obţină la Constantinopol nu numai

18. *Ibidem*, p. 12.

19. Vladimir Potiemkine, *Histoire de la Diplomatie.* (Istoria diplomaţiei). Paris, 1946, vol. I, p. 284.; Cf. *Istoria diplomaţiei.* Vol. 1-3. Bucureşti, Cartea Rusă, 1946-1948.

20 *Ibidem*, p. 238.

demiterea, ci chiar executarea vizirului, care era duşmanul Rusiei. În politica sa, guvernul lui Petru cel Mare, ca şi cele ale urmaşilor săi, s-au servit de agenţi recrutaţi dintre creştinii din Turcia, unul dintre cei mai buni informatori fiind însuşi nepotul Patriarhului din Constantinopol."[21]

Atunci când era vorba de a-i corupe cu ajutorul banilor, nu se ţinea seama că erau slujitorii lui Allah sau ai statelor străine:

„La încheierea tratatului de pace cu Turcia, în 1711, a fost necesar să cumpărăm nu numai bunăvoinţa vizirului şi a muftiului (şeful bisericii islamice), ci şi pe cea a ambasadorilor englez şi olandez."[22]

Era nevoie să se obţină o pace perpetuă? Nimic mai uşor:

„În 1720, a trebuit, pentru a obţine «pacea eternă», să-i corupem nu numai pe demnitarii turci, ci şi pe ambasadorul Franţei şi pe soţia sa."[23]

Afacerile au mers cum au mers cu turcii şi cu francezii. Însă cu mândrul Albion a fost penibil şi practic irealizabil, deşi oferta (fiecare domn cu onoarea potrivită lui) era destul de tentantă:

„La plecarea sa în Anglia, în 1706, ambasadorul rus Matveiev a primit misiunea să obţină prietenia ducelui de Malborough, atotputernic în acea epocă, deşi Petru cel Mare se cam îndoia de reuşita iniţiativei, fiindcă ducele era extrem de bogat. Se avansa ideea de a i se oferi până la două sute de mii de ruble sau chiar mai mult. Însă Malborough a vrut un titlu de principe rus. Petru ţinea atât de mult atunci la alianţa cu Anglia încât era gata să-i cedeze unul din principatele Kievului, Vladimirului sau Siberici, la alegere, o rentă anuală de cincizeci de mii de «efinici» (monezi de aur), cel mai mare rubin din lume şi ordinul Sfântului Andrei; însă negocierile n-au mai continuat."[24]

Se întâmpla să fie presa ostilă? Ruşii găseau imediat remediul necesar:

„În 1711, Volkov, aflându-se în Franţa, a recomandat să fie favorizat într-un fel redactorul jurnalului, cu scopul să accepte publicarea de informaţii avantajoase pentru noi. Au mai fost luate şi alte măsuri pentru influenţarea opiniei publice din Europa. Matveiev şi-a luat obligaţia de a aduna în casa lui din Haga, în fiecare săptămână, domni şi doamne dintre notabilităţile locale, îmbiindu-i cu plăcerea jocului de cărţi şi cu alte delicii, deoarece

21. *Ibidem*, p. 267.
22. *Ibidem*, p. 267.
23. *Ibidem*, p. 267.
24. *Ibidem*, p. 267.

era cel mai bun mijloc de a realiza îndeplinirea voinţei suveranului său."[25]

Mai sunt puţine lucruri de adăugat în legătură cu felul în care se comportă ruşii în viaţa internaţională, cu perseverenţa scopurilor şi cu abilitatea lor diplomatică. Un ultim citat va fi suficient pentru edificarea celor care mai cred în sinceritatea lor:

„La toţi suveranii ruşi care au agitat aceste pasiuni religioase, de la Petru cel Mare la Alexandru II, este destul de greu să distingem sinceritatea religioasă de politica interesului bine înţeles, şi în ei se ascunde, în proporţii variabile şi uneori imposibil de determinat, o varietate foarte originală de machiavelism."[26]

25. *Ibidem*, p. 266.
26. Edouard Driault, *op. cit.*, p. 51.

Prima invazie rusească (1711)

La 13 aprilie 1711, între principele Dimitrie Cantemir al Moldovei şi ţarul Rusiei Petru I a fost încheiat un tratat de alianţă prin care ruşii recunoşteau Nistrul drept graniţa teritoriilor româneşti. Iată câteva fragmente:

„Deoarece Prea Luminatul Domn şi Principe al Ţinuturilor Moldovei, Dimitrie Cantemir, în calitatea sa de credincios creştin şi de soldat al lui Hristos şi constatând apropierea armatelor noastre, apreciază că este necesar să se alăture eforturilor noastre pentru a obţine totodată şi emanciparea poporului Moldovei. Dată fiind dorinţa pe care el a exprimat-o, noi îl primim sub milostiva noastră protecţie şi consimţim în felul următor cu propunerile pe care ni le-a făcut:

«Art. II. Atunci când armatele noastre vor pătrunde în Principatul Moldovei, îl vom înştiinţa pe Ilustrul Principe – ca supus al nostru – să-şi alăture armatele celor ale noastre pentru a lupta cot la cot împotriva duşmanului, a aliaţilor şi partizanilor săi şi împotriva tuturor celor care luptă contra Sfintei Cruci; ne angajăm să-l întreţinem, din acel moment, din fondurile trezoreriei noastre. Principele ne va aduce, de asemenea, sprijinul său, sfătuindu-ne în privinţa felului cum trebuie să urmeze desfăşurarea evenimentelor în ţinuturile sale.

Art. IV. Conform vechiului obicei moldovenesc, toată puterea statului se va concentra în mâinile Principelui.»

Art. XI. Frontiera Principatului Moldovei este determinată după drepturile sale din vechime de către Nistru, Cameniţa, Bender, inclusiv teritoriul Buceagului, Dunăre, Valahia, Marele Ducat al Transilvaniei şi graniţele deja cunoscute cu teritoriul Poloniei."[27]

Să remarcăm importanţa capitală pe care acest tratat o va avea pentru evoluţia ulterioară a istoriei. Frontierele Principatului

27. D. A. Sturdza şi Golescu-Vartic, *op. cit.*, p. 15.

Moldovei sunt recunoscute pe Nistru, cum era firesc, şi nu pe Prut. În această epocă, nu se punea problema Bucovinei şi Basarabiei. Aceste două provincii erau parte integrantă a teritoriului românesc.

După două luni de la semnarea tratatului, ruşii invadează pentru prima dată ţinuturile româneşti. La 10 iunie 1711, trupele comandate de feldmareşalul Şeremetiev au trecut Nistrul şi au intrat în Moldova. Pretextul ales a fost prezenţa la Tighina (Bender) a regelui Suediei, Carol XII, care se găsea aici în exil. Însă rezultatul acţiunii a fost nefericit. Ruşii au fost înfrânţi la Stănileşti, pe Prut, şi Petru cel Mare era aproape să-şi piardă viaţa.

Turcii au impus ţarului un acord de pace, din care redăm câteva condiţii:

„Artileria rusă a fost predată, regele Carol XII avea toată libertatea de a reveni în ţara sa, în timp ce Mihail Petrovici Şeremetiev şi cancelarul rus Şafirov au fost lăsaţi ca ostateci de către Petru cel Mare pentru garantarea aplicării tratatului."

Tratatul nu a fost ratificat decât în 1713, conform tradiţiei ruse de a nu se respecta cuvântul dat şi spre marea nenorocire a celor doi ostateci. Acordul încheiat la Prut a fost apoi denunţat de sultan din cauza relei credinţe a ruşilor. De-abia în 1720, ambasadorul Rusiei Daşkov a obţinut recunoaşterea şi transformarea lui în tratat de pace care, în virtutea clauzelor sale, trebuia să fie valabil la infinit.

Dacă această primă invazie rusă a fost de scurtă durată, a avut totuşi consecinţe tragice, pentru cele două Principate Româneşti. Turcii, care erau până atunci suzeranii acestora, dar le lăsau libere să se administreze ele însele şi nu le ocupau militar, îşi vor schimba atitudinea faţă de ele ca urmare a semnării tratatului dintre Petru cel Mare şi Dimitrie Cantemir.

Ei le-au impus, din 1711, principi străini de origine şi de limbă, greci de religie ortodoxă, recrutaţi dintr-un cartier al Constantinopolului, numit Fanar. Pentru naţiunea română începea o vreme a ispăşirii. Mai mult de un secol (de la 1711 la 1821), avea să plătească scump încercările de apropiere faţă de Rusia făcute în mod nefast de către unul dintre conducătorii săi.

28. José María Juanin şi Julio von Gaver, *Historia de Turquía* (Istoria Turciei). Barcelona, Imprenta del Guardia National, 1840, p. 321.

A doua invazie rusească (1736–1739)

Dacă prin tratatul încheiat între Petru cel Mare şi Dimitrie Cantemir ruşii recunoscuseră frontierele Moldovei pe Nistru, asta nu era decât un vicleşug pentru a atrage simpatia unui popor care lupta pentru independenţa sa totală şi credea sincer că putea lupta împotriva turcilor. Însă această iluzie a fost înşelată şi vom vedea, cu ocazia celei de–a doua invazii, că ruşii, nu numai că nici nu se gândeau să asigure independenţa deplină a Principatelor, ci chiar voiau să le anexeze cu totul imperiului lor. În 1737, o luptă, încă ascunsă în acea vreme, începea să opună ambiţiile nelimitate ale Rusiei – care profita de slăbiciunea Turciei – şi puterile europene care nu înţelegeau să cedeze în faţa pretenţiilor sale. Această luptă a rămas aprinsă până în zilele noastre, cu toate că, în urma tratatelor încheiate după al doilea război mondial (1939–1945), s–ar părea că ruşii şi–au atins scopul şi că Occidentul a consimţit prin tratate secrete la anexarea teritoriilor râvnite de Moscova.

Între prima şi a doua invazie rusă, principatele româneşti au trebuit să primească în plus o altă lovitură din partea celuilalt protector al lor, Turcia. Aceasta, prin tratatul de pace încheiat în 1718 la Passarovitz, între Turcia, Austria şi Veneţia, cedează Austriei Oltenia, o provincie cunoscută şi sub numele de „Valahia Mică" şi situată între Banat, Transilvania, Olt şi Dunăre. O regiune foarte importantă din punct de vedere strategic a fost astfel smulsă teritoriilor româneşti. În aceste condiţii grele, cu ocazia unui nou conflict, Principatele Române aveau să devină victimele agresiunii ruseşti. Să vedem cum s–au desfăşurat evenimentele. În martie 1736, armatele ruse sub comanda feldmareşalului Munich au ocupat Azovul. Pe 16 iunie, Turcia declară război Rusiei. Însă ruşii merg din victorie în victorie, încât cuceresc localitatea Oceacov şi generalul rus Lascy invadează Crimeea, devastând în trecere însăşi reşedinţa hanului tătar. Pe 9 ianuarie 1737, Austria şi Rusia au semnat un tratat de alianţă

ofensivă contra Turciei. Austria, prin intermediul baronului Talman, reprezentantul său la Constantinopol, propune apoi să medieze în conflictul ruso–otoman, iar turcii, neştiind de existenţa tratatului austro–rus, îi oferă bunele oficii. Austriecii iau contact cu beligeranţii la Niemirov, în Ucraina:

„Susţinuţi de austrieci, aliaţii lor, ruşii pretind cedarea Kubanului, a Crimeii şi Basarabiei, recunoaşterea Moldovei şi a Valahiei că principate autonome sub suzeranitatea Rusiei (Hammer, vol. XIII, p. 380)."[29]

Pentru că încercările de pace au eşuat, Austria a declarat război Turciei la 6 iunie 1737. Însă compania întreprinsă atunci a dat greş, fiindcă trupele lui Carol VI au fost înfrânte la Belgrad. Din contră, ruşii obţin victorii. În iulie 1739, ei trec Nistrul şi intră în Moldova. La 28 august, trupele turceşti sunt înfrânte la Stănceşti. O altă armată rusă cucereşte Hotinul la 31 august 1739, în timp ce oraşul Iaşi a căzut la 13 septembrie, acelaşi an. Ruşii coboară apoi asupra Focşanilor şi pătrund în Valahia până la Câmpina.

La 18 septembrie 1739, pacea a fost încheiată între Rusia şi Turcia, la Iaşi, iar între Turcia şi Austria, în aceeaşi zi şi în acelaşi loc. Austriecii s–au văzut obligaţi să restituie „Valahia Mică" (Oltenia), obţinută prin pacea de la Passarovitz, din 1718.

Ruşii au părăsit Iaşii la 24 octombrie 1739.

29. Kassim Kassimof, *La Russie et les Détroits.* (Rusia şi Strâmtorile). Paris, 1926, p. 36.

A treia invazie rusească (1768)

La 30 septembrie 1768, turcii declară război Rusiei, pretextând o violare a frontierei. Armatele turceşti merg din eşec în eşec, astfel încât armatele ruse ocupă complet Moldova şi Valahia în 1770.

Aceste victorii ale ruşilor îi îngrijorează totuşi pe austrieci, care asistă la prăbuşirea Imperiului Otoman, fără a fi în măsură să formuleze pretenţii. Iosif al II-lea încearcă să se apropie de Frederick al II-lea al Prusiei şi bazele înţelegerii lor, puse în cursul celor două întâlniri pe care le-au avut la Niessen şi la Neustadt, ne sunt cunoscute.

Intervenţia Prusiei a salvat Moldova şi Valahia de anexarea la Imperiul Rus:

„A doua întrevedere a celor doi suverani la Neustadt, în Moravia, este legată de unul din marile evenimente ale istoriei contemporane. Aici a fost decisă împărţirea Poloniei, în cadrul conferinţelor secrete dintre Frederick al II-lea şi prinţul de Kaunitz. Iniţiativa aparţinea în întregime regelui Prusiei care, printr-un profund calcul politic, găsea astfel mijlocul de a despăgubi Austria pentru pierderea Sileziei şi de a abandona Rusiei Provinciile Dunărene."[30]

Am văzut care erau revendicările ruşilor în 1737: să anexeze toate ţinuturile cuprinse între Caucaz şi Dunăre. După treizeci şi trei de ani, pretenţiilor lor nu s-au schimbat. Anexarea Valahiei şi Moldovei rămânea obiectivul lor principal:

„Condiţiile de pace propuse de Ecaterina a II-a Porţii Otomane au întâmpinat cea mai vie opoziţie din partea Austriei şi Franţei. Curtea de la Viena nu refuza doar să admită anexarea Moldovei şi Valahiei de către Rusia, ci se opunea chiar şi emancipării acestor principate de sub dominaţia turcă şi acordării independenţei

30 G. Gavusson, *Joseph II et son temps, de M. Ramshorn.* (Iosif al II-lea şi vremea sa, de M. Ramshorn. Recenzie). În: *Revue des Deux Mondes*, vol. XVI, 1 octombrie 1846, p. 724.

politice. Prinţul Kaunitz şi-a asumat rolul cavaleresc de apărător al inviolabilităţii Imperiului Otoman şi a reuşit să o convingă pe împărăteasa Maria Tereza să declare război Rusiei în cazul în care cele provincii ar fi fost răpite Turciei."[31]

„Austria era mai ales împotriva a două revendicări ruseşti:

1. Recunoaşterea independenţei Moldovei şi Valahiei sau menţinerea lor sub dominaţia Rusiei timp de douăzeci şi cinci de ani pentru despăgubirea pierderilor suferite, şi

2. Recunoaşterea independenţei tătarilor din Crimeea."[32]

Reţinerea Austriei era motivată de teama, bine justificată, că Rusia nu solicita independenţa Crimeei şi a Principatelor decât cu scopul de a le încorpora mai târziu imperiului său. Faptul s-a produs în 1774, atunci când independenţa Crimeii a fost recunoscută şi când ruşii – pentru a anihila dorinţa legitimă a tătarilor de a se bucura de această independenţă – nu au ezitat să înece peste zece mii dintre ei în Marea Neagră. F. Mortens însuşi, în concluziile sale, arată în mod clar că intenţia Rusiei nu era să acorde independenţa Principatelor Dunărene, ci să le anexeze:

„Independenţa Principatelor Dunărene şi a tătarilor din Crimeea ar fi fost în realitate dependenţa lor totală faţă de Rusia."[33]

Dacă în acea vreme ruşii nu şi-au atins scopurile, acest fapt s-a datorat atitudinii Prusiei care, şi ea, avea interese în acest conflict şi care, mai presus de toate, dorea să poată avea libertatea de navigaţie pe Dunăre, ceea ce devenea imposibil prin prezenţa ruşilor la gurile Dunării:

„Regele Prusiei, dorind să împiedice prin toate mijloacele posibile un război între Rusia şi Austria, în care ar fi trebuit să fie de partea Rusiei, şi-a oferit împărătesei Ecaterina bunele oficii pentru a media încheierea păcii. El a demonstrat că Austria nu va consimţi niciodată de bună voie la unirea Principatelor Dunărene cu Rusia şi că războiul ar fi inevitabil dacă împărăteasa nu ar renunţa la condiţiile sale iniţiale de pace. Pe de altă parte, situaţia din Polonia devenea din ce în ce mai serioasă şi cerea măsuri energice comune, pentru a salvgarda interesele puterilor vecine."[34]

31. F. Martens, *Recueil des Traités et Conventions conclus par la Russie avec les Puissances Étrangères.* (Culegere de tratate şi convenţii încheiate de Rusia cu puterile străine. Saint Pétersbourg, chez A. Dervient, 1874–1898, vol. VI, 1883, p. 65.

32–33. *Ibidem*, vol. II, p. 10.

34. *Ibidem*, vol. VI, p. 65.

Ministrul Afacerilor Externe al Rusiei răspunde la 29 septembrie 1770 contelui de Solms, reprezentantul Prusiei la Sankt Petersburg că Rusia acceptă medierea:

„... Împărăteasa a acceptat propunerea de mediere a Prusiei, declarând totuşi aliatului său că acceptase anterior bunele oficii ale cabinetului regal britanic pentru încheierea păcii. Ba mai mult, împărăteasa a renunţat şi la anexarea de către Rusia a Principatelor Dunărene."[35]

O telegramă a regelui Prusiei din 3 iulie 1771, va salva Principatele Dunărene, însă va condamna Polonia:

„În răspunsul cabinetului, împărăteasa renunţă în cele din urmă în mod formal la Moldova şi Valahia...

Aceste concesii ale împărătesei îi vor face mare bucurie regelui Prusiei, care a renunţat din acel moment complet la propunerea de a se uni cele două Principate Dunărene cu Polonia, cu condiţia ca, în schimb, să i se ia acestui regat celelalte provincii ale sale."[36]

Tot cam în aceeaşi perioadă, la 6 iulie 1771, Austria, prin intermediul Nunţiului Apostolic la Constantinopol, Thugut, a încheiat cu turcii o convenţie secretă prin care se angaja să-i sprijine. În schimb, Poarta se obliga să plătească Austriei „douăzeci de mii de pungi, adică zece milioane şi să-i cedeze Oltenia."[37]

„Atunci când cele două puteri au căzut de acord în legătură cu bazele împărţirii Poloniei, contele Solms i-a prezentat contelui Panin, în vara anului 1771, un proiect de convenţie. Ca răspuns la acest proiect, a fost întocmit un contra-proiect rus, în care împărăteasa mai insista încă asupra unirii celor două Principate Dunărene cu Rusia. Cabinetul de la Berlin s-a pronunţat din nou, cu şi mai multă energie, împotriva acestei dorinţe, demonstrând că realizarea ei ar fi fost imposibilă fără un război general. Regele Prusiei consimţea să-şi îndeplinească obligaţiile de aliat, în caz de război între Austria şi Rusia şi, într-o scrisoare a regelui către contele de Solms, din 25 septembrie 1771, a fost comunicat cabinetului rus un plan de operaţii al trupelor prusace împotriva posesiunilor austriece. Însă în acelaşi timp, regele o ruga pe împărăteasă să renunţe la anexarea Moldo-Valahiei (Memoriul contelui Solms din noiembrie 1771)."[38]

Preţul pentru care ruşii au renunţat la intenţiile lor privind

35. *Ibidem*, vol. VI, p. 66.
36. *Ibidem*, vol. VI, p. 69.
37. Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*. Bucureşti, 1942. vol. III, part. 1, p. 288.
38. F. Martens, *op. cit.*, vol. VI, p. 68.

ţările române a fost aservirea pur şi simplu a câtorva milioane de alte fiinţe umane. Iată ce prevede art. IV din convenţie privind împărţirea Poloniei din 25 iulie 1772:

„Art. IV. Cum Majestatea Sa Imperială a tuturor Rusiilor, care duce de peste trei ani un război deosebit împotriva Imperiului Otoman având ca singur motiv afacerile Poloniei, a comunicat cu deplină încredere Majestăţii Sale Regina Ungariei şi Boemiei condiţiile definitive prin care ar consimţi să încheie pace cu Poarta şi cu acest nou plan, Majestatea Sa a binevoit a consimţi să nu mai ceară nici cucerirea, nici măcar independenţa Valahiei şi Moldovei, şi să nu mai insiste, prin urmare, asupra acelora dintre primele sale condiţii care s-ar opune cel mai direct intereselor imediate ale statelor Casei de Austria. Majestatea Sa Imperială şi Regală Apostolică, conform sentimentelor sale de prietenie sinceră faţă de Majestatea Sa Imperială a tuturor Rusiilor, promite să contribuie în continuare cu sinceritate la succesul dorit al negocierilor Congresului, ca urmare a bunelor oficii la care s-a angajat faţă de cele două puteri beligerante."[39]

Prin împărţirea Poloniei, Rusia şi-a atins scopul de a forţa Austria să intervină în favoarea Turciei. Dacă nu a putut să-şi împlinească visul de anexare a Principatelor Române, Austria, care avea aceleaşi intenţii, trebuia, de asemenea, să-şi stăpânească nemulţumirea. În aceste condiţii a fost semnată pacea ruso-turcă de la Kuciuk-Kainargi, la 21 iulie 1774. Neputând să-şi satisfacă, în perioada 1770–1772, ambiţiile lor privind cucerirea Principatelor Române şi nici măcar aşa-zisa independenţă a acestora, ruşii au căutat un alt pretext, şi prin alineatele 1, 2 şi 4 ale art. XVI, revendică din nou dreptul de a se amesteca în afacerile lor interne. Era vorba de o pretinsă „protecţie" a creştinilor din aceste regiuni:

„Art. XVI. Rusia înapoiază Sublimei Porţi Basarabia cu cetăţile Ackerman (Cetatea Albă), Chilia şi Ismailov, târgurile şi satele, cu toate bunurile lor, precum şi Valahia şi Moldova... Sublima Poartă le reprimeşte sub următoarele rezerve şi condiţii, cu promisiunea solemnă de a le îndeplini întocmai:

1. Să publice o amnistie generală în favoarea supuşilor numitelor Principate...

2. Să nu împiedice în nici un fel exercitatea cultului divin, liber în toate privinţele, nici să împiedice construirea de noi biserici ori repararea celor vechi cum au fost înainte.

39. *Ibidem, op. cit.*, vol. II, p. 28.

3. Să recunoască şi să onoreze feţele bisericeşti după rangul lor."[40]

Tot prin acest tratat li s-a recunoscut tătarilor din Crimeea o independenţă pentru care vor plăti scump. Crimeea a fost ocupată la zece ani de la emanciparea sa şi continuă să fie şi astăzi. Este deci uşor să ne imaginăm care ar fi fost soarta Principatelor Române dacă ar fi fost declarate independente, aşa cum ceruseră ruşii în 1736 şi 1772. Rusia voia eliberarea acestor ţări, pentru ca, separate de Imperiul Otoman, să poată fi mai uşor cucerite, fie pe cale militară, fie printr-un simulacru de plebiscit prin care populaţiile respective ar fi cerut alipirea la Rusia.

Răpirea Bucovinei (1775)

Prin împărţirea Poloniei în 1771, Austria a intrat în posesia Galiţiei. Bucovina se găsea între Galiţia şi Transilvania. Acest ţinut românesc a fost obiectul altei nedreptăţi a politicii austriece. Înaintea semnării păcii de la Kuciuk-Kainargi, Austria ocupa Galiţia. Ruşii nu au spus nimic despre acest subiect atunci. Însă la puţin timp după semnarea convenţiei din iulie 1772, împăratul Iosif II şi-a dat seama că fusese păcălit prin acceptarea Galiţiei, care nu avea nici o legătură directă cu Imperiul Austriac. Ar fi preferat Moldova şi Valahia. Documentele prezentate de F. Martens arată destul de clar ce interese avea Austria faţă de Principatele Dunărene. Din fericire, Prusia urmărea de aproape urzelile ruşilor şi austriecilor:

„Părea mai avantajoasă mărirea teritoriului austriac în dauna Imperiului Otoman şi extinderea frontierelor sale spre sud, mai degrabă decât spre nord. Iată de ce anexarea Valahiei şi a Moldovei, cu Belgradul, ar fi fost în ochii Împăratului Roman[41] incomparabil mai profitabilă pentru interesele Austriei. Cu toate acestea, realizarea unui asemenea plan era imposibilă fără cooperarea sinceră a Rusiei. Or, în 1772, relaţiile dintre Rusia şi Austria nu corespundeau încă acestei condiţii indispensabile pentru succes. În plus, existau toate motivele să se creadă că Frederick cel Mare nu s-ar fi arătat indiferent faţă de aceste aspiraţii ale Austriei."[42]

40. George Bibesco *La Roumanie de Adrianopol à Balta Liman.* (România de la Adrianopol la Balta Liman). Paris, Plon-Nourrit, 1893. Vol. I, p. 388.

41. Împăratul Austriei.

42. F. Martens, *op. cit.*, T. II, p. 30.

În ceea ce priveşte pretenţiile Austriei de a anexa o parte din teritoriul Moldovei, iată punctul de vedere al împărătesei Maria-Tereza:

„În afacerile cu Moldova, noi nu avem deloc dreptate... Mărturisesc că nu prea ştiu cum o să ieşim din asta. Va fi greu să o facem cu onoare şi mă simt jenată că nu o pot spune în mod explicit."[43]

Aceste scrupule nu au împiedicat-o totuşi să anexeze provincia râvnită.

În 1878, marele poet Mihail Eminescu, ocupându-se de răpirea acestei provincii româneşti trebuia să facă cunoscută corespondenţa secretă care s-a aflat la originea acestui act. Mai târziu, aceste texte au fost strânse sub titlul „Basarabia şi Bucovina".

La 7 februarie, Kaunitz, cancelarul Austriei, îi scria baronului Thugut la Constantinopol:

„Deşi politica rusească e astfel încât ea nu permite ruşilor a se opune făţiş intenţiilor pe care le avem în aceste părţi, nu rămâne îndoială că, în taină, ei lucrează contra noastră şi chiar trebuie să presupunem că Ghica este din partea lor încurajat contra noastră. Această încurajare vine însă mai mult din partea principelui Repnin şi altor generali, iar nu din partea generalului comite de Romanzow (Rumianţev), deoarece, precum cred a vă fi încunoştiinţat în mod confidenţial, noi i-am făcut acestuia un prezent (cadou) de 5 000 galbeni şi o tabatieră de aur împodobită cu briliante şi, după aceea, am primit dovezi eclatante despre bunele intenţiuni ale domnului general."[44]

Dintr-o altă scrisoare a aceluiaşi cancelar, adresată baronului Thugut, la 21 februarie 1775, putem vedea că românii protestaseră şi ei la Sublima Poartă şi la Sankt Petersburg:

„Cea mai importantă împrejurare, despre care vă pot face împărtăşire relativ la afacerea de faţă este că Divanul din Iaşi a şi făcut un recurs formal la St. Petersburg, cerând protecţia rusească contra măsurilor luate din partea noastră. Răspunsul Curţii din St. Petersburg la acest recurs se va amâna însă, iară în cele din urmă el va arăta că armata rusească s-a retras din Moldova şi această provincie a fost restituită Porţii, prin urmare iarăşi s-a întors sub protecţia ei; pentru aceea Rusia nu se va amesteca în afacerea de faţă, ci trebuie ca Poarta să ia măsuri pe care le va chibzui de bune. Nu rămâne îndoială că, cu toate acestea, atât din partea reprezentantului Rusiei, cât şi din partea

43. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 305.

44. Mihail Eminescu *Basarabia şi Bucovina*, p. 85-86.

ambasadorului Prusiei, uneltirile secrete nu vor lipsi; dar scopul principal l-am ajuns prin aceea că nu avem să ne mai temem că Rusia sau Prusia vor interveni pe faţă."[45]

La 7 mai 1775, a fost semnată, între Austria şi Turcia, o convenţie prin care aceasta din urmă ceda Bucovina. Operaţia s-a făcut prin complicitatea Rusiei. Mihail Eminescu scrie în această privinţă:

„În seria de documente istorice publicate de d-l Codrescu se află, în volumul VI, corespondenţa boierilor moldoveni şi a Mitropolitului Moldovei cu comitele Romanzow (Rumianţev). Citind această corespondenţă, găsim din partea moldovenilor atâta încredere în Rusia şi din partea generalului rus atâtea dovezi despre iubire creştinească şi părintească, încât ai crede că e peste putinţă ca, în ciuda acestei înţelegeri şi strânse legături, Curtea din Viena să izbutească în cestiunea Bucovinei."[46]

Am văzut totuşi că a izbutit perfect şi că Bucovina, acest teritoriu de zece mii de kilometri pătraţi, cu locuri a căror frumuseţe este legendară, şi care adăposteşte vechile reşedinţe domneşti de la Suceava şi Baia, precum şi mormântul lui Ştefan cel Mare, cel mai viteaz dintre domnitorii Moldovei, a fost practic vândută Austriei de către Rusia. Ea va fi apoi supusă, în cursul îndelungatei sale ocupaţii, acţiunii distructive a elementelor etnice germane şi rutene, transplantate în sânul populaţiei locale pentru a pune capăt rezistenţei acesteia.

Toate acestea ne fac să apreciem mai bine amploarea nedreptăţii pe care ruşii au comis-o la rândul lor în 1940, atunci când nu au ezitat să anexeze prin forţă aceeaşi provincie românească.

45. *Ibidem*, p. 90–91.
46. *Ibidem*, p. 135.

A patra invazie rusească (1787)

Atunci când, în perioada 1770–1772, ruşii renunţaseră la proiectul lor de anexare a Principatelor Dunărene, ei o făcuseră doar de formă. Chestiunea rămânea pentru ei în suspans. Ei continuau să insiste chiar şi după ce-şi luaseră angajamentele pe care le cunoaştem. Astfel, la 15 iulie 1782, Ecaterina II îi scria împăratului Josef II pentru a-l înştiinţa că turcii încălcaseră tratatul de la Kucíuk-Kainargi. Iar la 10 septembrie în acelaşi an, ea revenea asupra aceluiaşi subiect cu un proiect de împărţire a Imperiului Otoman. Acest proiect prevedea:

Două principii „imuabile" trebuiau să stea la baza acordului:

1. nu trebuie ca cele două monarhii să aibă graniţă comună şi

2. trebuie păstrată o egalitate perfectă pentru toate acţiunile ce aveau să fie întreprinse de aliaţi.

În conformitate cu primul dintre aceste principii, împărăteasa Ecaterina II propune reconstituirea statului independent cunoscut în antichitate sub numele de Dacia, format din provinciile Moldova, Valahia şi Basarabia, care urma să fie condus de un principe de religie ortodoxă (greacă). Acest stat va trebui să rămână veşnic independent faţă de Austria şi de Rusia şi nu se va putea uni cu una sau cu cealaltă. Frontierele acestui nou stat vor fi: Nistrul şi Marea Neagră în partea Rusiei, Dunărea şi râul Olt (Aluta) în partea Austriei. Cât priveşte frontierele cu Turcia, în general, vor depinde de achiziţiile pe care va dori să le facă Împăratul. În privinţa egalităţii achiziţiilor, Rusia doreşte doar oraşul Oceakov, cu districtul dintre Bug şi Nistru şi una din insulele Arhipelagului pentru securitatea şi facilitarea comerţului supuşilor săi.[47]

Această idee a independenţei Principatelor Române, cuprinse sub vechiul lor nume de Regatul Daciei, revine astfel ca un laitmotiv în politica externă a Rusiei.

47. F. Martens, *op. cit.*, vol. II, p. 133.

Împăratul Austriei nu s-a opus pretenţiilor Ecaterinei II, însă şi-a formulat, la rândul său, propriile pretenţii:

„Iosef II nu a răspuns decât la 13 noiembrie 1782 la propunerile împărătesei. Mai întâi, el îşi exprimă îndoiala că Prusia şi Franţa ar putea să rămână spectatoare indiferente la punerea în aplicare a planului propus cu privire la Turcia. În rest, el nu avea nici o obiecţie de făcut referitor la anexările teritoriale proiectate de Rusia şi indicate de împărătească. El nu se opunea nici reînfiinţării vechiului Regat al Daciei, nici urcării pe tronul Bizanţului a Marelui Duce Constantin Pavlovici. Totuşi, realizarea acestor planuri depindea exclusiv, după părerea lui, de succesul războiului. La rândul său, împăratul considera necesar să indice anexările teritoriale pe care ar trebui să le facă Austria. El cerea cetatea Hotinului şi o zonă îngustă, începând de la Nicopole, în sus pe Dunăre şi cuprinzând Vidinul, Orşova şi Belgradul, apoi de-a dreptul spre Marea Adriatică, inclusiv Golful Drina, şi, în sfârşit, toate posesiunile veneţiene de pe uscat, cu Istria şi Dalmaţia."[48]

Cum nu era posibil, în acea vreme, să se ajungă la un rezultat pozitiv în privinţa Principatelor Române, Rusia se va ocupa de anexarea Crimeii, la zece ani de la proclamarea independenţei acesteia. Metodele pe care le va pune în practică pentru întreţinerea unui climat de anarhie în ţara vizată nu sunt deloc diferite de cele pe care le folosesc astăzi sovieticii peste tot unde vor să se impună. Un scriitor din noua generaţie rusă, Kassim Kassimoff, ne dă, în teza lui de doctorat, o imagine de ansamblu a politicii aplicate în Crimeea de către agenţii ţarinei:

„Am văzut anterior că tratatul de la Kuciuk-Kainargi recunoscuse independenţa Crimeii. Însă din 1774, această regiune trăia în anarhia cea mai completă, o anarhie întreţinută de altfel de către agenţii ruşi. Pierzând prin tratat orice drept de suveranitate politică, sultanii continuau să se considere drept şefi religioşi ai populaţiilor din Crimeea. Nobilii ţinutului (Murza) erau împărţiţi în două tabere: partidul ruşilor şi partidul turcilor. Intrigile duceau la încoronarea şi detronarea hanilor într-un ritm accelerat. În 1775 Sahib Ghirai, un han foarte devotat Moscovei, a fost răsturnat şi înlocuit de un partizan al turcilor, Devele Ghirai. Acesta a fost la rândul lui alungat de gruparea pro-rusă, care l-a înlocuit cu Şahin Ghirai. Acesta din urmă, prea bine cunoscut ca fiind omul Moscovei, a stârnit o revoltă generalizată. Atunci Rusia a intervenit deschis, iar manifestul ţarinei din 8 aprilie 1783 a proclamat anexarea de către Imperiul Rus a Crimeii, a insulei

48. *Ibidem*, vol. II, p. 134.

Taman şi a Kubanului. În acest fel, Crimeea, care timp de secole primise tribut din partea Rusiei şi adesea trecuse prin foc şi sabie aşezările până la Moscova, a devenit în mod oficial provincie rusă."[49]

„Contrar prevederilor tratatului de la Kuciuk-Kainargi, Rusia a ocupat Crimeea în aprilie 1783. Această ocupare la care Poarta trebuise să convie de nevoie, printr-un act încheiat în 1784, creease o stare de iritaţie în Turcia; ea era sporită de amestecul necontenit al consulilor ruşi în treburile interne ale împărăţiei. Se adăugase apoi faptul că domnul Moldovei, Alexandru Mavrocordat, ademenit, fugise peste Nistru, la ruşi; în sfârşit, împrejurarea că aceştia din urmă cereau sultanului să le cedeze şi Georgia, în Caucaz. Toate acestea la un loc determinară pe turci să declare, la 24 august 1787, război Rusiei."[50]

Şi de această dată, ca de obicei, ţinuturile româneşti vor servi ca teatru de operaţii: Moldova şi Valahia vor fi din nou invadate şi devastate.

În acest timp, totuşi, diplomaţii se agitau. Contele de Nesselrode, ambasadorul Rusiei la Berlin, informează între 15 şi 26 mai 1789 despre punctul de vedere al guvernului german:

„Nistrul să fie limita dintre cele două imperii, de la Hotin la Ackerman, unde acest râu se varsă în Marea Neagră – aceasta este propunerea ce mi s-a făcut aici, încă din decembrie, înainte de a se şti dacă, după ocuparea Oceakovului, împărăteasa ar accepta medierea propusă de cele trei curţi aliate."[51]

În anul următor, un nou reprezentant al Rusiei la Berlin, Alopeus, trimite un mesaj urgent (5/16 ianuarie 1790) la Ministerul rus al Afacerilor Externe, raportând climatul defavorabil care domnea în Prusia:

„De la începutul anului 1790, lucrurile au luat o întorsătură periculoasă. Prusia se pregăteşte de război în mod serios şi Bischoffwerder l-a anunţat pe Alopeus că regele încheiase un acord cu Polonia şi îşi propune să intre în luptă, fiindcă este ferm hotărât să nu admită în nici un fel încorporarea Principatelor Dunărene la Austria."[52]

Într-adevăr, ambasadorul nu se înşela deloc: la puţin timp

49. Kassim Kassimoff, *op. cit.*, p. 43.

50. Constantin Giurescu, op. cit., vol. III, part. 1, p. 298–299.

51. Conte de Nesselrode, *Lettres et Opinions du Conte de Nesselrode, 1760–1850.* (Scrisori şi opinii ale contelui de Nesselrode, 1760–1850). Paris, A. Lahure, vol. 1, p. 165.

52. F. Martens, *op. cit.*, Vol. VI, p. 144.

după mesajul respectiv, Prusia a încheiat un tratat de alianţă ofensivă cu Turcia, la 31 ianuarie 1790. Alopeus încearcă prin toate mijloacele să ajungă la o înţelegere cu Prusia. În acest scop el trimite o depeşă (6/16 februarie 1791), care îi provoacă Ecaterinei următoarea reacţie:

„Nu înţeleg să semnez un pact de şerbie. Curtea Prusiei a garantat turcilor deţinerea oraşului Oceakov (precum şi malurile Nistrului?). Crimeea este în mâinile mele fără acordul Majestăţii Sale. Motanii turbaţi sunt întotdeauna turbulenţi."[53]

În urma intervenţiei Angliei, Prusiei şi Olandei, pacea a fost semnată între turci şi austrieci, la Şiştov, pe 4 august 1791. Austria obţine oraşul românesc Orşova şi ratificarea anexării Bucovinei.

Între ruşi şi turci a interveni un armistiţiu la Galaţi în 11 august 1791, iar tratatul de pace a fost încheiat la Iaşi pe 9 ianuarie 1792. Turcii cedau ruşilor oraşul Oceakov şi întreg ţinutul dintre Bug şi Nistru. În art. III se stabilea că Nistrul va rămâne întotdeauna linia de demarcaţie:

„Art. III. În virtutea art. 2 din preliminarii, Nistrul va fi întotdeauna limita ce va separa cele două imperii."[54]

Prin acest tratat Rusia obţinea şi recunoaşterea anexării Crimeii. O dată cu sosirea ruşilor la Nistru, începea adevărata tragedie a poporului român. Urmarea a fost dezastruoasă. Recunoaşterea Nistrului ca frontieră estică a Moldovei însemna implicit extinderea statului moscovit până la Nistru. Aşa cum vom vedea, de acum încolo, Principatele Române nu vor mai cunoaşte nici cel mai mic răgaz.

53. *Ibidem*, vol. VI, p. 146.
54. George Bibescu, *op. cit.*, p. 404.

A cincea invazie rusească (1806–1812)

După pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774) şi cea de la Iaşi (1792) a urmat o perioadă de linişte. Dar diplomaţia rusă încerca tot felul de tratative, de la planuri pentru împărţirea Turciei până la o înţelegere cu aceasta. La 23 decembrie 1794, Rusia şi Austria au încheiat o convenţie secretă privind împărţirea Imperiului Otoman. Acest acord face aluzie la pregătirile pentru un nou război, care va izbucni în 1806. Putem, de asemenea, constata în acest text cum cele două părţi contractante se înţeleg să împărtăşească o propunere seducătoare. Iată textul integral al pasajului care fixa soarta Ţării Româneşti, a Moldovei şi a Basarabiei, care arată clar că Rusia şi Austria înţelegeau să acapareze aceste ţinuturi:

„... În sfârşit, în cazul unui nou război comun al celor două Curţi Imperiale contra Porţii Otomane, Majestatea Sa Împăratul se angajează să contribuie prin toate mijloacele pentru ca, în conformitate cu condiţiile din corespondenţa autografă a defunctului Majestatea Sa Imperială Iosif II, de glorioasă amintire, cu Majestatea Sa Împărăteasa, şi mai ales cu scrisorile din 10 septembrie şi 13 noiembrie 1782, Planul care a fost stabilit atunci va fi pe deplin executat imediat ce condiţiile vor permite şi anume, Moldova, Valahia şi Basarabia să fie pentru totdeauna separate de Imperiul Otoman şi transformate în Suveranităţi independente în favoarea unui prinţ sau a unei prinţese din familia Imperială a Rusiei şi a descendenţilor săi de ambele sexe pe veşnicie – la fel cum Majestatea Sa Imperială se angajează să contribuie prin toate mijloacele ca ţările desemnate în sus-amintita scrisoare a Majestăţii Sale Împăratul din 13 noiembrie 1782, să fie pentru totdeauna separate de Imperiul Otoman şi alipite Monarhiei Austriece.

În reciprocitatea angajamentelor specificate mai sus, trimişii plenipotenţiari ai Majestăţii Sale Împărăteasa, investiţi şi ei cu deplinele puteri necesare, au declarat şi promis, în numele

Augustului lor Suveran, că Majestatea Sa Împărăteasa Tuturor Rusiilor va căuta, prin toate mijloacele ce-i stau la dispoziţie, să obţină de la Majestatea Sa Împăratul Roman suplimentul de despăgubiri şi de compensaţii care i se cuvin, după principiile unei egalităţi perfecte în anexările respective; şi dacă vitregia evenimentelor nu-i permite Majestăţii Sale Împăratul să obţină despăgubiri din partea Franţei, Majestatea Sa Împărăteasa îşi dă anticipat adeziunea cea mai deplină intenţiilor de despăgubiri pe care le-ar putea asigura revendicarea drepturilor Austriei asupra diferitelor părţi ale teritoriului Veneţiei, usurpat de această republică, şi chiar la un alt proiect de anexare ce ar putea să împlinească în mod convenabil scopul propus, cu condiţia ca acest proiect să respecte întru totul ceea ce s-a discutat în corespondenţa autografă a defunctului Majestăţii Sale Împăratul Iosif II, de glorioasă amintire, cu Majestatea Sa Împărăteasa şi mai ales în scrisorile din 10 septembrie şi 13 noiembrie 1782, referitor la însuşirea cuceririlor pe care cele două Curţi Imperiale le-ar face în dauna Porţii Otomane în caz de război comun cu această putere, caz în care Majestatea Sa se angajează să contribuie cu toate mijloacele ca ţările desemnate în sus-amintita scrisoare a defunctului Majestatea Sa Împăratul din 13 noiembrie 1782 să fie pentru totdeauna separate de Imperiul Otoman şi alipite la Monarhia Austriacă. De asemenea, Majestatea Sa Împăratul se angajează să contribuie cu toate mijloacele ca planul stabilit în amintita corespondenţă să fie pe deplin aplicat, atât cât vor permite circumstanţele, şi anume ca Moldova, Valahia şi Basarabia să fie pentru totdeauna separate de Imperiul Otoman şi transformate în Suveranităţi Independente, în favoarea unui prinţ sau a unei prinţese din familia Imperială a Rusiei şi a descendenţilor lor de ambe sexe pe veşnicie..."[55]

La urcarea pe tron a ţarului Pavel I, din contră, Rusia se angajează într-o acţiune paşnică, ce are ca rezultat încheierea unui tratat ruso-turc, la 3 ianuarie 1799.

„Noua politică de prietenie şi de bună vecinătate faţă de Turcia era împărtăşită nu numai de noul Împărat, ci şi de eminenţi oameni de stat ruşi cum ar fi cei doi Voronţov, Czartoriski, contele Kociubei, care erau cu toţii adepţii celebrei teorii a lui Montesquieu. Aceste idei le găsim dezvoltate pe larg în raportul contelui Kociubei, ambasadorul Rusiei pe lângă sultan, prezentat ţarului Alexandru în 1802. Comportarea Rusiei - se spunea în

55. F. Martens, *op. cit.*, vol. II, p. 244.

acel raport – este determinată de aceste două alternative: ori acceptă împărţirea Turciei ori contracarează această măsură periculoasă pentru ea. Nu e nici o îndoială că este preferabilă menţinerea Turciei, căci Rusia nu are nevoie de noi teritorii şi nu există vecini mai liniştiţi decât turcii. Menţinerea acestui stat, care ne este în mod natural ostil, trebuie să devină de acum încolo, regula principală a politicii noastre (Gigarev, *La Politique Russe dans la Question d'Orient.* (Politica rusă în chestiunea orientală). Moscou, 1836, vol. 1, p. 256; Komarovsky *La Question d'Orient.* (Chestiunea Orientală) În: Revue Générale de Droit International Public. Paris, 1836, p. 404."[56]

În ciuda acestor eforturi de apropiere, ruşii au revenit la planul lor iniţial: cel al împărţirii Imperiului Otoman. În toate proiectele concepute, primele victime erau în mod firesc Principatele Române. Şi vom vedea mai departe că Rusia nu a ezitat niciodată (cu excepţia unei scurte perioade) când a fost vorba să pună în aplicare aceste planuri.

„În raportul său către Împărat, Rostopşin (Cancelarul Imperiului Rus, n. a.) – după ce a expus situaţia puterilor occidentale şi raporturile lor cu Rusia, examinează şi propune împărţirea Turciei, «bolnavul incurabil». El preconizează chiar şi partea fiecăruia: Franţei Egiptul, Rusiei Moldova şi Valahia, Bulgaria, Rumelia şi, în sfârşit, Constantinopolul... (2 octombrie 1800). Astfel Rusia revine încă o dată la principiul împărţirii."[57]

Tratatul încheiat între Rusia şi Turcia, semnat în 1799, a fost reînnoit la 23 septembrie 1805.

Talleyrand încearcă să negocieze o schiţă de acord. Iată ce-i scrie el lui Napoleon I:

„Sire,

Astăzi turcii nu mai sunt de temut prin ei înşişi. Însă ruşii le-au luat locul; Austria este încă principalul zid de apărare pe care Europa li-l poate opune şi contra lor trebuie să ne întărim astăzi.

Astfel, politica cere nu numai ca sacrificiile pe care Austria va trebui să le facă să fie compensate, ci şi ca acest lucru să fie făcut aşa încât să nu-i rămână vreun regret.

În schimbul Statelor Veneţiene, al Tirolului, posesiunilor din Suabia şi pretenţiilor asupra statelor vecine, care vor rămâne pentru totdeauna stinse, să i se dea Valahia, Moldova, Basarabia

56. Kassim Kassimoff, *op. cit.*, p. 49.

57. Ali Fuad, *La Question des Detroits.* (Chestiunea Strmtorilor.) Paris, 1928, p. 72–73.

şi partea cea mai nordică a Bulgariei; stăpână fiind pe aceste două provincii fertile, obţinând pentru aceste vechi state o ieşire pe Dunăre, care va curge aproape în întregime sub jurisdicţia sa, şi o porţiune din coastele Mării Negre, ea nu va mai avea de ce să regrete pierderile atât de generos compensate. Ea râvneşte aceste două provincii; le-ar privi cu amărăciune dacă ar intra pe mâna ruşilor; în cazul în care aceştia le-ar invada deja, ea nu îndrăzneşte să-şi închipuie că le-ar putea obţine şi nu ar putea să nu considere altfel decât fericite evenimentele care le-ar asigura posesia lor.

Din momentul în care ar fi în posesia Valahiei şi Moldovei, ruşii, aliaţii ei de astăzi, vor deveni rivalii şi duşmanii săi naturali.

Valahii şi moldovenii, preferând dominaţia ruşilor, deoarece au aceeaşi religie, o vor ţine permanent trează. Ea va fi obligată să-şi păstreze în această parte toată atenţia şi toate forţele sale.

Departe de a se asocia, cum ar face-o poate astăzi, la proiectele ruşilor împotriva Imperiului Otoman, ea va fi interesată să le împiedice şi să le combată...

În acest fel se va rezolva complet problema păcii celei mai durabile pe care raţiunea ne-ar putea permite să o sperăm.

Acum, presupun că, după câştigarea unei mari bătălii, Majestatea Voastră va spune Casei de Austria:

Am făcut totul pentru a păstra pacea; doar dumneavoastră aţi vrut războiul. V-am prezis consecinţele şi, acum le simţiţi. Am învins cu regret, însă am învins; vreau ca acest lucru să fie în folosul comun...

Cerându-vă sacrificii, nu pretind ca ele să rămână fără compensaţii, vreau chiar ca aceste compensaţii să le depăşească. Extindeţi-vă de-a lungul Dunării. Ocupaţi Valahia, Moldova, Basarabia. Voi interveni pe lângă Poarta Otomană pentru a o face să vă cedeze aceste provincii, iar dacă ruşii vă atacă, voi fi aliatul vostru...

Majestatea Voastră îmi va permite să-i prezint, pe scurt, proiectul de tratat pe baza căruia ar putea să fie începute negocierile...

Art. IX. Majestatea Sa Împăratul Francezilor nu se va opune în nici un fel ca, imediat după ratificările prezentului tratat, Majestatea Sa Împăratul Germaniei şi Austriei să ocupe cu trupele sale şi să posede în deplină suveranitate, el, moştenitorii şi urmaşii săi pentru totdeauna, Valahia, Moldova, Basarabia şi partea din Bulgaria aflată la nord de linia trasă de la confluenţa Siretului cu Dunărea până la Mangalia, la Marea Neagră..."[58]

58. *Revue Historique*, vol. 39. Paris, Felix Alcan, 1889, p. 66.

La 23 decembrie 1805, Turcia încheie un tratat de alianţă cu Franţa şi Napoleon îl trimite pe generalul Horace Sébastiani la Constantinopol, ca reprezentant al guvernului său. În vara anului 1806, generalul Sébastiani este în măsură să demonstreze turcilor că cei doi domnitori ai Principatelor Române, Alexandru Moruzi în Moldova şi Constantin Ypsilanti în Valahia simpatizează cu ruşii şi furnizează materialul necesar mişcărilor revoluţionare din Balcani. La 24 august 1806, domnitorul Valahiei este destituit printr-un firman şi înlocuit cu un nou suveran, Alexandru Şuţu. Aceeaşi soartă pare să fi fost rezervată şi domnitorului Moldovei. Rusia, aflând de aceste schimbări, ameninţă că va declara război. În momentul în care, la Bucureşti, se făceau pregătiri pentru instalarea noului domnitor, s-a primit vestea că el este deja destituit şi că Ypsilanti îşi reia tronul.

În ciuda tuturor eforturilor făcute de turci de a împiedica izbucnirea unui conflict, ruşii trec Nistrul şi pătrund în Moldova sub comanda generalului Michelson. La 29 noiembrie 1806, capitala Moldovei, Iaşi, cade în mâinile ruşilor.

În condiţiile dificile prin care treceau Principatele, boierii români încep să se preocupe mai mult de viitorul ţării lor şi îşi îndreaptă speranţele către Franţa:

„O parte din boieri s-au adresat Împăratului Francezilor cerându-i să permită crearea unui Stat Naţional Român."[59]

Problema ridicată de intervenţia lor este comentată în presă:

„Nefericitele Principate Româneşti, teatru al unui război fără sfârşit, aşezate între ciocan şi nicovală, invadate pe rând de trupele turceşti şi ruseşti, care le tratează ca pe nişte ţări cucerite, sufereau cumplit. Pentru ruşi, era un popor pe jumătate otoman; pentru turci, era o ţară creştină, suspectată de complicitate cu Rusia, Gibelin pentru Guelfi şi Guelf pentru Gibelini.

În timpul anilor de ocupaţie rusească, 1806–1812, în Europa se petreceau evenimente grave, fiecare din ele influenţând cabinetele marilor puteri şi schimbând opiniile privind situaţia politică a celor două Principate. Rând pe rând, alianţa Rusiei cu Anglia împotriva Porţii, alianţa secretă a Turciei cu Napoleon, Pacea de la Tilsit, întrevederea de la Erfurth readuceau în discuţie viitorul Valahiei şi Moldovei."[60]

Anglia, care se opunea în mod sistematic tuturor intrigilor

59. N. Iorga *Istoria presei româneşti.* Bucureşti, 1922, p. 19.

60. ... *La Valachie et la Moldavie.* În: *Revue des Deux Mondes*, Paris, IX, 15 ianuarie 1837, p. 147.

lui Napoleon, intervine pe lângă Poartă în favoarea Rusiei la 20 februarie 1807:

„Atunci Anglia a trimis pe neaşteptate o escadră să treacă prin Dardanele şi să ancoreze în faţa capitalei otomane. Ambasadorul britanic, Sir Arbuthnot, i-a înmânat Marelui Vizir următorul ultimatum:

1. Alianţa Porţii cu Rusia şi Anglia;

2. Predarea imediată către Anglia a flotei otomane şi a bateriilor din Dardanele;

3. Cedarea Moldovei şi Valahiei către Rusia;

4. Expulzarea generalului Sébastiani şi declararea războiului împotriva Franţei."[61]

În acest timp, reprezentantul Franţei, generalul Sébastiani, îi liniştea pe turci:

„Atât timp cât a durat domnia sultanului Selim, generalul Sébastiani a continuat să se bucure de un anumit credit la Constantinopol, anunţând în fiecare zi că Împăratul Napoleon, stăpânul său, nu va întârzia să-şi ducă neînvinsele armate chiar în inima Rusiei şi va face să fie restituite fidelei sale aliate, Sublima Poartă, cele două principate, Moldova şi Valahia, care fuseseră invadate."[62;63]

Dar în timp ce generalul Sébastiani se adresa astfel turcilor, în acelaşi an 1807, ambasadorul Franţei la Sankt Petersburg, Caulaincourt, este autorizat de Napoleon să negocieze cu Rusia viitoarea împărţire a Imperiului Otoman. Reprezentantul Franţei se pune de acord cu ministrul afacerilor externe al Rusiei, contele Rumianţev asupra următoarelor clauze:

„Rusia trebuia să primească Moldova, Valahia şi Bulgaria; Franţa Bosnia, Albania şi Grecia. Austria trebuia să se întindă între cele două imperii prin Serbia şi Rumelia, până la Salonic. A fost mai greu să se înţeleagă în legătură cu Constantinopolul şi Strâmtorile; ţarul voia neapărat acest oraş. El nu admitea împărţirea fără el: era însăşi raţiunea de a fi a împărţirii Imperiului Otoman."[64]

Talleyrand, celebrul ministru francez al afacerilor externe, veghea la rândul său ca instrucţiunile lui Napoleon să fie executate

61. *Ibidem*, p. 148.

62. J. B. Espéret, *La condition internationale des détroits du Bosphore et des Dardanelles.* (Condiţia internaţională a strâmtorilor Bosfor şi Dardanele). Toulouse, 1907, p. 26.

63. L. V. West. En Review, *Le Général Horace Sébastiani.* În: *Revue des Deux Mondes.* Paris, IV, decembrie 1833, p. 694.

64. Edouard Driault, *op. cit.*, p. 93.

cât mai strict posibil. Iată ce raporta el referitor la tratatul de la Tilsit din 1807:

„Împăratul Napoleon, în conferinţele care au precedat tratatul de la Tilsit, îi vorbea adesea Împăratului Alexandru despre Moldova şi Valahia ca despre provincii ce trebuiau într-o zi să se unească cu Rusia...

Instrucţiunile mele privind acest tratat urmăreau să nu las nimic relativ să se strecoare în împărţirea Imperiului Otoman, nici chiar în destinaţia viitoare a celor două provincii, Valahia şi Moldova, şi le executam întocmai."[65]

Deznodământul a fost un acord de armistiţiu semnat la 24 august 1807, la Slobozia, între ruşi şi turci. Rusia se angajează, conform tratatului de la Tilsit, să evacueze Valahia şi Moldova, retrăgându-se astfel dincolo de vechile sale frontiere. Acest acord nu era decât o pauză în care Moscova pregătea o nouă ofensivă mai întâi de ordin diplomatic. Iată, de exemplu, instrucţiunile date de Alexandru I ambasadorului său la Paris, contele Tolstoi, la 27 septembrie 1807, adică la o lună de la încheierea armistiţiului de la Slobozia:

„Încercaţi să-i fixaţi atenţia asupra acestui punct; din această circumstanţă puteţi să obţineţi un câştig foarte avantajos în folosul nostru; veţi dirija conversaţiile pe care le veţi avea cu acest Prinţ astfel încât să-i spuneţi că modul cel mai rapid de a termina acest război ar fi ca, pe calea medierii sale, împreună cu teama pe care turcii o au faţă de armatele mele, să obţin posesia Valahiei şi Moldovei; într-un cuvânt, limitele imperiului meu să fie în acea parte repliate pe Dunăre...

2. În cazul în care nu aş obţine Valahia şi Moldova, va trebui să stipulăm confirmarea tuturor privilegiilor acordate acestor principate şi în special a celor enunţate în hatişeriful din 1802. Această cerere n-ar trebui să suporte nici o modificare, fiindcă nu aş vrea să-i sacrific pe locuitorii acestor ţări, lăsându-i pradă urii şi răzbunării turcilor..."[66]

Al doilea punct al acestei note dezvăluie întreaga duplicitate a ruşilor. Doar în cazul în care nu ar fi putut să anexeze Moldova şi Valahia, numai în acest caz, ţarul s-ar fi angajat să apere cauza independenţei Principatelor Române. Acţionând astfel el i-ar fi împiedicat pe ceilalţi eventuali pretendenţi să acapareze teritoriile vizate. Cât despre eventualitatea ca Principatele să refuze protecţia

65. Le Duc de Broglie. *Mémoires du Prince de Talleyrand.* (Memoriile prinţului de Talleyrand). Paris, Calman Lévy, 1891, vol. 1, p. 393.

66. D. A. Sturdza şi Golescu-Vartic, *op. cit.*, p. 601.

rusă pentru a căuta alte alianţe, asta ar fi însemnat sacrificarea populaţiei lor, care ar fi fost legată de mâini şi de picioare în faţa răzbunării turceşti. Moldo–Valahia avea să fie înghiţită după bunul plac al ţarului şi când ar fi vrut acesta. Şi mai precise sunt instrucţiunile remise de ministrul rus al afacerilor externe, contele Rumianţev, la 27 noiembrie 1807, ambasadorului rus la Paris:

„Pentru a nu cruţa nimic din ceea ce ar putea să vă faciliteze negocierile de pace, cu care aţi fost însărcinat, Împăratul mi-a recomandat să vă fac o mărturisire, care nu este decât pentru dumneavoastră. Iată de ce va trebui să separaţi această depeşă de corespondenţa noastră ministerială şi să o păstraţi sub cheie, într-un cuvânt, nimeni să nu ştie de ea în afară de dumneavoastră. Dacă veţi vedea că Împăratul Napoleon nu va vrea cu nici un preţ să consimtă ca noi să obţinem prin tratatul de pace Moldova şi Valahia, fiindcă el nu este încă în măsură să intre în posesia Moreii şi Albaniei, veţi propune atunci, ca din partea dumneavoastră, să împlinim măcar pe jumătate poruncile Împăratului, stăpânului nostru, ceea ce ar însemna ca prin tratatul însuşi să primim în posesie Basarabia, iar Moldova şi Valahia să rămână sub sechestru în mâinile noastre până la încheierea păcii dintre Anglia şi Franţa, şi veniturile, ca şi apărarea şi administraţia acestor două provincii să fie pe deplin şi în întregime la dispoziţia Majestăţii Sale Imperiale până la încheierea păcii menţionate mai sus.

În rest, Împăratul nu vă permite să uzaţi de acest mijloc de conciliere decât atunci când s-ar epuiza toate celelalte mijloace de convingere ce ar putea duce, încă de acum, la deplina posesie asupra Moldovei, Valahiei şi Basarabiei..."[67]

De această dată, ruşii precizează clar ce înţeleg ei prin independenţa Principatelor Române: anexarea lor pur şi simplu.

Contele Metternich, într-un raport de la Paris către ministrul austriac al afacerilor externe, din 26 februarie 1808, se referă şi el la propunerea rusă de acordare a „independenţei Principatelor", sub garanţia Rusiei şi Austriei, două ţări care, nu cu mult timp în urmă, făceau schimb de amabilităţi pentru a stabili condiţiile unei eventuale împărţiri:

„Contele Tolstoi nu a dezminţit niciodată condiţiile în care nu ar ezita să semneze pacea cu turcii, şi anume:

Independenţa Valahiei şi Moldovei, în condiţiile stipulate de ultimul tratat, şi cea a Serbiei, sub protecţia şi garanţia Rusiei

67. *Ibidem*, p. 678.

şi Austriei." (Scrisoarea lui Metternich către Stadin, din 26 februarie 1808.).[68]

Negocierile dintre Franţa lui Napoleon şi Rusia lui Alexandru I, care au durat un an întreg, au avut ca rezultat, în afara încheierii Tratatului de la Tilsit, şi semnarea unui acord secret la Erfurt, negociat între 30 septembrie şi 21 octombrie 1808. Prin aceasta din urmă, Napoleon recunoştea legitimitatea încorporării celor două Principate Româneşti în Imperiul Rus. Convenţia trebuia să rămână secretă timp de zece ani după semnarea sa. Dar nu trecuse un an şi fusese denunţată deja. Iscusinţa diplomaţiei ruseşti triumfase încă o dată. Acordul secret îi adusese avantaje enorme, iar denunţarea lui nu s-a făcut decât în detrimentul politicii lui Napoleon, aşa cum vom vedea când vom studia sfârşitul acestui război.

În legătură cu negocierile preliminare acordului, Talleyrand notează:

„Contele Rumianţev, ministrul afacerilor externe al Rusiei, voia Constantinopolul; de obţinerea acestuia el lega gloria numelui său; după asta ar fi cedat Franţei tot restul lumii...

Împăratul Alexandru se părea că voia doar cele două provincii, Valahia şi Moldova; ambiţia sa se oprea la malurile Dunării."[69]

Iată acum câteva articole dintre cele mai importante ale acestei faimoase Convenţii Secrete de la Erfurt:

„Art. V. Majestatea Sa Împăratul Tuturor Rusiilor, după revoluţiile şi schimbările care agită Imperiul Otoman şi care nu lasă nici o posibilitate de a da – şi în consecinţă nici o speranţă de a obţine – garanţii suficiente pentru persoanele şi bunurile locuitorilor Valahiei şi Moldovei, ducând deja graniţele Imperiului său până la Dunăre, de o parte, şi unind Valahia şi Moldova la Imperiul său, neputând decât cu această condiţie să recunoască integritatea Imperiului Otoman, Majestatea Sa Împăratul Napoleon recunoaşte respectiva unire şi limitele Imperiului Rus în această parte până la Dunăre.

Art. X. În cazul în care Poarta Otomană ar refuza cedarea acestor două provincii şi războiul va reizbucni, Împăratul Napoleon nu va participa şi se va limita la a-şi folosi bunele oficii pe lângă Poarta Otomană; însă dacă s-ar întâmpla ca Austria sau orice altă putere să treacă de partea Imperiului Otoman în războiul

68. Richard Metternich *Mémoires, Documents et Ecrits divers laissés par le Prince de Metternich.* (Memorii, documente şi scrieri diverse lăsate de prinţul Metternich). Paris, Plon-Nourrit, 1866. Vol. II, p. 165.

69. Le Duc de Broglie, *op. cit.*, vol. I, p. 397.

respectiv, majestatea Sa Împăratul Napoleon va face imediat cauză comună cu Rusia, trebuind să considere acest caz drept unul privind alianţa generală care leagă cele două Imperii.

Art. XIV. Prezenta Convenţie va fi ţinută secretă cel puţin timp de zece ani."[70]

Napoleon şi-a dat curând seama de greşeala pe care o făcuse semnând acest acord şi s-a văzut obligat să-l denunţe, mai ales că insistenţa sa pe lângă sultan pentru a obţine cedarea către Rusia a celor două Principate Româneşti, departe de a fi fructuoasă, incita din contră Turcia să caute o reconciliere cu Anglia. Astfel, la 5 ianuarie 1809, a fost semnat un tratat de alianţă defensivă între Franţa şi Turcia.

Ruşii au fost afectaţi de această schimbare bruscă de atitudine a lui Napoleon. Într-un raport către Împăratul Alexandru I, prinţul Kurakin, ambasadorul rus la Viena, precizează:

„Dacă anexarea Principatelor Dunărene era uşoară acum câteva luni, această afacere prezintă acum (la sfârşitul lunii octombrie), datorită lui Napoleon, mari dificultăţi."[71]

La rândul său, Napoleon declara la 25 august 1808:

„Rusia este preocupată în acest moment de calculele propriei sale politici. Face cuceriri în dauna Suediei. Vrea să ciupească ceva de la Turcia. Ea nu evacuează Principatele, iar eu evacuez Prusia."[72]

Austria face pregătiri de război împotriva Franţei şi caută să-şi asigure o alianţă externă. Iată de ce ea este dispusă să facă unele concesii în privinţa Valahiei şi a Moldovei. Ambasadorul rus la Viena, Kurakin, scria la sfârşitul anului 1808:

„Cabinetul de la Viena nu-şi ascunde dorinţa vie de a obţine cel puţin neutralitatea Rusiei şi se arată dispus la concesii în chestiunea orientală. Arhiducele Carol însuşi, care se opunea întotdeauna intenţiilor politice ale Rusiei, i-a declarat contelui Tolstoi, sosit la Viena în misiune extraordinară, că Rusia nu avea decât să ocupe Principatele Dunărene şi să-şi rotunjească frontierele în sud, cu condiţia să-şi îndrepte către centrul Europei acţiunea şi resursele."[73]

În ciuda propunerii făcute de Austria, ruşii trec de partea

70. Le Baron Descamps et Louis Regnault: *Recueil International des Traités du XIXe siècle.* (Culegere internaţională de tratate din secolul al XIX-lea). Paris, Arthur Rousseau, Vol. 1, 1801-1825, p. 203.

71. F. Martens, *op. cit.*, Vol. III, p. 31.

72. *Ibidem*, p. 32.

73. *Ibidem*, p. 32.

celui mai puternic, adică de partea Franței. Austria va fi învinsă, iar pacea semnată la 10 octombrie 1809 la Schoenbrun-Viena. Ajutorul acordat de Rusia lui Napoleon, în calitate de aliat, îi dă acesteia prilejul să ceară compensații și iată de ce articolul 3 al tratatului de la Schoenbrun acordă Rusiei o parte din Galiția.

Am văzut că pretextul ales de ruși pentru ocuparea Principatelor în 1806 fusese destituirea domnitorului Valahiei Ypsilanti. În acea vreme, ca și astăzi, prietenia rusă nu era decât preambulul unei viitoare agresiuni. În astfel de comedii, oamenii de paie sfârșesc întotdeauna prin a fi sacrificați fără milă. Aceasta a fost și soarta lui Ypsilanti, acest bun prieten al Rusiei. El va fi înlocuit pur și simplu de un rus:

„La 8 aprilie 1808, se citește în catedrala Mitropoliei o notă a generalului Prozorovski, care îl înlocuise pe Michelson, anunțând că, prin poruncă împărătească, Constantin Ypsilanti este înlăturat de pe tron și un rus numit Cusinev va fi de acum încolo Președintele celor două Principate."[74]

În acea vreme, în fruntea bisericii Moldovei se găsea un tânăr mitropolit, numit Veniamin Costache, care fusese înălțat la această înaltă demnitate bisericească în 1803. El aparținea unei familii de boieri. Rușilor nu le plăcea deloc de acest patriot care le ghicise intențiile și lupta pentru binele țării sale. Ei l-au obligat să se retragă la Mănăstirea Neamț. Abia după patru ani, atunci când rușii s-au retras din Principate, el a revenit la conducerea Mitropoliei Moldovei.

Cât despre situația tragică în care se găseau Principatele în 1809, iată câteva extrase din raportul unui diplomat francez către guvernul său:

„Locuitorii mai erau expuși, în afara acestor rechiziții, să le spunem regulate, la tot felul de abuzuri, hoții și jafuri, care îi aduceau la ultimul nivel de sărăcie." Un raport al lui Mériage ne spune că „armata rusă distrusese în așa măsură această țară (Valahia) încât, la începutul anului 1809, ea nu mai oferea deja decât imaginea unui deșert. (Mériage către Ministerul Afacerilor Externe al Franței, 14 iulie 1811, p. 569)."[75]

Timpul cât au durat această campanie și ocupația rusă în Principate a permis patrioților români să devină conștienți de

74. Constantin Giurescu, *op. cit.*, Vol. III, p. 327.

75. A. D. Xenopol: *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane depuis ses origines jusqu'à l'Union des Principautés en 1859.* (Istoria românilor din Dacia Traiană de la origini până la Unirea Principatelor din 1859). Paris, 1896, vol. II, p. 227.

pericolul pe care îl reprezenta puternicul lor vecin. Prin comportamentul lor de ocupanţi, ruşii îşi atraseseră duşmănia tuturor, chiar şi a celor care erau înclinaţi să-i primească în calitate de prea creştini eliberatori. Duşmanului turc îi urma un nou agresor, mai abil poate, dar şi mult mai brutal, aşa cum vom vedea mai departe.

Contactul zilnic cu ocupantul rus punea în lumină adevăratele intenţii ale acestui pretins aliat. Situaţia se înrăutăţea pe zi ce trece. Oamenii ajunseseră să regrete jugul turcesc, cu atât mai mult cu cât începuseră să-şi dea seama în mod serios de adevăratele intenţii ale Rusiei.

După ce conflictul franco-austriac a luat sfârşit, cel dintre Rusia şi Turcia rămânea încă aprins, spre marea nenorocire a locuitorilor Moldovei şi Valahiei. Relaţiile dintre Rusia şi Franţa erau din ce în ce mai încordate. Moscova căuta deci să se apropie de fosta sa aliată, Austria. În acest scop, a trimis la Viena un nou ambasador, Şuvalov. Documentele aflate la Ministerul Afacerilor Externe al Rusiei şi publicate de F. Martens arată că, deşi trataţi cu destulă răceală la Curtea imperială austriacă, ruşii au adoptat totuşi atitudinea lor cinică obişnuită:

„Articolul III al Tratatului de la Viena, care ceda Rusiei o parte din Galiţia putea să fie mai întâi un obstacol. Împăratul nu dorea nici mai mult nici mai puţin decât transpunerea în practică a acestui articol în cel mai scurt timp. În privinţa Turciei, contele Şuvalov era autorizat să declare că Rusia nu dorea nimic în plus faţă de frontiera pe Dunăre. Prin urmare, provinciile cucerite de armatele ruseşti, adică Moldova, Valahia şi Basarabia trebuiau să fie alipite Rusiei."[76]

Însă războiul nefericit din 1809 a permis Austriei să-şi dea seama la ce s-ar fi putut aştepta de la prietenia rusă. Atitudinea ţarului în acele circumstanţe penibile a demonstrat că era preferabil să dai dovadă de prudenţă faţă de el. Rusia nu se lăsa totuşi descurajată de această reţinere. Ea încerca să se apropie de Austria prin toate mijloacele. În acest scop, ea a încercat să încheie un număr de convenţii în care Viena putea găsi avantaje seducătoare.

În februarie 1810, contele Şuvalov informează Curtea imperială austriacă despre regimul dezertorilor. Acest acord de importanţă secundară ridică în trecere şi chestiunea orientală, în special cea a teritoriilor moldo-valahe. Punctele de vedere rus şi austriac par să fie în dezacord total:

76. F. Martens, *op. cit.*, vol. III, p. 35.

„De fapt, chiar în ajunul semnării declarației, contele Șuvalov a abordat cu prințul Metternich și cu dl. Hudelist problema limitelor în care se va aplica respectiva declarație. El demonstra că aceasta se va extinde și asupra Principatelor Dunărene, care se aflau în posesia Rusiei. Dl. Hudelist a protestat din nou, energic, contra acestei aplicări a dreptului de cucerire, iar contele Șuvalov a putut să se convingă încă o dată în ce măsură problema anexării de către Rusia a Principatelor Dunărene leza, după opinia oamenilor de stat austrieci, vitalitatea Imperiului Austriac."[77]

Eforturile de reconciliere cu Austria nu au fost în cele din urmă încununate de succes. Metternich refuză categoric pretențiile ruseşti. Într-o telegramă adresată guvernului său la 2 martie 1810, contele Șuvalov relatează o întrevedere pe care a avut-o cu cancelarul Austriei și confirmă că:

„... Rusia își propunea să anexeze Moldova și Valahia și să garanteze drepturile națiunii sârbe. Drept răspuns, contele Metternich a declarat că el i-a sfătuit pe sârbi să se împace cu guvernul turc. Aflând hotărârile Împăratului Alexandru cu privire la Serbia și la Principatele Dunărene, contele Metternich a răspuns fără ocolișuri: «În acest caz va trebui să luptați!»"[78]

Chestiunea Principatelor Dunărene, care trebuiau să fie anexate de Rusia, era un subiect de preocupare constantă pentru Cabinetul de la Viena. Contele Metternich nu-i ascundea ambasadorului Rusiei faptul că Austria nu ar putea să privească indiferentă o asemenea extindere a posesiunilor ruseşti în dauna Imperiului Otoman."[79]

Situația devenea din ce în ce mai încordată. Pretențiile rușilor de anexare a Principatelor Române se loveau de protestele foarte energice ale Austriei. Metternich și consilierul Hudelist se plângeau lui Șuvalov de tratamentul aplicat în Moldova și Valahia supușilor austrieci și chiar consulului austriac.

„Într-un cuvânt, conchidea contele Șuvalov, Principatele Dunărene fiind anexate de Rusia, prin declarația Împăratului Alexandru I și, ca urmare a faptului împlinit, ele trebuiau recunoscute ca parte integrantă a teritoriului rus.

Nici prințul Metternich, nici Hidelist nu împărtășeau această opinie. Ei demonstrau că doar un tratat internațional putea să stabilească anexarea provinciilor respective de către Rusia. Atâta timp cât nu fusese încheiat nici un tratat între Rusia și Poartă,

77. *Ibidem*, vol. VIII, p. 61.
78. *Ibidem*, vol. III, p. 61.
79. *Ibidem*, vol. III, p. 36.

Principatele Dunărene erau provincii turceşti, iar Austria, pe baza tratatelor sale cu Turcia, avea dreptul să aibă în aceste ţări agenţi diplomatici proprii. (Depeşa contelui Şuvalov din 21 mai/iunie 1810)"[80]

În situaţia critică în care se găsea, Napoleon era în căutarea unui nou amator căruia să-i ofere Principele Române. El face literalmente reclamă faţă de Austria, aşa cum îl informează Metternich pe Împăratul Francisc într-un raport trimis de la Paris la 9 iulie 1810: Părerea sa, pe care o discuta îndelung, era că turcii ar fi siliţi să cedeze Principatele Dunărene. „E o mare afacere pentru voi şi pentru ruşi, adăuga el; eu nu cred că Poarta pierde prea mult prin aceasta; Principatele erau de mult timp mai degrabă ruseşti decât turceşti, însă această extindere a Rusiei va fi cea care va forma într-o zi baza unirii Franţei şi Austriei. Dunărea prezintă un interes imens pentru dumneavoastră. Priviţi harta: acele ţări ar trebui mai degrabă să vă aparţină dumneavoastră decât ruşilor. Deţinute de ruşi, ele vor constitui un etern motiv de gelozie pentru dumneavoastră."[81]

Însă, după ce fusese învinsă în 1809, Austriei îi venea greu să intervină. Iată de ce Metternich propune să fie anunţat sultanul că nu mai poate conta pe un eventual ajutor al Austriei:

„Interesul particular al Austriei cere ca, în cazul în care nu ar fi posibil să salvăm cele două Principate, să-i prevenim cel puţin de alte necazuri, iar influenţa noastră în afacerile Turciei să se extindă cât mai mult posibil...

Umila mea părere ar fi deci să înştiinţăm în mod confidenţial Divanul că Austria nu va permite niciodată ca Rusia să-şi extindă cuceririle pe malul drept al Dunării; că, pentru a redobândi Principatele, Poarta nu trebuie să se bazeze decât pe vitejia turcilor..."[82]

Contele Şuvalov, la rândul său, susţine într-un raport datat 20 august 1810, că interesele Rusiei reclamă o cât mai mare apropiere de Austria şi propune bazele pe care s-ar putea face acea apropiere:

Pentru a atinge acest scop, contele considera că este absolut necesar:

„1. ca Rusia să plătească sumele cu care mai era datoare;

2. ca Rusia să promită Austriei o parte din Turcia, cu excepţia Principatelor Dunărene, şi alte achiziţii în vest;

80. *Ibidem*, vol. III, p. 56.
81. Richard Metternich, *op. cit.*, vol. II, p. 361.
82. *Ibidem*, vol. II, p. 379.

3. să fie respectate în modul cel mai strict drepturilor supușilor austrieci din provinciile turcești ocupate de trupele ruseşti."[83]

Cu toată slăbiciunea lor pe plan militar, austriecii înștiințează Rusia că ei se vor opune cu toate forțele anexării Principatelor. O depeşă a contelui Rumianțev, din 10 septembrie 1810, dovedeşte acest lucru.

„În plus, succesele obținute de armatele ruse împotriva turcilor şi intenția declarată pe față a guvernului rus de a-şi extinde posesiunile până la Dunăre şi de a-şi însuşi Moldova şi Valahia au provocat serioase neliniști la Viena. Nici împăratul Francisc I, nici noul ministru al afacerilor externe, contele Metternich, nu admiteau posibilitatea stabilirii granițelor Rusiei la Dunăre. Ei erau ferm hotărâți să se opună din toate puterile, la nevoie, chiar prin forța armelor, semnării unui tratat ale cărui condiții să fie dictate de Rusia." (Depeşa contelui Rumianțev din 10 septembrie 1810).[84]

Totuşi, negocierile diplomatice continuă, iar Şuvalov afirmă în cursul convorbirilor cu Metternich şi Hudelist, la 5 octombrie 1810, că Rusia se încăpățânează să vrea anexarea Principatelor:

„... Rusia ținea să aibă Dunărea drept graniță şi să obțină Valahia, Moldova şi Basarabia. Rusia nu putea renunța la aceste trei provincii şi nici nu voia să cedeze o palmă din teritoriul lor."[85]

După îndelungi discuții, guvernul austriac îşi defineşte poziția. Contele Şuvalov o rezumă astfel într-unul din rapoartele sale:

„Dacă Rusia ar ajunge să-şi realizeze planurile de anexare a Principatelor Dunărene, Austria nu ar declara război Rusiei, însă i-ar fi foarte neplăcut.să vadă malurile Dunării în mâinile acestei puteri. În plus, dacă Turcia s-ar vedea obligată să cedeze Principatele, acest lucru ar putea da naştere unei revoluții, care ar conduce-o la ruină. Contele Metternich credea că o asemenea alternativă corespunde prea puțin intereselor Rusiei şi Austriei. Doar Napoleon ar fi cel care ar profita de catastrofă." (Depeşa contelui Şuvalov din 21 octombrie/2 noiembrie 1810).[86]

La 25 octombrie 1810, Metternich se duce la Paris şi este primit în audiență de către Napoleon. La întoarcere, el îl informează pe Şuvalov despre rezultatul acestei întrevederi. Din această relatare putem să apreciem cât de abilă era diplomația în acea vreme:

83. F. Martens, *op. cit.*, vol. III, p. 73.
84. *Ibidem*, vol. III, p. 70.
85. *Ibidem*, vol. III, p. 74.
86. *Ibidem*, vol. III, p. 75.

„... Napoleon nu ezitase să declare că el nu dorea în nici un fel o alianţă între Rusia şi Austria. «Ştiţi, ar fi zis Napoleon contelui Metternich, de ce am recunoscut Rusiei posesia asupra Moldovei şi Valahiei? Am făcut-o pentru a arunca un măr al discordiei între voi, fiindcă voi simţiţi că este în interesul meu să creez neînţelegere între marile puteri». Contele Metternich a răspuns la această mărturisire a lui Napoleon: «Puteţi fi convins, Sire, că acel obiect nu va apropia niciodată cele două Curţi.» Această relatare (*si non è vero e ben trovato*) a făcut impresie asupra contelui Şuvalov, deoarece el înţelegea bine că problema cuceririlor ruseşti în dauna Turciei era obstacolul principal în realizarea unei înţelegeri cordiale între Rusia şi Austria."[87]

Întrevederile aproape zilnice dintre Metternich şi ambasadorul Rusiei, subiectul însuşi al acestor discuţii, care nu viza decât viitoarea împărţire a unei ţări, dovedesc faptul că penibila situaţie actuală a unor naţiuni nu este doar fructul politicii actuale. Altădată, la fel ca şi astăzi, diplomaţii marilor puteri traficau suveranitatea şi independenţa ţărilor mici ca pe un articol comercial oarecare:

„Contele Şuvalov mi-a cerut să observ că între cele două Curţi ale noastre mai erau de reglementat multe probleme, asupra cărora ar fi bine să ne înţelegem; el cita neînţelegerile pricinuite de chestiunea anexării Principatelor Dunărene. Vorbea de medierea între Rusia şi Poartă ca despre o idee ce domnea mai mult la noi decât în Rusia...

Însă, am adăugat eu, noi nu putem spera să vedem încheierea războiului prea curând, atâta timp cât Principatele Dunărene vor fi ocupate de Rusia...

Contele Şuvalov a afirmat faţă de mine că niciodată Împăratul Alexandru nu va renunţa la încorporarea Principatelor Dunărene în imperiul său, dar că, în urma unei înţelegeri comune, noi am putea să ne asigurăm, chiar în viitor, mari avantaje în aceste provincii. În această privinţă, el a atins chestiunea propunerii de a schimba Oltenia (Valahia Mică) pe câteva părţi din Polonia." (Raportul lui Metternich către Împăratul Francisc. Viena, 31 octombrie 1810).[88]

Dacă, în negocierile cu austriecii, ruşii se arătaseră până atunci intransigenţi, acum se vedeau obligaţi să facă unele concesii. Politica lor externă a suferit o schimbare bruscă. Îi vedem chiar oferind Principatele Dunărene guvernului de la Viena!

87. *Ibidem*, vol. III, p. 75.
88. Richard Metternich, *op. cit.*, vol. II, p. 396.

Puterea militară a Franței și resursele de care dispunea Napoleon, în general, îndemnau Rusia să facă sacrificii. În instrucțiunile secrete din 13 februarie 1811, scrise personal de țarul Alexandru I pentru contele Stackelberg, ambasadorul său la Viena, se recunoștea implicit în ce măsură situația era atunci defavorabilă Rusiei.

F. Martens, bazându-se pe o serie de considerații, susține teza că respectivele instrucțiuni autografe nu ar fi părăsit niciodată Ministerul Afacerilor Externe și că, prin urmare, nu au ajuns în mâinile contelui Stackelberg. Cu toate acestea, pentru că sunt relevante în privința intențiilor ruseşti față de Principatele Române, considerăm că este interesant să-i redăm conținutul. Instrucțiunile erau următoarele:

„1) Înștiințați Curtea de la Viena că Rusia nu dorește război cu Franța.

2) În caz de atac, Rusia nu dispune de forțe considerabile. Conservarea Rusiei nu ar trebui să fie indiferentă Austriei.

3) Trebuie să explicați urgent Curții de la Viena ca Rusia nu solicită concursul său efectiv, Austria având în mod evident nevoie de odihnă.

4) Este totuși de dorit ca Rusia să se înțeleagă cu Austria asupra condițiilor posibile ale unui război cu Franța. Napoleon are în mod sigur intenția de a restabili Polonia și, în acest caz, Austria ar trebui să renunțe la Galiția.

5) Dacă aceasta este intenția lui Napoleon, Rusia trebuie neapărat să cucerească toată Polonia.

6) Împăratul oferă Austriei Valahia și Moldova până la Siret, pentru a-i dovedi, pe de o parte, că nu extinderile sunt ceea ce urmărește, și pe de alta, că Rusia are interesul de a vedea Austria în sfârșit puternică.

7) Dacă, în urma unui război favorabil Rusiei, Austria ar dori să-și repare pierderile, Împăratul nu s-ar opune în nici un fel. Împăratul Alexandru repetă încă o dată că el nu solicită Austriei concursul său activ, deși dacă ambasadorul l-ar obține, el ar fi foarte satisfăcut."[89]

O scrisoare trimisă aproape în același timp tot de către țar împăratului Francisc I, cu toate că adoptă un alt ton, se alătură totuși textului prin scopul urmărit. Era vorba de a obține cel puțin neutralitatea Austriei:

„... Alexandru I zice că Napoleon dorește, în mod evident, un război cu el și nu îi respectă cu intenție drepturile sale

89. F. Martens, *op. cit.*, vol. III, p. 78.

incontestabile. În această împrejurare, Împăratul doreşte să se explice sincer cu prietenul său. El nu-i cere lui Francisc I concursul în caz de război, însă ar dori să cunoască numai hotărârea Curţii de la Viena. Cum Napoleon are intenţia pozitivă de a restabili Polonia şi cum Austria va trebui astfel să renunţe la Galiţia, Alexandru I oferă Împăratului Francisc anexarea Valahiei şi Moldovei până la Siret şi chiar Serbia. În plus, Rusia este gata să-şi ia angajamentul de a nu contracara planurile Austriei privind Statele Italiene."[90]

În primăvara anului 1811, turcii reiau ofensiva cu un efectiv de 40 000 de soldaţi. Ei trec Dunărea şi intră în Valahia. La conducerea trupelor ruseşti, generalul Kameneski este înlocuit de generalul Kutuzov. Acesta primeşte ordin să acţioneze astfel încât să poată impune adversarului condiţiile sale. Tăind cu multă abilitate armata turcă în două părţi la Dunăre, el nimiceşte jumătate. După care oferă pacea turcilor la 8 noiembrie 1811. Condiţiile sunt de astă dată acceptabile. Ruşii nu mai cer să-şi mute graniţele până la Dunăre, ci doar până la Siret. La sfârşitul negocierilor, ţinând seama de situaţie şi în ciuda marii dorinţe de a anexa toată Moldova, ei vor accepta chiar să se oprească la Prut şi se vor mulţumi numai cu Basarabia.

În acest timp, Napoleon câştigă Austria de partea Franţei.

În întrevederea pe care o acordă lui Schwartzenberg, la 17 decembrie 1811, el îi spune, printre altele:

„În ceea ce priveşte consecinţele războiului: 1) Împăratul Francezilor consideră Moldova şi Valahia, precum şi Serbia drept provincii austriece, iar Dunărea drept fluviul nostru, căruia noi trebuie să-i stăpânim vărsarea în Marea Neagră, fie că turcii cedează sau nu respectivele provincii Rusiei."[91]

La 14 martie 1812, contele Metternich anunţă Rusia că a fost semnat un tratat de alianţă între Franţa şi Austria. Prin acest tratat, Austria se obliga la o contribuţie militară de 30 000 de oameni. Un paragraf secret stipula totuşi că Napoleon se angaja să restituie Austriei partea din Galiţia pe care o pierduse în cursul războiului din 1809 în favoarea Rusiei.

Articolul XI menţionează în plus că:

„... cele două puteri garantează integritatea Imperiului Otoman, în cazul în care Poarta, întrerupând negocierile de la Bucureşti, ar continua războiul împotriva Rusiei."[92]

90. *Ibidem*, vol. III, p. 78.
91. Richard Metternich, *op. cit.*, vol. II, p. 441.
92. *Revue des deux mond-s*, vol. XIV, 1 aprilie 1838, p. 270.

Înaintea semnării tratatului de pace de la Bucureşti, prin care Moldova pierdea Basarabia, amiralul Cihagov este numit Guvernator al Principatelor:

„Atunci când veţi ajunge la locul de destinaţie, când veţi prelua guvernarea Principatelor Moldova şi Valahia şi funcţia de comandant-şef al Armatei Dunării şi al Flotei Mării Negre, prima dumneavoastră obligaţie va fi să examinaţi cu atenţie modul de administraţie existent actualmente în aceste Principate şi să luaţi toate măsurile pe care, în înţelepciunea dumneavoastră, le veţi socoti potrivite pentru a uşura situaţia locuitorilor şi pentru a le inspira ataşamentul faţă de sceptrul nostru..." Mémoires de l'Amiral Tchichagov. (Memoriile Amiralului Cihagov). Leipzig, 1826, p. 57.)[93]

La sfârşit, aşa cum am văzut, va veni deziluzia. Ruşii îşi vor dezvălui intenţiile şi, prin pacea de la Bucureşti (16/28 mai 1812), vor primi Basarabia.

Istoricul român Constantin C. Giurescu relatează că, în momentul în care a fost acceptată această clauză a cedării Basarabiei, asupra întregii Moldove s-a abătut o adevărată stupoare. Oamenii nu voiau să creadă, cu atât mai mult cu cât Poarta nu avea nici un drept să dispună de ţinuturile româneşti.

La 8 septembrie 1812 a fost numit Domnitor al Valahiei Ion Vodă Caragea.

„Ruşii plecaseră de mai bine de două luni şi această plecare dădu naştere în capitală la mari manifestaţii de bucurie. Timp de trei nopţi 15-18 octombrie, se făcuseră luminaţii ca ziua; mai multe păpuşi îmbrăcate ruseşte fuseseră mânjite cu noroi şi apoi arse."[94]

Această reacţie a poporului român arată cât de mult îi iubea pe cei care se pretindeau protectorii săi şi care, fără îndoială ca semn de prietenie, aveau să le răpească Basarabia, provincie românească.

93. D. A. Sturdza şi Golescu-Vartic, *op. cit.*, p.
94. C. C. Giurescu, *op, cit.*, vol. III, Part. I, p. 329.

Basarabia sub ocupaţia rusească (1812)

Pentru a doua oară în istoria sa, Moldovei i se răpea o provincie. Ea pierdea Basarabia care, situată între Prut şi Nistru, era limitată la sud de Dunăre şi Marea Neagră.

În toate ţările pe care le-au cucerit vreodată, rareori au întâlnit ruşii o rezistenţă mai clară decât cea pe care le-o va opune populaţia românească din Basarabia, care era ferm hotărâtă să nu se lase rusificată. În zadar încerca ocupantul să-şi impună limba şi obiceiurile. Va trebui să renunţe destul de repede la sistemul pe care îl aplicase până atunci în diverse ţări aservite. Va trebui să studieze cu atenţie metodele utilizabile pentru asimilarea acestei provincii latine.

Încă din august 1812, ruşii sunt constrânşi să recunoască româna ca limbă oficială în Basarabia.

Dar toate scuturile se ridică împotriva invadatorului. Totul devine simbol al rezistenţei faţă de opresiune: poezia populară, limba însăşi, tradiţiile ancestrale, costumul naţional. La fiecare pas, ocupantul întâlneşte un semn de revoltă.

Mecanismul persecuţiilor se declanşează. Umilită în simţămintele sale cele mai scumpe, populaţia românească decide să se exileze. Însă nu doar marii boieri moldoveni sunt cei care pleacă, ci, fapt uimitor, dar semnificativ, ţăranii înşişi. Ei îşi părăsesc gospodăria ţărănească ori casa strămoşească, trec Prutul şi îşi vor regăsi la sânul patriei-mamă fraţii de acelaşi neam de care fuseseră despărţiţi.

Ministrul rus al lucrărilor publice, L. A. Kasso recunoştea el însuşi importanţa acestei mişcări migratoare care afecta întreaga Basarabie, de la Prut la Nistru:

„Către sfârşitul anului 1812, populaţia românească a început să emigreze în Moldova. A fost o fugă în masă."[95]

În arhivele naţionale româneşti, regăsite la Chişinău după

95. Ştefan Ciobanu *Basarabia*. Bucureşti, 1942, p. 52.

primul război mondial, numeroase documente se referă la marea nemulţumire manifestată de populaţia românească din Basarabia în 1812. Ruşii, care erau conştienţi de această situaţie, au încercat să înfrângă această ostilitate câştigând de partea lor biserica românească. Ei se bazau pe credinţa profundă a poporului român pentru a face restul, cu atât mai mult cu cât erau în cele mai bune relaţii cu clerul grec ce domina biserica şi bunurile sale. Pentru a-şi atinge scopurile, ruşii au făcut apel la serviciile mitropolitului Gavrilă Bădulescu-Bodoni, care mai întâi s-a grăbit să trimită o circulară către preoţi pentru a-i înştiinţa:

„... că Înalta Bunăvoinţă Imperială le acordă dreptul să fie conduşi de ai lor şi în propria lor limbă."[96]

Peste doi ani, atunci când, sub pretextul viclean că românii nu au avut niciodată propriile lor legi, Basarabia a devenit complet dependentă de legislaţia rusă, boierii moldoveni au adresat ţarului, prin intermediul aceluiaşi mitropolit Gavrilă, o plângere solicitând un guvernator şi funcţionari moldoveni:

„De patru secole, Moldova se conduce după propriile sale legi şi rânduieli... Nu există oare un drept cutumiar moldovenesc?"[97]

Revendicările boierilor sunt şi de ordin religios:

„După legea şi firea lucrurilor din Moldova, mitropolitul nostru ar trebui să fie primul demnitar al Divanului."[97]

În 1816, ţarul Alexandru I, înţelegând cât de mare era ostilitatea românilor şi că va trebui să schimbe de acum încolo politica faţă de aceştia, îl informează pe mitropolitul Gavrilă: „... că este dorinţa sa de a da acestei provincii o administraţie în armonie cu obiceiurile şi legile sale proprii."[98]

Motivul profund al acestei revendicări a ţarului era însă raportul întocmit de inspectorii trimişi la faţa locului pentru a determina motivele eşecului încercărilor de slavizare a Basarabiei.

Societatea de Istorie şi Arheologie din Odesa s-a ocupat şi ea de această problemă, iar scriitorul rus P. P. Svinin, care a prezentat situaţia populaţiei Basarabiei în 1816, într-o lucrare intitulată *„Descrierea guberniei Basarabia"*, precizează că:

„Locuitorii acestei regiuni sunt moldoveni sau români (valahi), descendenţi ai colonizatorilor romani. Ei vorbesc limba moldovenească, care este de origine latină şi are, ca şi limba italiană, numeroase particularităţi ale limbilor neolatine."[99]

96. *Ibidem*, p. 51.
97-98. *Ibidem*, p. 54.
99. *Ibidem*, p. 54.

În urma promisiunii ţarului, în 1818, s-a elaborat un proiect de *„Statut al Basarabiei"*. Se acorda autonomie provinciei, care trebuia să fie condusă de un Consiliu Superior.

Această concesie, valabilă doar pe hârtie, îşi pierde practic orice sens în 1820, o dată cu instituirea dreptului de veto:

„Votul preşedintelui Consiliului, în cazul în care nu era de acord cu majoritatea în orice problemă, în afară de chestiunile privind justiţia, avea caracterul unui veto suspensiv."[100]

Legile moldoveneşti erau astfel înlocuite practic de legile ruseşti. Vedem deci că „veto"-ul lui Stalin nu era o noutate, ci o moştenire de demult.

Nefericitul mitropolit Gavrilă Bănulescu-Bodoni, patriot apărător al cauzei româneşti, a putut constata înainte de a muri că vorba ţarului tuturor Rusiilor nu avea valoare şi că ceea ce dădea el cu o mână, lua înapoi cu cealaltă.

L. A. Kasso evocă, de asemenea, în opera sa martiriul românilor din Basarabia, care preferau să fie aruncaţi în închisori decât să se vândă ocupantului ori să renunţe a mai vorbi în limba lor:

„Călătorii ruşi care cunoşteau deja Basarabia dinainte şi care au revenit aici la sfârşitul anului 1820, afirmă că situaţia populaţiei acestui teritoriu, atunci când era sub administraţie românească era mai favorabilă decât acum, după cincisprezece ani de administraţie rusească. Se găseau aici într-o regiune barbară în care oamenii - fără a fi vinovaţi de cel mai mic delict - sunt aruncaţi în închisoare, prădaţi, bătuţi şi arşi de vii."[101]

Suferinţele românilor din Basarabia trebuie să fi fost într-adevăr cumplite dacă i-au impresionat atât de mult pe ruşii înşişi.

În 1823, un partizan convins al rusificării Moldovei şi Valahiei, fostul vice-guvernator al Basarabiei, F. F. Viguel scria:

„Am avut ocazia să studiez sufletul moldovenesc. Aceşti români sau rumâni, cum se numesc ei, se trag dintr-o populaţie amestecată, compusă din românii şi slavo-dacii învinşi de Traian. Elementul latin predomină în limba pe care o vorbesc ei."[102]

În Basarabia, aproape toată populaţia era de origine românească:

„După cifrele oficiale ale Institutului rus al recensământului, pentru anul 1817, din 92 946 de familii aflate în Basarabia, 83 846 erau familii de români."[103]

100. *Ibidem*, p. 55.

101. Franco Trandafilo: *Bessarabia Terra di Dolore.* (Basarabia - ţinut al durerii). Bucureşti, 1941, p. 41.

102. Ştefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 9.

103. Franco Trandafilo, *op. cito.*, p. 44.

Reacţionând la această stare de lucruri, ruşii încearcă să aducă în Basarabia populaţii străine:

„În 1855, în studiul său *Despre o hartă etnografică a Rusiei*, editat de Societatea Geografică Imperială Rusă din St. Petersburg, P. Keppen stabileşte că, în 1834, Basarabia avea o populaţie de 404 182 locuitori, din care românii reprezentau 86%. Această cifră poate fi considerată ca foarte apropiată de realitate, dat fiind că, între 1812 şi 1834, ruşii reuşiseră să transplanteze, mai ales în regiunile din sudul Basarabiei şi în zonele locuite cândva de tătari, câteva colonii de germani, bulgari şi ruşi, care părăsiseră Rusia propriu-zisă."[104]

Iată câteva mărturii ruseşti referitoare la populaţia românească a Basarabiei:

„În momentul în care ruşii au intrat în posesia Basarabiei, conform documentelor ruseşti, ţinutul avea 340 000 de locuitori (Scalcovsky: *Storia della Provincia di Novorossisk*. Odessa, 1838, p. 193). Populaţia a continuat să crească într-un ritm accelerat până când a atins cifra actuală de 3 000 000 de locuitori."[105]

„Căpitanul de Stat Major Zaşciuc, în lucrarea sa *Documente pentru geografia şi statistica Basarabiei 1860*, p. 151, scrie: Românii constituie baza populaţiei, reprezentând trei sferturi din total. Aici, românii sunt autohtoni."[106]

În al treilea volum din *„Listele locuitorilor Imperiului Rus"*, stabilite şi publicate de Comitetul Statistic Central al Ministerului de Interne al Rusiei (St. Petersburg, 1861, p. 19) se precizează că: „Românii moldoveni sunt cei mai vechi şi cei mai numeroşi locuitori ai Basarabiei."[107]

Iată, de altfel, cifrele publicate în *„Culegere pentru statisticile militare"*, realizată de ofiţerii de Stat Major ruşi, sub conducerea generalului K. N. Oberucev între 1861 şi 1871: „moldoveni 692 000 = 67,4%; slavi 162 252 = 15,8%; evrei 93 590 = 9,1%; germani 33 501 = 3,5%; bulgari 25 684 = 2,5%; ţigani 18 893 = 1,5%."[108]

Primul recensământ oficial rus a fost făcut în 1867 şi, conform datelor sale statistice, întreaga populaţie a Basarabiei se ridica la 1 935 412 locuitori, repartizaţi după cum urmează: români: 920 169 = 47,6%; ruşi: 155 774 = 8%; ucraineni: 382 169 = 19%; evrei:

104. P. Cazacu: *La Verità Storica sulla Questione della Bessarabie.* (Adevărul istoric despre problema Basarabiei). Bucharest, Cultura Nazionale, 1926, p. 14.

105. Franco Trandafilo, *op. cit.*, p. 68.

106. P. Cazacu, *op. cit.*, p. 14.

107. *Ibidem*, p. 15.

108. Franco Trandafilo, *op. cit.*, p. 69.

11%; germani 13%; polonezi: 0,6%; bulgari, sârbi, cehi: 5,4%; turci şi tătari: 3%.[109]

Reiese din statisticile reproduse mai sus, din care cea mai mare parte sunt din sursă rusă, faptul incontestabil că majoritatea populaţiei Basarabiei este românească de origine şi că ea a fost diluată prin aportul curentelor migratoare în cursul secolului al XIX-lea, în scopul diminuării forţei sale etnice.

Operaţiunea a fost reluată de ruşi în 1940, conform unui acord stabilit între Hitler şi Stalin. Pe baza acestei înţelegeri, populaţia germană din Basarabia a fost strămutată în Germania şi, în locul ei, ruşii au adus populaţii rusofone. Această acţiune continuă astăzi în mod sistematic: populaţia românească strămutată este înlocuită cu noi straturi de populaţii ruse implantate în acest teritoriu.

109. P. Cazacu, *op. cit.*, p. 16.

Perioada fanariotă şi invaziile ruseşti (1711–1821)

Atunci când dominaţia turcă se extindea în Orientul Apropiat, valuri de refugiaţi au ajuns în Balcani, în Moldova şi Valahia şi în sudul Rusiei. După căderea Constantinopolului (1453) un nou val le-a urmat pe cele anterioare. Bizantinismul a putut astfel să supravieţuiească, acţionând pe diverse fronturi.

Muntele Athos a devenit „marele cartier general" al vieţii bizantine. Prin intermediul clerului ortodox, aici se urma o politică ce avea drept scop renaşterea Imperiului Bizantin. Au fost organizate societăţi secrete. „Eteriile" s-au răspândit. Profeţiile călugărilor anunţau căderea turcilor şi renaşterea Bizanţului. Sfânta Sofia a devenit patroana acestei cruciade. Un text rusesc din 10 august 1674 evocă rolul jucat de Feodor, ieromonah şi egumen de la Sfântul Munte. Altul, din 28 decembrie 1688, aminteşte de arhimandritul Isaia de la mănăstirea Sfântul Pavel de la Sfântul Munte Athos (a se vedea paginile 20–21).

„Moscova, care avea agenţi devotaţi ce se străduiau să culeagă informaţii importante din rândul grecilor şi slavilor, îndeosebi din unele comunităţi religioase ale acestora, stabilise chiar şi coduri de corespondenţă secretă. În 1682, Patriarhul de la Ierusalim cerea ambasadorilor ruşi trimişi la Constantinopol ca ţarul să poruncească să i se scrie fără a i se menţiona numele, să întocmească mici hărţi şi să le pecetluiască cu un sigiliu mic şi fără importanţă, pentru ca nimeni să nu bănuiască ceva. El însuşi, la rândul său, îi scria ţarului în acelaşi mod pentru a-l informa în privinţa chestiunilor importante cu care dorea să fie ţinut la curent."[110]

Cum Coranul interzicea musulmanilor să înveţe limbi străine, grecii din cartierul rău famat al Fanarului, din Constantinopol, au fost încă de la început interpreţii oficiali ai Imperiului Otoman.

110. V. Potiemkine, *op. cit.*, Vol. 1, p. 238.

Mulţi dintre ei au ajuns înalţi demnitari. Unii, falsificându-şi arborele genealogic, cum a fost cazul lui Despot Vodă, au început să-şi atribuie titluri princiare. Venalitatea şi imoralitatea acestor greci au degradat viaţa de stat şi au pregătit căderea Imperiului Otoman.

O altă pătură de greci s-a infiltrat, de asemenea, în Valahia şi Moldova. Ca urmare a marilor pierderi suferite de boieri în timpul numeroaselor războaie pe care ţările lor au fost silite să le ducă pentru apărare, grecii au intrat în familiile boiereşti.

În sfârşit, trebuie să subliniem că o a treia categorie de elemente greceşti a pătruns în viaţa publică moscovită, întreţinând aici influenţa Muntelui Athos şi creând în noul stat moscovit psihoza eliberării popoarelor creştine din fostul Imperiu Bizantin. Această psihoză era strâns legată de imperialismul rusesc. Mirajul Sfintei Sofia va împinge Moscova să încerce a fi o continuatoare a Romei şi a Bizanţului.

Nu a fost deci o întâmplare faptul că prima invazie rusească a coincis cu urcarea pe tronurile Moldovei şi Valahiei a primilor domnitori greci, deci cu începutul a ceea ce istoricii români numesc perioada fanariotă.

Să vedem acum modul în care aceşti aventurieri au ajuns să urce pe tronurile Ţărilor Româneşti. Supuse repetatelor invazii şi expediţii de pradă, Principatele Române îşi văzuseră substanţial reduse efectivele de război. O altă cauză a slăbirii avea să fie, în sfârşit, alianţa încheiată de către Dimitrie Cantemir cu ţarul Petru I al Rusiei, în 1711. Poarta Otomană a ales atunci domnitori care nu aveau nimic comun cu Principatele Române. Era vorba de greci, indivizi vulgari şi fără scrupule, care nu ajungeau stăpâni ai Valahiei şi ai Moldovei decât după ce plăteau mari sume de bani înalţilor demnitari musulmani şi care, imediat ce ajungeau în Principate, căutau să se îmbogăţească cât mai mult şi cât mai repede posibil.

Ei vor proceda la fel timp de peste un secol, de-a lungul acestei perioade fanariote care s-a întins de la 1711 la 1821.

Aceşti greci din Fanar erau în cea mai mare parte, în secret, în serviciul ruşilor. Visând la renaşterea vechii lor Elade, ei storceau ultimele resurse ale Principatelor, atât în scopuri personale cât şi pentru a finanţa lupta grecilor pentru independenţă.

În ceea ce priveşte originea şi caracterul acestor domnitori fanarioţi, putem citi în *„Revue des Deux Mondes"* din 1837:

„Cea mai dezastruoasă dintre toate mişcările politice suferite

de Valahia, cea care i-a corupt esenţa, i-a stricat moravurile, i-a degradat obiceiurile naţionale, i-a înfrânt curajul, a fost urcarea pe tron a domnilor fanarioţi: rasă imorală şi funestă, pepinieră de diplomaţi fără demnitate; rămăşiţe rău famate ale vechii Curţi Bizantine, ale căror sforării obscure, intrigi josnice, politici perfide şi criminale, au fost dezvăluite de mai mulţi scriitori. Supuse acestor servitori ai Porţii, cele două provincii nu erau de acum încolo pentru sultani decât nişte ferme pe care ei puteau să le încredinţeze celui care plătea mai mult. Numirea domnitorului era scoasă la mezat: dacă se prezenta un licitant mai generos, suveranul deja numit trebuia să-i cedeze locul. Nu vom mai reveni la aceste scene: fiul îşi trăda tatăl, tatăl îi lua locul fiului; domnia devenise preţul celei mai neruşinate josnicii, celui mai venal viciu. Astfel, domnitorii, imediat ce ajungeau în Principate, aveau un singur gând: să se îmbogăţească, ei şi acoliţii lor, păsări de pradă care îi urmau în stoluri şi se abăteau asupra ţării. În teama că vor fi înlocuiţi, ei se iroseau inventând noi mijloace de a plăti în cel mai scurt timp enormele datorii contractate pentru obţinerea domniei: se grăbeau să-şi plătească protectorii şi sprijinitorii de care aveau nevoie, să-i cumpere pe curtenii de la Poartă, să îndepărteze mulţimea rivalilor şi să pună deoparte averi pentru zilele unei prevăzute şi infailibile căderi. Imaginaţiei îi este greu să cuprindă în toată întinderea sa imensul sistem de extorcare de bani şi valori practicat de fanarioţi în Valahia şi Moldova."[111]

În timpul perioadei fanariote a luat naştere şi s-a dezvoltat o societate secretă numită „Eteria", ajutată şi susţinută puternic de către ruşi. Această societate acţiona pentru pregătirea unei revolte împotriva turcilor. La început, era vorba de o revoluţie a tuturor creştinilor din Peninsula Balcanică şi din acest motiv mulţi români au aderat la „Eteria".

Răscoala a izbucnit în 1821, în momentul în care generalul grec Ypsilanti – un om devotat ţarului – a sosit în Moldova. Un conducător oltean, Tudor Vladimirescu, a luat parte la această mişcare şi, în timp ce Ypsilanti organiza insurecţia în Moldova, el a ridicat Valahia. Prima luare de contact după aceasta i-a permis lui Tudor Vladimirescu să-şi dea seama că Ypsilanti servea cauza greacă şi interesele Rusiei şi că puţin îi păsa de eliberarea creştinilor. La toate astea se adăuga şi faptul că bandele numitului Ypsilanti, compuse în cea mai mare parte din agenţi ruşi, se

111. M. A.: *La Valachie et la Moldavie.* În: *Revue des Deux Mondes.* Paris, 1837, Seria a 4-a, Vol. IX, 15 ianuarie 1837, p. 147-148.

făcuseră vinovate de jafuri şi încă nu trecuseră de Balcani. Astfel încât revoluţia lui Tudor Vladimirescu a îmbrăcat un caracter pur naţional şi, cu toate că el a fost asasinat de Ypsilanti, a avut marele merit de a pune capăt epocii fanariote.

„De asemenea, ţăranii, acei oameni energici şi devotaţi, au fost cei care, sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, în 1821, i-au alungat pe domnitorii fanarioţi din cele două Principate Româneşti şi au readus viaţa naţională în inimile amorţite ale boierilor lor."[112]

Bineînţeles că ruşii nu s-au resemnat după eşecul revoltei eteriste şi au încercat prin toate mijloacele să-i alunge pe turci din Principatele Româneşti, menţinându-şi în acelaşi timp influenţa lor în aceste ţinuturi.

Rolul jucat de fanarioţi în răpirea Basarabiei nu poate nici el să fie trecut sub tăcere:

„Cedarea Basarabiei, această greşeală de neiertat şi de neînţeles, marele dragoman Moruzzi, care îi ajutase pe plenipotenţiarii Porţii la redactarea şi la încheierea tratatului de pace, a plătit-o cu capul."[113]

„Dumitraki Moruzzi plăti scump atitudinea sa, interesată de altfel: chemat la Şumla, la lagărul vizirului, fu îmbrăcat cu un caftan îmblănit, pentru «slujba» făcută şi apoi, imediat, decapitat (8 noiembrie 1812). Între hârtiile sale se găsi şi un ucaz al ţarului prin care i se dăruia în Basarabia o moşie de 100 000 lei, iar între lucrurile sale, un inel cu briliante în valoare de 15 000 de piaştri. Aceeaşi soartă avu şi fratele său, Panaiotaki, marele dragoman al Porţii (20 noiembrie); un al treilea frate, Alexandru, fostul domn al Moldovei şi Ţării Româneşti, fu trimis la galere"[114]

112. M. Hippolyte Desprez: *Les Questions sociales dans la Turquie d'Europe.* (Problemele sociale din Turcia Europeană). În: *Revue des Deux Mondes.* Paris, Vol. XXII, 1 aprilie 1848, p. 751.

113. Ion Ghica: *Scrisori către Vasile Alecsandri*, Bucureşti, BPT., p. 40.

114. C. Giurescu, *op. cit.*, Vol. III, p. 329, partea I.

A şasea invazie rusească (1828–1834)

A cincea invazie rusească ne-a oferit spectacolul puţin atrăgător al negocierilor diplomatice duse de marile puteri până la nivelul unei târguieli josnice, în care ţările mici trebuiau să plătească oalele sparte.

Încă o dată, ruşii au fost cei care au obţinut cel mai mult în urma acestor convorbiri. Aşa cum am văzut, ei au anexat Basarabia conform păcii din 1812 şi şi-au extins frontierele până la Prut. Ei ajunseseră deja în inima Moldovei, care nu era pentru ei decât o simplă colonie deasupra Deltei Dunării, şi controlau astfel viaţa economică a întregii Europe de Sud-Est.

Dar ambiţiile lor nu erau încă satisfăcute, nici pe departe. Ei aveau, ca şi astăzi, intenţia să ajungă la Marea Adriatică şi la Marea Egee. Profitau deci de perioadele aşa-zise de pace sau de coexistenţă pentru a pregăti noi ofensive. Ca de obicei, trimiteau agenţi să recunoască terenul. Astfel, în 1821, grecul Ypsilanti a fost cel însărcinat să pună la cale o insurecţie în Principate. Moscova îşi propusese să rămână în tot acest timp în aşteptare şi să nu intervină decât dacă tentativa reuşea.

Graţie răbdării lor obişnuite, ei au repurtat un nou succes pe plan politic, încheind un acord cu turcii, la 25 septembrie 1826, la Cetatea Albă (Akkerman), în care se stipula că:

„Suveranitatea României este împărţită între Poartă şi Rusia: domnitorii, aleşi pe şapte ani de către boierii ţării, cu consimţământul Sultanului, nu puteau să fie maziliţi decât cu permisiunea Ţarului."

În aceeaşi convenţie se prevedea că:

„Sublima Poartă, ţinând seama de necazurile suferite de Principatele Moldova şi Valahia, ca rezultat al ultimelor tulburări,

le va acorda doi ani scutire de tributul şi obligaţiile pe care trebuiau să le plătească."[115]

În Principate, ruşii au folosit toată gama de provocări, infiltraţii şi intrigi, urzite şi aţâţate de agenţii lor. Nu au ezitat nici să facă demonstraţii de forţă.

„După încheierea Convenţiei de la Cetatea Albă (Akkerman), domnitorul Ioniţă Sandu Sturdza a fost informat că ruşii reveniseră în Moldova, însă numai pentru a reintra, peste puţin timp, prin Sculeni, în Basarabia. Ioniţă Vodă, care nu-i avea la inimă, a spus atunci celebrele vorbe istorice, care exprimă încă o tragică realitate: „Nici n-am râs când au venit şi nici n-oi plânge când s-or duce."[116]

Cuvintele domnitorului rezumă atitudinea poporului român, care îşi cunoaşte duşmanul şi îşi dă seama de valoarea relativă a tratatelor diplomatice. Aşezat de destin între tâlhari, precum Hristos pe cruce, el se resemnează şi se apără rând pe rând cu bunul simţ şi cu înţelepciunea inspirate de îndelungatele şi neîncetatele lupte cu duşmanii săi. Şi, de fiecare dată când nenorocirile le calcă ţinuturile, românii îl parafrazează pe Ioniţă Vodă şi spun: „Nici n-am râs când au venit şi nici n-oi plânge când s-or duce."

Trebuie să relevăm aici un fapt de mare importanţă, care a salvat nu numai Principatele de anexare, ci poate chiar Europa de o invazie rusă. Reiese din documentele epocii că singura ţară care a înţeles clar adevăratele intenţii ale Rusiei şi care s-a opus lor a fost Austria. Indusă în eroare şi păcălită de mai multe ori de către Moscova, Curtea de la Viena, având interese vitale la gurile Dunării, nu putea să vadă cu ochi buni situaţia, fiindcă ştia să distingă perfect ceea ce se ascundea în spatele pretinsei cruciade, care masca de fapt imperialismul rusesc. Iată de ce, de fiecare dată când Rusia a vrut să-şi extindă graniţele către sud-estul Europei, sub un pretext sau altul, ea a găsit în Austria un duşman implacabil.

La 9 decembrie 1827, cu ocazia mobilizării Austriei, Tatişev a primit următoarele instrucţiuni:

„Austria şi-a mobilizat armata, a concentrat trupe în

115. Dupont şi Rousset: *Extrait du Recueil des principaux traités.* (Extras din Culegerea principalelor tratate). Paris, vol. X, 1822–1826, p. 422.

116. Constantin Gane: *Trecute vieţi de doamne şi domniţe.* Bucureşti, 1941, vol. III, p. 40.

Transilvania şi a lăsat impresia că avea planuri să ocupe Principatele Dunărene. În vederea acestei eventualităţi prinţul Wittgenstein, comandantul-şef al Armatei de Sud, a primit următoarele instrucţiuni: 1) Dacă trupele austriece ar încerca să oprească marşul armatei ruse în Principate, comandantul-şef avea ordin să le invite să se retragă. 2) Dacă trupele austriece ar refuza să se supună somaţiei, armata noastră ar trebui să-şi urmeze marşul fără a se opri. 3) În sfârşit, dacă austriecii ar opune rezistenţă operaţiilor noastre, trupele noastre au ordin să recurgă la forţă armată şi să le re-expulzeze în patria lor, după ce le-au dezarmat. În primul din aceste trei cazuri, dl. Tatişev era însărcinat să exprime cabinetului de la Viena recunoştinţa Rusiei faţă de amabilitatea cu care trupele austriece s-au retras la solicitarea legitimă a autorităţilor militare ruse. În a doua alternativă, ambasadorul trebuia să expună guvernului austriac cât de surprins era cabinetul rus de atitudinea trupelor austriece, a căror prezenţă pe teatrul de operaţii nu putea decât să creeze dificultăţi. În această circumstanţă, Tatişev era însărcinat să insiste pentru îndepărtarea lor imediată de pe teritoriul Valahiei. În sfârşit, în a treia alternativă, Tatişev era autorizat să declare cabinetului de la Viena că atitudinea trupelor austriece echivala cu o declaraţie de război. Dacă Austria doreşte război, Rusia este pe deplin pregătită. Dacă, din contră, ea ar dori menţinerea păcii, ar trebui să-şi retragă imediat trupele din Principatele Dunărene şi să nu intervină în nici un fel în operaţiunile militare."[117]

Această luptă între diplomaţia rusă şi cancelarul Metternich este rezumată de Eugène Forcade într-un mod foarte sugestiv:

„Noi nu avem intenţia să povestim lupta diplomatică pe care dl. Metternich a susţinut-o singur contra Rusiei în acea epocă. Este totuşi util să amintim principalele trăsături ale sistemului său. Cancelarul Curţii şi Statului se străduia să impună trei principii şi acestea sunt exact cele pe care Franţa şi Anglia le-au susţinut de un an (în 1854) şi pe care le apără astăzi cu armatele şi escadrele lor: acordarea de privilegii grecilor prin voinţa spontană a sultanului, menţinerea *statu quo*-ului Imperiului Otoman sub garanţia a cinci puteri, medierea şi intervenţia conciliatoare a patru puteri în războiul început dintre Rusia şi Turcia. Acestea au fost cele trei principii apărate pe rând de dl. Metternich. Nu

117. F. Martens, *op. cit.*, vol. IV, p. 371.

e mai puţin curios să amintim cu ce persistenţă şi cu câtă aroganţă amestecată cu furie le-a respins Rusia.

Din 1821 până în 1826, dl. Metternich a luptat din răsputeri pentru primul său principiu; eforturile izolate nu au reuşit decât să prelungească negocierile timp de şase ani şi au ajuns să se frângă de voinţa exprimată de împăratul Alexandru „că era imposibil să ceri supunerea grecilor fără garanţii externe". (Depeşa confidenţială a contelui Nesselrode adresată prinţului de Lieven, 9 ianuarie 1827, Portofolio, vol. V, p. 355). În 1827, dl. Metternich a avansat cel de-al doilea principiu: el a prezentat la Paris o propunere confidenţială d-lui de Villèle, contelui Pozzo di Borgo şi lordului Granville, în intenţia de a angaja puterile aliate să garanteze înainte de orice *statu quo*-ul Imperiului Otoman. Iată cum se exprima dl. Nesselrode asupra acestei propuneri într-o depeşă confidenţială adresată ambasadorului rus în Anglia: „Dacă, din întâmplare, această propunere ar fi prezentată la Londra sub alte forme, într-o manieră directă sau indirectă, excelenţa voastră va avea mare grijă să nu admită nici o garanţie de acest gen, în nici un caz şi sub nici un pretext... Este un vechi şi statornic principiu al politicii noastre de a nu lăsa să se stabilească între noi şi turci acest fel de intervenţie a curţilor străine, care ar justifica o asemenea garanţie, intervenţie care nu ar înceta să se exercite de acum încolo la cel mai mic diferent între cabinetul de la St. Petersburg şi Poartă" (Depeşa confidenţială către prinţul de Lieven, Portofolio, vol. V, p. 348–349). Atunci când războiul a izbucnit între Rusia şi Turcia, după prima campanie, la sfârşitul anului 1828, dl. Metternich, cu gândul la al treilea principiu, a propus cabinetului de la Londra, Prusiei şi Franţei, să se pună de acord pentru a interveni între Rusia şi Turcia şi a restabili pacea. (Depeşa confidenţială a contelui Pozzo di Borgo, 14 decembrie 1828, Portofolio, vol. II, p. 99).

Această propunere sau mai degrabă această insinuare i-a jignit profund pe membrii cabinetului de la St. Petersburg şi a produs în diplomaţia rusă o violentă furtună împotriva d-lui Metternich. „În nici o ipoteză, scria dl. Nesselrode, un asemenea proiect nu ar trebui să fie admis de Rusia." (depeşa contelui Nesselrode către dl. Tatişev, 12 februarie 1829, Portofolio, vol. IV, p. 13). Aceasta a fost ultima încercare a d-lui Metternich.[118]

118. Eugène Forcade: *L'Autriche dans la Question d'Orient.* La politique du Cabinet de Vienne vis-à-vis des Puissances Maritimes et de la Russie. (Austria în chestiunea orientală. Politica cabinetului de la Viena faţă de puterile maritime şi de Rusia). În: Revue des Deux Mondes, Paris, vol. VI, 1 iunie 1854, p. 852.

Pentru a face faţă opoziţiei lui Metternich, Rusia a folosit arma ei favorită, adică a negociat separat cu fiecare mare putere. Dorind să ocupe Principatele Româneşti, ea a căutat mai intâi să obţină consimţământul Angliei şi al Franţei. A reuşit cu aceasta din urmă:

„Graţie acţiunii lui Pozzo di Borgo asupra guvernului francez, acesta a recomandat reprezentantului său la Londra să sprijine propunerile pe care ambasadorul Rusiei trebuia să le facă guvernului englez. Aceste propuneri cuprindeau trei puncte: 1) Necesitatea unei ocupaţii militare a Principatelor Dunărene...

Aceste propuneri, făcute în decembrie 1827, au fost categoric respinse de guvernul englez, după ce au făcut obiectul unor îndelungate dezbateri în cadrul consiliului de miniştri... Ocupaţia militară a Principatelor Dunărene nu decurgea în nici un fel din spiritul convenţiei din iulie." (Raportul prinţului Lieven din 30 decembrie 1827).[119]

Cu englezii, din contră, negocierile nu sunt încoronate de succes. La sfârşitul lunii februarie 1828, guvernul britanic dă ambasadorului Lieven următorul răspuns:

„Guvernul englez se pronunţă categoric împotriva ocupării Principatelor Dunărene de către trupele ruse, demonstrând că această măsură coercitivă nu este în nici un fel prevăzută în convenţia de la Londra şi că aplicarea sa va trebui să ducă neapărat la căderea Imperiului Otoman şi la un război general în Europa. Ducele Wellington a protestat cu deosebită energie împotriva ocupaţiei ruse..."[120]

La începutul anului 1828, guvernul rus a luat măsuri draconice în Basarabia. Acestea au fost primite cu dispreţ de către români; de la guvernator până la ultimul funcţionar, nimeni nu lua în seamă legile de la Moscova. Noile măsuri priveau viitoarea invadare a Principatelor, care era de această dată recunoscută oficial:

„De şase ani Rusia se pregătea de luptă; trei sute de mii de oameni, cu arma la umăr, aşteptau cu nerăbdare ordinul de a trece Prutul."[121]

Efectiv, ruşii au revenit în Principate la 23 aprilie 1828, intrând în aceeaşi zi în Iaşi. Ei au înconjurat palatul domnesc şi

119. F. Martens, *op. cit.*, vol. XI, p. 369.

120. *Ibidem*, vol. XI, p. 374.

121. P. – *Russie–Guerre d'Orient – Campagne de 1828.* (Rusia – Războiul din Orient. Campania din 1828). În: *Revue des Deux Mondes.* Paris, 1929, vol. I, p. 9.

l–au arestat pe domnitorul Ioniţă Sandu Sturdza, care tocmai se afla la sfat cu boierii.

„Astfel, Ioniţă Sandu Sturdza devenea prizonierul mult nesuferiţilor săi duşmani, ruşii. Domnia sa a luat sfârşit la 23 aprilie 1828. Peste trei zile, după intrarea în Iaşi a grosului trupelor, ruşii i–au dus pe domnitor şi pe doamna sa, cu bagajele pe care le–au putut lua (M. Drăghici, c. II, p. 173), la Sculeni, pe malurile Prutului, unde au rămas în carantină, înainte de a fi trimişi la Bender" (Hurmuzachi, XVII, p. 65).[122]

Acest act arbitrar era primul dintr–o întreagă serie. Ca de obicei, ruşii au început prin a ataca şi a compromite instituţiile de bază ale ţării:

„Abandonate dinainte, Principatele au fost ocupate fără nici un fel de rezistenţă şi cu greu a fost împiedicată trecerea Dunării...

Când ruşii au intrat în Brăila, acest oraş nu le–a oferit decât un morman de cenuşă şi câteva turnuri înţepenite...

Creştinii înşişi, de voie, de nevoie, i–au urmat pe musulmani; ei aveau în faţă exemplul jafurilor nemaivăzute impuse moldovenilor şi muntenilor încă din ziua eliberării lor. Nici nu ne putem imagina nenorocirile care au apăsat cele două frumoase provincii Moldova şi Valahia de când cu ocupaţia rusă. Toate alimentele sunt foarte scumpe. Fiindcă au fost luate toate vitele, cazacii îi folosesc pe ţărani pentru trasul convoaielor; sunt legaţi asemenea cailor şi trataţi la fel."[123]

La Isaccea, trupele rus, sub comanda generalului Rudzevici, trec Dunărea şi înaintează spre Tulcea, Hârşova şi Constanţa. O altă unitate rusească a cucerit oraşul Bazargic la 6 iulie 1828.

Răpirea şi deţinerea domnitorului Ion Sandu Sturdza a fost urmată de arestarea şi exilarea capului bisericii, mitropolitul Grigore care, atunci când s–a dus să–l vadă pe generalul Zlatuşin, pentru a–l ruga să aibă milă de creştini, a fost încarcerat la Kiev, în Ucraina, şi obligat să stea în exil timp de şase ani. Patriotismul său nu fusese pe placul ruşilor, fiindcă luase mănăstirile grecilor şi le dăduse clerului românesc. Ruşii reveniseră în Principate, iar grecii, care îi însoţeau, şi–au recuperat mănăstirile aflate în litigiu.

De altfel, mitropolitul a revenit din exil, bolnav, doar atunci când a încetat ocupaţia rusă şi a început domnia noului domnitor Alexandru Ghica, în 1834, după ani plini de chinuri cumplite.

122. C. Gane: *op. cit.*, vol. III, p. 47.

123. P. – *Russie–Guerre d'Orient.* (Rusia – Războiul dn Orient). În: *Revue des Deux Mondes*, Paris, 1829, vol. I; p. 14.

„Ultima campanie din 1828 a lăsat ţara pradă a patru flageluri în acelaşi timp: foamea, produsă de imensele rechiziţii ale armatei ruse; ciuma, pe care aceasta o adusese din Turcia, o îngrozitoare epidemie printre animale şi o iarnă grea. Ţăranii erau folosiţi ca vite de povară pentru căratul furajelor şi al muniţiei.

Unii trăgeau aceste poveri mai mult de zece mile; alţii, smulşi de la vetrele lor, erau duşi pe câmpiile în flăcări, pustii şi bântuite de ciumă ale Bulgariei, să recolteze grâul părăsit de turci. Boala şi truda decimau acest popor. Fiecare nou război îi istovea sângele."[124]

Generalul Zlatuşin însuşi a murit de ciumă. El a fost înlocuit de una dintre cele mai ipocrite fiinţe pe care le-a dat neamul rusesc, „bunul prieten al românilor", cum le plăcea să-l numească prietenilor săi de intrigi, contele Kisseleff. Cu acesta, ruşii au schimbat tactica, în scopul de a-i câştiga pe români pentru cauza lor. Kisseleff a luat măsuri liniştitoare, amintindu-şi fireşte de exodul românilor din Basarabia după anexare. Iată ce scrisese el, în acea vreme, stăpânilor săi de la St. Petersburg:

„Locuitorii fug din Basarabia, deoarece preferă administraţia turcă, deşi este mai apăsătoare decât a noastră. (L. A. Kasso, p. 202-222)."[125]

Dar în ciuda măsurilor lui Kisseleff, situaţia rămânea tragică:

„... campania din 1829, începută de câteva săptămâni, a pornit tot sub auspicii funeste. Ciuma devastează din nou Principatele. Lipsa furajelor se face simţită, iar Dunărea, ieşită din maluri, a făcut ravagii."[126]

„Ocupaţia rusească a venit cu tot cortegiul ei de rele: jafurile insuportabile, cererea continuă de căruţe pentru transporturi, brutalităţile şi maltratările ce cădeau asupra poporului."[127]

Ruşii preferau o Turcie slăbită şi, doar pentru că dezmembrarea Imperiului Otoman părea inevitabilă, diplomaţii Moscovei au acceptat reînfiinţarea statelor creştine din Balcani. Iată încă o dovadă a duplicităţii ruşilor faţă de creştinii care se găseau sub dominaţia musulmană, o dovadă că ortodoxia nu a fost niciodată considerată de ruşi altceva decât o înşelătorie politică:

„În timpul războiului cu Turcia şi înaintea încheierii tratatului

124. M. A. *La Valachie et la Moldavie.* (Valahia şi Moldova). În: *Revue des Deux Mondes*, Paris, Seria a 4-a, vol. IX, 15 ianuarie 1837, p. 147.

125. Ştefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 51.

126. P. *Russie-Guerre d'Orient.* În: Revue des Deux Mondes, Paris, 1829, vol. I, p. 19.

127. D. A. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 407.

de la Adrianopole, împăratul Nicolae a înfiinţat un comitet secret, condus de prinţul Kociubei...

Comitetul respectiv a fost însărcinat să examineze problema relaţiilor Turciei şi Rusiei şi să stabilească modul de comportare al diplomaţiei ruse în cazul destrămării Imperiului Otoman. În şedinţa acestui comitet din 4 septembrie 1829, contele Nesselrode, ministrul afacerilor externe, a citit un memorandum în care obiectivele politicii ruse erau definite cu deplină claritate şi sinceritate. «Noi am considerat întotdeauna, este scris în acest important document, că menţinerea Imperiului Otoman ar fi mai mult utilă decât dăunătoare adevăratelor interese ale Rusiei şi că nici o altă stare de lucruri cu care l-am putea înlocui nu ar putea să compenseze pentru noi avantajul de a avea ca vecin un stat slab... 175"[128]

În ciuda faptului că, pe baza tratatului de la Adrianapole, Principatele Române au fost atribuite Imperiului Otoman, armatele ruseşti nu le-au părăsit decât după cinci ani şi atunci doar la insistenţele Austriei.

Sub ocupaţie rusească a fost întreprinsă, pentru prima dată, redactarea unei legi fundamentale pentru cele două Principate Româneşti. Această „Constituţie", cunoscută sub numele de *„Regulamentul organic"*, era în mod evident de inspiraţie rusă şi, în fond, nu trebuia să servească decât intereselor ruseşti în Principate. Totuşi, cum aparenţele trebuiau să fie salvate, boierii din cele două Principate au fost însărcinaţi să o redacteze. Era pentru prima dată când ei se adunau pentru a delibera asupra destinului comun. Pentru prima dată se contura ideea unirii celor două Principate Româneşti într-un singur stat. A fost de altfel singura satisfacţie pe care românii au primit-o din partea ocupantului, care nu a admis cu uşurinţă ca această idee de inspiraţie curat românească să fie introdusă în Regulamentul Organic. O găsim totuşi la art. 425 din *Regulamentul Organic al Moscovei* şi la art. 371 în cel al Ţării Româneşti. Conţinutul acestor articole este acelaşi, adică:

„Începuturi de o unire mai de aproape între amândouă Prinţipaturile.

Începutul, religia, obiceiurile, şi cea de un fel limbă a sălăşluitorilor într-aceste două Prinţipaturi, precum şi cele de o potrivă trebuinţe, sunt îndestule elementuri de o mai de aproape

128. Kassim Kassimoff, *op. cit.*, p. 53.

a lor unire, care până acum s-au fost poprit şi s-au zăbovit numai după împrejurări întâmplătoare, şi cele urmate după dânsele bunile dobândiri şi urmările folositoare ce ar odrăzli dintr-o apropiere a acestor două popule, nu pot fi supuse la nici o îndoială; începuturile dar s-au aşezat într-acest Regulament, prin cea de un fel clădire a temeiurilor administrative în amândouă Ţările."[129]

Alte cerinţe, toate la fel de fireşti, din partea românilor, au fost încă şi mai prost primite de către ruşi:

„... boierul Iordache Catargiu, care propusese unirea Moldovei şi Ţării Româneşti, în cadrul Comitetului însărcinat cu redactarea Regulamentului Organic, adăugând clauza ca domnitorul noului stat să nu aparţină nici uneia dintre dinastiile celor trei mari puteri vecine, această restricţie a răcit mult entuziasmul pe care ruşii îl manifestaseră în principiu pentru ideea unirii."[130]

La 1 mai 1831, în sfârşit, Adunarea Naţională s-a reunit pentru aprobarea Regulamentului Organic. Kisseleff îl invită pe consulul general Minciaki să o prezideze. Poetul Iancu Văcărescu se ridică furtunos, întrebând unde se află mitropolitul, preşedintele de drept al Adunării Naţionale a boierilor, fiindcă un străin nu poate prezida aceste adunări. El este arestat pe loc şi surghiunit la moşiile sale.

Asasinatul politic, metodă care avea să fie generalizată peste un secol de către Rusia sovietică în multe ţări europene, a fost folosit şi împotriva boierilor:

„În timpul redactării Regulamentului Organic, la care s-a lucrat în anii 1828–1831, boierii munteni au dovedit un spirit de independenţă total neobişnuit. Consulul rus Minciaki, asumându-şi preşedinţia în locul mitropolitului Grigore – care fusese deportat – Iancu Văcărescu protestează împotriva faptului că nu fusese adus să prezideze «preşedintele legal».

El a fost judecat de către tribunalul militar şi surghiunit la o mănăstire. Alţi trei boieri, care protestaseră şi ei, au murit toţi trei, «din întâmplare», în cursul aceleiaşi săptămâni." (Regnault, Elias: *Histoire des Principautés Danubieunes.* (Istoria Principatelor Dunărene. Paris, 1855, p. 169).[131]

129. *Dem. A. Sturdza, op. cit.*, vol. I, p. 28; *Cf. Regulamentul Organic.* Bucureşti, 1832, p. 195 (Cu alfabet chirilic).

130. D. A. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 545.

131. C. Gane, *op. cit.*, vol. III, p. 97.

Toate acestea, contrar calculelor ruseşti, au provocat trezirea conştiinţei naţionale a românilor:

„... prin această Constituţie, Rusia căuta să obţină o influenţă directă, cât mai mare, în treburile interne ale Principatelor, cu scopul de a prelungi astfel protectoratul pe care turcii îl avuseseră până atunci."[132]

Prin mijlocirea acestor ingerinţe directe, prin trimiteri în exil fără justificare legală, prin uciderea „accidentală" a patrioţilor şi graţie mârşăviei aventurierilor care s-au infiltrat în administraţia Principatelor, ruşii au reuşit să impună Regulamentul Organic. Românii şi-au dat seama că, deşi strecuraseră un articol care le satisfăcea dorinţele, în fond, acesta nu era făcut decât în favoarea Rusiei. Însă ei nu mai voiau să admită intervenţia Moscovei în treburile interne ale ţării. La ce bun să alungi un tiran pentru a-l înlocui cu altul. Subliniem totuşi că, datorită acestei Constituţii, Principatele Române au obţinut o administraţie unificată şi, prin aceasta, calea de a gândi şi a lucra în comun. Din nefericire, cele două articole care se refereau la unire, erau în contradicţie totală cu interesele Rusiei, care nu urmărea decât anexarea Principatelor. Boierii români trebuiau să strângă forţele unioniste pe care puteau eventual să le opună ocupantului. În acest timp, amabilul dar ipocritul prieten al românilor, Kisseleff, scria stăpânilor săi de la St. Petersburg, în 1832, că în zece ani Europa se va obişnui cu existenţa unei Rusii care să cuprindă Valahia şi Moldova şi uitarea se va aşterne peste cele două provincii latine:

„Am găsi în deţinerea acestor provincii o compensaţie care, după zece ani de ocupaţie, nu ar mai fi poate contestată de o Europă obişnuită să considere că aici este deja Rusia... Dacă se obiectează că scopul politicii ruseşti nu era extinderea teritorială, voi răspunde că evoluţia evenimentelor este mai puternică decât orice previziune şi că Rusia nu a pornit în marş de peste un veac de pe malurile Niprului doar pentru a se opri pe malurile Prutului."[133]

Ruşii au văzut destul de clar perspectivele nefaste pentru ei ale înfiinţării statelor independente în Balcani. Amestecul lor în treburile interne nu ar mai fi fost posibil. Nu ar mai fi avut posibilitatea de a-i trata pe aceşti vecini ca pe învinşi. Noile state ar fi putut să se constituie într-un bloc politic ostil Moscovei

132. Alexandru A. C. Sturdza: *Règne de Michel Sturdza* (Domnia lui Mihail Sturdza). Paris, 1907, p. 21.

133. G. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 205.

şi ar fi putut să fie susţinute de un alt imperialism, cel al Habsburgilor sau cel al Prusiei. Faptul că ruşii ar fi preferat un vecin slab, ca Turcia, reiese dintr-un schimb de note între Kisseleff şi Poarta Otomană. Ironia răspunsului turcesc nu lasă nici cea mai mică îndoială:

„La 2 mai 1832, generalul Kisseleff îl avertizează pe reprezentantul Porţii, Reiss-Effendi, că, nefiind achitată contribuţia de război, prevăzută de tratate, trupele ruseşti vor continua să rămână în Principate.

Fiindcă trupele ruseşti – îi răspunde cu calm Reiss-Effendi – se află deja în cele două provincii, Poarta este resemnată în privinţa prelungirii şederii lor acolo."[134]

Deoarece ocupaţia rusă în Principate se prelungea, în ciuda prevederilor tratatului de la Adrianapole, Austria a început să se neliniştească, prevăzând o anexare a Valahiei şi Moldovei. La Viena au avut loc discuţii pasionate între cancelarul Metternich şi ambasadorul rus Tatişev. Comentând o depeşă a acestuia, din 23 aprilie 1833, trimisă cabinetului de la St. Petersburg, F. Martens comentează:

„Nu fără dificultăţi a reuşit ambasadorul nostru să-l convingă pe cancelarul Austriei să se pronunţe cu oarecare precizie asupra organizării viitoare a Peninşulei Balcanice...

După o lună, cancelarul a intrat cu ambasadorul rus în detalii şi explicaţii mai precise privind soarta ulterioară a provinciilor turceşti. Metternich cerea înainte de toate rechemarea trupelor ruseşti din Principatele Dunărene, bazându-se pe temerile răspândite în Europa şi în special în Austria cu privire la intenţiile atribuite Rusiei de anexare a acestor teritorii. Tatişev a replicat prinţului că Europa uita că Rusia ar fi avut o bună ocazie să-şi pună în aplicare acest plan în 1829, dacă l-ar fi conceput într-adevăr.

Cancelarul s-a liniştit şi a abordat proiectul, atribuit Franţei, de a se constitui pe ruinele Imperiului Otoman un imperiu arab sub sceptrul lui Mehmet-Ali. Însă nici Rusia, nici Austria nu ar fi admis realizarea acestui proiect, care li se părea funest. Luând în consideraţie această circumstanţă şi situaţia actuală a Turciei, Cabinetul de la Viena a luat decizia de a susţine puterea sultanului până la capăt şi de a nu admite, în eventualitatea dezmembrării Turciei, ca un stat periculos pentru Austria şi Rusia să se înalţe pe aceste ruine, însă preferă oricărei alte combinaţii înfiinţarea cu suveranitate independentă a statelor care formează teritoriul

134. George Bibesco, *op. cit.*, vol. I, p. 27.

Turciei Europene, conform denumirii lor actuale. Astfel, Moldova, Valahia, Serbia, Bosnia, Albania ar forma tot atâtea state separate unele de altele şi care ar fi guvernate: cele creştine de principi, iar cele mahomedane de hani.

În sfârşit, nu trebuia admis ca suveranul căruia i-ar fi revenit malurile Bosforului şi a cărui capitală ar fi Constantinopolul, să-şi ia titlul de împărat." „În acest sens, a spus prinţul Metternich, încheindu-şi expunerea, vor fi concepute instrucţiunile către contele Fiquelmont."[135]

Aceste discuţii au avut ca rezultat semnarea unei convenţii secrete între cele două curţi, la 3 septembrie 1833:

„Art. 1. Curţile Austriei şi Rusiei se angajează reciproc să persevereze în decizia pe care au luat-o de a menţine existenţa Imperiului Otoman sub dinastia actuală şi să consacre acestui obiectiv, într-un perfect acord, toate mijloacele de influenţă şi de acţiune care stau în puterea lor."[136]

S-ar părea, la prima vedere, că această convenţie ar fi o concesie din partea Rusiei. Însă dacă judecăm cu puţin mai multă atenţie, situaţia se prezintă totuşi, sub un aspect, favorabilă ţarului. Turcia fusese învinsă cu cinci ani în urmă şi nu mai prezenta un mare pericol. De altfel, clauzele conform cărora Rusia putea să se amestece în treburile naţiunilor creştine îi creau acesteia avantaje enorme. Toţi agenţii ruşi nu erau decât agenţi provocatori în Principatele Dunărene, în Serbia etc. Dragostea faţă de popoarele creştine era sacrificată fără ezitare intereselor imperialismului rus.

Teama comună a austriecilor şi a ruşilor de a nu se înfiinţa un imperiu arab a stat la baza acestei convenţii. Însă menţinerea *statu quo*-ului în privinţa Turciei, nu însemna de fapt altceva decât stabilirea unui protectorat rus.

„Echilibrul european cere menţinerea integrităţii şi independenţei Imperiului Otoman." Toate cabinetele Europei au aderat la această propunere; Rusia însăşi, fără îndoială. Totuşi, însemna ea oare acelaşi lucru pentru toate cabinetele? Nimeni nu poate crede acest lucru.

„... integritatea şi independenţa Imperiului Otoman, în concepţia Rusiei înseamnă deci protectoratul rus. Nimeni nu se lasă înşelat de aceste vorbe."[137]

135. F. Martens, *op. cit.*, vol. IV, p. 444.

136. *Ibidem*, vol. IV, p. 446.

137. *Question d'Orient et Discussion Parlementaire.* (Chestiunea Orientală şi discuţia parlamentară). În: *Revue des Deux Mondes.* Paris, 1 octombrie 1840, vol. XXIV, p. 849.

În sfârşit, ruşii s-au retras din Principate, ca urmare a unui tratat încheiat cu turcii la St. Petersburg, la 29 ianuarie 1834, care stipula:

„Prin actul de la Adrianapole, Sublima Poartă s-a angajat să sancţioneze regulamentele administrative elaborate în timp ce ruşii ocupau Moldova şi Valahia, de către locuitorii de vază ai acestor două provincii. Sublima Poartă, negăsind nimic în articolele acestei Constituţii care să poată atenta la drepturile sale de Curte Suverană, consimte să recunoască respectiva Constituţie şi, cum trebuie o compensaţie, pe bună dreptate, pentru avantajele pe care Sultanul le acordă prin bunăvoinţă valahilor şi moldovenilor, s-a convenit şi stabilit ca tributul anual pe care cele două provincii trebuie să-l plătească în conformitate cu tratatele, să fie fixat de acum înainte la 3 milioane de piaştri (700 000 de franci)."[138]

Să remarcăm cinismul celor doi ocupanţi ai Principatelor: pe de o parte Rusia cere să fie sancţionată de către Poartă aşa-zisa „autonomie" a Principatelor, dar ea nu tratează cu acestea în nici un fel. Ba mai mult, ea prevede plata unor despăgubiri trecând peste capul lor, cu toate că ele nu erau în nici un fel răspunzătoare de pierderile unora sau ale celorlalţi. Greşeşte proverbul românesc ce zice că „atunci când doi se ceartă, al treilea câştigă". În această situaţie, al treilea, adică Principatele Româneşti, au plătit oalele sparte de alţii.

Aşa-zisa independenţă a Moldo-Valahiei nu era decât o vorbă goală:

„Semi-independenţa de care se bucură Principatele Dunărene a dat o destul de mare libertate jocului partidelor şi manifestărilor gândirii. Aceste state mici au devenit pentru Rusia un teren foarte favorabil. Consulatele generale de la Bucureşti şi de la Belgrad sunt, într-un anumit fel, sediul suveranităţii ori, cel puţin, calea spre putere. Vrea cineva să ajungă Domnitor? Doreşte cineva un portofoliu ministerial? Există o cale de succes aproape sigură: să intre în relaţii amicale cu consulul rus care, prea adesea, ţine frâiele administraţiei şi acordă favoruri. Atunci când scriitorii reflectează la privilegiile asigurate oricui devine susţinătorul influenţei ruseşti, ei nu au întotdeauna energia necesară pentru a rezista ispitei unor avantaje atât de frumoase şi aşa uşor de obţinut."[139]

138. Eduard Thouvenel: *La Valachie en 1839.* (Valahia în 1839). În: *Revue des Deux* Mondes, 1 aprilie 1839, vol. XVIII, p. 573.

139. H. Desprez: *La Russie et la crise européene.* (Rusia şi criza europeană). În: *Revue des Deux Mondes*, Paris, 1 ianuarie 1850, vol. V, p. 1108.

Cât despre patrioţii care nu înţelegeau să devină instrumentele influenţei ruseşti, ei erau lichidaţi de către consuli:

„Intrigantul şi zburdalnicul baron Ruckman voia în mod special să elimine din minister două persoane a căror independenţă îi stânjenea pe străini, marele vistier Balş şi marele logofăt Constantin Sturdza, vărul domnitorului Mihail Sturdza.

Ostilitatea consulului Rusiei, Besak, l-a împins să exercite o ingerinţă exagerată în toate treburile interne ale Principatului Moldovei pentru a compromite şi a slăbi autoritatea domnitorului Sturdza."[140]

Domnitorul Moldovei, Mihai Sturdza, a cerut rechemarea consulului Besak în 1836. Această schimbare, admisă de ruşi, nu putea totuşi să schimbe sistemul conceput la Moscova. Şi noul consul, Kotzebue, folosea, la rândul său, vechile metode:

„Kotzebue readuce moda cea mai eficientă de a interveni în afacerile guvernului, de a cenzura hotărârile judecătoreşti, ceea ce l-a făcut pe domnitor, în ciuda pericolului la care se expunea, să se plângă şi de Kotzebue guvernului de la St. Petersburg.

Starea de ostilitate continuă în care domnitorul se găsea cu agenţii ruşi la Iaşi era alimentată de puternicul boier Nicolae Canta. Sturdza îi ceruse lui Ruckman autorizaţia de a-l exila pe acest boier la moşiile sale. Neobţinând-o, Sturdza s-a hotărât să cadă de acord cu boierul Canta şi i-a încredinţat Ministerul Justiţiei.

Lucru curios şi la care nu se aştepta nimeni, noul consul rus la Bucureşti, Titoff, care îl înlocuise pe Ruckman, l-a condamnat pe Sturdza pentru această numire!

Era foarte greu să vezi limpede în această politică a ruşilor, care nu prea ştiau nici ei înşişi ce să mai facă pentru a nu-i nemulţumi pe boieri, element pe care voiseră să-şi bazeze influenţa în Principatele Româneşti."[141]

În Ţara Românească, în 1838, fiind realeşi în Adunarea Naţională aceiaşi parlamentari care erau ostili ruşilor, adunarea a fost dizolvată la cererea consulului rus. Din acel moment, lupta nu s-a mai putut duce pe plan parlamentar. Lovitura a fost grea pentru ţară, mai ales că ruşii nu şi-au slăbit vigilenţa şi au încercat să înăbuşe orice acţiune naţională. Şi, dacă rezistenţa românilor a fost foarte violentă, nu mai puţin brutală a fost atitudinea ruşilor. Închisorile erau pline de români patrioţi.

140. Alexandru A. C. Sturdza, *op. cit.*, p. 97.
141. *Ibidem*, p. 38.

În 1838, Ion Filipescu a fost destituit din postul de şef al poliţiei, iar Emanoil Băleanu a fost exilat la o mănăstire.

„În acelaşi an, Ion Oteteleşanu şi Iancu Russet au fost persecutaţi şi Grigore Cantacuzino, om înflăcărat şi pasionat, şi-a pierdut minţile şi a murit. (D. A. Xenopol: *Istoria Românilor.* vol. VI, p. 146)."[142]

În 1839, Manolache Băleanu a fost exilat, mai întâi la Snagov, apoi la moşiile sale de la Bolintin.

„Tot în 1839, cel care a fost inspiratorul multor români, între alţii şi al lui Alexandru Constantin Golescu (Albu), marele patriot care a semănat idei generoase, pe scurt, T. Diamant, a fost exilat la Snagov."[143]

La 24 noiembrie 1838, un firman sosit de la Constantinopol îl exila pe Câmpineanu la Filipopoli. Din fericire, acesta călătorea în acel moment în străinătate, încât a scăpat astfel de exil.[144]

Cu toate persecuţiile, românii nu se lăsau intimidaţi. Tinerii români, influenţaţi de marile proiecte politice ale lui Ion Câmpineanu, care pregătea realizarea unirii ţărilor române, au urzit un complot contra domnitorului Alexandru Ghica, în 1840. Condamnaţi pentru înaltă trădare, Marin Serghiescu, Sotir Ţăranul, Constantin Telegeanu, Grigore Radosan, Constantin Borănescu, Constantin Cămărăşescu, Dimitrie Filipescu şi Mihail Molojescu sunt aruncaţi în închisoare.

Atmosfera tensionată din Principate este evocată astfel de către Ion Ghica:

„Ne apropiam de anul 1840, an cumplit, despre care se preziseseră toate felurile de grozăvii; când ni se spunea că vom fi arşi, când că vom fi opăriţi, în timp ce astronomii afirmau că vom fi proiectaţi în aer şi vom fi ridicaţi la ceruri, aşa cum credeau unii profeţi."[145]

Iar la Iaşi, Mihail Kogălniceanu, fruntaşul generaţiei de la 1848, publica prima revistă naţională „Dacia Literară". Era de prevăzut că această revistă n-o să fie pe placul celor care voiau anexarea Ţării Româneşti şi Moldovei.

„Consulatului nu-i plăcea deloc această revistă, într-atât că era nemulţumit până şi de analiza călătoriei prinţului Demidoff în Principate, sau de ideile lui Vasile Alecsandri. Consulul credea că slăvirea lui Alexandru cel Bun era o ironie la conjuctura

142. C. Gane, *op. cit.*, vol. III, p. 99.
143. Ion Ghica, *op. cit.*, p. 83.
144. George Fotino, *Boierii Goleşti.* Bucureşti, 1939, vol. I, p. 41.
145. Ion Ghica, *op. cit.*, p. 134.

politică a momentului. Fără a primi o interdicţie oficială, Kogălniceanu a primit explicaţia că Rusia se simţea rănită şi ameninţată în ordinele şi reglementările sale, şi astfel prima încercare, ce expunea nobilul program al şefului unei noi generaţii moldoveneşti, a cărui operă a fost utilă curentului cultural şi politic al întregii Românii, a trebuit să fie întreruptă."[146]

Pamflete şi satire îi atacau pe toţi cei care făceau jocul ruşilor. În 1841, marele poet Grigore Alexandrescu este arestat din ordinul generalului Titoff, consulul Rusiei. El a fost trimis la închisoarea Agiei din Bucureşti, fiindcă a scris fabula „Lebăda şi puii corbului" şi pentru că „vulpea cea vicleană" semăna aidoma cu guvernul, că puii corbului erau nevinovaţii de români, şi lebăda, domnul consul, care se mulţumise să dea sfaturi ca românii să fie aruncaţi în închisoare.

„Aşa era p–atunci; o vorbă rea la palat, o simplă bănuială a consulului te ducea nejudecat şi de–a dreptul la puşcărie sau cel puţin la vreo mănăstire, fără a ţi se permite să vezi altă figură amică decât a păzitorului."[147]

Directorul Colegiului Sfântul Sava, Vaillant, a fost destituit „fiindcă răspândea în rândurile generaţiei de la 48 ideea independenţei Principatelor".

Bolliac fusese surghiunit la schitul Poiana Mărului, unde un cucernic călugăr rus îi citea în toate dimineţile moliftele sfântului Vasilie.[148]

Domnitorul Ghica a fost îndepărtat în 1842. În Moldova, persecutarea românilor se făcea cu acea artă tipic rusească de a lovi adversarul pe la spate.

Consulul Kotzebue a sugerat destituirea profesorului Lăzărescu de la Academia Mihăileană:

„Profesorul Lăzărescu de la Academia Mihăileană a fost destituit pentru că un călugăr rus îi raportase consulului că, ascultând de la ferestrele sale, îl auzise enunţând idei liberale. Cuvântul «progres» (propăşire) era proscris din vocabular."[149]

Tot în cursul aceluiaşi an, Mihail Kogălniceanu atacă, într–o broşură, protectoratul rus şi Regulamentul Organic. Problemele pe care el le tratează ne arată cum înţelegeau ruşii, în acea vreme, să acţioneze în Principate şi de ce erau nemulţumiţi românii:

„Din 1834 până astăzi, ce măsură generală a fost adoptată

146. N. Iorga, *op. cit.*, p. 72.
147–148. Ion Ghica, *op. cit.*, p. 185.
149. *Ibidem*, p. 16.

în țară? Ce lege a fost propusă Adunării, votată și pusă în aplicare înainte de a avea asentimentul Rusiei? Care funcționar a fost numit fără autorizația dată de consulul rus?"[150]

Kogălniceanu a fost arestat și închis într-o mănăstire, de unde a reușit să fugă în străinătate.

În fața tuturor acestor greutăți, rușii își dădeau totuși seama că nu puteau înăbuși entuziasmul natural al românilor. Ei căutau să dea o aparență de legalitate ingerințelor în treburile interne ale Principatelor. Și, după ce trimisese la închisoare toată floarea tinerimii românești, consulul rus Dascoff a admis în cele din urmă să țină un simulacru de alegeri, ceea ce a dus, prin intermediul deputaților impuși de către ruși, la urcarea pe tronul Țării Românești a domnitorului Bibescu.

Cei care, datorită luptei lor contra rușilor, s-au văzut închiși în pușcării ori surghiuniți la mănăstiri, nu și-au obținut din nou libertatea decât cu mare greutate. Suveranii celor două Principate trebuiau să aștepte o mare sărbătoare rusească pentru a putea să semneze decrete de amnistie:

„Cu ocazia zilei Împăratului Rusiei, Domnitorul îi grațiază pe condamnați."[151]

Interesul pe care înalții funcționari ruși îl manifestau față de români nu se desmințea nici chiar la plecarea lor din Moldo-Valahia. De exemplu: Titoff, devenit ambasador la Constantinopol, se interesa din noul său post de destinele acestor țări. La 8 ianuarie 1844, el trimite o scrisoare consulului rus din București Dascoff, pentru ca, firește, acesta să i-o arate Domnitorului și ca să fie luate măsuri în consecință:

„Titoff se plânge de manifestările de opoziție care au început să apară în România."[152]

Ca și Titoff, Kisseleff, deși nu mai avea nici o funcție oficială în România, își exercită influența de la St. Petersburg. În 1844, el trimitea o scrisoare deputatului Constantin Cantacuzino exprimându-i nemulțumirea și indignarea contra acelor deputați care dovedeau ostilitate față de Rusia:

„... Eu înțeleg perfect că în sânul adunării obișnuite, chemată să examineze, să discute măsurile administrative, se poate forma o opoziție, care este esența însăși a oricărei adunări deliberative. Trebuie ca ea să devină o opoziție care examinează și discută

150. Alexandru A. C. Sturdza, *op. cit.*, p. 109.
151. George Bibesco, *op. cit.*, vol. II, p. 551.
152. *Ibidem*, vol. I, p. 215.

pentru a reglementa şi a conserva şi nu o opoziţie care declamă şi tracasează pentru a încurca şi a dărâma...

Sub această opoziţie sistematică, pe care tocmai v-o semnalez, se înalţă de câtva timp o opoziţie răzvrătită, în jurul căreia se grupează indivizi cu idei subversive şi adversari ai oricărei ordini. Noi suntem foarte bine informaţi aici în legătură cu intenţiile vinovate ale acestui grup revoluţionar care urmăreşte nici mai mult nici mai puţin decât să producă o răsturnare generală atât în Ţara Românească, cât şi în Moldova. Această stare de lucruri va obliga în ultimă instanţă cele două puteri suzerane şi protectoare să se înţeleagă pentru a opri această dezordine şi a tăia răul de la rădăcină..." (St. Petersburg, 14 aprilie 1844).[153]

În aceeaşi zi, generalul Kisseleff îi scrie şi domnitorului Bibescu:

„Opoziţia care s-a format în sânul Adunării m-a mâhnit sincer. Ea este turbulentă şi, mai rău decât atât, nu este sinceră şi este condusă de interese particulare josnice şi ruşinoase; poate chiar, căutând mai profund, s-ar găsi un complot revoluţionar secret, care ar compromite viitorul ţării şi, sub acest aspect, în afară de problema individuală, lucrurile ar fi mult mai grave decât ar putea să pară la prima vedere."[154]

Aşa cum reieze din informaţiile de mai sus, în afacerile interne ale Principatelor, alături de consulii în funcţie, mai acţionau şi foştii consuli. Cât despre domnitor, el se găsea mereu între două focuri. Pentru a-şi păstra tronul, el trebuia să-l asculte pe consul şi să-i trimită pe români la închisoare. Şi, cu toate că ruşii plecaseră, aşa cum am văzut, din Principate în 1834, influenţa lor rămânea în continuare vizibilă în toate treburile interne ale Principatelor, de parcă acestea ar fi fost parte integrantă a Imperiului Rus.

Asuprirea românilor de către puternicul lor vecin, care nu avea nici un drept asupra lor, a început să impresioneze lumea occidentală şi trebuie să relevăm aici atitudinea presei străine şi mai ales a celei franceze, care a luat apărarea unui popor latin hotărât să nu capituleze în faţa colosului de la Moscova, cum nu o făcuse nici în faţa sultanului de la Constantinopol.

Ţinând seama de înverşunarea opoziţiei româneşti, Rusia a încercat să obţină asentimentul englezilor pentru anexarea Principatelor, aşa cum precizează V. Potemkin:

153. *Ibidem*, vol. I, p. 229.
154. *Ibidem*, vol. I, p. 222.

„Noul prim-ministru britanic, conservatorul Robert Peel avea o reputaţie de rusofil şi, ceea ce era şi mai important, lordul Aberdeen, numit de Robert Peel în postul de ministru de externe, era duşmanul turcilor...

La începutul anului 1844, Nicolae I a lăsat să se înţeleagă faptul că ar dori să-i facă o vizită reginei Victoria şi a obţinut imediat invitaţia necesară...

Ţarul s-a exprimat clar în convorbirile sale cu Aberdeen şi cu şeful guvernului Robert Peel: pentru a combate cu succes intenţiile franceze şi pentru a împiedica Austria să acapareze moştenirea «omului bolnav», Rusia şi Anglia trebuiau să se înţeleagă în prealabil asupra împărţirii prăzii. Robert Peel era conştient că ţarul nu ridica nici o pretenţie asupra Egiptului. El voia, de fapt, Constantinopolul şi Strâmtorile, precum şi Valahia şi Moldova; cei care voiau să ocupe Egiptul erau cu siguranţă francezii, împotriva cărora ţarul îi propunea o alianţă...

Ţarul a părăsit Londra încântat că a găsit interlocutori mai receptivi decât Metternich la München şi la Gratz. În înflăcărarea sa, el i-a poruncit chiar lui Nesselrode să trimită la Londra un memoradum care să cuprindă toate consideraţiile sale privind necesitatea unui acord prealabil pentru eventualitatea dezagregării Turciei. El ar fi vrut mult să aibă un document scris, cu semnăturile lui Aberdeen sau Peel... Dar speranţa sa a rămas zadarnică."[155]

Sub semnul acestor negocieri ruso-britanice din 1844 (foarte asemănătoare cu cele prin care, exact peste o sută de ani, Winston Churchill va regla în pripă, la Moscova, mereu actuala chestiune balcanică) se pregătea cea de-a şaptea invazie rusă în Ţara Românească şi în Moldova.

155. W. Potiemkine, *op. cit.*, vol. I, p. 420.

A şaptea invazie rusă (1848)

Istoria pare să se repete. Din 1828 până în 1844 nu a fost vorba decât de *statu quo*, adică de existenţa în continuare a Imperiului Otoman sau de eventuala sa împărţire. În zilele noastre se vorbeşte despre coexistenţă sau despre zone de influenţă. Este inutil să mai spunem că această coexistenţă este o nenorocire pentru ţările mici şi nu avantajează decât marile puteri, care le subjugă. Faptul că toleranţa faţă de fărădelegile imperialismului rusesc nu a dus la recunoaşterea oficială a cuceririlor întreprinse nu ţine decât de adevărul că popoarele aservite sau ameninţate au totuşi un trecut istoric şi că, să nu se supere politicienii mediocri ai Occidentului, ele nu sunt dispuse să se lase pur şi simplu înghiţite de către Rusia. Presa din prima jumătate a secolului trecut reflectă martiriul Poloniei, Iugoslaviei, României etc. şi lupta lor de eliberare contra Moscovei. Aceste popoare refuzau să-şi dea adeziunea faţă de o politică de coexistenţă, căreia îi erau victime şi ele l-au obligat pe ocupant să bată în retragere în timpul sângeroaselor revoluţii naţionale de la 1848:

„Revoluţia naţională se învârte, într-un fel, în jurul Vienei; se întinde pe Dunăre, pe toată lungimea cursului său şi, trecând Alpii, merge de-a lungul Apeninilor...

Rusia îşi amplifică violenţele în Polonia, insolenţele în România, intrigile la Constantinopol."[156]

„Moldo-Valahii şi ilirii[157] vor astăzi ceea ce au vrut şi ieri; vor dezvoltarea literară şi politică a naţionalităţii lor întinerite; vor libertăţi civile şi egalitate şi, neputând obţine aceste binefaceri decât prin prăbuşirea influenţei ruse pe malurile Dunării, ei luptă

156. Thomas Alexandre, *Les Révolutions et les Nationalités Européenes* (Revoluţiile şi naţionalităţile europene). În: *Revue des Deux Mondes*, Paris, 1 aprilie 1848, vol. XXII, p. 772.

157. Autorul înţelege prin iliri populaţiile din Bulgaria, Serbia, Bosnia, Muntenegru, Croaţia şi Dalmaţia.

cu pasiune împotriva puterii absolute a protectoratului politic şi religios al Rusiei.

Or, care sunt resursele şi aliaţii lor? Resursele lor se află în bogăţia inepuizabilă a naturii lor originare şi a civilizaţiei lor născânde, în ideile lor simple şi drepte, în virtuţile lor străvechi, a căror asprime însăşi le dă vigoarea. Aliaţii lor sunt principiile puternice ale dreptăţii care mişcă astăzi bătrâna Europă, după ce au slăbit-o în taină; sunt evenimentele importante care tind să înnoiască nu numai bazele constituţiei statelor, ci şi întregul cod al dreptului oamenilor."[158]

Deci în cadrul unei răzvrătiri generale, pentru a doua oară de la 1821, românii din Principate s-au revoltat. În fruntea insurgenţilor se găsea elita tinerimii române, care îşi făcuse studiile la universităţile din Franţa sau din Germania.

1. Complotul din Moldova

La Iaşi, semnalul a fost dat de apariţia unui cântec revoluţionar de Vasile Alecsandri, „Deşteptarea României". La 27 martie 1848, sub preşedinţia lui Grigore Cuza, tinerii boieri s-au adunat la hotelul Petersburg: Vasile Alecsandri, fraţii Rosetti, fraţii Moruzzi, Alexandru Cuza, viitorul domnitor al Principatelor Unite, Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu şi mulţi alţii erau prezenţi. Domnitorul Sturdza trimisese la această adunare pe şeful poliţiei, Pruncu şi pe Ştefan Catargi, ministrul de interne.

În realitate, nu se poate vorbi de o „revoluţie" în Moldova, cel mult de o tentativă înăbuşită în faşă. Consecinţele fiind totuşi mari, ea a fost cea care a declanşat, alături de mişcările similare din Franţa, Austria etc., revoluţia din Ţara Românească şi cea mai severă represiune în Moldova.

A doua zi, 28 martie, revoluţionarii – vreo cincizeci – s-au adunat în casa lui Mavrocordat cu scopul de a semna Memorandumul redactat de Alecu Russo şi Mihail Kogălniceanu, şi pe care o comisie formată din 16 boieri o va prezenta în aceeaşi zi domnitorului Mihail Sturdza.

Domnitorul a primit delegaţia şi, la ora şase seara, casa lui Mavrocordat a fost asediată de armată. Gh. Sion ne povesteşte scena în memoriile sale:

„Alergând la fereastră, văd soldaţii aşezând tunul şi

158. Hippolyte Desprez, *Les Questions sociales dans la Turquie d'Europe.* (Problemele sociale în Turcia europeană). În: *Revue de Deux Mondes*, Paris, 1 aprilie 1848, vol. XXII, p. 749.

îndreptându-l asupra casei. În mâna unui soldat văd chiar fitilul aprins, gata să-i dea foc. O teroare ne cuprinde pe toţi, căci oricât de mic era tunul, totuşi tun era! Două şiruri de soldaţi cuprind şi înconjoară casa. Uşile salonului se deschid cu vuiet şi o mulţime de baionete întinse intră înăuntru... Beizadea Grigore zice cu sabia scoasă:

— Domnilor în numele legei vă provoc ca să depuneţi armele.

— Cine să le depuie? Noi, câţi suntem aici, nici o săbiuţă n-avem.

Coborând scările, ajunserăm în curte, dar abia ne aflam la poartă că auzim comandând: foc! Toţi soldaţii ce ne înconjurau întinseseră baionetele şi încă o dată auzirăm: foc!... Atunci se auzi o altă comandă: «Daţi de tot, nu-i lăsaţi cu zile!»

Ne pomenirăm deodată atacaţi şi loviţi cu paturile puştilor, trântiţi la pământ şi stâlciţi în bătăi de soldaţi".[159]

A doua zi, domnitorul Sturdza, făcându-se interpretul obişnuitei rele credinţe a ruşilor, proclama prin afişe că ocupantul nu avea intenţia de a se amesteca în treburile interne ale ţării. Câteva fragmente din această proclamaţie îl vor edifica pe cititor în privinţa rolului jucat de către Rusia în acest episod din viaţa politică a Moldovei:

„Noi, Mihail Sturdza, prin mila lui Dumnezeu, voievod, principe domnitor al Moldovei, am primit prin consulatul împărătesc rus o comunicare din partea cancelarului împărăţiei, contele de Nesselrode. Această depeşă este o nouă dovadă a solicitudinii cu care prea înălţatul nostru protector veghează la fericirea moldovenilor în această vreme de criză, care ameninţă ordinea socială şi răstoarnă suveranităţile legitime în tot Apusul. Măria Sa Împăratul a declarat că era hotărât să nu permită ca anarhia să se răspândească în provinciile otomane puse sub protecţia sa şi că va folosi forţa pentru contracararea oricărei încercări ce ar urmări fie să slăbească legăturile acestor provincii cu Imperiul Otoman, fie să schimbe constituţia lor politică etc."[160]

Comentând textul proclamaţiei, Al. Thomas relevă că ruşii căutau să-şi justifice atitudinea şi în plan religios. Sub influenţa lor, clerul bizantin acuza Occidentul catolic de faptul că s-ar alia cu mahomedanii pentru a combate ortodoxia:

„Avem aici un model al stilului rusesc; este imposibil să îmbraci violenţa în mai multă ipocrizie. Totuşi este un lucru şi

159. C. Gane, *op. cit.* În: vol. III, p. 221-222.

160. Thomas Alexandre, *op. cit.*, Revue de Deux mondes, Paris, 1848, vol. XXII, p. 789.

mai curios, elocvenţa popilor explicând ţăranilor marele complot al părintelui de la Roma, care a răsturnat toţi regii, fiindcă erau prietenii tatălui lor împăratul şi ai sfintei lor religii şi care acum va împinge peste ei toate popoarele latine revoltate şi îi va dezlănţui până şi pe turci împotriva bisericii greceşti."[161]

Iar dacă se făcea simţită nevoia, politica externă rusă nu ezita să treacă dincolo de porţile seraiului pentru a căuta sprijin:

„Se ştie care era atunci situaţia Principatelor Dunărene între protectoratul puţin comod al Rusiei şi suzeranitatea lipsită de putere a Porţii Otomane.

Poarta le acordase, sub numele de Regulament Organic, o constituţie pe care autorităţile aservite sau vândute Rusiei o călcau în picioare cu îndrăzneală. O grupare importantă din Moldova făcuse reclamaţii grave la Constantinopol. Reşid trimisese în această provincie un comisar, însă el însuşi a fost imediat înlocuit, ca şi Ali, printr-o intrigă urzită chiar în cadrul seraiului şi în care era mâna Rusiei. A fost înlocuit cu un nou şef de guvern, devotat cabinetului rus, care i-a exilat la Brusa pe autorii acelor reclamaţii..."[162]

După evenimentele din 27 martie 1848, Răducanu Rosetti, Manolache Epureanu, Alexandru Moruzzi, Sandu Miclescu, Ion Cuza, Grigore Romalu, fraţii Cazimir şi Nicu Catargiu au fost arestaţi şi predaţi turcilor pe celălalt mal al Dunării. A. Moruzzi, A. Ghica şi Epureanu, în schimb au reuşit să evadeze când se aflau într-o tabără la Brăila. Ei s-au refugiat la consulul englez. Peste câteva zile, ei s-au îmbarcat pe un vapor austriac.

2. Revoluţia din Ţara Românească

Măsurile luate de guvern, arestarea ofiţerilor superiori Tell şi Magheru, bănuiţi că ar avea relaţii cu insurgenţii, precum şi încercarea de a-i aresta pe S. Grădişteanu, Ion Ghica şi C. A. Rosetti, nu au făcut decât să precipite lucrurile şi să ducă la izbucnirea revoluţiei. Astfel, încă din primele zile ale lunii iunie 1848, muntenii au început să se agite. La Islaz s-a dat citire unei Proclamaţii, al cărei text este trimis domnitorului Bibescu, şi care afirmă între altele:

161. Challemel Lacour, *Les Hommes d'Etat de la Turquie Aali-Pacha et Faud-Pacha* (Oamenii de stat ai Turciei: Ali Paşa şi Faud-Paşa). În: Revue de Deux Mondes, Paris, 1868, vol. I, p. 902.

162. Thomas Alexandre, *op. cit.* În: *Revue des Deux Mondes*, Paris, 1848, vol. XXII, p. 789.

„Măria Ta,

Mişcarea ce tulbură Franţa şi Germania se face simţită în toată Europa şi nu va întârzia să neliniştească România. Poporul român, sătul de lungile sale suferinţe, locuitorii capitalii, neliniştiţi de sosirea comisarului rus, mereu vestitoare de necazuri şi de intrigi urzite ca să tulbure liniştea publică în beţia patimilor, se văd forţaţi să ia parte la o mişcare naţională de apărare şi de principiu..."[163]

După manifestaţiile de pe străzile Bucureştiului, care au dus la abdicarea lui Bibescu, s-a format un guvern sub preşedinţia mitropolitului. Comanda armatelor este încredinţată colonelului Odobescu. Primind însă vestea că armatele ruso-turce pătrunseseră în Principate, colonelul Odobescu îi arestează pe toţi membrii guvernului. Populaţia, aflând de această lovitură dată puterii executive, se dedă la violenţe şi se duce la închisoare să-i elibereze pe oamenii politici închişi.

„La 6 septembrie, Ion Brătianu, unul dintre conducători şi şeful poliţiei, având alături de el pe mitropolit şi fiind urmat de mulţimea îndemnată de el, se duc în faţa consulatului general al Rusiei. Acolo, el înalţă şi aprinde un rug şi aruncă în flăcări Regulamentul Organic..."[164]

Acest episod este descris şi de un alt autor:

„... el ia cu forţa, de la secretariatul de stat, manuscrisul Regulamentului Organic, îl aşază pe un car funebru, însoţit de bocitoare ce strigau şi de o trupă de muzicanţi în doliu, care cântau arii de dans. Cortegiul se opreşte în faţa locuinţei consulului rus, se spun rugăciunile pentru morţi, apoi Regulamentul este aruncat, filă cu filă în flăcările unui rug aprins în piaţa publică."[165]

Dar, ca şi în alte circumstanţe, soarta Principatelor depindea de atitudinea puterilor europene:

„Erau acolo suferinţe vechi de alinat. Divanul era de acord. Ce făcea Rusia? Atribuindu-şi dreptul de a împiedica Turcia să modifice instituţiile Ţării Româneşti de comun acord cu acest popor, ea intervine cu şaptezeci şi cinci de mii de oameni. Turcia şi-a consultat aliaţii expunându-le plângerile şi drepturile sale. Ce au răspuns Franţa şi Anglia?

Nimic, de parcă prezenţa ruşilor în Principatele Dunărene ar fi fost un fapt obişnuit şi normal. Cum să învingi această apatie

163. George Bibescu, *op. cit.*, col. II, p. 417.
164. *Ibidem*, Trois Ripostes. Genève, 1901, p. 14.
165. A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 514.

înrădăcinată, din care nu se iese, din întâmplare, decât pentru a recădea mai în voie şi a adormi la loc în deplină siguranţă?"[166]

După terminarea manifestaţiilor, s-a format un nou guvern sub preşedinţia lui Nicolae Golescu. Din el făceau parte C. A. Rosetti, Ştefan Golescu, Nicolae Bălcescu, Christian Tell, I. H. Rădulescu şi Gheorghe Magheru.

Din nefericire, trupele ruso-turce au invadat Principatele între 15 şi 25 septembrie 1848. Generalul rus Lüders adresează populaţiei următoarea proclamaţie:

„Către locuitorii Ţărilor Române,

Dat fiind că anarhia provocată în ţara voastră de către rebelii care au luat frâiele guvernării ar putea să aibă urmări neplăcute pentru viitorul ţinuturilor româneşti şi că măsurile luate de un guvern fantomă nu sunt conforme cu statutul administrativ pe care puterea tratatelor l-au conferit Principatelor...

Suntem siguri că voi, locuitori ai Ţărilor Române, bine chibzuitori, veţi recunoaşte în această măsură o nouă şi incontestabilă dovadă a grijii profunde a Înălţimii Sale Împărăteşti Ţarul, fac apel la voi, la toată silinţa voastră, ca pentru fericirea patriei voastre să mă ajutaţi prin toate mijloacele să duc la bun sfârşit sarcina pe care mi-a încredinţat-o Augustul meu Suveran."[167]

Capii revoluţiei au împărtăşit soarta fraţilor din Moldova. Cea mai mare parte au fost arestaţi şi încarceraţi la Cotroceni, de unde au fost apoi deportaţi la Brusa, pe ţărmurile Mediteranei, unde insurgenţii moldoveni se aflau de câteva luni. Unii au reuşit totuşi să fugă la Semlin. De acolo, au ajuns în Franţa, Italia sau Germania. Astfel că aceşti tineri entuziaşti, care au pus la cale revoluţia de la 1848 vor fi condamnaţi să pribegească îndelung în apusul Europei, în timp ce patria lor continua să sufere urmările reacţiunii:

„Represiunea contra celor bănuiţi că ar fi participat la revoluţie nu a încetat. Trei sute de persoane au fost închise la Văcăreşti. La ţară, preoţi, ţărani şi mici negustori sunt arestaţi, înlănţuiţi şi duşi la Bucureşti cu şareta."[168]

Suferinţele populaţiei din Moldova şi Ţara Românească au fost atât de mari la 1848 încât Mircea cel Bătrân (în Capitulaţia

166. Hippolyte Desprez, *La Turquie et l'alliance austro-russe.* (Turcia şi alianţa austro-ruso). În: Revue des Deux Mondes, Paris, 1 octombrie 1849, vol. IV, p. 545.

167. D. A. Sturdza şi Golescu-Vartic, *op. cit.*, p. 108.

168. George Fotino, *op. cit.*, vol. I, p. 69.

din 1393) şi mai târziu Ştefan cel Mare, amândoi greşit înţeleşi de către urmaşii lor, par să fi avut o viziune clară asupra viitorului. După secole de lupte împotriva păgânilor, românii ajunseseră să regrete ocupaţia turcă, striviţi acum de jugul ruşilor şi al protejaţilor greci ai acestora.

„... Care este deci duşmanul aici? În ce parte să loveşti? Duşmanul este Rusia, iar jugul pe care vor să-l sfărâme este protectoratul moscovit. Acest protectorat care, la începuturi, în vremea Ecaterinei a II-a, a fost prezentat populaţiei încrezătoare sub înfăţişare liberală, cu vorbe creştineşti şi cu promisiuni ispititoare, şi-a scos masca în ziua în care, devenit puternic, nu i-a mai simţit nevoia; tot din acea zi, popoarele înşelate s-au dat înapoi îngrozite, punând mâna pe arme, şi cu faţa spre nord, cu ochiul atent la mişcările uriaşului moscovit, s-au întors din nou la sânul osmanliilor. Mai bine în cimitir decât sub protecţia rusă; mai degrabă în imperiul Islamului decât sub oblăduirea creştină a împăratului Rusiei; mai bine o jumătate de secol de întârziere pe calea independenţei decât sprijinul opresiv al Moscovei; mai degrabă tirania asupra trupurilor noastre decât corupţia în inimile noastre. Acestea au fost cuvintele moldo-valahilor şi ale sârbilor, adică ale celor trei principate care, voind să scape de abuzurile vechiului islamism, au avut nefericirea de a cădea în capcanele întinse credinţei lor de către ţarism, şi care, când prin plângeri mişcătoare, ca în Valahia, când prin răcnete nestăpânite, cheamă în ajutorul lor bunăvoinţa Turciei, care e foarte stânjenită, şi a Europei, care este indiferentă."[169]

În timpul revoluţiei, conducătorii naţionalişti au reuşit să pună mâna pe un document de mare importanţă privind amestecul Rusiei în afacerile interne româneşti. Este vorba de o scrisoare a contelui Kisseleff adresată domnitorului Bibescu, care lasă nici o îndoială, asupra identităţii persoanei care a ordonat represiunea mişcării. Ca şi în zilele noastre, în spatele aşa-ziselor măsuri guvernamentale româneşti se ascundeau şi atunci moscoviţii, adevăraţi stăpâni. La originea deportărilor, arestărilor şi maltratărilor nu era decât una şi aceeaşi mână. Ea opera fără distincţie în Moldova şi în Ţara Românească. Iată textul scrisorii lui Kisseleff:

„După tot ceea ce tocmai v-am spus, scumpul meu prinţ, vă

169. Hippolyte Desprez, *La révolution dans l'Europe Orientale I. Les Roumains, le protectorat russe et la Turquie.* (Revoluţia în Europa Orientală. I. Românii, protectoratul rus şi Turcia). În: *Revue des Deux Mondes*, Paris, 1 octombrie 1848, vol. XXIV, p. 895.

puteţi convinge de interesul sincer pe care îl port vechilor mei prieteni...

Esenţialul, după opinia mea, ar fi să prevenim aceste tulburări îndepărtându-i din mijlocul populaţiei pe oamenii care visează schimbări imposibile; nu trebuie nici să închei pace, nici să tratezi cu cei care fac tulburări şi, mai ales, să nu ai încredere în promisiunile lor. Încarcerarea şi trimiterea în exil în afara graniţelor ar fi, după părerea mea, mijlocul cel mai sigur de apărare împotriva planurilor lor subversive...

Îndrăznesc să sper că, prin tăria caracterului vostru şi printr-o bună înţelegere cu generalul Duhamel, veţi trece cu succes această criză..." (St. Petersburg, 22 aprilie 1848)[170]

Dar complotul din Moldova a dus totuşi la o mare victorie a revoluţionarilor. Printr-un firman din 28 iunie 1848, Grigore Ghica este numit principe domnitor al Moldovei. Era unul dintre cei implicaţi în complotul din 1848. Faţă de ruşi, el adoptă o atitudine dintre cele mai ostile şi vehemente.

„Dorind deci ca împreună cu tovarăşii săi de luptă, cei foşti pe la închisori, pe la mănăstiri şi prin surghiunuri, să poată lucra întru fericirea patriei, prima lui grijă fu să schimbe pe miniştrii lui Mihai Sturdza, înlocuindu-i cu oameni de ai săi."[171]

Astfel că, în cabinetul lui Grigore Ghica, putem remarca foştii revoluţionari de la 1848, postelnicul Alecu Sturdza, Petrache Rosetti, Teodoriţă Balş, Iorgu Sturdza, Alecu C. Sturdza, Nicu Ghica-Comăneşti şi Petrache Mavrogheni.

La 13 aprilie 1849, Rusia şi Turcia semnează la Balta Liman o convenţie prin care ele decideau viitorul Valahiei şi Moldovei. Primul articol stabilea că principele domnitor va fi ales de către sultan, dintre boierii pământeni. Articolul II desfiinţa adunările înfiinţate în 1832, în baza Regulamentului Organic, sub pretextul că ar fi fost „cauza tulburărilor şi nesupunerii boierilor". Articolul IV fixa durata Convenţiei (7 ani) şi decidea menţinerea pe teritoriul Principatelor a unei armate ruso-turce de 35 000 de oameni în scopul de a păstra ordinea.

Englezii de-abia reacţionează:

„Lordul Palmerston a considerat că trebuie să se încline în faţa faptului împlinit al ocupării Principatelor de către trupele ruse; el cerea doar ca ocupaţia să nu dureze mult. Atunci când diplomaţia rusă a reuşit să obţină de la Poartă semnarea Convenţiei de la Balta Liman, consacrând dreptul legitim al Rusiei de a

170. C. Gane, *op. cit.*, vol. III, p. 207.
171. C. Gane, *op. cit.*, vol. III, p. 207.

interveni în treburile interne ale Principatelor, lordul Palmerston a protestat împotriva termenului de convenţie, găsind că un protocol ar fi fost suficient. Dar chiar şi atunci când, în martie 1849, lordul Dudley Stuart a introdus în Camera Comunelor o moţiune de cenzură în legătură cu ocupaţia rusă a Principatelor, lordul Palmerston nu a ezitat să apere energic actele guvernului imperial rus şi a insistat asupra dreptului acestuia de a se constitui în apărătorul ordinii din această ţară."[172]

Din contră, măsurile luate la Balta Liman au provocat o indignare profundă în sufletul poporului român. Această reacţie reiese mai ales din corespondenţa emigraţilor de la 1848. Doar speranţa de a-i vedea pe ocupanţi plecând mai domoleşte uneori izbucnirea:

„Ruşii, aceste animale, pleacă", scria Felicia Racoviţă în decembrie 1848.

„În toată ţara mişună spionii şi poliţia rusă, care trece drept una dintre cele mai redutabile, este mereu prezentă. Prin intermediul susţinătorilor lor din România, ruşii încearcă să provoace tulburări fără de care, neputând să-şi mai justifice apăsătoarea ocupaţie, ar trebui să-i pună capăt, scria tot în decembrie 1848 Felicia Racoviţă."[173]

„Aceste vremuri sunt cumplite pentru inimile noastre. Dar rusul va pleca, fiindcă începe să-şi dea seama de urmările nefaste ale încăpăţânării sale de a nu evacua Principatele", comentează Zoe Golescu.

„Ruşii au părăsit Ploieştiul" exclamă Catinca Rosetti (la 11 aprilie 1850).

Iar Zoe Golescu scrie din nou la 16 iulie în acelaşi an:

„Umblă zvonul că, în 1850, ruşii vor pleca, în baza convenţiei de la Balta Liman. Dumnezeu să aibă milă de ţara noastră şi ne scape de acest apăsător jug de fier. Înainte de sfârşitul toamnei vor pleca deja cazacii. Vestea asta e prea frumoasă, e un vis în care nu îndrăznesc să cred prea mult de teamă că, neîmplinindu-se, decepţia să nu mă arunce într-o şi mai adâncă disperare."

Din nefericire, anul 1850 se încheie fără să se mai vorbească de plecarea trupelor ruseşti. Din contră, în ciuda protestului Franţei, au mai sosit altele. Apoi în februarie 1851, poporul oprimat îşi reia speranţa: „Ruşii, duşmanii noştri de moarte, aceste păsări de pradă rea, o să plece."[174]

172. F. Martens, *op. cit.*, p. 134.
173. George Fotino, *op. cit.*, p. 134.
174. *Ibidem*, p. 147.

Şi dorinţa anilor 1848–1850 se împlineşte în sfârşit în mai 1851. Ruşii pleacă într-adevăr, dar îşi trimit nota de plată:

„Puţin mai târziu, în octombrie acelaşi an, domnitorul Ţării Româneşti, Barbu Ştirbei, şi domnitorul Moldovei, Grigore Ghica, au primit de la consulul general al Rusiei o comunicare prin care acest agent le cerea, în numele împăratului, stăpânul său, să plătească o sumă de mai multe milioane de franci, ca despăgubire pentru întreţinerea trupelor ruseşti în Moldova şi Ţara Românească în stare de război, din prima zi a intrării lor în Principate în 1848 până în luna aprilie 1850. La aceasta adăuga faptul că toate cheltuielile ocupaţiei din momentul venirii până la evacuarea totală, vor face obiectul unui calcul separat."[175]

Invazia rusă a avut, ca întotdeauna, consecinţe grave asupra economiei celor două principate. Domnitorii şi consilierii au nutrit un moment iluzia că vor reuşi să-i convingă pe ruşi să renunţe a pretinde o sumă pe cât de enormă, pe atât de absurdă. Însă ruşii ameninţă că vor rezolva problema într-o manieră mult mai energică:

„La începutul anului 1852, am văzut concentrându-se trupe austriece în Banat, trupe ruseşti în Basarabia şi în sudul Rusiei. O mare nelinişte domnea la Iaşi ca şi la Bucureşti.

Domnitorii încercau să-şi facă iluzii privind proiectele Rusiei şi mergeau până la a se baza pe mărinimia ţarului Nicolae pentru încheierea discuţiei referitoare la despăgubirea cerută de trupele sale. Această greşeală nu a durat mult. Domnitorul Ştirbei trimiţând bugetul Ţării Româneşti la St. Petersburg, acesta a fost prezentat ţarului, care a decis el însuşi că Ţara Românească avea să plătească 30 de milioane de piaştri (peste 11 milioane de franci în acea vreme), iar Moldova 6 milioane şi jumătate (peste 2 444 000 de franci), reprezentând cheltuielile ocazionate de starea de război."[176]

Boierii moldoveni au mai făcut totuşi o ultimă încercare de a-l îmbuna pe ţar; ei au trimis o delegaţie la Vosnesensk. Dar suveranul a procedat la fel cum vor proceda conducătorii comunişti în septembrie 1944, atunci când delegaţii români sosiţi pentru semnarea armistiţiului vor fi ignoraţi zile întregi de tot personalul Ministerului Afacerilor Externe, de la primul la ultimul funcţionar:

175. E. Poujade, *Scènes et Souvenirs de la vie politique et militaire en Orient. II. Omer-Pasha et la guerre sur le Danube. Les Russes et les Autrichiens dans les Principautés.* (Scene şi amintiri din viaţa politică şi militară din Orient. II. Omer-Paşa şi războiul pe Dunăre. Ruşii şi austriecii în Principate.) În: Revue des Deux Mondes, Paris, 1 martie 1856, vol. II, p. 865.

176. *Ibidem*, p. 805.

„Ţarul a dat de înţeles că nu i-ar putea primi pe domnitori la Vosnesensk; el a permis doar trimiterea unei deputăţii a boierilor moldoveni, în rândul cărora domnitorul Ştirbei încerca în zadar să fie acceptaţi fiul său cel mare şi ginerele său preferat. Cei doi domnitori au fost tare supăraţi de refuzul împăratului Rusiei, care inspira atunci boierilor din Principate o teamă plină de respect; însă neliniştea lor s-a prefăcut într-o adâncă tristeţe când au aflat amănuntele primirii făcute deputăţiei moldoveneşti.

... A doua zi de dimineaţă, generalul Niepokoicinski a venit să anunţe deputăţia că va fi primită de ţar la ora unsprezece, înaintea revistei trupelor şi chiar în tabără, întrucât, a adăugat el, călătoria împăratului la Vosnesensk, neavând decât un scop pur militar, voinţa suveranului era ca totul să se desfăşoare «în stare de război», ca într-o tabără militară."[177]

A doua zi, ţarul, care primise veşti favorabile, şi-a schimbat pe neaşteptate atitudnea faţă de boierii moldoveni:

„... A doua zi de dimineaţă, generalul Niepokoicinski a venit să-i anunţe pe boierii moldoveni că nu trebuie să considere audienţa din ajun decât un prilej prin care împăratul i-a făcut să asiste la revista trupelor, dar că ei vor fi primiţi în mod oficial în aceeaşi zi şi invitaţi la masa împăratului. Prezentarea a avut loc şi boierii au avut la masă locurile de onoare. După dineu, generalul Niepokoicinski a întrebat cine era capul deputăţiei şi i s-a spus că era decanul de vârstă, boierul George Ghica. Acesta a fost condus în faţa împăratului, care l-a luat deoparte şi i-a vorbit astfel: «Spuneţi-i domnitorului Ghica faptul că sunt foarte mulţumit de administraţia sa cinstită şi înţeleaptă, precum şi de relaţiile sale personale cu cabinetul meu, dar îi recomand să supravegheze mai mult tineretul. Am avut ocazia să văd câţiva moldoveni la Berlin, la capela rusească şi nu sunt prea lămurit în privinţa lor. Nu ştiau nici măcar să facă semnul crucii. Domnitorul trebuia să le refuze paşaportul şi să-i ţină în ţară. Să se apuce să organizeze şcoli bune, să perfecţioneze învăţământul astfel încât tineretul să poată primi o instrucţiune solidă. Spuneţi-i că universităţile mele îi stau la dispoziţie şi că voi vedea cu multă plăcere pe tinerii moldoveni venind să-şi facă studiile aici. El poate fi sigur că nu vor aduce, ca cei din Germania şi Franţa, idei imorale şi subversive. Spuneţi-i, în sfârşit, că mi-e greu să văd cum foloseşte oameni de la 1848, toţi acei *sans-culottes* care au tulburat liniştea ţării lor.»

177. *Ibidem*, p. 805.

Împăratul pronunţase cuvântul «sans-culottes» foarte apăsat. George Ghica voia să-şi scuze compatrioţii şi, ca vecin mai puţin blând, a făcut-o condamnând purtarea tineretului valah şi a încercat o paralelă favorabilă moldovenilor. «Fără comparaţii cu Valahia, a răspuns împăratul. Pe valahi îi detest, sunt comunişti, dar pe moldoveni îi iubesc; de aceea recomand domnitorului vostru să-i depărteze pe acei tineri zmintiţi. Eu vreau ca el să-mi urmeze sfaturile, căci altfel mă voi vedea obligat să pun eu însumi ordine acolo, şi dacă trupele mele vor ocupa încă o dată Moldova, consecinţele vor fi mult mai grave pentru ţara voastră.»"[178]

Dacă audienţa acordată în tabără a fost ùmilitoare, cea de a doua zi s-a dovedit a fi pur şi simplu ameninţătoare. Obiecţiile ridicate de împărat erau de o rea-credinţă copilărească.

Felul în care unii studenţi moldoveni se închinau nu-i plăcea ţarului fiindcă românii au obiceiul de a se închina altfel decât ruşii.

Cât despre acuzaţia că muntenii erau... comunişti, aceasta are, în perspectiva timpului, o valoare umoristică. Cine ar fi crezut pe la 1850 că, la mai puţin de un secol, poporul drept-credincios al Majestăţii Sale va deveni comunist şi va asasina familia imperială, înainte de a face să planeze cea mai cumplită ameninţare asupra lumii întregi.

Aşteptând această eră fastă pentru imperialismul rus, la un an după ameninţătoarea întrevedere de la Vosnesensk, ţarul se va grăbi să-şi ţină cuvântul şi va porunci a opta invadare a Principatelor Româneşti.

178. *Ibidem*, p. 807.

A opta invazie rusească (1853)

De fiecare dată când ruşii plănuiau o invazie, în acea vreme, ei începeau întotdeauna prin a cere permisiunea Angliei, aşteptându-se ca aceasta să binevoiască cel puţin să treacă cu vederea acţiunile lor. În ianuarie 1853, ţarul Nicolae I dădea, la St. Petersburg, o mare recepţie în onoarea ambasadorului britanic, Sir Hamilton Seymur. Edouard Driault ne prezintă conţinutul conversaţiei avute cu acel prilej de suveran cu diplomatul britanic:

„Nicolae a vorbit de o împărţire a Imperiului Otoman între Anglia şi Rusia, excluzând Franţa, Anglia urmând să ia Egiptul şi Creta, iar Rusia să formeze sub protectoratul său principatele independente ale Moldovei, Valahiei, Serbiei şi Bulgariei; el a afirmat, de altfel, că nu râvnea Constantinopolul, cel mult prevedea necesitatea de a-l lua pentru câtva timp în păstrare."[179]

Dar Londra, care tocmai îşi schimbase Ministrul de externe, dă un răspuns negativ propunerii ruseşti:

„Noul ministru a reînnoit declaraţiile predecesorului său făcute la propunerile ţarului Nicolae şi a declarat că Anglia nu dorea extinderi teritoriale, că nu putea să participe la un aranjament prealabil din care ar fi trebuit să obţină avantaje de acest fel, şi că nu putea să se asocieze la o combinaţie ce trebuia ţinută secretă faţă de celelalte puteri.

Acest răspuns a sfărâmat ultimele speranţe pe care şi le făceau cei de la St. Petersburg privind posibilitatea unei înţelegeri comune cu Anglia."[180]

Ţarul s-a îndreptat atunci către turci. În martie 1853, el cere Sublimei Porţi să-i acorde dreptul de protecţie asupra creştinilor din Imperiul Otoman. Primind şi de acolo un refuz, el trimite sultanului un ultimatum. Acest gest violent duce la ruperea

179. Edouard Driault, *op. cit.*, p. 171.

180. Boukharew Dimitrie, *La Russie et la Turquie depuis le commencement de leur relations.* (Rusia şi Turcia de la începutul relaţiilor lor). Paris, Sandez-Fischbacher, 1877, p. 164.

relaţiilor diplomatice, în timp ce Nesselrode, ministrul afacerilor externe al Rusiei, îi scrie astfel colegului său turc Rechid-Paşa:

„... În câteva săptămâni, trupele vor primi ordinul să treacă dincolo de frontierele imperiului, nu pentru a porni războiul, care îi repugnă Majestăţii sale, mai ales împotriva unui suveran pe care întotdeauna i-a plăcut să-l considere drept un aliat sincer, ci pentru a avea garanţii materiale până în momentul în care, revenit la sentimente mai echitabile, guvernul otoman va da Rusiei asigurările morale pe care le-a cerut în zadar de doi ani prin reprezentanţii săi la Constantinopol şi, în ultimă instanţă, prin ambasadorul său... 31 martie 1853)."[181]

Situaţia era atunci foarte încordată:

„Ţarul Nicolae nu putea într-adevăr să consimtă la stabilirea unor drepturi prioritare ale Franţei şi Angliei în Imperiul Otoman. Era un autocrat puternic, era numit «ţarul de fier»; strivise Polonia; învinsese partidele revoluţionare din toată Europa Centrală, reprezenta dreptul divin cu o măreţie unică. Smulsese Rusia influenţelor occidentale, reacţionare, contra liberalismului sentimental al fratelui său Alexandru, dăduse naţiunii ruse conştiinţa puternicei sale originalităţi. Prin aceasta el concentrase şi stimulase toate forţele mistice ale Sfintei Rusii; îi redase vechiul spirit de cruciadă; acum trebuia să-i dea satisfacţia, să o arunce asupra Islamului, duşmanul său tradiţional."[182]

Şi la 3 iulie, ruşii au invadat Principatele. Această acţiune de mare răsunet a provocat indignarea întregii Europe. Pe măsură ce trupele pătrundeau pe teritoriul românesc, generalul Gorceakov încerca, printr-o proclamaţie, să liniştească populaţia, pe care invaziile repetate nu încetaseră să o exaspereze. Încă o dată, asigurările făcute prin proclamaţie nu erau decât minciuni nerusinate.

Rusia declara că nu avea intenţia de a se amesteca în treburile interne ale ţării, că îşi va asigura ea însăşi cheltuielile ocupaţiei şi că ocupaţia va fi de scurtă durată fiind motivată doar de o chestiune de onoare (fără nici o îndoială că tonul ipocrit al acestei proclamaţii va inspira proclamaţia lui Molotov din 1944). Generalul Gorceakov afirma:

„Noi nu venim în mijlocul vostru nici cu gânduri de cucerire, nici cu intenţia de a modifica instituţiile care vă conduc şi situaţia politică pe care v-o garantează tratatele solemne...

181. A. Ubicini, *La question d'Orient devant l'Europe.* (Chestiunea Orientului în faţa Europei). Paris, E. Dentu, 1854, p. 81.

182. Edouard Driault, *op. cit.*, p. 168.

Locuitori ai Moldovei şi ai Ţării Româneşti. Împlinesc, de asemenea, o poruncă a Măriei Sale Împărăteşti declarându-vă că prezenţa trupelor sale în ţara voastră nu vă va impune nici dări, nici obligaţii noi, că merindele pentru trupe vor fi plătite din banii armatelor noastre la timpul potrivit şi la preţurile fixate dinainte, de acord cu guvernele voastre..."[183]

Ocuparea Principatelor a provocat în Franţa şi Anglia o consternare generală. Cele două puteri occidentale vedeau în acest gest violarea convenţiei asupra strâmtorilor din 13 iulie 1841, prin care ruşii se angajaseră să respecte suveranitatea şi integritatea Imperiului Otoman. Ele au răspuns prin represalii şi şi-au trimis flotele de război în Marea Marmara.

La 14 iulie şi Poarta protestează împotriva intrării armatelor ruseşti în Moldova:

„Sublima Poartă tocmai a aflat pe cale oficială că armata rusă a trecut Prutul şi că a intrat în Moldova cu intenţia de a ocupa şi Ţara Românească...

Îi este greu să vadă locuitorii acestor provincii atât de loiale şi de liniştite expuşi necazurilor unei ocupaţii militare."[184]

Protestele puterilor occidentale nu i-au împiedicat pe ruşi să continue a jefui nefericitele ţări româneşti. Astfel că prima lor grijă a fost să jefuiască vistieria statului, abuz ordonat de ministrul rus al afacerilor externe, aşa cum vom vedea mai departe.

La 23 iunie 1853, consulul rus la Bucureşti, Halcinski, i-a scris domnitorului Grigore Ghica al Moldovei pentru a-i transmite următoarele instrucţiuni de la ministrul său de externe, contele Nesselrode:

„Ocupaţia militară a Principatelor Dunărene nu va trebui, cum am spus deja, să opereze nici o schimbare în administraţia civilă a ţării şi în atribuţiile funcţionarilor publici; doar dacă domnitorii înşişi vor considera necesar să înlocuiască unii funcţionari pentru a pune mai multă ordine în diversele ramuri ale serviciului public şi în aprovizionarea trupelor împărăteşti.

Totuşi mai rămâne o chestiune asupra căreia va trebui să le facem cunoscută celor doi domnitori părerea noastră pentru a le servi de călăuză. Este vorba de relaţiile lor cu Constantinopolul şi cu ministrul otoman. Va trebui ca aceste relaţii să înceteze din ziua în care trupele noastre vor ocupa militar Principatele, şi în care, prin urmare, orice influenţă şi orice măsură din partea puterii suzerane vor trebui să rămână temporar suspendate. Se

183. A. Ubicini, *op. cit.*, p. 127.
184. *Ibidem*, p. 129.

va suspenda, în plus, plata tributului pe care cele două provincii trebuie să-l plătească Porţii Otomane. Sumele de încasat vor trebui să stea la dispoziţia guvernului împărătesc, care îşi rezervă dreptul de a le folosi cum va considera de cuviinţă. Veţi comunica celor doi domnitori poruncile împărăteşti pe care vi le-am transmis." (St. Petersburg, 13 (15) iunie 1853).[185]

La 15 iulie 1853, ministrul francez al afacerilor externe, Drouyn de Lhuys îi scrie ambasadorului său la St. Petersburg, Castelbajac:

„... În 1848, când aceste provincii au fost ocupate de ruşi, ele se găseau pradă unei agitaţii revoluţionare care ameninţa şi securitatea lor şi pe cea a puterii protectoare. Convenţia de la Balta Liman, în cele din urmă, a admis că, dacă într-un interval de şapte ani ar avea din nou loc evenimente asemănătoare, Rusia şi Turcia ar lua în comun măsurile cele mai potrivite pentru restabilirea ordinii.

Privilegiile Moldovei şi Valahiei sunt oare ameninţate? Au izbucnit tulburări revoluţionare pe teritoriul lor? Faptele răspund ele însele că nu e cazul, pentru moment, să aplicăm nici prevederile tratatului de la Adrianapole, nici pe cele ale convenţiei de la Balta Liman. Pe baza cărui drept au trecut deci trupele ruseşti Prutul?"[186]

Aceeaşi indignare se observă şi în Anglia. Lumea occidentală înfierează gestul Rusiei. Lordul Palmerston protestează contra metodelor ruseşti şi, în calitate de şef al Foreign Office-ului, îi scrie ministrului de război:

„... Ce vrea împăratul? De ce nu ne spune clar? Vrea doar ceea ce vrem noi toţi; adică toţi creştinii din Imperiul Otoman să fie eliberaţi de orice asuprire, de orice jignire şi de orice nedreptate? Dacă asta urmăreşte, atunci să înceapă el însuşi prin a da exemplu, şi evacuând Principatele să-i scutească pe locuitorii creştini din această parte a Imperiului Otoman de numeroasele mizerii şi de suferinţele acumulate pe care le produce ocuparea ţării lor de către o armată rusă...

Până acum nu a putut să-i uşureze pe creştini de nici o opresiune, nici măcar de cea pe care el însuşi o practică în Principate...

185. *Ibidem*, p. 160.

186. *Lettre de l'Empereur Napoléon à l'Empereur de Russie et Documents français relatifs aux affaires d'Orient.* (Scrisoarea împăratului Napoleon către împăratul Rusiei şi Documente franceze referitoare la problemele Orientului). Paris, Panckouke, 1854, p. 55.

După opinia mea, trebuie să cerem Rusiei un răspuns categoric şi să o forţăm să abandoneze subterfugiile dezonorante în spatele cărora îşi ascunde de atâta timp intenţiile sale agresive...

Din 1848 până la ultima afacere, împăratul îşi îndeplinise acest rol spre satisfacţia şi admiraţia tuturor oamenilor inteligenţi. De câtva timp însă, el pare să-şi fi pierdut facultăţile intelectuale... (Balmoral, 21 septembrie 1853)"[187]

În Principate, situaţia politică era haotică:

„... în afara operaţiilor militare, incidente grave, deşi prevăzute, au avut loc în principate... în noaptea de 28 spre 29 octombrie, domnitorul Ştirbei a părăsit Bucureştiul pentru a se duce la Sibiu şi de acolo la Viena, după ce a încredinţat guvernarea Principatului unui consiliu administrativ, sub conducerea marelui ban Filipescu."[188]

James Caterly, în lucrarea sa *„Les Roumains"* (Românii), comentează astfel abdicarea domnitorului muntean:

„Cerinţele autorităţii ruseşti creşteau pe zi ce trece şi deveneau mai umilitoare pentru cei doi domnitori. La cererea făcută domnitorului Ştirbei de a încorpora trupele în armata rusă, acesta a părăsit Valahia, nu fără a-şi dovedi sentimentele de respect faţă de sultan, dar motivându-şi hotărârea prin imposibilitatea de a-şi îndeplini datoria faţă de ţara sa."[189]

Ştirbei a părăsit ţara fiindcă nu voia să încorporeze mica armată a Ţării Româneşti în serviciul invadatorilor ruşi. Moldovenii au adoptat aceeaşi atitudine patriotică, însă ruşii nu au întârziat să reacţioneze prin măsuri care echivalau cu o anexare a provinciilor româneşti:

„Domnitorul Ghica al Moldovei i-a urmat exemplul domnitorului Ştirbei. Din acel moment, autoritatea rusă a considerat Moldo-Valahia ca fiind anexată de Rusia, stabilind aici un guvern rus.

Baronul Budberg a fost însărcinat să administreze Principatele, în numele împăratului, cu titlul de Preşedinte Plenipotenţiar. Toate privilegiile, care constituiau autonomia României erau abolite în numele împăratului Nicolae."[190]

Era începutul jafului.

În Proclamaţia lor, ruşii afirmaseră că toate cheltuielile vor

187. Augustus Craven, *Lord Palmerston – Sa corespondence intime.* (Lordul Palmerston – corespondenţa sa intimă). Paris, vol. II, p. 435.

188. A. Ubicini, *op. cit.*, p. 238.

189. James Caterly, *Les Roumains*, p. 246.

190. *Ibidem.*, p. 246–247.

fi suportate din bugetul lor militar; de-abia instalaţi în Principate, ei au pus mâna pe veniturile celor două ţări:

„După plecarea domnitorilor, prinţul Gorceakov a pus mâna pe toate sumele depuse în vistierie; administratorii au primit ordinul să expedieze la Bucureşti conţinutul caselor comunale; miliţiile au fost încorporate în armata rusă; legea marţială a fost instituită, iar autoritatea rusă devenea singura ocârmuire pe toată întinderea celor două Principate."[191]

Germania (Prusia) încerca evitarea unui conflict european:

„Regele îl ruga pe fidelul său prieten, împăratul Nicolae, în termenii cei mai mişcători, să profite de ocazie şi să prevină declanşarea unui război care ar deranja întreaga Europă. El a refuzat deja să încheie o alianţă cu puterile beligerante occidentale şi spera să poată depărta acest pericol de Austria. Statele Germane, Austria şi Prusia formau în centrul Europei o forţă imensă care, sprijinându-se pe un milion de soldaţi şi pe o populaţie de 70 de milioane, era capabilă de a face să-i fie respectată voinţa. Scopul acestei alianţe din centrul Europei trebuie să constea în apărarea intereselor germane.

Interesele germane, ale Austriei şi Prusiei, nu permiteau încorporarea malurilor Dunării în Imperiul Rus."[192]

Şansa Principatelor a fost că, de această dată, pretenţiile ruseşti lezau interesele altor mari puteri şi mai ales ale Prusiei:

„La 20 aprilie 1854, în aceeaşi zi în care mareşalul de Saint-Arnaud prelua oficial, la Marsilia, comanda armatei din Orient, cele două puteri germane semnau într-adevăr un tratat de alianţă ofensivă şi defensivă prin care promiteau să urmărească pe lângă curtea Rusiei evacuarea Principatelor şi suspendarea deplasării armatei ruse pe teritoriul otoman. În cazul în care negocierile nu ar fi ajuns la nici un rezultat, una din cele două părţi contractante se angaja să-şi pună armata pe picior de război şi amândouă se obligau să pornească ofensiva împotriva Rusiei, dacă aceasta ar declara încorporarea Principatelor în teritoriul său, dacă ar trece linia Balcanilor sau chiar dacă ar ataca-o."[193]

Austria şi Prusia s-au alăturat Franţei şi Angliei şi au semnat la Viena, la 23 mai 1854, acorduri bilaterale. Prusia continua totuşi să facă apel la spiritul de conciliere al Rusiei:

191. A. Ubicini, *op. cit.*, p. 240.

192. F. Martens, *op. cit.*, vol. VIII, p. 434-435.

193. Xavier Raymond, *Affaire d'Orient. Une année de guerre et de diplomatie* (Problema Orientului. Un an de război şi de diplomaţie). În: Revue des Deux Mondes, Paris, 1 aprilie 1855, vol. X, p. 452.

Regele declara categoric, în scrisoarea sa din 6 iunie 1854, adresată împăratului, că nu ar susţine Austria în cazul în care ar porni împotriva populaţiilor creştine din Turcia. Însă intrarea trupelor austriece în Serbia, în Herţegovina sau în Muntenegru, adică în provinciile „vasale Turciei nu are nimic comun cu ideile anti-creştine" şi nu poate fi considerată de cabinetul de la Berlin drept un act de ostilitate îndreptat contra Rusiei. Ar fi cu totul altceva dacă trupele austriece ar intra în Principatele Dunărene sau în Epir. În primul caz, mai ales, ostilitatea unei asemenea maniere de a acţiona ar fi evidentă; însă Austria nu ar recurge în mod evident la asta decât pentru a determina evacuarea Principatelor Dunărene de către armatele beligerante şi nu pentru a porni la război împotriva Rusiei.

Regele era în sfârşit de părere că, până şi în cazul în care Austria s-ar decide să ia această ultimă măsură şi ar intra cu trupele sale în Principatele Dunărene, Rusia nu ar trebui să-i declare război. „Trebuie, scria regele pe 6 iunie, să vă implor cu toate facultăţile sufletului meu să binevoiţi a vă gândi că aveţi de-a face cu un bolnav. Din nenorocire acesta este cuvântul care exprimă starea Austriei. Printr-un tratament medical, dictat de înţelepciunea hipocratică, veţi păzi bolnavul să facă o criză. Însă bolnavul intră în criză şi atunci este momentul decisiv." De asemenea, regele îl mai ruga încă o dată pe împărat să accepte cele trei puncte ale protocolului din aprilie 1854, pentru a-l enerva pe contele Boul, a cărui politică se găsea într-o situaţie foarte dificilă, în urma acestei bunăvoinţe din partea Rusiei.[194]

Şi Prusia a sfârşit prin a obţine evacuarea Principatelor:

„Ţarul Nicolae s-a învoit la dorinţa regelui şi a acceptat protocolul din 9 aprilie. Dar asta nu a fost tot: după ce a avut o nouă întrevedere la Teschen cu împăratul Austriei, regele l-a trimis pe locotenent-colonelul Edwin Manteuffel la St. Petersburg pentru a-l implora pe împărat să consimtă la evacuarea Principatelor Dunărene de către trupele ruseşti. Şi această dorinţă a Prusiei a fost îndeplinită.

Dau perfectă dreptate intenţiilor regelui, scria ţarul într-un memoriu redactat în iunie 1854, nu pot exista dubii în această privinţă, dar ne este oare permis să ne întrebăm dacă rezultatul răspunde scopului propus?"[195]

Austria, care tocmai tratase cu turcii, era nerăbdătoare să

194. F. Martens, *op. cit.*, vol. III, p. 439.
195. *Ibidem*, vol. VIII, p. 439.

vadă trupele ruseşti părăsind Principatele pentru a-şi trimite acolo propriile trupe.

Conform hotărârii reuniunii de la Viena, Austria a trimis Rusiei un ultimatum privind evacuarea Valahiei şi Moldovei. Rusia punea o serie de condiţii pentru evacuarea respectivelor provincii. Răspunsul rus, privind evacuarea cu anumite condiţii, nu putea satisface Austria care, prin tratatul încheiat cu Turcia, la 14 iulie, primise dreptul de a ocupa Moldova şi Valahia, în acelaşi timp cu trupele turceşti. Pentru a evita complicaţiile ulterioare, guvernul rus a hotărât atunci evacuarea Principatelor Româneşti.

Aceasta a avut loc în august 1854.

Astfel, evacuarea Moldovei şi Valahiei a avut ca rezultat separarea de coaliţia franco-engleză a Prusiei, care era pe deplin satisfăcută de plecarea trupelor ruseşti de pe malurile Dunării. Abandonată de Prusia, Austria a semnat, la 2 decembrie 1854, un tratat cu Franţa şi cu Anglia, prin care, fără a rupe legăturile cu Rusia, se angaja să apere Principatele Dunărene împotriva unei agresiuni ulterioare din partea armatei ruse.[196]

Iar la 28 decembrie 1854, Austria, Franţa şi Anglia trimiteau prinţului Gorceakov un memorandum în care declarau:

„Că guvernele lor erau, de asemenea, de părere că era necesară suprimarea protectoratului exclusiv exercitat de Rusia asupra Moldovei, Valahiei şi Serbiei, şi de a pune în viitor sub garanţia colectivă a celor cinci puteri privilegiile acordate de sultani Principatelor care depind de imperiul lor, au fost şi sunt de părere că nici una din prevederile vechilor tratate ale Rusiei cu Poarta, referitoare la respectivele provincii, nu ar trebui să rămână în vigoare la încheierea păcii, şi că aranjamentele de încheiat în această privinţă vor fi în mod definitiv combinate astfel încât să permită exercitarea deplină şi totală a drepturilor puterii suzerane, a celor trei Principate şi a intereselor generale ale Europei."[197]

Intenţia celor trei mari puteri era abolirea protectoratului rus în ceea ce avusese până atunci în mod exclusiv:

Încrederea reprezentantului Prusiei la Paris faţă de însărcinatul cu afaceri al Rusiei era atât de mare încât acesta i-a citit un memoriu strict confidenţial, pe care îl trimitea la Berlin. Glinka a putut să se convingă încă o dată, citind acest memoriu, că avea de-a face cu „un om de stat într-adevăr superior".

196. Kassim Kassimoff, *op. cit.*, p. 73.

197. *Archives Diplomatiques*, Paris, 1866, vol. II, p. 2.

După opinia autorului respectivului memoriu, cabinetului de la Berlin i-ar fi fost imposibil să rămână indiferent la ocuparea Principatelor Dunărene de către trupele austriece, deoarece orice extindere a posesiunilor Austriei nu putea decât să diminueze forţa Prusiei. Şi totuşi, existau motive să se creadă că puterile occidentale erau înclinate să consimtă la anexarea Principatelor Dunărene de către Austria, cu condiţia ca aceasta să renunţe la Galiţia, care trebuia să revină Poloniei reînfiinţate. Cât priveşte Austria, ea nu se opunea cu atâta energie ca Rusia şi Prusia restaurării Poloniei.

Baronul Bismarck acorda o mare importanţă tuturor acestor circumstanţe şi după opinia lui, dacă aveau să se producă, Prusia ar fi fost poate obligată să iasă din starea de neutralitate. (Depeşa lui Glinka din 27 iulie / 8 august 1854).[198]

În cursul celei de-a şasea şedinţe a Conferinţei de la Viena, din 26 martie 1855, baronul Bourgueney a susţinut, în numele Franţei, teza unităţii Principatelor Române. Dar întrevederile dintre Bismarck şi Glinka lăsau să se întrevadă, din contră, posibilitatea anexării Moldo-Valahiei de către Austria. Însemnările găsite, după moartea sa, între hârtiile domnitorului Ştirbei al Ţării Româneşti poartă amprenta amărăciunii resimţite de acest suveran când vedea în ce fel trata Occidentul problemele politice ale Principatelor:

„Unul dintre plenipotenţiari, care fusese mai înainte la Viena, îl înştiinţase că, în întrevederile foarte confidenţiale care avuseseră loc la Viena în martie şi aprilie 1854 între contele Boul, primul ministru al Austriei şi dl. Drouyn de Lhuys, reprezentantul guvernului francez, Franţa oferise Austriei cele două Principate Româneşti reunite în schimbul alianţei şi cooperării sale efective în viitoarea campanie contra Rusiei."[199]

În cele din urmă, la 2 decembrie 1854, cancelarul Austriei trimite Rusiei un ultimatum în cinci puncte:

„1. Protectoratul rusesc asupra Moldovei, Valahiei şi Serbiei să fie înlocuit prin protectoratul tuturor marilor puteri;

2. Stabilirea libertăţii de navigaţie pe Dunăre;

3. Interdicţia ca escadrele tuturor forţelor navale să treacă prin Bosfor şi Dardanele în Marea Neagră; interdicţia ca Rusia şi Turcia să posede o flotă de război în această mare şi să

198. F. Martens, *op. cit.*, vol. VIII, p. 443.

199. James Caterly, *Les Roumains.* (Românii). Paris, Calman-Lévy, 1908, p. 232.

stabilească arsenale şi fortificaţii militare de-a lungul coastelor sale;

4. Renunţarea din partea Rusiei la protecţia creştinilor ortodocşi;

5. Cedarea de către Rusia Moldovei a părţii din Basarabia care se învecinează cu Dunărea."[200]

Aceste cinci puncte, condiţii preliminare ale unei reglementări paşnice a chestiunii, au fost acceptate de către Rusia. Atunci, la 25 februarie 1856, s-a deschis Congresul de la Paris. Franţa a insistat să ceară, în cursul şedinţei din 30 martie 1856, unirea Principatelor Româneşti. Amănunt curios, Rusia nu s-a opus, dar celelalte mari puteri erau împărţite în această privinţă şi s-a hotărât în cele din urmă să nu se ia o decizie înainte de a se efectua o consultare populară în Moldo-Valahia. A fost desemnată o comisie pentru pregătirea acestui referendum.

Faptul că Rusia luase în mod ciudat partea Franţei în chestiunea unirii Principatelor are totuşi o explicaţie diplomatică: ea încerca să separe Franţa de Anglia, aşa cum vom vedea mai departe. Potemkin justifică de altfel în aceşti termeni atitudinea binevoitoare a plenipotenţiatorilor ţării sale:

„Orlov, ştiind că Napoleon III nu dorea să abandoneze Moldova şi Valahia Austriei, s-a opus la Congres solicitării lui Boul. Rusia pierdea Basarabia, însă Austria renunţa pentru totdeauna la visul său de anexare pe cale paşnică a Moldovei şi a Valahiei... La 27 martie, pe neaşteptate, preşedintele Congresului, Walewski l-a invitat pe Boul, pe un ron rece şi strict oficial, să informeze Congresul asupra datei exacte la care austriecii aveau intenţia să elibereze Principatele de prezenţa trupelor lor. Nu mai era nimic de făcut. Austria a părăsit Congresul fără să fi primit de la aliaţi răsplata pentru ultimatumul prezentat Rusiei la 2 decembrie 1854."[201]

Pierzând partida pe plan militar, Rusia se străduia să iasă din joc printr-o ofensivă diplomatică. Ea voia înainte de toate să destrame alianţa franco-britanică. Ea făcea pe rând concesii atât Parisului cât şi Londrei. O scrisoare trimisă de lordul Palmerston ambasadorului Franţei Walewski ne dă o privire sumară asupra manevrelor ruseşti:

„... În ciuda tuturor eforturilor plenipotenţiarilor ruşi, noi am încheiat totuşi un tratat de pace care ne asigură suficient obiectivele

200. W. Potiemkine, *op. cit.*, vol. I, p. 453.

201. *Ibidem*, vol. I, p. 457.

războiului, cu condiţia ca tratatul să fie aplicat cu fidelitate şi respectat cu loialitate. Dar oare aplică Rusia cu fidelitate acest tratat? De loc. De la schimbul documentelor de ratificare, ea a arătat peste tot, în toate, o remarcabilă rea-credinţă. Ea a violat chiar şi litera tratatului distrugând fortăreaţa Kars. Ea a acţionat în modul cel mai neloial, pentru a nu folosi o expresie mai dură, demolând fortificaţiile de la Ismail şi Chilia şi, sunt mâhnit să v-o spun, ea s-a bazat în acest sens pe o sancţiune secretă pe care pretinde că ar fi primit-o de la guvernul francez. Dar toate acestea sunt de domeniul trecutului, un trecut pe care totuşi nu trebuie să-l uităm niciodată, fiindcă trecutul serveşte drept cheie pentru viitor. Acum ea ridică două chestiuni de o mare importanţă practică. Ea a vrut să ia Insula Şerpilor, care domină Gurile Dunării, şi ar vrea să păstreze oraşul nou al Bolgradului (Cetatea Albă), care i-ar da mijloacele de a comanda navigaţia pe acest fluviu.

Cât despre prima pretenţie, e pur şi simplu o tentativă de agresiune... care ne arată că Rusia nu şi-a schimbat sistemul...

A doua pretenţie, de a înlocui Bolgradul de pe harta de care s-a servit Congresul pentru trasarea frontierei... acest oraş nou al Bolgradului, de care Congresul nici nu a avut vreodată cunoştinţă, este, de asemenea, inadmisibilă. Mai întâi, această pretenţie din partea Rusiei este un şiretlic, este o scamatorie care e dezonorantă pentru Rusia şi care i-ar face ridicoli pe cei care s-ar lăsa păcăliţi...

Congresul, reglementând frontiera Basarabiei, a vrut două lucruri: să asigure părţii cedate de Rusia o zonă de comunicaţie liberă şi suficientă cu Moldova şi să împiedice orice comunicare pe apă între teritoriul rus şi Dunăre. Retrocedarea către Rusia a vechii cetăţi a Bolgradului, singura care se găsea marcată pe harta Congresului, nu era incompatibilă cu îndeplinirea nici uneia din cele două scopuri.

Dar, din moment ce se înlocuieşte adevăratul Bolgrad, considerat de Congres, cu falsul Bolgrad, recent descoperit de comisarii ruşi, nici una din aceste condiţii nu mai este satisfăcută. Partea cedată a Basarabiei devine o enclavă în teritoriul rus, orice comunicare liberă şi asigurată între acest district şi Moldova încetează, şi deţinerea unui punct strategic cum este oraşul nou Bolgrad de către Rusia i-ar da acestei puteri mijloacele de a comanda şi de a împiedica cu uşurinţă navigaţia pe Dunăre.

Pentru toate aceste motive, este absolut imposibil pentru Anglia să consimtă la admiterea acestei pretenţii a Rusiei."[202]

Ruşii, viitorii inventatori ai „satelor lui Potemkin", creaseră de la o zi la alta un nou oraş Bolgrad pe malurile Dunării, pentru necesităţile cauzei lor (ad hoc):

„Ruperea alianţei anglo–franceze a fost, din contră, dacă nu preocuparea dominantă a lui Gorceakov, cel puţin preocuparea sa din primul moment. În ciuda dezminţirilor sale, înlocuirea Angliei de către Rusia în alianţa cu Franţa părea să fie obiectivul politicii sale din momentul în care a ajuns la putere. Hotărârea sa a fost de altfel determinată de circumstanţe. Aplicarea tratatului de la Paris a făcut să apară anumite dificultăţi ce rezultau din omisiuni sau din erori ale textelor. O comisie de delimitare a frontierei trebuia să stabilească la faţa locului noua graniţă dintre Moldova şi Rusia. În virtutea articolului 20 din tratat, această graniţă trebuia să treacă" la sud de Bolgrad „. Or, ajunşi în teren, comisarii hotarnici au constatat că existau două localităţi cu numele de Bolgrad: una situată puţin la nord de lezerul Ialpugului, iar cealaltă chiar pe malul lacului. La care din cele două târguri se referise Congresul? Ruşii afirmau că era vorba de cel aflat pe malul lacului, deoarece acolo se afla reşedinţa coloniilor bulgăreşti pe care Congresul le avusese în vedere să rămână la Rusia. Bolgradul din nord, susţineau turcii, sprijiniţi de englezi şi de austrieci.

Tratatul nu menţionase Insula Şerpilor... Marinarii ţarului şi soldaţii sultanului îşi menţineau prezenţa şi două pavilioane fluturau pe această stâncă atât de contestată.

Ca puteri semnatare ale tratatului, Franţa şi Anglia trebuiau să se pronunţe în privinţa acestor dificultăţi. Şi au făcut–o în mod foarte diferit. Neadmiţând nici măcar să discute, Anglia a tranşat *a priori* cele două chestiuni în detrimentul ruşilor. Franţa, din contră, nu s–a arătat hotărâtă să le considere neîntemeiate în principiu..."[203]

În acest timp, românii trăiau momente penibile. Sfâşiaţi între pretenţiile ruşilor, turcilor şi austriecilor, ei ajunseră să se îndoiască de faptul că vor cunoaşte vreodată un viitor mai bun. Dar continuau să se opună cu înverşunare oricărei opresiuni, în ciuda

202. Augustus Craven, *op. cit.*, vol. II, p. 513.

203. *La Russie et l'Alliance Anglo–Française après la guerre de Crimée.* (Rusia şi Alianţa anglo–franceză după războiul Crimeii, vol. 101, mai–august 1909, p. 272–315.

activităţii intense a agenţilor inamici care mişunau atunci în Principate.

Uneori însă plezneşte ghinionul, ca în ziua de 5 august 1857, când Franţa, Prusia, Rusia şi Sardinia au rupt relaţiile cu Turcia ca urmare a falsificării alegerilor în Moldova:

„Dar Napoleon III, arbitrul politicii europene din acea vreme, a impus organizarea de noi alegeri şi ambasadorul francez la Constantinopol, E. Thouvenel, ne povesteşte că a trebuit ca sultanul să fie ameninţat cu bombardarea Constantinopolului pentru a accepta ţinerea de noi alegeri în Principatele Române." (Thouvenel, Trois années de la question d'Orient.)[204]

S-a trecut deci la organizarea de noi alegeri şi adunările *ad-hoc*, care s-au reunit de la 7 la 9 octombrie 1857, au proclamat în unanimitate unirea Principatelor.

Românii şi-au scuturat în sfârşit jugul şi vor putea să-şi hotărască singuri soarta. Greutăţile care păreau de netrecut au fost învinse de mişcarea unionistă spontană care a apărut în cele două Principate Româneşti. Manevrele subterane ale ruşilor nu au servit la nimic.

O conferinţă ce a reunit marile puteri între 22 mai şi 19 august 1858 s-a limitat să accepte unitatea administrativă a României, deşi exista o propunere mai bună, făcută de reprezentantul rus în cursul şedinţei inaugurale de a aşeza un principe străin în fruntea noii naţiuni.

La 5 ianuarie 1859, colonelul Alexandru Ioan Cuza a fost ales domnitor al Moldovei. Muntenii, care nu aşteptau decât această ocazie, l-au proclamat la rândul lor domnitor al Ţării Româneşti. Unirea era astfel definitiv pecetluită şi impusă străinătăţii. Dar situaţia rămânea totuşi foarte delicată pentru că amestecul extern continua încercarea de a diviza ţara.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost constrâns să abdice în februarie 1866. Conjunctura politică era atunci atât de gravă încât nici un principe străin nu voia să accepte tronul Principatelor. Ruşii au cerut întrunirea unei conferinţe la Paris, unde reprezentantul lor a luat următoarea atitudine:

„... În opinia sa, Conferinţa nu fusese convocată pentru a inventa şi a crea o nouă ordine a lucrurilor; misiunea sa este doar să folosească ceea ce există şi să caute în situaţia existentă elementele unei soluţii praetice.

204. Minesco Constantin, *op. cit.*, p. 13.

Dl. Drouyn de Lhuys observând că aceasta era ceea ce doreau de fapt toţi membrii Conferinţei, dl. Budberg a adăugat că ar trebui, după părerea lui, să fie aplicate prevederile Conferinţei din 1858 referitoare la vacanţa domniei.

Dl. plenipotenţiar al Prusiei a obiectat faţă de acest fel de a vedea lucrurile, deoarece Convenţia din 1858 a fost modificată prin acte ulterioare, de care i se părea imposibil să nu se ţină seama...

Plenipotenţiarul Rusiei susţine că populaţiile moldo–valahe cer, într–adevăr, un principe străin; însă din partea lor nu este o dorinţă bine chibzuită; este ca o tentativă supremă de a ameliora soarta ţării lor printr–o combinaţie care n–a mai fost încercată: dar nimic nu dovedeşte că aceste speranţe s–ar putea realiza.

Cât despre Rusia, numeroase motive o făceau să voteze împotriva alegerii unui principe străin. Dl. Budberg şi–a rezervat dreptul de a le expune atunci când Conferinţa va discuta acest aranjament.

Delegatul rus pledează deschis pentru separarea Principatelor. Dl. baron Budberg a adăugat că în Moldova situaţia nu stă aşa. Unirea putea să fie determinată de un apel făcut ţării, însă Rusia este convinsă că marea majoritate a moldovenilor doresc în fond separarea.

Dl. plenipotenţiar al Franţei a cerut să i se permită să facă apel la fapte. Franţa s–a pronunţat în favoarea unirii chiar mai mult decât pentru un principe străin. Ea se baza pe dorinţa şi interesul populaţiilor din cele două Principate. În această privinţă, există un document cu o autoritate deosebită, fiindcă a fost redactat şi promulgat cu participarea Rusiei. Este Regulamentul Organic dat Valahiei în 1832. Găsim acolo într–o secţiune având ca titlu «Începuturi pentru o mai mare unire între cele două Principate» un Articol conceput astfel: «Originea, religia, obiceiurile, unitatea de limbă a celor două Principate, identitatea necesităţilor, sunt elemente suficiente pentru o mai mare unire între aceste două Principate, unire care a fost împiedicată şi întârziată până acum de circumstanţe nefavorabile. Rezultatele fericite ce ar decurge din această unire pentru cele două Principate, consecinţele avantajoase care ar reieşi dintr–o mai mare apropiere în aceste două popoare nu pot fi puse la îndoială de nimeni...»

De asemenea, la Congresul de la Paris din 1856, primul plenipotenţiar al Rusiei s–a pronunţat, ca şi cel al Franţei, în

favoarea Unirii. (Protocolul nr. 2 al Conferinței de la Paris; ședința din 6/18 martie 1866)."[205]

Protocolul nr. 4, al ședinței din 19/31 martie 1866, notează la rândul său:

„... Dl. plenipotențiar al Rusiei a citit o depeșă de la consulul rus la Iași, din 5 martie și alta din 9 martie, în care se spune că agenții Guvernului Provizoriu acționează prin toate mijloacele în favoarea unirii. A fost adusă din Valahia la Iași chiar o baterie de artilerie; cu toate acestea, moldovenii resping unirea, afară doar de cazul în care s-ar efectua cu un principe străin... Însă ei vor înțelege că Rusia nu poate consimți ca libertatea opiniilor să fie oprimată în Moldova."[206]

Rușii, de fapt, nu voiau să accepte un principe autohton decât dacă era de origine greacă. Cât despre acuzația ce li se aduce că se amestecă în treburile interne ale Principatelor, ei se miră într-o notă de protest, din care dăm un fragment:

Nota consulului general al Rusiei la București adresată prințului Ion Ghica, ministrul afacerilor externe al Principatelor Unite, în legătură cu revolta de la Iași, din data de 7–19 aprilie 1866:

„Domnule ministru,

În nota pe care ați adresat-o la 3/15 aprilie d-lui decan al corpului consular, pentru a fi comunicată celorlalți agenți la București, dv. atribuiți participării active a supusului rus prințul Constantin Moruzzi și mijloacelor și sprijinului secret de care ar fi dispus, cauza tulburărilor foarte regretabile, care s-au produs în ultimul timp la Iași.

Publicațiile oficiale vorbesc, de asemenea, de instigări străine și de agenți plătiți din străinătate.

Aceste aserțiuni par să vrea a da de înțeles că provocările la dezordine au venit din partea Rusiei."[207]

Însă prințul Ion Ghica, departe de a da înapoi, persistă în aserțiunile sale, fiind sigur de veridicitatea lor. În răspunsul său remis baronului Offenberg, consulul general al Rusiei (11/23 aprilie 1866) putem citi într-adevăr:

„... În ceea ce privește pe supușii ruși, care s-au amestecat în aceste tulburări în maniera cea mai activă, faptele nu pot din

205. *Archives Diplomatique*. Paris, 1867, vol. II, p. 615; (a se vedea și nota nr. 129).

206. *Ibidem*, p. 647.

207. *Ibidem*, Paris, 1866, vol. IV, p. 262.

nenorocire să lase nici un dubiu în acest sens; aş cita, între alţii pe d-nii Moruzzi şi Indgé, acesta din urmă fiind arestat chiar în momentul în care făcea uz de armele sale."[208]

Rusia simţea totuşi că are cărţile în mână şi că unionismul eşuase. Ea pregătea deja o nouă invazie.

Dl. plenipotenţiar al Rusiei spune că el şi-a permis să provoace reuniunea plenipotenţiarilor pentru că a primit ordin să le citească o depeşă în care sunt expuse punctele de vedere ale guvernului său şi să ceară introducerea lor în protocol. Această comunicare, ce poartă data de 4/16 aprilie, este concepută astfel:

„... Noi am fost primii care am pus bazele unirii administrative a Moldovei şi Valahiei într-o vreme când eram singurii care ne ocupam de soarta lor, de comun acord cu Curtea Suzerană. Am aderat la acest principiu la Congresul din 1856 şi la congresele următoare, în credinţa că această fuziune de interese a două Principate ar fi avantajoase pentru prosperitatea lor.

Cu toate acestea, încă din 1858 şi mai târziu în 1859 şi în 1861, noi am semnalat inconvenientele pe care le prezentau, din punctul nostru de vedere, maniera în care s-a înfăptuit această fuziune.

Noi am prevăzut că va ieşi rău o operă bazată pe iluzii, reticenţe şi obscurităţi. Noi am subscris la ea ca la o tranzacţie destinată să înlăture cele mai mari încurcături şi la o experienţă ce trebuia făcută.

Actualmente experienţa s-a făcut. Ea se află în faţa ochilor moldo-valahilor şi a puterilor care se interesează de destinele lor. Neregulile administraţiei principelui Cuza, căderea sa, aclamaţiile unanime care l-au primit, mizeria ţării, foametea cauzată de legile agricole pe care le-a promulgat, abuzurile, delapidările de toate felurile, care au fost semnalate, sunt de notorietate publică. Dacă aceste fapte nu sunt convingătoare, ele trebuie cel puţin să determine puterile, care se interesează, ca şi noi, de buna-stărea Principatelor, să se îndoiască de faptul că unirea ar fi dat toate roadele avantajoase la care ne aşteptam. Această îndoială s-ar putea să apară şi în spiritul moldo-valahilor.

Şi aici aprecierile pot să fie diferite, însă faptele vorbesc. Măsurile administrative, militare şi de poliţie luate de Guvernul Provizoriu în Moldova nu indică în mod cert o unanimitate completă în dispoziţia celor două principate faţă de unire...

208. *Ibidem*, p. 263.

Astăzi, în faţa rezultatelor constatate, noi nu am înţelege ca puterile să consimtă la prelungirea acestei obscurităţi. Rusia, ca putere limitrofă, ar putea mai puţin decât oricare alta să aprobe ceea ce s-a construit în tenebre... (Protocolul nr. 9 al Conferinţei de la Paris; şedinţa din 12/24 aprilie 1866)."[209]

Celelalte mari puteri, dar mai ales Anglia, au respins în mod categoric afirmaţiile ruseşti.

Dl. plenipotenţiar al Marii Britanii a adăugat că, de fapt, nu există în prezent în Principate nici tulburări, nici dezordini; cazul actual nu este prevăzut de stipulaţiile existente; ar fi deci necesar ca Safvet-Paşa şi ceilalţi membri ai Conferinţei să ceară instrucţiuni guvernelor respective pentru un caz care este complet nou.

Dl. plenipotenţiar al Rusiei adaugă faptul că sosirea prinţului de Hohenzollern în Principate i se pare că trebuie să motiveze o comunicare a guvernelor către agenţii lor acreditaţi la Bucureşti, cu scopul de a le recomanda să nu întreţină nici o relaţie oficială cu Alteţa Sa. Cu această ocazie, dl. baron Budberg ar dori ca dl. plenipotenţiar al Prusiei să binevoiască a spune cum se face că prinţul de Hohenzollern, aparţinând armatei prusace a putut să-şi părăsească serviciul pentru a se duce în Principate; dacă a acţionat fără autorizaţie, el s-ar găsi în stare de dezertare şi atunci guvernul Prusiei ar trebui fără îndoială să ia măsuri foarte severe faţă de el.

„Dl. plenipotenţiar al Prusiei răspunde că prinţul Carol de Hohenzollern tocmai şi-a cerut demisia din calitatea de ofiţer prusian... (Protocolul nr. 9 al Conferinţei de la Paris; şedinţa din 13/25 mai 1866)."[210]

Ruşii ameninţau. Ei erau pregătiţi să se opună pe calea armelor la alegerea unui principe străin care nu ar fi fost servitorul lor docil, dar căutau să se dea drept campionul unei emancipări totale a Principatelor. Delegatul rus, baronul Budberg a spus-o clar:

„Prusia s-a asociat acestor demersuri, şi totuşi este un membru al familiei regale, un ofiţer al armatei sale, care a comis această uzurpare a puterii. O asemenea stare de lucruri, dacă s-ar prelungi, ar ameninţa liniştea şi prosperitatea Principatelor, fiindcă menţinerea noii puteri nu ar fi tolerată..."

După care el propune o soluţie a conflictului:

„Ar fi vorba deci să trimitem în Principate un comisar otoman

209 *Ibidem*, Paris, 1867, vol. II, p. 647.

210. *Ibidem*, p. 666.

şi delegaţi ai reprezentanţilor curţilor garante la Constantinopol, care ar fi însărcinaţi să ceară anularea actelor ilegale ce au conferit puterea prinţului de Hohenzollern...

Dl. plenipotenţiar al Rusiei crede că poate să-l întrebe pe dl. Drouyn de Lhuys, care ar mai fi rostul practic al dreptului, dacă am exclude orice măsură de constrângere?

Cât despre Rusia, în calitatea sa de putere limitrofă, ea are interese particulare care nu i-ar permite să aştepte, aşa cum propune dl. plenipotenţiar al Franţei. Dacă am vedea că Principatele ar fi dispuse să revină pe căi normale, această aşteptare ar fi justificată; însă, din contră, pe zi ce trece ele tind să se depărteze şi mai mult.

Dl. plenipotenţiar al Marii Britanii declară că el se raliază pe deplin la felul de a vedea lucrurile al d-lui preşedinte al Conferinţei. În privinţa măsurilor coercitive, el este convins că, mai ales în actualele conjuncturi, ar fi cele mai mari pericole de izbucnire a războiului în Orient, ceea ce nu ar lipsi să se întâmple, dacă s-ar recurge la ocuparea militară a Principatelor. Ar fi deci mai bine să amânăm o asemenea măsură şi să aşteptăm... (Protocolul nr. 10 al Conferinţei de la Paris; şedinţa din 23 mai/4 iunie 1866)."[211]

În acest timp, o delegaţie românească făcea anticameră în capitala rusă:

„Prinţul Gorceakov a primit delegaţia românească la St. Petersburg cu răceală şi i-a reproşat că nu a informat cabinetul rus cu privire la proiectul «faptului împlinit», despre care împăratul Napoleon avea cunoştinţă în mod sigur. Aceşti domni au încercat să atenueze cât mai mult posibil aceste reproşuri."[212]

Prusia, care primeşte şi ea o delegaţie românească, vede unirea Principatelor într-o lumină favorabilă:

„Contele Bismarck a primit cu multă căldură delegaţia românească, la Berlin. El îi sfătuieşte pe aceşti domni, ca, în cazul în care Ungaria s-ar ridica împotriva Austriei - cum părea el să bănuiască - să nu eziţe şi să pună imediat la cale o puternică agitaţie în favoarea României Mari, fiind împotriva Austriei."[213]

Cât priveşte Franţa, ea era dominată atunci de un profund sentiment anti-rus, iar românii îşi îndreptau spre ea cele mai

211. *Ibidem*, p. 671.
212. Dem. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. I, p. 277.
213. *Ibidem*, p. 278.

mari speranţe. Principele Carol a fost primit la Saint Cloud de către Napoleon III:

„Împăratul Napoleon primeşte pe domnitorul Carol la Saint Cloud; după ce s-au schimbat întrebările obişnuite, el îl asigură pe principe de interesul inalterabil şi mereu cald pe care îl poartă României şi adaugă imediat că el speră că România se va sprijini întotdeauna pe puterile occidentale, că Rusia a urmărit mereu în Orient o politică egoistă şi că va continua să o facă şi în viitor, că el Împăratul, din contră, a încercat să limiteze influenţa Rusiei prin războiul Crimeii şi că România nu ar trebui să uite vreodată acest lucru."[214]

În acea vreme, puterile occidentale îi susţineau deci în mod serios pe români contra ruşilor. Ele îşi dăduseră seama de marele pericol pe care ruşii îl reprezentau pentru Principate. Sprijinul pe care ele l-au acordat, în 1866, tinerei naţiuni române născânde îi vor permite acesteia să se pregătească pentru măreaţa zi atât de mult dorită, cea a independenţei depline.

214. *Ibidem*, p. 592.

A noua invazie rusească (A doua răpire a Basarabiei) (1878)

În această a doua jumătate a secolului XX, Rusia încerca deci, aşa cum am văzut, să creeze disensiuni între Franţa şi Anglia şi să înăbuşe voinţa de independenţă a celor două Principate Româneşti. Ea se opunea creării unui stat suveran la Gurile Dunării, care, după prăbuşirea Imperiului Otoman, ar fi consituit o frână în calea dorinţei sale de expansiune. Faptul că ea pretindea că se interesează de destinele celor două provincii nu era decât o problemă de faţadă. Realitatea este că o Moldo–Valahie unificată ar fi constituit un obstacol pentru obiectivele sale imperialiste. Voinţa populară românească se pronunţase totuşi pentru unire, însă Rusia nu dezarmează şi tot pentru a–şi salvgarda politica sa expansionistă, ea se arată ostilă aducerii pe tron a unui principe străin. Simulând că este pentru cauza naţionaliştilor români, ea căuta să împiedice Occidentul să se amestece într–o chestiune considerată de ea ca fiind orientală. Un Hohenzollern pe tronul României însemna nu numai influenţa prusacă, ci şi, probabil, o organizare eficientă a statului sub egida unei personalităţi străine pe care condiţia sa o plasa deasupra certurilor de politică internă. Iar ruşii voiau să dezbine pentru a domina.

Ei uitau totuşi un lucru şi anume că, deşi divizaţi asupra anumitor puncte, politicienii români erau aproape unanimi în atitudinea faţă de un vecin mult prea periculos.

Unul din marii oameni politici români care, în acea vreme şi mai târziu, au combătut cu toate forţele apropierea de Rusia a fost Petre Carp. El vedea în aceasta un pericol permanent, cel mai mare, care ameninţa însăşi existenţa românilor ca popor latin. A fost parţial prezentat drept un germanofil. Un calificativ care îl defineşte mai bine este cel de anti–rus. Petre Carp a avut de fapt voinţa neclintită de a depărta România de aliaţii Rusiei. Iată de ce îl vom vedea pe rând favorabil sau ostil Germaniei, alături

de Franţa ori împotriva ei, în funcţie de atitudinea pe care aceste ţări o aveau la un moment dat faţă de Rusia.

În 1868, Carp afirma: „Dacă Prusia se va desface de Rusia, o apropiere între noi şi ea va fi necesară. Dacă nu, atunci politica prusiană urmează de a fi periculoasă pentru noi şi, oricare ar fi urările noastre pentru unitatea Germaniei, nu putem sacrifica pe altarul ei viitorul României."[215]

Uneltirile ruseşti, în cursul întregului secol al XIX-lea, i-au obligat de fapt pe oamenii de stat români să îi trateze cu cea mai mare circumspecţie. Tratamentul brutal căruia poporul român i-a fost deja victimă cândva este pe cale de a se repeta. Îi putem decela premizele într-o scrisoare pe care prinţul Gorceakov a adresat-o baronului Brunow, la Londra, în octombrie 1870:

„... Am văzut principatele Moldova şi Valahia, a căror soartă fusese fixată prin tratatul de pace şi prin protocoalele ulterioare, sub garanţia marilor puteri, împlinind o serie de revoluţii contrare atât spiritului cât şi literei acestor tranzacţii şi care le-au condus mai întâi la unire, apoi la chemarea unui principe străin. Aceste fapte s-au produs cu aprobarea Porţii, cu consimţământul marilor puteri sau cel puţin fără ca acestea să fi considerat necesar să-şi facă respectate deciziile.

Reprezentantul Rusiei a fost singurul care a ridicat glasul pentru a semnala cabinetelor că intrau, prin această toleranţă, în contradicţie cu prevederile explicite ale Tratatului...

Desigur, dacă aceste concesii acordate uneia dintre naţionalităţile creştine din Orient ar fi rezultat dintr-o înţelegere generală între cabinete şi Poartă, în virtutea unui principiu aplicabil pentru ansamblul populaţiilor creştine din Turcia, Cabinetul Imperial n-ar fi putut decât să aplaude. Dar ele au fost exclusive..."[216]

Ca de obicei, această scrisoare, trimisă de altfel şi celorlalte puteri, constituie preludiul unei noi invazii. Atunci când afirmase că Rusia n-ar fi avut nimic de obiectat dacă s-ar fi acordat şi celorlalte popoare aceleaşi libertăţi ca şi românilor, politica externă rusă părea să se contrazică în mod evident. Pe scurt, după această politică, deoarece alte ţări nu reuşiseră să scuture jugul turcesc, România trebuia să rămână de asemenea ocupată... de ruşi.

Tânăra naţiune, în principal sub impulsul principelui Carol, a luptat cu disperare pentru a se organiza şi a-şi cuceri independenţa. Eforturile necesare au fost într-adevăr titanice. Dintr-un ţinut agricol,

215. C. Gane, *P. P. Carp*, vol. I, p. 122.
216. D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. I, p. 611.

jefuit rând pe rând de ruşi şi de turci, trebuia edificat un stat cu toate instituţiile sale. Tânărul principe s-a preocupat în primul rând de organizarea armatei şi învăţământului. Simultan, el a cerut Angliei, Franţei şi Germaniei să îl susţină în acest sens.

Marele pericol rămânea totuşi Rusia. Cu cât noul stat se va mări, cu atât el se va dovedi mai capabil să se administreze singur şi cu atât Rusia va deveni mai bănuitoare. Neputând să o îngenuncheze prin mijloace obişnuite – agenţi, agitatori, cuvântări mincinoase la conferinţele de la Paris – neputând nici să-i mai cumpere politicienii, ea se va dovedi ostilă oricărei reforme legitime care va avea loc şi se va strădui să caute pretextul unei ocupaţii militare.

În 1875, Ion Ghica, reprezentantul român la Constantinopol, îl înştiinţează pe principele Carol despre întrevederea sa din 7 decembrie cu ambasadorul rus:

Generalul prinţ Ghica a sosit de la Constantinopol şi s-a întreţinut cu principele Carol în legătură cu atitudinea Rusiei faţă de tulburările actuale din Peninsula Balcanică. Contele Ignatiev i-a spus că, într-un conflict cu Poarta, Rusia ar putea fi obligată să ocupe România drept garanţie.[217]

Ion Ghica şi-a dat seama că la baza acestei declaraţii exista un cu totul alt motiv decât cel invocat:

„Există actualmente o anumită încordare între guvernul român şi cel rus, fiindcă acesta din urmă a secularizat bunurile mănăstirilor româneşti din Basarabia rusă şi a făcut ca acestea să fie ocupate de cazaci. Rusia este iritată de faptul că aceste maşinaţii ar putea fi date publicităţii de către guvernul român."[218] Cum se vorbea de o posibilă conflagraţie în Balcani, Brătianu s-a dus în Rusia pentru a preciza atitudinea României.

„Atunci când Brătianu s-a despărţit de prinţul Gorceakov, acesta i-a spus: dacă războiul izbucneşte, noi ne vom înţelege cu siguranţă, iar România nu poate avea decât de câştigat."[219]

Românii i-au cerut sfatul lui Bismarck:

„I. Brătianu este foarte preocupat de proiectul tratatului cu Rusia; îl roagă pe principele Carol să ceară părerea lui Bismarck. Principele este de acord şi îl însărcinează pe consulul general al Germaniei von Alvensleben (15 decembrie 1876)".[220]

„Consulul general von Alvensleben comunică răspunsul

217-218. *Ibidem*, vol. I, p. 982.
219. *Ibidem*, vol. II, p. LIII.
220. *Ibidem*, vol. II, p. 400.

prinţului Bismarck. Acesta îi mulţumeşte principelui Carol pentru încrederea cu care i-a cerut sfatul şi îi transmite că, după părerea sa, o contradicţie între Austro-Ungaria şi Rusia nu pare probabilă şi că, pentru România, trecerea trupelor ruse, în virtutea unui tratat este preferabilă unei simple invazii din partea Rusiei; că, totuşi nu este iminentă vreo tulburare (17/29 decembrie 1876)."[221]

În această situaţie gravă, guvernul român caută, la 4 aprilie 1877, să încheie cu ruşii o convenţie care, prin articolul 2 asigura integritatea teritoriului românesc:

„Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Majestăţii Sale Împăratul tuturor Rusiilor se angajează să păstreze şi să asigure respectarea dreptului politic al Statului Român, aşa cum rezultă din legile interne şi tratatele existente, precum şi să păstreze şi să apere integritatea actuală a României."[222]

La 11 aprilie 1877, trupele ţarului îşi fac intrarea în România. Marele duce Nicolae, fratele împăratului, lansează în aceeaşi zi un manifest „locuitorilor români", ca şi generalul Lüders în 1848 şi generalul Gorceakov în 1853.

Deşi ruşii s-au angajat, prin acord, să nu se amestece în treburile interne româneşti şi să respecte integritatea teritorială a ţării, comportamentul lor aminteşte de ocupaţia din vremea Regulamentului Organic. La 26 mai, ţarul Alexandru soseşte la Ploieşti. Kogălniceanu şi Brătianu îi spun principelui Carol:

„Ei nu-şi pot ascunde o anumită nelinişte. Atitudinea împăratului le creează impresia că acesta se consideră în România drept stăpânul ţării."[223]

În aceeaşi zi, principele Carol se duce la Ploieşti pentru a discuta cu împăratul. „Împăratul declară că România nu se poate aştepta, din partea sa, decât la bine. El a sperat întotdeauna să poată evita încă războiul; dar fiindcă lucrurile au ajuns aici, el are în faţa ochilor scopul său, acela de a asigura o soartă mai bună tuturor popoarelor creştine din Orient. De mult timp România este datoare Rusiei pentru multul bine făcut; el se bucură deci de două ori că între armata sa şi populaţia românească relaţiile sunt atât de bune.

Principele Carol răspunde că el se aşteaptă ca războiul să

221. *Ibidem*, vol. II, p. 400.
222. *Ibidem*, vol. II, p. 551.
223. *Memoriile regelui Carol I*, vol. II, 26 mai 1877.

asigure independenţa ţării sale şi dă armatei sale, prin participarea sa la acţiune, posibilitatea de a apăra onoarea României. Împăratul trece cu vederea această observaţie."[224]

Ruşii doreau ca România să nu intre în război. Împăratul în convorbirile sale cu principele Carol, s-a abţinut în privinţa rolului pe care armata română l-ar putea juca în această conflagraţie. Ba mai mult, Brătianu a primit un refuz categoric din partea prinţului Gorceakov:

„Şi prinţul Gorceakov e de părere că războiul va fi scurt şi glorios. Este adevărat că la cartierul general s-a exprimat cu voce tare dorinţa de a antrena România într-o cooperare; dar această dorinţă nu a fost împărtăşită. Principele Carol spune că el consideră participarea armatei sale la război ca necesară, deoarece doar pe câmpul de bătălie trebuie pecetluită independenţa ţării sale; că în toate cazurile, el este hotărât să păstreze în propriile sale mâini comanda trupelor româneşti. Cancelarul răspunde că independenţa României va fi în mod sigur recunoscută de către toate puterile, chiar fără participarea sa la război."[225]

Şansa românilor a fost că ruşii, văzându-se zdrobiţi au fost obligaţi să facă apel. Momentul aşteptat sosise:

La 19/31 iulie 1877, marele duce Nicolae cere, printr-o telegramă adresată principelui Carol, sprijinul armătei române după cum urmează: „turcii, aducând cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fusiune, demonstraţiune şi, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum doreşti. Între Jiu şi Corabia, demonstraţiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mişcărilor mele. Nicolae."[226]

La 14 august 1877, rupele române trec Dunărea sub comanda principelui Carol şi obţin o victorie strălucită şi decisivă.

Obţinând intrarea în război, România a trebuit să renunţe la ceea ce era mai important: să fie recunoscută ca stat beligerant.

Cauza politică era prin urmare pierdută. Speranţele celor care credeau că ruşii se vor comporta altfel decât în trecut au fost înşelate. La 16 ianuarie 1878, prinţul Ghica comunică din St. Petersburg că ruşii vor menţine ocupate cele trei judeţe din sudul Basarabiei înapoiate Moldovei în 1856. În ţară s-au organizat mari manifestaţii împotriva Rusiei, care încerca să răpească din

224. D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. II, p. 812.
225. *Ibidem*, vol. II, p. 827.
226. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 463.

nou Basarabia. Ministrul afacerilor externe Kogălniceanu trimite la St. Petersburg o notă de protest, din care dăm un fragment:

„Nimeni nu se gândea în România că drept recompensă pentru serviciile sale, pentru eforturile şi vicisitudinile pe care a trebuit să le suporte, ţara va câştiga... pierzând o parte din teritoriul său ori ca extinderea sperată pe bună dreptate să se transforme într-o mutilare şi ca răsplata meritată să se prefacă pe nedrept într-un crud sacrificiu."[227]

Situaţia era dintre cele mai dramatice. În urma unei convenţii ce garanta integritatea sa teritorială şi cu toate că participase efectiv la război, România era amputată de propriul său „aliat".

Vechiul proiect rus de a ajunge la Dunăre nu fusese deci niciodată abandonat. Şi Rusia nu a ezitat nici un moment să înfigă cuţitul pe la spate.

Ea a găsit, de altfel, un nou pretext pentru a-şi menţine armatele în România. Era vorba de asigurarea căilor de comunicaţie cu noul stat în formare: Bulgaria.

Acelaşi motiv va fi invocat de ruşi în 1947, la Conferinţa de la Paris: ei vor dori să-şi păstreze trupele în România pentru a-şi asigura căile de comunicaţie cu Austria ocupată, în timp ce dispuneau de căi mult mai directe (500 km în loc de 1500) prin Ungaria şi Polonia.

Diferenţa între aceste două conjuncturi istorice separate de circa 70 de ani constă totuşi în reacţia puterilor occidentale. În 1878 exigenţele ruse în faţa cărora Turcia a fost nevoită să cedeze prin tratatul de la San Stefano au fost reconsiderate la Congresul de la Berlin iar Austria, Franţa şi Anglia au obţinut cel puţin atenuarea lor. Aliaţii din 1947, Statele Unite, Marea Britanie şi Franţa, din contră au subscris pe deplin la proiectele imperialiste ale Moscovei. Ne este permis să ne întrebăm de ce.

Tratatul de la San Stefano a fost semnat la 19 februarie/3 martie 1878. Articolul VII se referea la ocuparea Bulgariei, iar articolul XIX se referea la reparaţiile cerute de Turcia:

„... Până la formarea completă a unei miliţii autohtone, suficiente pentru menţinerea ordinii, securităţii şi liniştii, ale cărei efective vor fi fixate mai târziu printr-o înţelegere între Guvernul Otoman şi Cabinetul Imperial Rus, trupele ruse vor ocupa ţara şi vor acorda ajutor comisarului în caz de nevoie. Această ocupaţie va fi, de asemenea, limitată la un termen de aproximativ doi ani...

227. Memoriile regelui Carol I, 16 ianuarie 1878.

Trupele de ocupaţie ruse din Bulgaria îşi vor păstra căile de comunicaţie cu Rusia nu numai prin România, ci şi prin porturile de la Marea Neagră.

Art. XIX. Despăgubirile de război şi pierderile suferite de Rusia şi pe care M. S. Împăratul le solicită, iar Sublima Poartă s-a angajat să le ramburseze se compun din:

o mie patru sute zece milioane de ruble. Luând în consideraţie dificultăţile financiare ale Turciei şi de acord cu dorinţa M. S. Sultanului, Împăratul Rusiei consimte înlocuirea plăţii celei mai mari părţi din sumele enumerate în paragraful precedent prin următoarele cesiuni teritoriale:

a) Sangeac-ul Tulcea, adică districtele (Cazas) Chilia, Sulina, Mahmudia, Babadag, Hârşova, Kustendje (Constanţa) şi Medgidia, precum şi insulele Deltei şi insula Şerpilor. Nedorind să anexeze acest teritoriu şi insulele Deltei, Rusia îşi rezervă dreptul de a le schimba contra părţii din Basarabia luată prin tratatul din 1856 şi limitată la sud de talveg-ul braţului Chilia şi gura Stari-Stambul."[228]

Numărul de scamatorie prilejuit de acest tratat are ceva comic dacă am vrea să facem abstracţie de consecinţele tragice pentru România. Turcia, într-adevăr, constrânsă să-l despăgubească pe învingătorul său, îi oferă Dobrogea românească, ce nu-i aparţinea de fapt. Rusia consimte atunci cu măriminie să restituie României o provincie care n-o interesa peste măsură... în schimbul Basarabiei pe care nu încetase niciodată să o râvnească de când fusese obligată să o înapoieze prin Tratatul din 1856.

Dacă vrem o nouă mostră a cinismului moscovit, o găsim în răspunsul dat de prinţul Gorceakov, la 5 mai 1878, la St. Petersburg, prezentărilor făcute de prinţul Ghica, ce se plângea de nerespectarea clauzelor Convenţiei privind respectarea integrităţii teritoriale a României:

„Atunci când Rusia a încheiat convenţia în vederea unui război cu turcii, ea s-a obligat prin acest articol să apere pământul românesc împotriva turcilor. Prin urmare dispoziţiile art. II din Convenţie nu se referă deloc la Rusia, nici la relaţiile sale cu România."[229]

Acelaşi prinţ Gorceakov invocă pentru a justifica dezarmarea armatei române argumente nu mai puţin viclene:

228. F. M. Geffcken, *Recueil des Traités et Conventions*, 1870–1878. (Culegere de tratate şi convenţii, 1870–1878) Leipzig, F. A. Brockhaus, vol. II, p. 648.
229. Memoriile regelui Carol I, vol. II, 5 martie 1878.

„Prinţul Gorceakov l-a invitat pe Ghica la el şi l-a primit cu următoarea întrebare: Este adevărat că Guvernul român se gândeşte să protesteze împotriva art. VII din Tratatul de la San Stefano? Dacă Împăratul, supărat deja pe Guvernul român din cauza atitudinii sale privind Basarabia, ar afla că România a făcut în van o astfel de plângere, atunci şi-ar pierde fără îndoială răbdarea. Împăratul m-a însărcinat să comunic Guvernului Vostru că, dacă aveţi intenţia să protestaţi împotriva articolului în chestiune, sau dacă vă opuneţi voinţei sale, el va ordona ocuparea României şi dezarmarea armatei sale."[230]

Ameninţarea rusă era extrem de gravă:

„La 10 aprilie, situaţia era atât de încordată, încât Brătianu se temea de ocuparea Bucureştiului şi încerca să-l convingă pe domnitor să se retragă la timp în Oltenia."[231]

Dar în iunie 1878, puterile occidentale au forţat Rusia să participe la o conferinţă la Berlin pentru a discuta condiţiile păcii după acest război:

„Congresul începe discutarea articolelor din tratatul de la San Stefano referitoare la România. Preşedintele citeşte primul alineat din art. V, conceput astfel:

Sublima Poartă recunoaşte independenţa României şi îşi va prezenta drepturile la o despăgubire ce va fi discutată între cele două părţi.

Contele Corti, reprezentantul Italiei remarcă faptul că preliminariile de la San Stefano au fost încheiate între Rusia şi Turcia şi că România nu a putut să ia parte, fiind plasată sub suzeranitatea Porţii. Excelenţa sa nu ar considera echitabil ca Principatul să fie angajat la acelaşi nivel cu Guvernul Otoman. El nu crede oportun ca independenţa României să depindă de adeziunea sa la stipulaţiile care o privesc.

Contele Şuvalov nu împărtăşeşte această opinie. România şi-a proclamat într-adevăr ea însăşi independenţa; dar această independenţă nu poate fi efectivă fără asentimentul Europei, iar Congresul este în drept să statueze, fără a cerceta dacă România este angajată sau nu prin celelalte articole de la San Stefano.

Lordul Beaconsfield a văzut cu cel mai viu regret prevederile art. XIX din Tratatul de la San Stefano referitoare la Basarabia. Mai întâi această combinaţie este o imixtiune în tratatul din 1856 şi doar o extremă necesitate ar fi putut autoriza o schimbare

230-231. *Ibidem*, vol. II.

într-un act atât de solemn; în plus această necesitate nici măcar nu a fost invocată. În al doilea rând, ar fi, după părerea Excelenţei sale, o gravă eroare să considerăm această prevedere ca un simplu schimb de teritorii între două state. Articolele IV şi XX din Tratatul de la Paris constituie un angajament luat între puteri şi Rusia în scopul de a asigura libertatea navigaţiei pe Dunăre şi Excelenţa sa nu găseşte nici o garanţie privind această libertate în Tratatul de la San Stefano. În art. IV din Tratatul din 1856, puterile aliate s-au angajat să restituie Împăratului Rusiei toate teritoriile ocupate de trupele ruseşti, însă cu condiţia, indicată în art. XX, ca o rectificare a frontierei ruse să aibă loc în Basarabia «pentru a asigura mai bine libertatea navigaţiei pe Dunăre». Era un angajament luat faţă de Europa. Astăzi totuşi, Guvernul rus îşi propune să reţină teritoriile restituite fără a îndeplini condiţiile sub care fuseseră restituite. Primul plenipotenţiar al Angliei face apel la solicitudinea înaltei adunări asupra unei situaţii atât de grave. Lordul Beaconsfield deplânge această ingerinţă în Tratatul de la Paris şi protestează împotriva ei fără a se preocupa măcar să ştie dacă schimbul respectiv a fost sau nu sancţionat de posesorul actual.

Contele Şuvalov crede că lordul Beaconsfield n-ar putea evita să recunoască faptul că atunci când o naţiune reintră în posesia unei părţi de teritoriu pe care un război anterior a făcut-o să o piardă, este greu să o faci să abandoneze chiar acelei naţiuni teritoriul pe care ea l-a recucerit. În ceea ce priveşte libera navigaţie pe Dunăre, dl. plenipotenţiar al Rusiei va prezenta câteva explicaţii care i se par de natură să satisfacă pe lordul Beaconsfield. Chestiunea Basarabiei ar putea fi văzută de Rusia ca o chestiune de ambiţie şi de interes sau ca o chestiune de onoare..."[232]

La acest congres de la Berlin, atât de plin de consecinţe pentru viitorul României, şedinţa din 1 iulie a fost printre cele mai importante. Iată un fragment din stenogramă (Protocolul nr. 10):

„Ordinea de zi cuprinde la primul punct audierea Reprezentanţilor României. Preşedintele, conformându-se deciziei luate de Congres în ultima şedinţă, i-a invitat pe d-nii Brătianu şi Kogălniceanu, miniştri ai Principelui Carol al României, să

232. Archives Diplomatique, vol. II, 1882-1883, p. 163.

facă în şedinţa din această zi comunicările cu care au fost însărcinaţi.

Delegaţii români, d-nii Brătianu şi Kogălniceanu, sunt introduşi, iar preşedintele îi invită să ia cuvântul pentru a explica opiniile şi aprecierile Guvernului lor asupra punctelor din Tratatul de la San Stefano care îi privesc. Dl. Kogălniceanu mulţumeşte Congresului că a binevoit să-i admită pe reprezentanţii români şi dă citire următorului memorandum:

Domnilor plenipotenţiari, mulţumim din suflet Congresului, pentru că a binevoit să-i asculte pe delegaţii români în momentul deliberării asupra României.

Este un nou titlu, adăugat de Europa, celor care au meritat de mult timp recunoştinţa Naţiunii Române şi acest semn de bunăvoinţă unanimă ni se pare de bun augur pentru succesul cauzei pe care am fost chemaţi să o apărăm în faţa dumneavoastră.

Nu vom insista asupra evenimentelor în care am fost antrenaţi din necesităţi de forţă majoră. Vom trece, de asemenea, sub tăcere acţiunea militară la care ne-a fost dat să luăm parte. Am avut ocazia să constatăm deja că perioada de negocieri ne-a fost mai puţin propice decât cea a faptelor de arme.

Ne vom limita să expunem drepturile şi dorinţele ţării noastre, pe baza rezumatului prezentat în memoriul pe care am avut onoarea să-l supunem recent Congresului.

1. Noi credem pe bună dreptate că nici o parte a teritoriului actual nu trebuie să fie ruptă de România. Restituirea prin Tratatul din 1856 a unei părţi din Basarabia Principatului Moldovei a fost un act de dreptate al Europei. Sfârtecarea din 1812 nu se putea justifica prin faptul sau dreptul cuceririi.

În 1812, Basarabia ţinea de un Principat a cărui autonomie fusese atestată solemn prin toate tratatele încheiate anterior între Imperiul Rus şi Imperiul Otoman. Tratatul de la Kuciuk-Kainargi recunoştea în mod special principilor Moldovei şi Valahiei calitatea de suveran şi stabilea că Basarabia făcea parte din Moldova.

Era deci un ţinut românesc, cu instituţii şi legi româneşti, menţionate explicit de M. S. Împăratul Alexandru I. Acest respect al vechii naţionalităţi era formulat în ordonanţa imperială ce promulga organizarea administrativă şi juridică a acestei provincii după încorporarea sa la Rusia, fără a se face cea mai mică distincţie între Basarabia de sus şi de jos. Se pare că s-a voit a se trage concluzia că Basarabia era o regiune turcească sau tătară din simplul fapt că otomanii ocupau aici trei fortăreţe. Dar şi

istoria Valahiei prezintă o anomalie anologă; fortăreţe turceşti au subzistat şi aci mult timp. De aici nu rezultă totuşi că Valahia a fost vreodată teritoriu turcesc.

În 1878, mai mult decât în 1812, Basarabia nu poate fi revendicată României în virtutea dreptului de cucerire. Ea aparţine unui Principat pe care Rusia însăşi în tot cursul recentului război cu Imperiul Otoman l-a considerat şi tratat ca un stat independent şi aliat.

De altfel, încă de la intrarea sa în campanie, Rusia a semnat cu România o convenţie prin care a garantat în mod expres integritatea actuală a teritoriului românesc.

Această garanţie a fost cerută şi acordată când încă nu era vorba decât de trecerea armatelor imperiale prin România. Se pare că prevederile Convenţiei trebuiau respectate cu atât mai mult din ziua în care, la chemarea Rusiei înseşi, concursul acordat de Naţiunea Română a devenit mai pozitiv şi s-a transformat în cooperare militară efectivă, în alianţă deplină. Trupele noastre au luptat într-adevăr cot la cot cu armatele ruse. Dacă acesta nu este un titlu pentru a ne mări teritoriul, desigur nu poate fi pentru a ne diminua teritoriul. În lipsă de alte drepturi, Convenţia din 4/16 aprilie 1877, care poartă semnăturile şi ratificările Cabinetului Imperial ar fi suficientă pentru a ne păstra o regiune importantă a Dunării, de care se leagă atât de strâns prosperitatea comercială a României.

S-au invocat în sprijinul retrocedării Basarabiei consideraţii de recunoaştere şi de amintiri ale gloriei şi valorii militare. Însă în cursul unei lungi serii de războaie, armatele ruse s-au ilustrat pe numeroase câmpuri de bătaie şi şi-au purtat gloria până sub zidurile Adrianopolului. Acest lucru nu constituie un titlu de proprietate pentru regiunea Balcanilor. S-au invocat şi consideraţii de recunoştinţă. România ştie să-şi manifeste gratitudinea şi a dovedit-o de multe ori; ea nu-şi uită istoria şi nici numele binefăcătorilor săi; ea îi venerează pe Ecaterina cea Mare şi pe Nicolae I, generoşi autori ai tratatelor de la Kuciuk-Kainargi şi Adrianapole.

Dar ea ţine minte sacrificiile pe care şi le-a impus pentru extinderea, prosperitatea şi gloria Rusiei. Ea îşi aminteşte că, de la Petru cel Mare până în zilele noastre, a fost rând pe rând sau în acelaşi timp baza operaţiilor militare ale Rusiei, grânarul de unde se alimentau armatele sale, chiar şi atunci când acţionau

dincolo de Dunăre, şi teatrul prea adesea preferat al celor mai teribile încleştări militare.

Ea îşi aminteşte de asemenea că, în 1812, a pierdut în favoarea Rusiei jumătate din Moldova, adică Basarabia de la Prut la Nistru.

2. Noi cerem ca solul românesc să nu fie supus dreptului de trecere în timpul ocupării Bulgariei de către trupele ruseşti..." (Protocolul nr. 10; Şedinţa din 1 iulie 1878).[233]

Congresul de la Berlin se va solda în final cu un compromis. Tratatul de la San Stefano nu va fi nici total dezavuat, nici complet dezaprobat. Ruşii vor salva de la revizuire multe clauze avantajoase. Încă o dată politica lor de forţă îşi găseşte recompensa în ciuda opoziţiei occidentale.

Ei şi-au putut permite să semneze o convenţie şi să nu o respecte. Ei şi-au putut permite să facă apel la ajutorul militar al unei ţări şi să nu o recunoască drept aliat. Ei şi-au putut permite, după terminarea războiului să pedepsească fără distincţie pe cei care au luptat contra lor sau alături de ei. Occidentul n-a avut niciodată curajul să spună un NU hotărât.

Şi iată de ce, în 1878, România a pierdut pentru a doua oară Basarabia.

233. Archives Diplomatique, vol. II, 1882–1883, p. 169.

A zecea invazie rusă (1916–1920)

Ideea panslavismului a fost în cursul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX principalul cal de bătaie al imperialismului rusesc. Ei s-au servit de ea în măsura posibilităţilor şi în Basarabia ocupată, însă aici n-au putut să invoce în mod serios afinitatea de rasă. Au făcut atunci apel la identitatea religiei. Ortodoxia a servit astfel drept pretext atât încercărilor de slavizare a unei provincii smulse României cât şi încercărilor de apropiere amicală de această ţară. Însă politicienii români, inteligenţi şi curajoşi, au dezvăluit aceste manevre. La 28 septembrie 1879, P. P. Carp ia o poziţie netă într-un discurs pronunţat în faţa Parlamentului:

„Să nu mi se vorbească în aceste momente de ortodoxie, căci dacă am permite ca ortodoxia să iasă din biserică şi să intre pe tărâmul politic, cred, cu domnul Maiorescu, că am cădea în braţele Rusiei şi ce sunt acele braţe noi ştim, o ştim aşa de bine, încât ne întrebăm când sunt ele mai periculoase, atunci când ne strâng cu ură sau atunci când ne strâng cu drag?"[234]

Aceste cuvinte ale lui P. P. Carp nu reflectă atitudinea sa dintr-o singură zi. Din 1877 el s-a opus oricărei înţelegeri cu ruşii. Războiul câştigat pe câmpurile de bătălie, dar pierdut prin consecinţele sale i-a confirmat punctele de vedere. Şi nimic nu-l va mai face să-şi schimbe părerea.

Brătianu însuşi se alătură ideilor sale. Comportamentul josnic al ruşilor în 1877–1878 i-a deschis ochii. În 1883, atunci când Franţa se va apropia de Rusia, el va căuta alianţa Germaniei. Într-o întrevedere cu Bismarck la Bad-Gastein, în Austria, el îşi exprimă sentimentele, pe care cancelarul Prusiei le aminteşte în memoriile sale:

„La rândul său Brătianu nu s-a putut stăpâni să-şi exprime neliniştea privind o eventuală înţelegere între Puterile Centrale şi Rusia, în defavoarea României. L-am liniştit asigurându-l că

234. C. Gane, *P. P. Carp*, vol. I, p. 225.

păstrarea unei Românii ne-slave era în interesul Austriei şi menţinerea regelui din dinastia de Hohenzollern era în interesul nostru."[235]

Între România, Austro-Ungaria şi Germania a fost încheiat un tratat secret. Din partea română, doar Brătianu, Carp şi regele Carol I erau la curent cu acest acord.

Dar neliniştea lui Carp faţă de pericolul rus nu este calmată de acest fapt. El declară în Cameră, la 4 decembrie 1909:

„... Găsim noi oare acea formulă, care să corespundă nu numai intereselor de astăzi ci intereselor permanente ale acestei ţări, o formulă care ar fi de natură a apăra prezentul şi a pregăti viitorul?

Dacă ne uităm la poziţia noastră geografică, constatăm un lucru pe care nimeni nu-l va tăgădui. Slavi la nord, slavi la sud, slavi la răsărit, slavi la apus; oriunde ne-am întinde ochirea, un ocean imens de slavi, ale cărui valuri bat la ţărmurile noastre şi ameninţă a ne surpa malul..."[236]

Ne imaginăm cu greu o expunere mai clară a pericolului permanent care ameninţă România, o descriere mai lapidară a situaţiei sale geografice. Acestei evidenţe, Sazonov, ministrul afacerilor externe al Rusiei, între 1910-1916, de-abia poate să-i găsească câteva consideraţii viclene:

„Cunoşteam motivele care împinseseră România să dea politicii sale externe o tendinţă ostilă Rusiei. Ele aveau ca origine vechea ranchiună lăsată moştenire urmaşilor de generaţia oamenilor de stat român din vremea războiului de la 1877. În acel moment românii fuseseră indignaţi de faptul că Rusia reluase la sfârşitul ostilităţilor cu Turcia, cele trei judeţe din sudul Basarabiei, în ciuda promisiunii pe care o făcuse principatului român de a-i respecta integritatea teritorială. Aceste trei judeţe ne fuseseră luate prin Pacea de la Paris din 1856. Trebuie să recunosc, considerând în mod imparţial aceste evenimente deja depărtate, că Rusia a comis poate, faţă de aliatul său, în momentul încheierii războiului, anumite erori de formă, la care statele mici sunt întotdeauna foarte sensibile şi care lasă cel mai adesea urme persistente de amărăciune şi animozitate...

Într-un cuvânt, nu era nimeni în acea ţară care să aibă sentimente de simpatie sau cel puţin imparţiale faţă de Rusia."[237]

235. G. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 255.

236. C. Gane, *P. P. Carp*, vol. II, p. 384.

237. S. Sazonov, *Les Années Fatales.* (Anii fatali). Paris. Payot, 1927, p. 110

Ministrul rus al afacerilor externe era astfel obligat să recunoască evidența: nimeni, în România, nu avea simpatie pentru țara sa. Însă el refuză să admită totuși că această ostilitate era pe deplin justificată. El folosește atunci argumente viclene și întortocheate. După el, Basarabia n-ar fi o *provincie românească* pentru că fusese anexată înainte de crearea *statului român*. Uită totodată să precizeze că unirea Principatelor, dorită de toți, a întârziat să se realizeze și mai ales să fie recunoscută, în special din cauza Rusiei, care s-a opus până în ultima clipă.

România, lipsită de Basarabia nu era totuși la capătul încercărilor sale. De-abia s-au încheiat războaiele balcanice, prin pacea de la București, din 17 iulie 1913, că o nouă conflagrație, ce va deveni mondială, avea să izbucnească. România s-a văzut din nou plasată între ciocan și nicovală. Ea semnase un pact secret cu Germania și Austro-Ungaria, însă aceasta din urmă ocupa în continuare o provincie românească, Transilvania. Ea avea afinități cu Franța și Anglia, dar nu avea dușman mai cumplit decât Rusia, care era aliata lor. Politica internă românească era tulburată, neliniștea domina spiritele. Este convocat Consiliul de Coroană (21 iulie - 3 august 1914). Carp, ferm, emoționat se declară partizanul războiului imediat: „trebuie ca Germania să-i strivească pe slavi."[238]

În Memoriile sale, prințul Bülow relatează una din discuțiile sale cu ministrul german la București:

„Atunci când, peste trei ani, România și-a schimbat radical politica, dl. Waldhouse, ministrul Germaniei la București, om inteligent și loial, mi-a povestit că, în timpul iernii 1913-1914, regele Carol îi spusese cu politețea sa obișnuită, dar pe un ton grav și ferm, că sediul Triplei Alianțe nu mai era ca altă dată la Berlin, ci la Viena și că, în caz de complicații, ar face foarte dificilă o alianță cu Puterile Centrale."[239]

Cu toate acestea tratativele diplomatice se multiplică. Rusia oferă Transilvania României în schimbul neutralității sale. Germania și Austro-Ungaria supralicitează și propun Basarabia și Bucovina în schimbul unei luări de poziție în favoarea lor:

„Dacă România își menține o neutralitate amicală, ea va primi Bucovina...

Dacă România va da în viitor ajutor militar Austriei, ea va primi toată partea românească a Bucovinei până la Prut.

238. C. Gane, *P. P. Carp*, vol. II, p. 508.

239. Mémoire du Chancelier Prince Bülow. Paris, Plon-Nourrit, vol. III.

Austro-Ungaria îşi va lua angajamentul ca, imediat ce Basarabia va fi cucerită, să fie retrocedată României.

Îndeplinirea acestor condiţii este garantată de Germania."[240]

Neutralitatea solicitată de ruşi comporta totuşi, ca şi în 1877, dreptul de trecere al trupelor ruseşti cu toate consecinţele nefaste pentru ţară. La 14 decembrie 1915, P. P. Carp se opune acestei soluţii în faţa Camerei:

„Rusia ce voieşte? Rusia voieşte – şi acestea nu sunt aprecieri personale: sunt declaraţii pozitive ale miniştrilor ei – Rusia voieşte Ţarigradul, Rusia voieşte Dardanelele, Rusia voieşte Marea Neagră ca o *mare clausum* şi Rusia voieşte Gurile Dunării, ca să stârpească concurenţa pe care această mare arteră comercială poate să i-o facă.

Că Rusia vrea să ia Dardanelele, că Rusia vrea să transforme Marea Neagră într-o *mare clausum* rusească, că Rusia cere Galaţiul şi o parte din Moldova de jos, ca să aibă o trecătoare către Ţarigrad când va putea să-l cucerească, acestea sunt lucruri care ne ating, încât ele zdruncină temelia acestui stat.

Şi atunci care e poziţiunea noastră, noi România alături de Rusia biruitoare, alături cu Rusia atotputernică, care, după zdrobirea Austriei, n-o să mai aibă nici o contra-cumpănă, nici o împotrivire să-şi realizeze idealul ei..."[241]

Din august 1914 până în 1916, când România a păstrat o strictă neutralitate, Franţa şi Anglia au încercat să o câştige de partea lor, solicitându-i o participare activă la conflict.

Ruşii, din contră, erau reticenţi; ei preferau o neutralitate binevoitoare, o alianţă pasivă, care să nu contracareze politica lor tradiţională de expansiune în Europa Orientală. A trebuit ca situaţia militară să devină net defavorabilă, ca ofensiva lui Brusilov să eşueze lamentabil, ca Rusia să devină mai conciliantă. Fără ca asta să însemne în concepţia lor o recunoaştere implicită pe care condiţia de beligerant trebuia să i-o confere României, ei au consimţit în cele din urmă la intrarea României în război. La 4/17 august 1916 este semnat un tratat de alianţă între Franţa, Anglia, Italia şi Rusia, pe de o parte, şi România, de cealaltă.

Intervenţia României este primită cu entuziasm în tabăra aliaţilor. Situaţia militară nu le era deloc favorabilă şi trimiterea elementelor blindate germane împotriva României va uşura presiunea pe frontul de Vest într-un mod deloc neglijabil.

240. Constantin Minesco, *op. cit.*, p. 36.
241. C. Gane, *P. P. Carp*, vol. II p. 530-532.

La 12 septembrie 1916, Paul Deschanel, preşedintele Camerei Deputaţilor din Franţa, anunţă astfel intrarea în război a noului aliat:

„Scumpă Românie,

Tu joci în această luptă rolul pe care ţi l-a acordat nobleţea originilor tale. Da, tu eşti din marea rasă patriciană, creatoare a dreptului.

Timp de secole, în cursul unui îndelungat martiriu, ai băut până la fund nedreptatea şi durerea, dar în noaptea adâncă, tu ai păstrat prin limba ta, secretul forţei şi idealului tău. Iată că în sfârşit se realizează. După ce ţi-ai obţinut libertatea, îţi vei salva fraţii."[242]

Paralel cu tratatul de alianţă, a fost semnată şi o convenţie militară, la 4/17 august 1916:

„Art. III. Rusia se angajează, în momentul mobilizării armatei române, să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie şi o divizie de cavalerie pentru a coopera cu armata română împotriva armatei bulgare...

Art. IV. Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia se angajează să furnizeze României muniţii şi material de război ce vor fi transportate de nave româneşti sau aliate şi tranzitate prin Rusia."[243]

Însă ruşii nu-şi vor respecta angajamentele şi nu vor lăsa să parvină forţelor româneşti armamentele prevăzute, ceea ce explică înfrângerile suferite de acestea în cursul primului an de război:

„Aliaţii se angajaseră să expedieze în România 7 trenuri pe săptămână, încărcate cu armament şi muniţii, însă România nu a primit nici 7 trenuri pe lună...

Materialele de-abia debarcate la Salonic au trebuit să facă înconjurul Europei pentru a ajunge la Arhanghelsk sau chiar al Asiei până la Vladivostok, sau chiar să aştepte sfârşitul războiului. Ceea ce intra în Rusia nu mai ajungea niciodată în România, în ciuda reclamaţiilor repetate ale românilor şi a cercetărilor misiunii franceze în Rusia."[244]

Furia puterilor din Europa Centrală care luptau alături de Germania se dezlănţuie împotriva României, pe care un ziarist al epocii o califică drept „paratrăznet al aliaţilor":

„Dar România? Ca un imens paratrăznet, ea a atras asupra

242. Constantin Minesco, *op. cit.*, p. 56.

243 *ibidem*, pag. 43.

244 *Ibidem*, p. 35.

ei tot uraganul care bătea sălbatic în toate zările. Iată serviciul pe care fraţii noştri din Orient l-au adus cauzei comune. Aliaţii ştiu ce datorează regelui Ferdinand şi ministrului său Ion Brătianu, după decizia istorică din 14 august 1916. Ei nu vor uita niciodată.

Paratrăznetul a cedat în Valahia. Dar aveţi puţină răbdare. Paratrăznetul românesc e de bună calitate."[245]

Faptul că trupele ruseşti promise nu ajungeau niciodată pe câmpul de bătălie la timp, că armamentele trimise de aliaţi erau reţinute în Rusia ţinea pur şi simplu de boicotaj. Rusia voia ca România să nu aibă succese militare în acest război, iar revendicările sale naţionale legitime să nu fie satisfăcute după victorie, contrar promisiunilor făcute în tratatul de alianţă.

Generalul Polianov, ministrul de război al Rusiei în 1915–1916 şi apoi comandant şef al armatelor STIPA nu vedea cu ochi buni faptul că aliaţii ar fi putut fi obligaţi să-şi respecte angajamentele. El scrie într-un raport:

„Dacă circumstanţele s-ar desfăşura astfel încât Convenţia militară şi politică din 1916 s-ar aplica în întregime, s-ar crea astfel în Balcani un stat mult prea puternic care ar cuprinde Moldova, Valahia, Dobrogea, adică actuala Românie, Transilvania, Banatul şi Bucovina în limitele teritoriale fixate prin Tratatul din 1916 şi ar grupa o populaţie de 13 milioane de locuitori.

Este evident că nu va trebui să contăm pe apropierea unui astfel de stat de Rusia fiindcă el s-ar strădui să-şi realizeze aspiraţiile naţionale asupra Basarabiei. Asta ar însemna o contrapondere a influenţei ruse în Balcani, ţinând cont de caracterul latin al acestor populaţii şi de faptul că noul stat s-ar afla sub influenţa politică a Italiei şi Franţei."[246]

Acest raport demască intenţiile Rusiei şi nu lasă nici o îndoială asupra responsabilităţii lor în boicotarea armatei române. Trebuia cu orice preţ ca tânăra naţiune să fie împiedicată să-şi realizeze visul de a ajunge la frontierele sale naturale, între Dunăre şi Nistru:

„Pentru armamente, misiunea militară franceză a trebuit să caute în întreaga Rusie şi asupra acestei chestiuni, dl. Djuvara ne arată următoarele:

Aceste armamente au fost în parte, regăsite după revoluţie în gările ruseşti, unde funcţionarii au declarat că fuseseră oprite la ordin. Altele se deterioraseră în cantităţi mari în timpul iernii

245. *Ibidem*, p. 35.
246. F. Trandafilo, *op. cit.*, p. 91.

grele din 1916–1917, în parcurile deschise în care fuseseră reţinute în mijlocul Rusiei. Dl. Protopopov (ministru rus) mărturisea el însuşi că reţinuse la Petrograd mitraliere destinate la începutul războiului României şi le adăpostise sub acoperişurile caselor, de teama revoluţiei (M. Djuvara: La guerre Roumaine, p. 101)."[247]

Soldatul român lupta totuşi cu disperare. Vitejia sa era subliniată în mod special în declaraţiile făcute de înaltul comisar al guvernului provizoriu pe frontul de sud, Jablanowsky, cu ocazia sosirii la Odessa, declaraţii reproduse de ziarul „Temps", în numărul său din 20 septembrie 1917:

„Întrebat în legătură cu evenimentele de pe frontul românesc, înaltul comisar a declarat că Odessa şi Crimeea fuseseră apărate doar de vitejia şi tenacitatea armatelor române, care se sacrificaseră cu o măreţie eroică pentru a nu cădea în mâinile germanilor. Istoria, a declarat dl. Jablanowsky, va pune pe acelaşi plan pe învingătorii nemuritori de la Marna şi Verdun şi soldaţii ţărani care au luptat unul contra cinci, striviţi de obuze de calibru mare şi fără o oră de odihnă, pentru a salva de invazie ceea ce este încă liber din teritoriul aliatului nostru român."[248]

În privinţa rarilor soldaţi ruşi de pe frontul din Moldova, aceştia începuseră să dezerteze încă din 1916, într-o asemenea măsură încât generalul Saharov a ajuns să publice acest umilitor ordin de zi:

„Ordon ca fuga ruşinoasă să înceteze imediat. Noi am fost trimişi aici să luptăm şi să învingem şi nu pentru a o lua la fugă."[249]

La 1 mai 1917, trupele ruse au aţâţat la tulburări sângeroase în Iaşi, unde au luat cu asalt închisoarea şi l-au eliberat pe C. Rakovsky, viitorul şef al revoluţiei din Ucraina. În faţa unei astfel de situaţii, guvernul român trimite un memorandum pentru a-i ţine la curent cu dezorganizarea armatei ruse şi încercările sale de a face să izbucnească o revoluţie comunistă în România.

Încă o dată, prezenţa ruşilor în România a avut consecinţe tragice pentru ţară. După ce îşi condamnaseră aliatul la o izolare militară aproape absolută, ei căutau acum să declanşeze o insurecţie pe teritoriul său.

Franţa, Anglia, Italia şi chiar Statele Unite, de care România

247. C. Minesco, *op. cit.*, p. 61.

248. N. P. Comnen, *Notes sur la Guerre Roumaine*, 1916–1917. (Note asupra războiului românesc, 1916–1017), Paris, 1917, p. 253.

249. F. Trandafilo, *op. cit.*, p. 86.

nu era legată prin nici un tratat, trimit la Bucureşti o notă în care aduc omagiu sacrificiilor consimţite de România pentru cauza comună, în circumstanţe pe care ei le recunoşteau ca fiind extrem de grave. Dar situaţia devenea din ce în ce mai rea. Virusul comunismului şi al trădării se răspândea în rândurile armatei ruse într-un ritm înspăimântător. La 9 decembrie 1917, guvernul român este obligat să trimită un nou memorandum disperat aliaţilor. Iată un fragment din acesta:

„Evenimentele se precipită, bolşevicii din Gara Socola au vrut să-l aresteze pe generalul Cerbacev pentru a-l ucide. Acesta a reuşit să-i aresteze pe capii mişcării, printre care Rochal, sosit de la Kronstad. Generalul mi-a cerut ca administraţia românească să ocupe gara şi să dau ordin trupelor noastre să intervină în cazul în care s-ar declanşa un conflict armat, în cadrul trupelor bolşevice.

În vederea unei asemenea eventualităţi, cei patru miniştri ai Antantei ne-au cerut în scris, în această zi, să-i acordăm sprijin generalului Cerbacev, recunoscând că, dacă această operaţiune n-ar reuşi să asigure frontul ucrainean şi România s-ar găsi în imposibilitatea de a-şi evacua armata şi de a organiza plecarea guvernului său, Antanta ar trebui să recunoască faptul că România şi-a îndeplinit în mod loial toate obligaţiile faţă de aliaţi. Noi am hotărât să începem această acţiune arătând toate dificultăţile şi declarând că, dacă ea nu ar reuşi, Antanta ar trebui să recunoască că noi nu am mai avea nici o obligaţie faţă de ea, însă ea ar continua să aibă faţă de noi, în cazul în care ne-ar fi imposibil să continuăm o luptă armată contra germanilor, şi că am fi în acelaşi timp înconjuraţi de o armată rusă care, prin această acţiune, ar deveni imediat inamica noastră. Noi am cerut ca tezaurul nostru de la Moscova să fie garantat de către aliaţi."[250]

Şi a venit armistiţiul de la Brest-Litovsk. Rusia a capitulat:

„Astfel, cel care prin natura lucrurilor, trebuia să ajute în mod substanţial acţiunea românească, a trădat cauza românilor."[251]

Germania a trimis atunci un ultimatum României. Generalul Averescu a semnat, în calitatea sa de prim-ministru, preliminariile armistiţiului de la Buftea.

Peste puţin timp, la 26 ianuarie 1918, Trotsky a anunţat, în numele guvernului revoluţionar, că rupe relaţiile diplomatice cu

250. C. Minesco, *op. cit.*, p. 66.

251. Sebastian Serbesco, *La Roumanie et la Guerre.* (România şi Războiul) Paris 1918, p. 263.

România. După trei zile guvernul de la Bucureşti primeşte aceste declaraţii:

„Consiliul Comisarilor Poporului hotărâşte:

1) Să rupă orice relaţie diplomatică cu România şi să retrimită pe drumul cel mai scurt pe toţi agenţii legaţiei române.

2) Să confisce oligarhiei române rezerva de aur a României păstrată la Moscova. Guvernul sovietic îşi ia responsabilitatea de a păstra această rezervă de aur cu obligaţia de a o înapoia poporului român.

3) Fostul general-şef al armatei pe frontul românesc, Cerbacev, care s-a pronunţat contra revoluţiei, este declarat duşman al poporului şi scos în afara legii (Palazzo Taurica, 13 ian. 1918)."[252]

Sovieticii au anunţat apoi intrarea trupelor lor în Basarabia. Ei sperau astfel că populaţia acestei provincii se va revolta împotriva guvernului român. Însă manevra nu a reuşit. Ruşii au trecut atunci la acţiune:

„O telegramă din Odessa, datată 2/15 februarie 1918, anunţa ordinul dat armatelor revoluţionare de a porni împotriva guvernului român, dar nu şi împotriva cetăţenilor şi soldaţilor români „şi să înceapă de a doua zi dimineaţa la ora cinci, operaţiile militare pentru apărarea revoluţiei ruse. Telegrama era semnată de reprezentanţii diverselor organizaţii sovietice: Rakovsky, Brasciovan, Iudovici, Bogori şi Ciovnesky."[253]

„Starea de război există şi continuă să existe de fapt de mult timp, deoarece conflictele cu trupele ruseşti, devenite comuniste, au fost neîncetate şi sângeroase încă din decembrie 1917 şi în timpul primelor două luni din 1918 şi au continuat cu bande organizate care soseau de la Odessa pentru a semăna discordie."[254]

Trupele româneşti au reuşit din fericire să menţină ordinea în Basarabia şi să dezarmeze unităţile ruseşti din Moldova.

În schimb guvernul nu a reuşit să recupereze tezaurul, care fusese încredinţat ruşilor cu un an înaintea revoluţiei comuniste:

„Iată pe scurt istoria transferării tezaurului românesc la Moscova.

Din momentul în care germanii invadaseră într-un ritm accelerat România, guvernul român a luat decizia să transfere sediul Băncii Naţionale Române împreună cu tezaurul de la Bucureşti la Iaşi. După un acord încheiat între guvernele rus şi

252. F. Trandafilo, *op. cit.*, p. 119.
253. *Ibidem*, p. 121.
254. *Ibidem*, p. 121.

român, s-a început efectuarea primului transport compus din 1738 casete conţinând 314 580 456,84 de lei aur, plus două casete cuprinzând bijuteriile Majestăţii sale Regina Maria a României, în valoare de 7 milioane lei aur. La 21 decembrie 1916, tezaurul a sosit la Moscova şi a fost depus în sala armurilor (Orog Palata) din palatul Kremlinului. Cu ocazia primirii acestui prim transport din tezaur a fost redactat şi semnat de către reprezentanţii celor două ţări un protocol privizoriu. În acel moment, a izbucnit revoluţia în Rusia, iar noul regim, sigilând camerele unde se afla tezaurul românesc, a continuat să-i garanteze intangibilitatea. Capitala Moldovei, Iaşi fiind ameninţată să fie ocupată de nemţi, un al doilea şi ultim transport a fost efectuat sub guvernul Kerenski.

Acest al doilea transport cuprindea: 118 casete cu o valoare de 1 574 523,57 lei aur, arhivele Băncii Naţionale Române, tiluri, efecte, depozite şi alte valori, proprietate a Băncii Naţionale.

În plus au mai fost transporate 1621 de casete conţinând depozitele Casei de Economii şi Consemnaţiuni a României, aparţinând particularilor şi constând în valori, titluri, bijuterii, testamente, tablouri de mare valoare, arhivele Creditului Funciar Rural, documente, tablouri ale Pinacotecii Române, Arhivele Academiei Române, totul constituind o valoare de peste 7 miliarde şi jumătate de lei.

Guvernele rus şi român au semnat protocoalele ce constatau aceasta a doua depunere din 5 august 1917, efectuată la Sudnaia-Kasna; guvernul rus garanta păstrarea şi returnarea acestor valori...

Garanţia tezaurului a fost dată de aliaţi. Ambasada Franţei la Petrograd a fost însărcinată cu afacerile româneşti şi cheile tezaurului au fost remise reprezentantului francez în acelaşi timp cu actele oficiale ce atestau depunerea din Kremlin. Pentru a asigura mai bine tezaurul nostru, reprezentantul guvernului francez a făcut un demers pe lângă Comisarul Poporului la Afacerile externe, la 14 februarie 1918. Comisarul Fritsche i-a cerut consulului general al Franţei să-i predea cheile depozitelor. La observaţia consulului general al Franţei că n-ar putea să consimtă a remite nici unei alte persoane în afara unui reprezentant oficial al României, depozitul încredinţat de România Franţei, Fritsche a răspuns că valorile aparţinând guvernului român erau prin decizia Comisarilor Poporului de la Petrograd, pur şi simplu

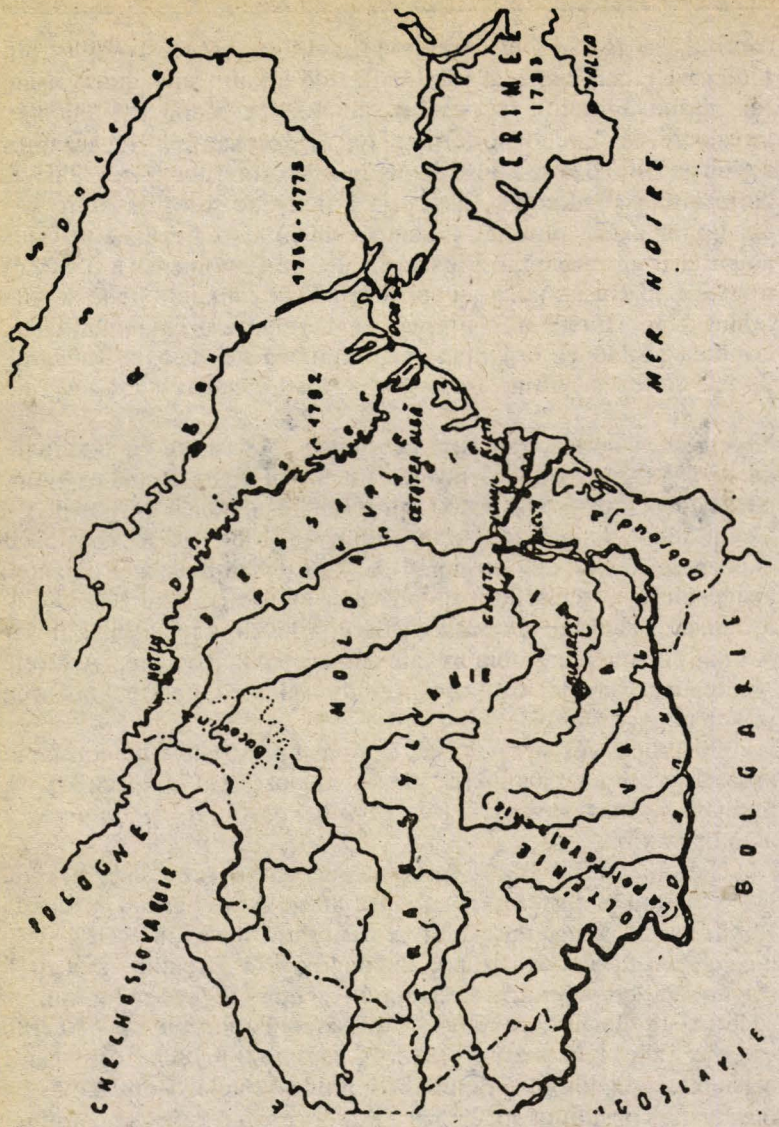

Anexări ruseşti în România şi în ţările vecine

1734–1775: teritoriul situat între Nipru şi Bug — 1783: Crimeea — 1772, 1793, 1795 şi 1939: împărţiri şi anexări ale Poloniei — 1812, 1878 şi 1940: Basarabia — 1940: Bucovina — 1947: regiunile subcarpatice care aparţineau Cehoslovaciei şi Poloniei.

confiscate, datorită stării de război, şi că el cerea, la nevoie prin forţă cedarea cheilor...

În acel moment, consulul Franţei, fiind arestat, salvgardarea intereselor româneşti şi franceze este preluată de consulul general al Danemarcei, care primeşte de asemenea cheile tezaurului românesc. Guvernul român încearcă încă o dată, în zadar, prin intermediul consulului general al Norvegiei, să obţină de la Comisarul cu Afacerile externe restituirea bancnotelor imprimate aflate la Moscova, precum şi arhivele Băncii Naţionale a României."[255]

Bolşevicii nu negau deci că au confiscat tezaurul românesc depozitat la Moscova, însă încredinţat în realitate Franţei. Ei promiteau chiar să-l înapoieze poporului român. Asta se petrecea în 1918. În 1955, în afară de câteva tablouri restituite în 1940, poporul român n-a mai primit nimic.

Totuşi după armistiţiul din 11 noiembrie 1918 şi victoria aliaţilor, s-a pus din nou problema frontierelor româneşti:

„Încă din luna februarie 1919, în timpul negocierilor de pace, problema Basarabiei a fost pusă la Conferinţa de Pace, în faţa Comisiei însărcinate cu studierea problemelor teritoriale referitoare la România şi Iugoslavia.

Această chestiune a fost analizată foarte minuţios şi, la 5 martie 1919, după ce i se consacrase o nouă şedinţă, Comisia ajungea la următoarele concluzii: dl. Laroche, reprezentantul Franţei sugerează Comisiei să-şi formuleze recomandările în raportul său în următoarea formă:

Comisia luând în consideraţie aspiraţiile generale ale populaţiei Basarabiei, caracterul moldovenesc al acestei regiuni din punct de vedere geografic şi etnic, precum şi argumentele istorice şi economice, se pronunţă pentru realipirea Basarabiei la România...

Comisia, care nu poate ignora că Basarabia fusese de două ori răpită României de către Rusia, a evitat totuşi, ţinând seama de această din urmă putere, să precizeze acest argument de ordin istoric. Folosind cuvântul realipire, care nu implică nici anexare, nici unire deplină; ea va lăsa loc unui anumit fel de autonomie sau oricărui alt regim."[256]

Tratatul semnat în final, la încheierea Conferinţei de la Paris

255. St. Graur, *Les relations entre la Roumanie et l'U. R. S. S. depuis le traité de Versailles.* Thèse pour le Doctorat (Relaţiile dintre România şi URSS după Tratatul de la Versailles. Teză de doctorat). Paris, A. Pedone, 1936, p. 11.

256. *Ibidem*, p. 25.

satisfăcea revendicările româneşti legitime. Compus dintr-un preambul şi nouă articole, tratatul stipula:

„Imperiul Britanic, Franţa, Italia, Japonia, principalele puteri aliate şi România;

Considerând că, în interesul păcii generale în Europa trebuie să asigurăm încă de acum asupra Basarabiei o suveranitate care să corespundă aspiraţiilor populaţiei şi să garanteze minorităţilor rasiale, religioase şi lingvistice, protecţia care li se cuvine;

Considerând că din punct de vedere geografic, etnografic, istoric şi economic, reunirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată;

Considerând că populaţia Basarabiei şi-a manifestat dorinţa de a vedea Basarabia unită cu România...

Au hotărât să încheie prezentul tratat...

Art. I. Înaltele părţi contractante declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la vărsare până în punctul în care se întâlneşte cu vechea graniţă."[257]

Pentru prima dată în istoria sa, în ciuda unei noi opoziţii a Rusiei, care nu era deloc dispusă să înapoieze Basarabia, România era, în sfârşit, delimitată de frontierele sale naturale. Ea îşi realiza, graţie echităţii de care au dat dovadă aliaţii în privinţa sa, cea mai scumpă dorinţă.

Rusia păstra totuşi încă o speranţă: deţinând aurul României şi refuzând să i-l restituie în ciuda tuturor demersurilor întreprinse la Moscova, ea conta pe falimentul economiei româneşti pentru a declanşa revoluţia comunistă în această ţară. În acest sens, Rusia s-a înşelat de două ori. România este o ţară cu destule resurse pentru a se putea reface după o lovitură dată finanţelor sale, oricât de puternică ar fi aceasta. Şi România era o ţară prea ataşată tradiţiilor sale pentru a eşua în comunism. Ea a dovedit-o în 1919, chiar şi atunci când, prinsă între Rusia bolşevizată şi Ungaria aflată şi ea pe punctul de a fi bolşevizată în urma insurecţiei lui Aaron Cohen (Bella Kun), şi-a trimis armatele pentru a înăbuşi această insurecţie şi a ocupa Budapesta. Această lovitură violentă aplicată internaţionalei comuniste nu-i va fi niciodată iertată de Moscova. Dar României puţin i-a păsat. Ea a luat poziţie împotriva comunismului, măsurându-i pericolele

257. *Ibidem*, pag. 37.

înainte ca restul lumii să-şi dea seama. Încă puţină iniţiativă ar fi putut-o face să susţină pe plan militar cauza partizanilor pentru independenţa Ucrainei, ceea ce ar fi scutit-o mai târziu de sacrificiile războiului din 1941-1944. Din nefericire, ea nu a avut acest curaj. A rămas totuşi vigilentă şi toate generaţiile de după război vor vedea clar că pericolul venea din est. Anglia şi Franţa o vor susţine în această luptă subterană până în 1932. Atunci va apărea celălalt pericol: nazismul.

A unsprezecea invazie rusă (1920–1940)

Era deci, pentru prima dată după încercarea voievodului Mihai Viteazul (1600), când poporul român reuşea, în urma păcii din 1920, să-şi unifice teritoriul. Transilvania, leagăn spiritual al românilor, a fost realipită României după 1000 de ani de ocupaţie ungară. Basarabia, răpită de ruşi în 1812 şi 1878, a fost reîncorporată statului român.

Fireşte că o asemenea mărire a teritoriului punea probleme noi pentru viaţa politică a ţării. Dacă pe plan ideologic nu erau probleme de rezolvat, în schimb pe planul organizării interne şi al politicii externe problemele erau mai complicate decât înainte de război.

În timpul conflagraţiei mondiale, România a luptat cu fidelitate alături de aliaţi. Ea şi-a plătit tributul de sânge pe câmpurile de luptă împotriva unui inamic puternic şi în ciuda handicapului unei alianţe nefaste, cum a fost cea a Rusiei. Principala sarcină după semnarea tratatului de pace era cea a consolidării statului în noile sale graniţe.

Care erau, după 1920, ameninţările care planau asupra teritoriului românesc? Imperiul Austro-Ungar dispărut, Ungaria redusă la frontierele sale nu mai constituia un pericol pentru România. Polonia era aliată şi relaţiile cu noul stat ceh şi cu Iugoslavia erau dintre cele mai bune. Bulgaria la sud nu era mai periculoasă decât Ungaria. Rămânea eternul duşman din est, singurul duşman, Rusia.

Comunismul era deja în acea epocă un pericol european dacă nu chiar mondial. Astfel a fost considerat de puterile aliate victorioase, a căror politică externă consta în a bara calea acestui flagel. România a participat la acest efort general nu doar prin pactele care au creat un echilibru european, ci şi datorită experienţei sale istorice, care i-a permis să cunoască îndeaproape pericolul rus.

În cadrul politicii europene a luat naştere faimosul „cordon sanitar" care, dacă ar fi fost menţinut, ar fi putut înăbuşi în faşă comunismul. W. Churchill, unul din principalii susţinători şi creatori ai acestui „cordon", afirma:

„Rusia sovietică rămânea izolată şi îşi rumega supărarea în spatele «cordonului sanitar» al statelor antibolşevice."[258]

Ţările limitrofe Rusiei, ameninţate în mod direct, au căutat să semneze tratate de alianţă şi asistenţă mutuală.

„... Un tratat de alianţă polono–român a fost semnat la Bucureşti, la 3 martie 1921, de către prinţul Sapicha şi de Tache Ionescu... România şi Polonia se obligau să se ajute reciproc în cazul în care una din ele ar fi fost atacată fără provocări la frontiera de est. Tratatul viza deci o eventuală agresiune bolşevică... Apoi tratatul de alianţă prevedea în cazul unui război cu Rusia, obligaţia reciprocă a părţilor de a nu angaja negocieri şi nici de a încheia armistiţiu una fără cealaltă."[259]

Rusia nu a rămas totuşi inactivă. Agenţii provocatori comunişti mişunau în România şi căutau să provoace – după metode teroriste bine cunoscute – tulburări şi nemulţumiri. La est, pe frontiera Nistrului, incidentele aveau loc unul după altul. România a făcut faţă acestor provocări, organizându-se şi căutând alianţe care să-i permită apărarea în eventualitatea unei agresiuni armate ruseşti. În toată această perioadă prin comportamentul său corect faţă, de toţi vecinii săi, România a meritat stima întregii Europe.

Ruşii nu precupeţeau totuşi nici un efort pentru a-i crea dificultăţi. La 10 iunie 1926, fiind clar că Rusia nu înţelegea să recunoască drepturile României asupra Basarabiei şi continua să menţină o stare de agitaţie, Franţa a încheiat un tratat de alianţă cu România prin care îi recunoştea drepturile asupra frontierelor fixate prin tratatul de pace din 1920 şi promitea ajutor României în caz de război. Cu această ocazie, ambasadorul sovietic la Paris a prezentat o notă de protest, de unde reiese clar slăbiciunea argumentelor în favoarea drepturilor lor asupra acestei provincii româneşti. Din toate protestele ruseşti se degajă o singură dovadă, ameninţarea cu folosirea forţei:

„... Promiţând României ajutorul Franţei în caz de război şi proclamând comunitatea de interese dintre Franţa şi România, fără a face vreo rezervă privind Basarabia, guvernul francez

258. W. Churchill, *L'orage approche – D'une guerre à l'autre* (Furtuna se apropie. De la un război la altul). Paris 1948, p. 30.

259. Aurel Cosma, *La petite Entente* (Mica Antantă) Paris 1926, p. 161.

încurajează tendinţele agresive şi cuceritoare ale conducătorilor României. Prin aceasta, Franţa slăbeşte şansele unei reglementări paşnice a problemei Basarabiei pe baza dreptului popoarelor de a dispune de ele însele şi agravează ameninţările la adresa păcii în estul Europei... Semnat Rakowsky. (L'Europe Nouvelle, 12 ianuarie 1927)."[260]

Acţiunea întreprinsă de generalul Averescu în calitatea sa de prim ministru, a avut ca rezultat semnarea tratatului franco–român. Bătrânul general a mers apoi în Italia pentru a pleda în faţa Ducelui cauza drepturilor României asupra Basarabiei. La 19 septembrie 1926, a fost semnat cu Italia un tratat de prietenie şi colaborare.

A urmat un schimb de scrisori anunţând ratificarea tratatului de pace de la Paris din 1920 de către Italia şi recunoaşterea unirii Basarabiei cu România. Aceasta dă ocazia unui nou protest rus. Nervozitatea rusă se explică cu atât mai mult cu cât promotorul tratatelor franco–român şi italo–român, generalul Averescu era născut la Ismail în Basarabia.

Atitudinea agresivă a Rusiei nu a dat totuşi decât rezultate negative, iar diplomaţia sovietică a căutat atunci să schimbe tactica. Ea a făcut o ofertă dintre cele mai ipocrite pentru a–şi demonstra pacifismul: reluarea relaţiilor diplomatice. Polonia însăşi, aliata României, a semnat la începutul anului 1932 un pact de neagresiune cu Rusia. Praga şi Belgradul au devenit în mod deschis rusofile. După venirea la putere a lui Hitler, o Germanie puternică a făcut ca toate statele slave să se îndrepte către Moscova, care le propunea pacte de neagresiune. Toate aceste oferte nu aveau decât un singur scop: intrarea Rusiei în Societatea Naţiunilor, de unde va putea să–şi continue lupta subterană cu mai mult succes.

Interesul României a fost şi rămâne izolarea Rusiei ca putere europeană. De fiecare dată când România s–a aliat cu Rusia şi aceasta din urmă a fost victorioasă, România a pierdut ceva prin această alianţă. Iată de ce singurele alianţe după căderea Turciei nu puteau veni decât din Occident. România a trebuit să se orienteze către Anglia şi Franţa sau către Germania. Nu trebuie să fie niciodată alături de Rusia. România nu trebuie să–şi considere niciodată ataşamentul său la politica occidentală ca fiind valabil faţă de o singură putere. Ea va trebui să aleagă între ţările care sunt pentru sau contra Rusiei. Linia politicii externe

260. Ştefan Graur, *op. cit.*, p. 95.

româneşti este determinată de imperativul geografic. România este plasată între două imperii puternice – Germania şi Rusia – şi trebuie, prin forţa lucrurilor să se sprijine pe cel mai puţin periculos, care s-a opus întotdeauna înaintării celuilalt până la Dunăre. Din 1933, interese şi influenţe venind din afară au inspirat din nefericire României o politică ostilă Germaniei şi Italiei, fără a ţine seama că, după prăbuşirea imperiului Austro-Ungar, singurul său duşman puternic era Rusia.

Timp de 13 ani de la încheierea primului război mondial, Anglia şi Franţa au încurajat formarea în jurul Rusiei a unui „cordon sanitar", constituit din Finlanda, Ţările Baltice, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria şi Turcia. Venirea la putere a nazismului va constrânge Franţa şi Anglia să-şi schimbe atitudinea. „Cordonului sanitar" anticomunist îi va urma „încercuirea Germaniei". Această schimbare de direcţie a produs ţărilor în cauză o serie întreagă de tulburări interne. Mica Antantă şi mai târziu Antanta Balcanică, au devenit instrumente ale încercuirii Germaniei. România, ca multe alte ţări, nu se arăta foarte entuziasmată de această nouă politică ce însemna pentru ea incidente interne sângeroase. Poporul român era prea conştient că adevăratul său duşman era la est nu la vest. Întreaga sa atitudine istorică este explicată de această evidenţă.

Însă Praga şi Belgradul, din contră, erau favorabile Rusiei, iar Londra şi Parisul făceau presiuni. Iată de ce „Mica Antantă", inclusiv România a ajuns să semneze un pact de neagresiune cu URSS la 4 iulie 1933. La acest pact va adera, de asemenea, Turcia şi, puţin mai târziu, Finlanda. Aceasta a dus la reluarea relaţiilor diplomatice. Această schimbare bruscă a direcţiei în politica internaţională europeană s-a dovedit a fi dintre cele mai nefaste. România, ca şi alte ţări, încrezătoare în pactele încheiate, îşi va imagina că orice încercare de a rupe echilibrul european de după 1919 va fi pedepsită ferm de aliaţi. Aceştia din urmă, din nenorocire, prea siguri de ei înşişi după victorie, şi-au neglijat propria înarmare. Nu şi-au dat seama de greşeala lor decât prea târziu. Iar micile puteri, care au avut încredere în aliaţi, au plătit scump. Aceasta a fost situaţia dramatică a României, care s-a bazat pe depărtatele Franţa şi Anglia, înarmate ca în 1918, în timp ce ea se afla prinsă ca într-o menghină între Germania şi Rusia, ambele dotate cu armamente moderne. Primul ministru britanic, Chamberlain, avea o imagine clară a gravităţii momentului atunci când declara în faţa Camerei Comunelor:

„Nu trebuie să încercăm să înşelăm micile naţiuni fără apărare, lăsându-le să creadă că vor fi protejate de Societatea Naţiunilor în caz de agresiune, în timp ce noi ştim că nu se poate spera nimic în acest sens."[261]

La mai puţin de o lună după această declaraţie, Germania a invadat Austria. La 14 martie, tot în faţa Camerei Comunelor, Sir Winston Churchill avea cuvinte emoţionante în favoarea României, Iugoslaviei şi Cehoslovaciei, ţări care aveau de ce să se teamă după precedentul creat de Anschluss:

„O parte importantă din cursul Dunării este astăzi în mâinile Germanilor. Deţinerea Vienei dă Germaniei naziste posibilitatea de a domina economic şi militar ansamblul comunicaţiilor din Europa de Sud-Est: drumuri, fluvii şi căi ferate. Care este efectul acestei stări de lucruri asupra structurii Europei? Care este efectul asupra a ceea ce numim echilibrul forţelor aşa cum este el în prezent şi asupra a ceea ce numim «Mica Antantă»? Trebuie să spun câteva cuvinte despre acest grup de puteri care poartă numele de Mica Antantă. Considerate separat, cele trei naţiuni care compun Mica Antantă, pot fi calificate drept puteri de ordinul al doilea; dar ele sunt state robuste şi foarte viguroase şi împreună ele constituie o mare putere. Aceste state au fost până astăzi şi sunt încă unite prin acordurile militare cele mai strânse. În ansamblul lor, ele constituie complementul unei mari puteri şi al maşinii sale militare. România are zăcămintele sale de petrol. Iugoslavia are minereurile şi materiile sale prime. Amândouă au armate importante, amândouă sunt în principal alimentate de Cehoslovacia. Pentru urechile englezeşti, numele de Cehoslovacia sună bizar. Fără îndoială că nu e vorba decât de un mic stat democratic... Este un popor viril, are drepturile sale, drepturi rezultate din tratatele sale, are o linie de fortificaţii, şi şi-a manifestat cu tărie voinţa sa de a trăi în libertate... Viaţa economică a acestui mic stat a putut să fie aproape blocată în urma actului de violenţă petrecut în noaptea de vineri. Un spin a fost înfipt în inima a ceea ce noi numim Mica Antantă, acest grup de naţiuni care au acelaşi drept de a trăi în Europa, fără a fi molestate, aşa cum şi noi avem dreptul de a trăi în pace pe pământul nostru natal."[262]

Declaraţie emoţionantă, dar platonică. „Cordonul" se închisese

261. Silvyo Marino, *op. cit.*, p. 19.
262. W. Churchill, *L'orage approche, 1919-1939*, p. 277.

în jurul Rusiei. Apoi a fost slăbit pentru încercuirea Germaniei. Anglia şi Franţa, vor plăti peste câţiva ani la Dunkerque, consecinţele acestei politici nestatornice. Ruşii, în acest timp, având mai multă libertate de acţiune, au putut să treacă de la manevrele diplomatice viclene la ameninţarea directă:

„În iunie 1938, de exemplu, ministrul sovietic al afacerilor externe a înştiinţat legaţia României la Moscova că nu va mai accepta note diplomatice româneşti în care, vorbindu-se de Basarabia, se va folosi expresia «teritoriu românesc»; de asemenea, că nu va mai accepta nici expresia «malul românesc al Nistrului», nici pe cea de «frontieră» şi nici măcar «frontierele României Mari».“[263]

În martie 1939, după invadarea Cehoslovaciei de către germani, situaţia aliaţilor era deja mai mult decât compromisă:

„Toate mijloacele de a organiza o rezistenţă oarecare împotriva Germaniei, în Europa Centrală, erau acum aproape epuizate. Ungaria se găsea în tabăra germană. Polonia era dezinteresată de soarta cehilor şi nu era dispusă să colaboreze strâns cu România. Nici România, nici Polonia nu ar fi acceptat, în caz de intervenţie rusă împotriva Germaniei, să acorde trupelor sovietice dreptul de trecere pe teritoriul lor. Şi totuşi, cheia unei mari alianţe era într-o înţelegere cu Rusia. La 21 martie 1939, foarte impresionat de evenimente şi cu toate că a fost ţinut la distanţă în timpul crizei de la München, guvernul rus a propus convocarea unei conferinţe în şase. Şi în această chestiune, Chamberlain avea perspective foarte limitate. Iată ce scria el, la 26 martie, într-o scrisoare confidenţială: mărturisesc că Rusia îmi inspiră cea mai profundă neîncredere. Nu cred că este în vreun fel capabilă să susţină o ofensivă efectivă, chiar dacă ar vrea. Nu am încredere nici în mobilurile sale, care mi se pare că nu au decât foarte puţine raporturi cu idealul nostru de libertate şi constau doar în dorinţa de a-i lua pe ceilalţi de guler. În plus ea inspiră ură şi neîncredere multor state mici, cum ar fi Polonia, România şi Finlanda. Propunerea sovietică a fost deci primită cu răceală şi a eşuat.“[264]

Cu trecerea timpului, astăzi ne putem da seama că Chamberlain avusese o viziune clară a realităţii în privinţa adevăratelor intenţii ale sovieticilor.

263. Alex. Cretzianu, *Nation Roumaine*, Paris, 1 iunie 1954.
264. W. Churchill, *L'orage approche. D'une guerre à l'autre*, p. 357.

De altfel, acesta declara în Camera Camerelor la 13 aprilie 1939:

„Guvernul britanic apreciază că are o datorie de împlinit şi un serviciu de adus, nelăsând nici o îndoială în ceea ce priveşte poziţia sa. Folosesc prin urmare această ocazie pentru a spune că guvernul acordă cea mai mare importanţă căilor de a evita transformarea prin forţă sau prin ameninţări cu forţa a *statu-quo*-ului în Mediterana şi Peninsula Balcanică. Prin urmare, s-a ajuns la concluzia că, în cazul unei acţiuni ce ar ameninţa independenţa Greciei sau a României şi în care guvernele grec sau român ar considera necesar să reziste cu forţele lor naţionale, guvernului britanic s-ar considera obligat să acorde imediat guvernului grec sau român întreaga asistenţă posibilă..."[265]

Daladier se exprima la fel, în aceeaşi zi, în numele Franţei:

„Guvernul francez acordă cea mai mare importanţă prevenirii oricărei modificări, impuse prin forţă sau prin ameninţarea cu forţa a *statu-quo*-ului în Mediterana şi Peninsula Balcanică..."[266]

Buna credinţă a Franţei şi Angliei, atunci când se declarau împotriva oricărei modificări a *statu-quo*-ului în Balcani şi Mediterana, nu ar putea să fie în mod rezonabil pusă la îndoială. Din nefericire este prea evident faptul că ele au fost în imposibilitatea de a-şi respecta cuvântul şi de a răspunde forţei printr-o forţă mai mare. Iată de ce ţările Europei Centrale vor plăti foarte scump încrederea pe care şi-au pus-o în alianţa cu acestea.

Rusia, schimbând tonul, nu mai vorbeşte de neagresiune ci devine aliata Germaniei, a acelei Germanii care era inamicul Europei. Era o ocazie prea frumoasă de a se arunca asupra prăzilor râvnite. Şi sovieticii vor putea absorbi în deplină linişte Ţările Baltice, Finlanda, jumătate din Polonia, Basarabia şi Bucovina.

Faptul că erau în mod funciar în conflict ideologic cu Germania conta mai puţin. Esenţialul era să profite de circumstanţe pentru a obţine o pradă bună. Ceea ce nu îi împiedică de altfel să încerce, împreună cu Anglia şi Franţa, a pune bazele unui viitor acord care le-ar fi permis noi anexări. Era politica rusă dintotdeauna: de a încerca să obţină asentimentul marilor puteri, care nu erau direct lezate, pentru a putea dezmembra ţările mici după bunul său plac.

265-266. Marcel Liviano, *L'Entente Balkanique* (Antanta Balcanică) p. 177.

Sir Winston Churchill ne relatează în Memoriile sale cum URSS a înghiţit micile state ferm anticomuniste, dar pe care neputincioasa Anglie le-a ajutat să fie condamnate fără drept de apel:

„Prima măsură pe care a luat-o Rusia, după ce împărţise Polonia cu Germania, a fost să încheie trei «pacte de asistenţă mutuală» cu Estonia, Letonia şi Lituania. Aceste trei state baltice erau cele mai violent antibolşevice din Europa. Toate trei ieşiseră de sub autoritatea guvernului sovietic în cursul războiului civil din 1919 şi 1920, şi constituiseră în maniera dură în care fuseseră conduse revoluţiile în aceste regiuni un fel de societate şi de guvernământ al căror principiu esenţial era ostilitatea faţă de comunism şi faţă de Rusia. De 20 de ani, Riga, în mod special, răspândea în lume un val de propagandă violent antibolşevică prin radio şi prin toate celelalte mijloace... Aceste trei state făcuseră parte din Imperiul Ţarist; ele reprezentau vechile cuceriri ale lui Petru cel Mare. Numeroase trupe ruseşti le-au ocupat imediat, contra lor nefiind nici un mijloc de a rezista eficient. Toate elementele anticomuniste şi antiruseşti au fost lichidate cu ferocitate, după metodele obişnuite. Numeroşi oameni, care trăiseră în libertate în ţara lor natală şi reprezentau clasa dominantă a populaţiei, au dispărut.

Ei au fost în mare parte deportaţi în Siberia. Cât despre ceilalţi au fost trimişi şi mai departe, în ceruri. Această manieră de a proceda se numea «pact de asistenţă mutuală».“[267]

Continuându-şi acţiunea de dezaprobare, Rusia atacă Finlanda în noiembrie. Winston Churchill are din nou fraze emoţionante pentru a evoca martiriul acestei nefericite ţări:

„La 28 noiembrie, Molotov a denunţat pactul de neagresiune ruso-finlandez; peste două zile ruşii atacau în opt puncte frontiera de peste 1 500 de km care îi separa de Finlanda şi, în dimineaţa aceleiaşi zile, aviaţia armatei roşii bombarda capitala Helsinki...

Tot resentimentul încercat faţă de guvernul sovietic cu ocazia pactului Ribbentrop-Molotov s-a reaprins în urma acestui act de violenţă şi agresiune. Resentimentul era îmbinat cu dispreţul pentru incapacitatea dovedită de trupele sovietice şi de entuziasmul pentru curajul finlandezilor...

Încercam cea mai aprinsă simpatie pentru finlandezi şi am

267. W. Churchill, *L'Orage approche – La drôle de Guerre* 3 noiembrie – 10 mai 1940, p. 31.

dat tot sprijinul propunerilor făcute pentru a le veni în ajutor, mă felicitam de acest vânt favorabil care sufla deodată."[268]

Soarta Poloniei fiind pecetluită, cea a Finlandei urmând să fie, iată că un discurs al unui Molotov din 20 martie 1940, lasă să se întrevadă o viitoare agresiune asupra României:

„Este sigur că de câtva timp nu mai avem ambasador în România, unde reprezentarea diplomatică este asigurată de un însărcinat cu afaceri. Acest fapt se datorează unor evenimente foarte recente. Abordând o asemenea chestiune n-ar trebui să uităm răspunderea autorităţilor româneşti în dispariţia, în 1938, a ambasadorului sovietic în România, Butenco. Se ştie că el a părăsit nu numai legaţia, ci şi România. Guvernul sovietic nu a putut obţine nici o explicaţie satisfăcătoare a acestui mister. Şi ei ar vrea să ne facă să credem că autorităţile române nu au nici un amestec în această afacere scandaloasă şi criminală. Este nevoie să o mai spunem că într-un stat civilizat şi cât de puţin organizat, astfel de fapte sunt uşor de elucidat. Iată de ce nu ne grăbim să desemnăm un ambasador în România. Noi sperăm că România va înţelege că n-o să tolerăm anumite manevre."[269]

După acest preambul, ruşii devin evident agresivi:

„La 10 aprilie 1940 Molotov convoacă pe ministrul României la orele 22^{30} şi îi vorbeşte de o serie de incidente de frontieră (care aşa cum s-a dovedit mai târziu, erau imaginare). El îi spune că, «incidentele depăşesc orice limită», iar «guvernul sovietic nu va tolera repetarea unor asemenea cazuri»."[270]

Iar la 26 iunie 1940 a venit ultimatumul:

„Guvernul sovietic apreciază că restituirea Basarabiei către URSS implică în mod organic cedarea unei părţi din Bucovina, a cărei populaţie, în marea sa majoritate, are legături istorice şi de limbă cu Ucraina Sovietică. Această cedare a Bucovinei de nord ar fi cu atât mai echitabilă cu cât ar constitui pentru URSS o reparaţie a pagubelor pe care i le-a provocat, ca şi populaţiei Basarabiei, dominaţia românească de 22 de ani asupra acestei provincii.

Guvernul sovietic propune deci guvernului regal al României:

1) Să restituie Basarabia URSS-ului.

2) Să-i cedeze partea nordică a Bucovinei conform delimitărilor indicate pe harta alăturată.

268. *Ibidem*, p. 148.

269. F. Trandafilo, *op. cit.*, p. 173.

270. Alex. Cretzianu, *La Nation Roumaine*, 1 iunie 1954.

Guvernul sovietic îşi exprimă speranţa că guvernul român va accepta aceste propuneri şi va face astfel posibilă o soluţie paşnică a îndelungatului conflict ruso-român. Guvernul sovietic aşteaptă răspunsul guvernului regal român în ziua de 27 curent."[271]

În faţa unui ultimatum atât de brutal şi după căderea Franţei, România nu avea altă cale decât de a încerca să negocieze cu Rusia. Dar aceasta a anunţat că „nu are nimic de discutat şi că aşteaptă doar un răspuns, afirmativ sau negativ."

Guvernul român trebuia să se resemneze dacă voia să evite ocuparea ţării întregi şi izbucnirea unui nou conflict generalizat în această parte a Europei. Niciodată atitudinea Rusiei nu a fost mai cinică. Ea nu a ezitat de această dată să pretindă un teritoriu care nu a fost nici măcar o zi al ei: Bucovina. Atâta cinism şi atâta violenţă stârnesc revoltă. Dar ce putea să facă atunci România? Să repete sacrificiul inutil al Poloniei? Şi de această dată fără cel mai mic sprijin extern?

Ea nu putea decât să se supună ultimatumului. Primul ministru declară la 3 iulie 1940, în faţa Camerei Deputaţilor:

„Declar aici, în faţa Parlamentului şi a ţării, că am hotărât evacuarea Basarabiei şi a Bucovinei de nord pentru a salva existenţa statului român şi pentru a evita să punem în pericol viitorul României. Declar aici că noi am luat această decizie sub presiunea forţei, într-unul din momentele cele mai dificile din istoria noastră şi că lăsăm viitorului sarcina să judece actul nostru."

Trimiţând un ultimatum atât de brutal, eludând orice tentativă de negociere, ruşii au refuzat să-şi ia cel mai mic angajament, cum ar fi să nu recurgă la forţă în cazul acceptării condiţiilor impuse. Chiar şi acest angajament ei se vor dovedi incapabili să şi-l ţină. Ei s-au dovedit la fel de agresivi în Basarabia ca şi în Bucovina. La 29 iunie, au dezarmat un batalion românesc în gara Bălţi. Au paraşutat trupe în locuri a căror ocupaţie nu era prevăzută decât pentru 2 iulie. Am împiedicat reîmbarcarea trupelor româneşti în portul Reni. Ofiţeri români au fost degradaţi, molestaţi şi trimişi la Chişinău. Atâtea umilinţe, pentru care românii vor avea posibilitatea să se răzbune un an mai târziu, dar care au lăsat atunci o adâncă amărăciune în suflet.

Ruşii erau stăpânii Basarabiei şi Bucovinei, însă au ajuns la acest rezultat doar prin forţa armelor. Oricare ar fi argumentele viclene pe care le invocă, istoria nu le dă nici un drept asupra acestor provincii.

271. F. Trandafilo, *op. cit.*, p. 174.

Ele aparţineau în secolul al XV-lea domnitorului Moldovei, Alexandru cel Bun, om evlavios care a construit în 1420 prima biserică moldovenească şi mănăstirea Vărzăreşti din pădurea Bucovăţ.

Ştefan cel Mare, unul din urmaşii săi, s-a preocupat de sistemul de apărare al Basarabiei şi a oprit, în 1469, la Lipnic, invazia tătarilor.

În 1484, Moldova este constrânsă să cedeze turcilor fortăreţele basarabene Chilia şi Cetatea Albă, pe Nistru, dar sultanul se angajează în schimb să apere integritatea teritoriului românesc (a se vedea pagina 23).

În 1511, prin Capitulaţia semnată între domnitorul Bogdan al Moldovei şi Baiazid II, turcii îşi luau din nou acelaşi angajament.

Capitulaţia din 1529 încheiată între Petru Rareş şi Soliman I precizează că străinii puteau să facă comerţ în porturile Chilia, Ismail şi Galaţi, însă nu puteau să pătrundă mai adânc pe teritoriul Moldovei fără autorizaţia domnitorului (a se vedea pagina 24). Aceste porturi basarabene erau deci ale Moldovei în acea vreme.

O scrisoare a ţarului (a se vedea paginile 26–27), datată 1674 dezvăluie că moldovenii luptau cu turcii pe Nistru, în timp ce frontierele Rusiei de-abia ajunseseră la Nipru.

În 1711, Petru cel Mare tratează cu domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir şi recunoaşte Nistrul ca frontieră a Moldovei.

În 1782, o scrisoare autografă a Ecaterinei a II-a către împăratul Austriei, Iosif al II-lea propune crearea unui stat tampon, Dacia, care să cuprindă Valahia, Moldova şi Basarabia (a se vedea paginile 46–47).

În toată corespondenţa secretă dintre ruşi şi moldoveni, din secolul al XVI-lea până în secolul al XVIII-lea, în care se cerea sprijin în lupta contra turcilor, Basarabia este întotdeauna menţionată ca aparţinând Moldovei.

Unde sunt deci drepturile istorice pretinse de ruşi? În reaua lor credinţă, în voinţa lor de anexare. Corespondenţa secretă din perioada 1806–1812 arată limpede că Rusia dorea să cucerească Basarabia pentru a putea apoi să-şi extindă dominaţia asupra Moldovei întregi şi a Valahiei şi să ajungă în sfârşit la Dunăre. (a se vedea paginile 50–64)

A urmat apoi anexarea brutală din 1812, turcii cedând de fapt o provincie care nu le aparţinea.

Conferinţa de la Paris din 1856, recunoscând temeinicia revendicărilor Principatelor, Rusia trece în 1878 la o nouă

agresiune în ciuda protestelor puterilor occidentale. În 1920, Basarabia a fost din nou restituită României. Dar Rusia, ţinând cu tot dinadinsul la prada sa, o va răpi din nou în 1940.

Care ar putea să fie deci verdictul istoriei?

Cele trei agresiuni din 1812, 1878 şi 1940 constituie singurele drepturi, drepturi conferite de brutalitate, pe care le-a avut vreodată Rusia asupra Basarabiei. Faţă de această aşa-zisă legalitate a violenţei, se află drepturile istorice care dau României o suveranitate paşnică, exercitată încă din secolul al XIV-lea asupra provinciei în litigiu.

Rusia va merita pe deplin să suporte strălucita revanşă românească din 1941.

O revanşă românească (1941)

„Dreptul la respect: Un stat, ca persoană internaţională, se bucură, în aceeaşi măsură ca o persoană particulară, de dreptul de a fi respectat din punct de vedere moral. Orice atingere a onoarei sale cere o reparaţie. Un stat care nu poate să-şi apere onoarea, pierde dreptul la respect şi la independenţă, căci una nu poate exista fără cealaltă."[272]

Armata română fusese maltratată şi umilită de invadatorul rus în cursul retragerilor forţate din Basarabia şi Bucovina. Cu mânie în suflet, ofiţerii şi soldaţii au trebuit să părăsească fără luptă aceste ţinuturi româneşti, pe care ei ar fi vrut să le poată apăra pas cu pas. Nu vor uita însă această umilire.

Cu toate acestea, ruşii nu se considerau complet satisfăcuţi de ultima lor cucerire. În cadrul politicii lor tradiţionale de expansiune, ei căutau să creeze un climat propice unei noi agresiuni care ar fi dus de această dată la ocuparea întregii Românii. Aşa-zisele mişcări ale trupelor române la frontieră, provocările imaginare de care se plângeau în epocă, erau primele pretexte invocate. Subsecretarul de stat la afacerile externe, Dekanov, l-a înştiinţat pe ambasadorul României la Moscova că atitudinea soldaţilor români provoacă incidente de frontieră:

„Până în prezent nu sunt victime, însă dacă vor fi, situaţia ar putea să ia o turnură serioasă."[273]

Între timp, chiar atunci când ultimatumul rusesc acorda trei zile trupelor româneşti să părăsească Basarabia şi Bucovina,

272. F. Martens, *Traité de Droit International, traduit du russe* (Tratat de drept internaţional, tradus din rusă), Paris, A. Chevalier - Maresco, 1883, vol. I, p. 402.

273. Grigore Gafencu, *Préliminaires de la guerre à l'est* (Preliminariile războiului din est), Fribourg, Egloff, 1944, p. 70.

Ungaria a primit asentimentul guvernelor de la Roma şi Berlin pentru a revendica Transilvania. Lovită pe la spate în acel moment crucial, România a trebuit să se resemneze atunci când peste câteva zile, încurajată de acest precedent, Bulgaria nu a ezitat să ocupe sudul Dobrogei.

Ceea ce rămăsese atunci din România Mare de la 1919 devenise un teritoriu prea mic pentru a primi refugiaţii care veneau din cele patru provincii anexate. Dar trebuia să rezistăm vitregiei, să asigurăm în aceste circumstanţe precare continuitatea istorică a naţiunii române.

Anglia şi Franţa, care-şi luaseră angajamente faţă de România la 13 aprilie 1939, nu puteau să le respecte. Britanicii le-au denunţat oficial prin intermediul ambasadorului lor la Bucureşti, Sir Reginald Hoare, la 24 decembrie 1939. În privinţa francezilor, capitularea lor din 17 iunie 1940 i-a pus în imposibilitatea de a efectua cea mai mică intervenţie. În iulie, regele Carol II abdică. Generalul Antonescu preia puterea. La 29 august, Germania a garantat integritatea a ceea ce rămăsese din teritoriul românesc. Deoarece Germania era singura putere occidentală pe care România se putea sprijini.

Abandonat de aliaţii săi, guvernul de la Bucureşti s-a îndreptat către ţările Axei nu din afinităţi politice sau ideologice, ci convins că Germania era singura putere capabilă să frâneze ambiţiile colosului rus.

Conflictul germano-sovietic s-a declanşat în momentul în care chestiunile română şi finlandeză trebuiau să fie soluţionate. Sir Winston Churchill notează în această privinţă:

„În timp ce pentru europenii neavertizaţi sau pentru lumea exterioară soarta noastră părea pecetluită sau, în cel mai bun caz pusă sub semnul îndoielii, relaţiile dintre Germania nazistă şi Rusia sovietică au ajuns să ocupe primul plan în afacerile mondiale. Antagonismele fundamentale dintre cele două puteri despotice le-au unit din nou în momentul în care s-a dovedit că Marea Britanie nu putea să fie învinsă şi dominată cum fuseseră Franţa, Belgia şi Olanda. Trebuie să-i recunoaştem lui Stalin meritul că a făcut tot ce a putut pentru a colabora loial şi fidel cu Hitler, în timp ce-şi aduna toate forţele pe care le putea găsi în imensitatea Rusiei. Molotov şi Stalin trimiteau felicitări curtenitoare de fiecare dată când avea loc o victorie germană şi continuau să livreze alimente şi materii prime Germaniei. Comuniştii lor din coloana a cincea făceau tot ce puteau pentru a perturba activitatea uzinelor noastre. Radioul lor răspândea

împotriva noastră insulta şi calomnia. Erau dispuşi în orice moment să ajungă la un acord permanent cu Germania nazistă asupra numeroaselor şi importantelor probleme care existau între ei şi să accepte cu complezenţă distrugerea finală a puterii britanice.

Cele două mari imperii totalitare, lipsite de frâul moralei, se înfruntau în mod politicos dar crud. Fireşte că dezacordurile au apărut în privinţa Finlandei şi României."[274]

Churchill evocă apoi diferendul apărut între Germania şi Rusia în timpul călătoriei pe care Molotov a efectuat-o la Berlin în 1940:

„Atunci când negocierile au fost reluate, la 13 noiembrie, Molotov a abordat chestiunea graniţei lituaniene şi a remarcat că guvernul sovietic nu primise încă nici un răspuns precis al Germaniei asupra acestui punct. În ceea ce privea Bucovina, Molotov a admis că era vorba de un teritoriu suplimentar, ce nu fusese menţionat în Protocolul Secret. Rusia îşi limitase la început pretenţiile la nordul Bucovinei. Dar în circumstanţele actuale, Germania trebuia totuşi să înţeleagă interesul pe care Bucovina îl prezenta pentru Rusia. Iar Rusia nu primise răspuns nici în această problemă. Germania trecuse chiar peste dorinţele Rusiei în ceea ce privea Bucovina de sud, garantând integritatea teritoriului românesc. Fürher-ul a replicat că şi ocuparea parţială a Bucovinei de către sovietici ar constitui o concesie importantă din partea Germaniei."[275]

Înţelegem astfel de ce, la 21 iunie 1941, atunci când Germania a declarat război Rusiei, România s-a alăturat pentru a lupta cu redutabilul său duşman dintotdeauna. În ajunul bătăliei, generalul Antonescu a lansat o proclamaţie către armata română:

„Vă ordon: Treceţi Prutul! Zdrobiţi vrăjmaşul din răsărit şi miază-noapte! Dezrobiţi din jugul roşu al bolşevismului pe fraţii voştri cotropiţi! Reîmpliniţi în trupul Ţării glia străbună a Basarabilor şi codrii voevodali ai Bucovinei, ogoarele şi plaiurile noastre... Să luptaţi pentru dezrobirea fraţilor noştri, a Basarabiei şi Bucovinei, pentru cinstirea bisericilor, a vieţii şi căminelor batjocorite de păgânii cotropitori. Să luptaţi pentru a şterge urmele umilinţei şi a nedreptăţii..."

Ruşii concentraseră în Basarabia şi Bucovina mai multe zeci de divizii în vederea unei ofensive în Balcani. Din 22 iunie până la 2 iulie au avut loc lupte grele în cursul cărora ruşii căutau în

274. W. Churchill, *La segunda guerra mundial. Su hora más gloriosa* (Al doilea război mondial. Buenos Aires, Penser, 1950, p. 521.

275. *Ibidem*, p. 524.

zadar să contraatace. Ei au fost zdrobiţi de armata română care, de la 2 la 5 iulie, preia în mod clar conducerea operaţiilor, ocupă Cernăuţiul, capitala Bucovinei şi înfrânge rezistenţa slabă pe care sovieticii o încercau acum.

Soldaţii români, deşi luptau împotriva unui inamic superior numeric şi mai bine înarmat, realizau adevărate minuni. Nici cazematele din beton, nici artileria grea, nici mitralierele nu reuşeau să le înfrângă elanul. Comunicatul numărul 5, din 17 iulie 1941, anunţa:

„Cheia de boltă a apărării ruseşti din Basarabia este la cheremul nostru, cucerirea şi operaţiile de curăţare ale masivului Corneşti au luat sfârşit. Hotinul, Soroca, Orheiul şi Chişinăul au fost ocupate."

În sudul Basarabiei, ruşii opun o rezistenţă crâncenă, însă la 21 iulie trupele române trec Dunărea şi ocupă succesiv Bolgrad-ul la 23 iulie şi Cetatea Albă, la 26 iulie. Sovieticii, intraţi în panică, se repliază dincolo de Nistru. Comunicatul nr. 6 anunţa, la 25 iulie 1941:

„Lupta pentru eliberarea estului României a luat sfârşit. De la Carpaţi la mare ne-am recucerit vechile fruntarii. Dar continuăm lupta pentru viitorul poporului, pentru salvarea credinţei noastre, pentru ordine, libertate şi civilizaţie."

Treizeci şi trei de zile au fost suficiente trupelor române pentru a recuceri Basarabia şi Bucovina. Populaţia celor două provincii a primit armatele eliberatoare cu un entuziasm de nedescris.

Cu toate acestea, intrarea în război a României, Finlandei şi Ungariei împotriva URSS a pus aliaţilor o problemă de ordin diplomatic şi militar, pe care Sir Winston Churchill o evocă în Memoriile sale:

„Două chestiuni predominau acum în relaţiile cu URSS. Prima privea negocierile foarte vagi şi puţin satisfăcătoare pe care le avusesem pe plan militar, iar a doua, cererea ruşilor ca noi să rupem relaţiile diplomatice cu ţările satelite ale Axei: Finlanda, România şi Bulgaria. Situaţia României era asemănătoare cu cea a Finlandei. În iunie 1940, ruşii ocupaseră provincia românească Basarabia, obţinând astfel controlul gurilor Dunării. Acum, sub comanda generalului Antonescu şi în colaborare cu Germania, armatele române nu numai că reocupaseră Basarabia ci şi pătrunseseră în adâncime în provinciile ruse de la Marea Neagră, aşa cum finlandezii erau pe cale să o facă în Karelia orientală.

Exista încă posibilitatea ca, sub presiunea Statelor Unite şi

a noastră, Finlanda să accepte luarea în discuţie a eventualităţii unei păci rezonabile şi juste. Şi în cazul României aveam unele motive să credem că regimul dictatorial al lui Antonescu nu ar putea dura la nesfârşit. În faţa acestor stări de lucruri, am decis să mă adresez încă o dată mareşalului Stalin pentru a discuta posibilitatea de a nu declara război acestor puteri satelite alę Axei."[276]

Dar Stalin nu a răspuns la scrisoarea pe care Churchill i-a trimis-o cu această ocazie. Se pare că îl deranja în mod serios faptul că Anglia nu accepta cu uşurinţă să declare război României şi Finlandei, vechii săi aliaţi. Un al doilea mesaj al lui Churchill, mai conciliant însă, i-a permis stăpânului de la Kremlin să întrevadă tendinţa Angliei de a se hotărî în mod serios să o facă.

Stalin trimite la Londra ca răspuns o scrisoare violentă, în care se plânge de încetineala de acţiune a Foreign Office-ul:

„Consider că situaţia creată în jurul declaraţiei de război a Marii Britanii, Finlandei, Ungariei şi României este intolerabilă."[277]

Armata română a atins Nistrul. Dilema care se punea atunci era dintre cele mai grave. Ori se opreşte pe acest aliniament, ori îşi continuă înaintarea, luptând cu ruşii până la nimicirea lor finală. A fost aleasă a doua alternativă. Nu era vorba din partea românilor de o luare de poziţie războinică faţă de aliaţi. Trebuie să vedem în asta, din contră, singura atitudine rezonabilă pe care o dicta atunci situaţia, singura pe care o inspira atunci acestei ţări o lungă experienţă istorică. România ştia că Rusia, dacă îşi păstra total sau parţial forţa, nu ar respecta nici un angajament în ceea ce priveşte Basarabia şi Bucovina.

Nu era posibil să ai încredere în Rusia. Ultima lovitură dată de mârşăvia rusă a fost prea dură, iar românii o aveau prea vie în suflet: la opt ani de la semnarea pactului de neagresiune cu Mica Antantă (Londra 1932), sovieticii nu ezitau să-şi denunţe angajamentele şi să invadeze România. Toate acestea au determinat Bucureştiul să continue ostilităţile. Armatele române au trecut Nistrul la 16 octombrie 1941, au asediat Odessa şi au ocupat-o după câteva zile. Pe toată lungimea înaintării lor, ele au întâlnit importante nuclee de populaţie românească care îi primeau ca eliberatori. Erau într-adevăr peste 800 000 de locuitori care, de

276. W. Churchill, *La segunda guerra mondial. La Gran Alianza*, Buenos Aires, Peuser, 1950, p. 466.

277. *Ibidem*, p. 467.

la Bug la Nistru îşi păstraseră limba, obiceiurile şi credinţele româneşti.

Cum se găseau acolo aceste populaţii rurale? Trebuie să revenim cu secole în urmă pentru a afla:

„După ce îi alungaseră pe tătari, românii, plugari şi podgoreni au fost ispitiţi de fertilitatea ţinuturilor de peste Nistru. Au trecut din nou fluviul pentru a se aşeza pe malul stâng, arând terenul cu uneltele lor şi populând vastele întinderi fertile, dar pustii. Astfel a luat naştere o nouă Moldovă peste Nistru. Tătarii evacuaseră în secolele al XIII-lea şi al XIV-lea imense întinderi de pământ, iar plecarea lor însemna întotdeauna reluarea aratului şi a altor lucrări agricole..."[278]

Atunci când ruşii au ocupat, în 1782, marea câmpie dintre Bug şi Nistru, mulţi dintre aceşti ţărani români s-au resemnat să le suporte jugul mai degrabă decât să părăsească pământurile fertile pe care se aşezaseră strămoşii lor şi pe care ei nu încetaseră să le facă să rodească din tată în fiu. Urmaşii lor au păstrat toate trăsăturile naţionalităţii române. Astfel că un grup etnic românesc de aproape un milion de suflete populează astăzi malul stâng al Nistrului şi trăieşte sub dominaţie rusă. Se înţelege de la sine că primirea pe care aceşti oameni au făcut-o trupelor româneşti în 1941 a avut asupra moralului soldaţilor un efect tonic extraordinar.

Dar marşul înainte continua. Armata generalului Antonescu înainta în stepele ruse. În acel moment, guvernul britanic a transmis un ultimatum la Bucureşti. Din 7 decembrie 1941, România s-a aflat prin urmare în război cu Marea Britanie, împotriva dorinţei guvernului şi mai ales a poporului său. Era pentru ţară un şoc sentimental dureros, fiindcă ea rămânea ataşată de prietenii săi din 1856 şi 1918. Ea avea totuşi certitudinea că nu era responsabilă de situaţia creată, iar generalul Antonescu răspundea astfel ultimatumului englez:

„România nu a lovit niciodată pe la spate şi nu a dat niciodată drumul vorbelor la mânie şi nici acţiunilor necugetate. Poporul român nu a invadat niciodată ţinuturi străine, nu şi-a însuşit niciodată o brazdă care nu-i aparţinea. Şi-a respectat întotdeauna angajamentele. A răspuns întotdeauna prieteniei sincere prin acel spirit de fraternitate care îi este propriu şi înţelegerii printr-o profundă recunoştinţă. El nu acceptă nici lecţiile de bună purtare, nici predicile privind onoarea."

278. Almanahul Ziarelor Basarabia şi Bucovina - Nistrul - Hotar al Europei din antichitate până azi - „De la marginea de răsărit a Daciei la un „Cordon sanitar" Bucureşti, 1942, p. 46.

La începutul iernii 1941, Anthony Eden s-a dus la Moscova şi a avut întrevederi importante cu Stalin. La întoarcere l-a înştiinţat pe Churchill în legătură cu pretenţiile nemăsurate ale „Tătucului Popoarelor":

„Informaţiile pe care Eden mi le-a adus de la Moscova privind ambiţiile teritoriale ale sovieticilor mă preocupau mult, mai ales cele care vizau statele baltice.

Acestea constituiseră de la Revoluţia rusă reduta Europei împotriva bolşevismului. Erau ceea ce astăzi numim «democraţii sociale», însă foarte active şi războinice. În cele din urmă, după obţinerea victoriei generale, sovieticii şi-au reluat dominaţia. Acţiunea lor ucigătoare se dezlănţuia în voie în Estonia, Letonia şi Lituania. Dar nu rămânea nici o îndoială când era vorba să ştim de partea cui se afla dreptatea. Statele baltice trebuiau să redevină naţiuni suverane şi independente."[279]

Într-o scrisoare pe care i-o trimite lui Eden la 8 ianuarie 1942, Winston Churchill deplânge trista soartă a Ţărilor Baltice şi consideră dezonorant faptul de a le fi abandonat împreună cu alte teritorii, sclaviei ruseşti. El evocă cu această ocazie soarta la fel de dramatică a Bucovinei şi Basarabiei:

„Noi n-am recunoscut niciodată, altfel decât *de facto*, frontierele din 1941 ale Rusiei. Ele au fost hotărâte în urma unor agresiuni neruşinate, realizate în complicitate cu Hitler. Anexarea, împotriva voinţei lor, a Ţărilor Baltice de către Rusia sovietică, ar fi contrară tuturor principiilor pentru care ducem acest război şi ar dezonora cauza noastră. Acest lucru este de asemenea valabil pentru Basarabia şi Bucovina de nord şi într-o măsură mai mică pentru Finlanda, deoarece în privinţa acesteia din urmă se pare că nu există intenţia de a o aservi şi absorbi total."[280]

Pentru a reveni la acţiunea militară propriu-zisă, ar fi inutil, după trecerea în revistă a ofensivei eliberatoare a armatei române şi a deciziei de a continua marşul înainte să evocăm diferitele faze ale unui război care nu s-a terminat decât în 1945. Cititorul le are încă prezente în minte. Armata română va fi în cele din urmă obligată, după tragica bătălie de la Stalingrad să bată în retragere în Kuban şi în câmpiile dintre Bug şi Nistru, unde o minoritate românească de aproape un milion de suflete, care a suferit jugul rusesc din 1792, nu va fi eliberată decât pentru puţin timp.

279–280. W. Churchill – *La segunda guerra mundial. La Gran Alianza*, p. 611.

Această înfrângere militară a fost de altfel grăbită de bombardamentul aviaţiei aliate în România. Deoarece această nefericită ţară, a cărei armată luptă cu înverşunare împotriva duşmanului întregii sale istorii, se vedea atacată, în jocul unei politici internaţionale ce depăşea cadrul intereselor locale, de prietenii săi din 1919, chiar de cei care cu 25 de ani mai devreme făcuseră cauză comună împotriva pretenţiilor sovietice, învingătorul din al doilea război mondial zugrăvea cu mari tuşe un nou tablou al Europei care depăşea vechile contururi. Se pare că Justiţia ar fi pe plan internaţional o variabilă temporală deoarece cele două războaie duse în numele său, în prima jumătate a secolului XX au dat rezultate destul de contradictorii. România nu a făcut decât greşeala să refuze, şi în primul şi în al doilea război mondial, să se lase amputată, dacă nu chiar total anexată de un vecin prea puternic şi prea întreprinzător.

Aprobată la masa negocierilor de pace din 1919, ea nu a mai fost pe câmpurile de luptă din 1944, şi aliaţii nu vor ezita prin mari bombardamente aeriene, să faciliteze sarcina imperialismului sovietic.

A douăsprezecea invazie rusă în România va începe.

A douăsprezecea invazie rusească (1944)

Atunci când au trecut Nistrul în 1941, armatele române nu au avut în mod evident intenţia să anexeze Rusia şi nici măcar cea mai mică parte din teritoriile sale. Ele n-au căutat decât să-şi consolideze printr-o victorie totală recucerirea provinciilor care i-au fost atât de nedemn smulse în 1940. Soarta armelor le-a fost din nefericire contrară pe termen lung şi sovieticii au invadat Europa Orientală.

Responsabilitatea acestui triumf al imperialismului rus revine atât Germaniei cât şi aliaţilor. Germania este responsabilă deoarece a căutat să rupă prin forţă echilibrul european realizat de Tratatul de la Versailles, apoi deoarece eliberând anumite teritorii de jugul sovietic, l-a înlocuit cu propria sa tiranie. Ucraina în special, care aştepta cu nerăbdare ocazia de a deveni independentă, a fost tratată ca o provincie germană. Naţionaliştii au umplut lagărele de concentrare ca şi sub regimul rusesc. Ţările Baltice au cunoscut aceeaşi soartă. În nici o ţară, germanii nu s-au gândit să restabilească instituţiile naţionale, nici să recunoască din nou principiul proprietăţii individuale. Naţionaliştii n-au fost trataţi ca prieteni, pentru locuitorul obişnuit nimic nu s-a schimbat, poate doar uniforma şi limba ocupantului. Responsabilitatea aliaţilor, pe de altă parte, constă, în principal, în ajutorul militar acordat Rusiei fără a-i cere în schimb să renunţe la cuceririle efectuate în complicitate cu Hitler şi fără să ţină seama de faptul că printre adversarele Rusiei se găseau trei ţări prietene ale puterilor occidentale şi membre ale Societăţii Naţiunilor. Aliaţii uitaseră puţin cam repede că URSS anexase fără vreo justificare posibilă Karelia finlandeză, Lituania, Letonia, Estonia, Polonia, Basarabia şi Bucovina, şi că fusese exclusă din Societatea Naţiunilor pentru acest motiv în decembrie 1939. În plus, posturile de radio englezeşti şi americane au greşit, deoarece nu au prezentat bolşevismul sub lumina în care este prezentat astăzi. În acea

vreme guvernul rus era un aşa-zis guvern democratic care nu trebuia să se amestece în treburile interne ale ţărilor eliberate. Am putut constata de atunci despre ce fel de „eliberare" era vorba în realitate. Dar în acea vreme, poporul român şi chiar soldaţii români s-au lăsat influenţaţi de propaganda radiofonică şi au luat drept bune informaţiile pe care aceasta le răspândea despre „noua faţă" a Rusiei sovietice:

„În Rusia sovietică au avut loc schimbări profunde; forma trotsk-istă a comunismului a fost complet eliminată. Victoriile armatelor au fost favorizate de o mare dezvoltare a forţei statului rus şi de o sensibilă lărgire a orizonturilor sale. Aspectul religios al vieţii Rusiei a cunoscut o minunată renaştere. Disciplina şi ceremonialul militar al armatelor ruse sunt excepţionale. Ruşii au un nou imn naţional, a cărui muzică mi-a fost trimisă de mareşalul Stalin şi pe care am cerut BBC-ului să-l difuzeze în numeroasele ocazii, când au avut loc mari victorii ruseşti."[281]

Câţiva patrioţi români, fără îndoială, bine intenţionaţi s-au lăsat seduşi de toată această propagandă şi au luat contact, fără ştirea guvernului român cu aliaţii şi chiar cu ruşii. Poziţia statului a fost astfel, în mod evident, slăbită pentru că s-a aflat la cheremul unui joc de licitaţii politice din care ţara avea doar de pierdut:

„Primele demersuri care au condus la capitularea României, au fost întreprinse de ambasadorul Statelor Unite la Madrid, Carlton Hayes, care era un prieten personal al lui Roosevelt. La sfârşitul lui Noiembrie 1943, el l-a întrebat într-o scrisoare pe mareşalul Antonescu dacă se gândea să modifice politica sa externă. Eu, a răspuns imediat Antonescu, sunt pregătit să trec de partea aliaţilor, dar cu două condiţii:

1) să se efectueze o debarcare masivă în Balcani şi

2) Turcia să intre în război împotriva Axei."[282]

Această atitudine nu era în contradicţie cu cea pe care o adoptase faţă de Hitler, fiindcă declarase de mai multe ori acestuia că el n-ar înlătura posibilitatea de a trata cu Occidentul. Însă nu se punea problema să capituleze în faţa unui duşman atât de neînduplecat cum erau ruşii, fără ca forţele anglo-americane, să garanteze prin prezenţa lor încheierea imediată a unui armistiţiu echitabil şi respectarea lui strictă. Americanii au admis punctul său de vedere:

281. W. Churchill, *Alba de Liberación* (Zorii eliberării) Barcelona 1945, p. 98.

282. „Tara", Cum s'a lăsat „Cortina de Fer", Roma sept. 1949.

„Răspunsul de la Washinghton a sosit la începutul lui ianuarie 1944. Roosevelt accepta cele două condiţii, dar cerea lui Antonescu un angajament scris şi semnat. Antonescu nu a întârziat să se declare de acord. Mareşalul a înştiinţat totuşi că înţelegea să încredinţeze declaraţia sa scrisă mai întâi preşedintelui Republicii Turce. Acesta ar fi trebuit să păstreze documentul până în momentul în care ar fi trebuit remis aliaţilor. Noua condiţie a lui Antonescu a fost acceptată fără discuţii. Mesajele lui Carlton Hayes deveneau în continuare din ce în ce mai presante: «Generalul Eisenhower era pe punctul de a lua o decizie privind debarcarea în Europa dacă era sigur că putea să conteze pe România. Nu-i mai rămânea deci lui Antonescu decât să se pună de acord cu Ankara. Preşedintele Republicii Turce a refuzat să accepte angajamentul lui Antonescu. Ori fără Turcia, problema militară devenea aproape insolubilă.»"[283]

Este încă de relevat aici atitudinea fostului şef de stat al Cehoslovaciei şi preşedinte al nefericitei Mici Antante, pe care mulţi oameni politici români îl considerau drept o mare personalitate a democraţiei occidentale. Din nenorocire, astăzi trebuie să spunem că Beneš a fost un mare naiv sau un mare agent al panslavismului. În zilele de 9 şi 10 martie 1944, radio Londra a difuzat în toate limbile lumii declaraţiile preşedintelui Beneš făcute ziarului „Daily Express" privind politica URSS, din care dăm elementele esenţiale:

„1. Mareşalul Stalin nu are intenţia să-şi stabilească hegemonia în Balcani.

2. El nu doreşte deloc introducerea comunismului în ţările străine, deoarece politica sa tinde doar să extirpe fascismul şi să dea fiecărei ţări libertatea de a-şi alege guvernul care îi convine.

3. România are dreptate să revendice Transilvania, care este românească, iar ungurii trebuie să i-o restituie în întregime."[284]

Prestigiul de care se bucura în epocă celebrul om de stat ceh a făcut ca declaraţiile sale să nu fie puse la îndoială, iar opinia generală era că ruşii nu au nici o pretenţie asupra Balcanilor. Revenirea la realitate a fost mult mai cumplită. Unele spirite pătrunzătoare au bănuit totuşi capcana şi Winston Churchill însuşi avea tendinţa să creadă că Beneš acţiona în favoarea panslavismului şi prin aceasta a comunismului:

„Relaţiile oficiale dintre Rusia şi Cehoslovacia, precum şi

283. *Ibidem.*

284. N. P. Comnen, Suggerimenti per la pace, Bompiani, 1945, p. 53.

relaţiile personale ale conducătorilor sovietici cu preşedintele Beneš erau dintre cele mai strânse şi prieteneşti. Originea acestei prietenii ţinea mai întâi de o anumită înrudire de rasă şi se explica prin anumite evenimente relativ recente care merită o scurtă paranteză. Atunci când preşedintele Beneš mi-a făcut o vizită la Marrakech, în ianuarie 1944, el mi-a povestit următoarea întâmplare: în 1935, Hitler se oferise să respecte în orice ocazie integritatea Cehoslovaciei, dacă aceasta se angaja în schimb să rămână neutră în cazul unui război franco-german. Atunci când Beneš a amintit de tratatul care-l obliga, într-un asemenea caz, să fie de partea Franţei, ambasadorul german a răspuns că nu era necesar să denunţe acest tratat... În toamna anului 1936, preşedintele Beneš a primit un mesaj de la o înaltă personalitate germană, care îl informa că, dacă voia să beneficieze de ofertele lui Hitler, trebuia să se grăbească, deoarece în curând vor avea loc în Rusia evenimente care ar permite Germaniei să renunţe la ajutorul cehilor. În timp ce Beneš medita la sensul acestei aluzii neliniştitoare, a aflat că guvernul german era în contact cu importante personalităţi ruseşti prin intermediul ambasadei sovietice la Praga. Aceasta făcea parte din ceea ce s-a numit «Conspiraţia militară şi complotul vechii gărzi comuniste», ce urmărea răsturnarea lui Stalin şi introducerea în Rusia a unui regim cu o politică progermană. Fără a pierde o clipă, preşedintele Beneš i-a transmis lui Stalin toate informaţiile pe care le-a putut aduna. Peste puţin timp, în Rusia sovietică a fost realizată o epurare nemiloasă, dar fără îndoială utilă în mediile politice şi militare; a urmat o întreagă serie de procese în care, în ianuarie 1937, Vâşinski, acuzatorul public a jucat un rol magistral... Zinoviev, Buharin, Radek şi mulţi dintre primii şefi ai revoluţiei, precum şi mareşalul Tuhacevski au fost deci executaţi.... Lichidarea a atins nu mai puţin de 5 000 de funcţionari şi ofiţeri de la gradul de căpitan în sus."[285]

Aliaţii au devenit din ce în ce mai nerăbdători pentru a obţine ca România să depună armele. Cum era vorba de o capitulare în faţa celor trei mari puteri şi nu doar în faţa Rusiei, propunerea era ispititoare, iar mareşalul Antonescu a căutat să ducă la bun sfârşit negocierile. Un mesaj al generalului Wilson, comandantul şef al forţelor aliate din Mediterana, a sosit la Bucureşti la 22 martie 1944:

285. W. Churchill, *La deuxième guerre mondiale. L'orage approche*, 1918-1939, p. 266.

„Nu ar trebui în nici un caz să mergeţi în vizită la Hitler, dacă o faceţi, aceasta va fi considerată dovada finală a intenţiei României de a colabora până la capăt cu Germania, iar ţara dumneavoastră va trebui să suporte toate consecinţele. Trebuie să capitulaţi imediat în faţa celor trei mari puteri şi să daţi ordin trupelor române să nu opună nici o rezistenţă ruşilor. Germanii se găsesc într-o situaţie disperată în sudul Rusiei şi aveţi acum ultima şansă de a contribui la înfrângerea lor totală. Noi vom judeca rezultatele şi natura condiţiilor de pace care vor fi în final impuse României va fi determinată în mare măsură de importanţa contribuţiei sale la înfrângerea Germaniei. Cu cât veţi acţiona mai eficient pentru nimicirea germanilor, cu atât mai rapidă va fi înfrângerea lor şi mai mari şansele voastre de a face ca România să nu devină un câmp de luptă în săptămânile următoare."[286]

Însă chiar în ajun mareşalul Antonescu plecase spre Cartierul General al lui Hitler. La 29 martie, generalul Wilson trimite o nouă notă, în care se referă doar la capitularea în faţa trupelor ruseşti:

„1) Guvernul sovietic a informat guvernul Majestăţii Sale că era dispus acum să ia contact cu mareşalul Antonescu.

2) Guvernul sovietic cere în afara măsurilor deja propuse de generalul Wilson, ca mareşalul Antonescu să acţioneze în felul următor: a) ar trebui să ordone trupelor române în contact cu trupele sovietice să capituleze. Guvernul sovietic se angajează să trimită toate formaţiunile româneşti care ar capitula în Crimeea sau pe Nistru, în regiunea Prutului, unde ele ar fi predate mareşalului Antonescu, cu scopul de a le organiza pentru a rezista în faţa germanilor..."[287]

Dar mareşalul Antonescu nu era dispus să capituleze fără ca cele trei mari puteri aliate să se angajeze împreună. Anglia a pus atunci la cale o lovitură de stat în România, sprijinându-se pe partidele din opoziţie. Iar în locul debarcării cerute cu insistenţă de Antonescu, generalul Wilson, într-o telegramă adresată şefului opoziţiei, Iuliu Maniu, promite un bombardament masiv (2 aprilie 1944):

„Dacă veţi răsturna regimul mareşalului Antonescu pentru motivul că a refuzat să rupă alianţa cu germanii, guvernul sovietic va fi de acord să se înţeleagă cu dumneavoastră pe baza datelor

286. „Nation Roumaine", Les négociations du Caire, 15 ianuarie 1952, Paris.

287. *Ibidem.*

indicate mai sus. În regiunile unde este imposibil ca trupele române să lupte în cooperare cu ruşii, rămâne la aprecierea dumneavoastră felul în care veţi putea rezista cel mai bine germanilor. După părerea mea, cea mai bună şansă de succes militar este să evitaţi un conflict direct cu forţele germane şi să vă concentraţi eforturile pentru distrugerea comunicaţiilor germane din România (drumuri, căi ferate, poduri, material rulant şi locomotive) cu scopul de a crea germanilor toate dificultăţile posibile. Eu sunt pregătit să vă ajut imediat în această misiune, efectuând puternice atacuri aeriene asupra punctelor, pe care aţi dori să le sugeraţi."[288]

Ruşii, la rândul lor, acţionează cu diplomaţie şi le cer englezilor să înştiinţeze România despre puritatea intenţiilor lor:

„Guvernul sovietic declară că nu urmăreşte nici cucerirea de teritorii româneşti, nici cea mai mică schimbare în ordinea socială stabilită în prezent în România."

Însă dacă acţiunea comună a Rusiei, care îşi ascundea adevăratele intenţii, şi a Angliei care, conştientă sau nu, se preta la acest joc, pregătea României un destin dramatic, Statele Unite erau neliniştite pentru această ţară şi pentru popoarele din Balcani promise aservirii:

„În momentul în care forţele ruse au început să pătrundă în România, în aprilie 1944, problema atitudinii Uniunii Sovietice faţă de Balcani a trecut pe primul plan al preocupărilor noastre diplomatice. Ce planuri politice nutrea Rusia în această parte a Europei? Căuta ea să-şi impună dominaţia asupra Balcanilor? Le-ar evacua ea după obţinerea victoriei? Ar coopera cu ceilalţi aliaţi pentru soluţionarea problemelor balcanice? La 1 aprilie, ambasadorul rus Gromâko ne-a prezentat o declaraţie a guvernului său în legătură cu intrarea sovieticilor în România. Se afirma în aceasta că atacul viza restabilirea integrală a frontierelor fixate prin Tratatul din 1940 dintre Uniunea Sovietică şi România. Prin această declaraţie URSS se angaja să nu anexeze nici o parte din teritoriul românesc şi, în plus, să nu modifice sistemul social al ţării."[289]

Churchill a încercat, într-un fel, să frâneze exigenţele ruseşti, care vor primi de acum încolo eticheta de „măsuri de securitate", şi care vor supune jugului rusesc ţări care de-abia se smulseseră din el în 1919 şi altele care nu-l suportaseră încă: România,

288. *Ibidem.*

289. *The Memoire of Cordell Hull*, vol. II, p. 1451.

Bulgaria, Cehoslovacia, Albania, toată Polonia şi o parte din Germania, precum şi Austria. Însă premierul britanic recunoştea în acelaşi timp justeţea acestor exigenţe într-un discurs pronunţat în faţa Camerei Comunelor:

„Rusia are dreptul să-şi ia măsuri de siguranţă împotriva viitoarelor atacuri dinspre vest şi noi vom veghea să le poată lua nu doar prin forţa armelor ci şi cu asentimentul Naţiunilor Unite... Mareşalul Stalin şi cu mine am convenit asupra necesităţii de a da Poloniei compensaţii în defavoarea Germaniei la nord şi la vest."[290]

Ori dacă Anglia intrase în război împotriva Germaniei în 1939, o făcuse pentru a garanta frontierele Poloniei. Odată victoria repurtată sau pe punctul de a fi, Churchill a fost obligat să se resemneze să recunoască delimitările teritoriale fixate de Hitler şi Stalin la 23 august 1939, cu singura diferenţă a câtorva compensaţii, nu întotdeauna foarte logice, acordate în detrimentul Germaniei învinse. Churchill se plângea într-unul din discursurile sale de tratamentul impus Poloniei:

„Noi am intrat în război pentru că Germania atacase pe aliata noastră Polonia fără să fi fost provocată. Noi am semnat cu celălalt aliat al nostru, Rusia Sovietică, un pact de 20 de ani, care este cheia de boltă a politicii noastre. Forţele poloneze au luptat alături de ale noastre şi s-au distins recent în aceste lupte. Trupe poloneze luptă în Armata Roşie contra inamicului comun. Însă eforturile noastre, ca Rusia şi guvernul polonez de la Londra să-şi reia relaţiile, au fost fără succes."[291]

Şi atunci când, în numele prieteniei româno-britanice, opoziţia română era invitată să-l răstoarne pe generalul Antonescu, Churchill anunţa în Camera Comunerlor:

„Condiţiile oferite de ruşi României nu dau în nici un fel de înţeles că ar avea intenţia să schimbe ordinea socială a ţării şi ele sunt în cea mai mare parte deosebit de generoase."[292]

Cordell Hull descrie la rândul său care era în acea vreme atitudinea Statelor Unite în tratativele secrete destinate să fixeze soarta Balcanilor:

„Presa din numeroase ţări a început să se întrebe în mod serios în acest moment, dacă scopul vizat de Rusia era eliberarea sau anexarea. Ambasadorul Marii Britanii Halifax a venit la mine, la 30 mai 1944, pentru a afla ce am spune de un acord care ar

290. W. Churchill, *Alba de liberatión*, p. 26.
291-292. *Ibidem*, p. 96, p. 98.

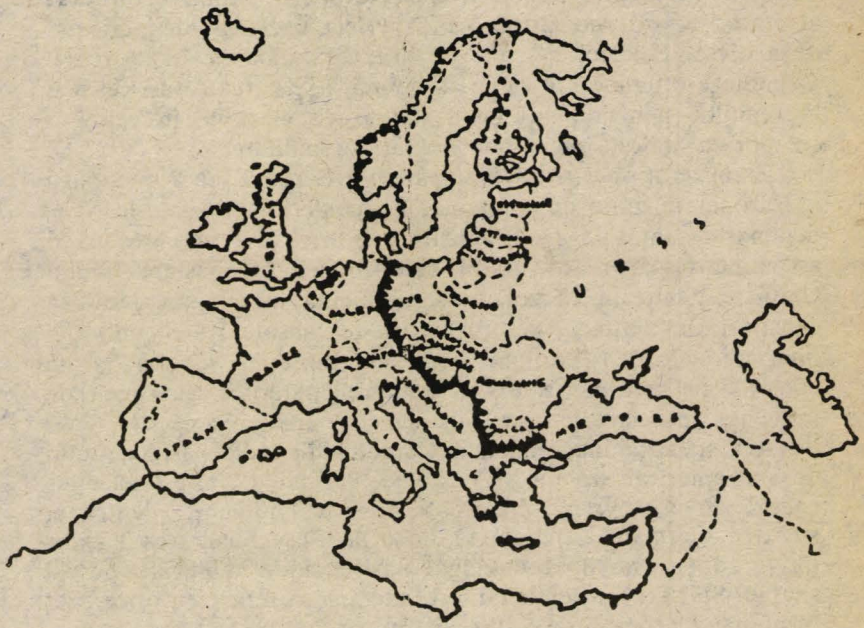

1944–1955: ruşii ocupă militar România, Ungaria, Polonia, Bulgaria, Austria, Cehoslovacia, Germania de est, Ţările Baltice şi Karelia finlandeză.

permite Rusiei controlul asupra României şi Angliei controlul asupra Greciei. El mi-a dezvăluit că apăruseră disensiuni între cele două mari puteri privitor la Balcani şi mai ales în ceea ce privea România. El mi-a remis apoi o notă a guvernului său, în care eram întrebaţi dacă am avea vreo obiecţie de formulat în legătură cu o convenţie care ar da prioritate guvernului sovietic în afacerile româneşti şi guvernului britanic în cele greceşti. Acest acord n-ar fi valabil decât pe durata războiului şi nu ar compromite cu nimic drepturile şi responsabilităţile fiecăreia din cele trei mari puteri în momentul discutării clauzelor păcii. Ministrul britanic al afacerilor externe afirma că e perfect conştient de pericolul de a diviza Balcanii în zone de influenţă, chiar şi în aparenţă. O înţelegere temporară ca cea sugerată, i se părea totuşi cel mai bun mijloc pentru aliaţi de a obţine de la ţările în cauză o colaborare amicală pe durata operaţiilor militare...

Eram ferm opus oricărei împărţiri a Europei sau a unei părţi a Europei în zone de influenţă. La conferinţa de la Moscova, m-am pronunţat în mod deschis împotrivă. Ni se părea că o astfel de împărţire ar da în mod iremediabil naştere la noi conflicte. Simţeam că zonele de influenţă nu puteau decât să constituie un obstacol pentru autoritatea absolută a organizaţiei internaţionale de securitate în a cărei înfiinţare speram. N-am crezut şi nu cred nici astăzi că echilibrul puterilor sau zonele de influenţă ar fi factori favorabili pentru menţinerea păcii."[293]

Această atitudine fermă a lui Cordell Hull şi a Departamentului de Stat american trebuie să fie relevată. Statele Unite s-au opus energic în acea vreme creării de zone de influenţă. Pentru ei strivirea Germaniei trebuia să fie urmată de eliberarea micilor ţări europene nu doar de jugul nazist, ci de subjugare pur şi simplu. Spiritul lor democratic îi îndemna să refuze cu orice preţ combinaţia propusă de Stalin şi Churchill:

„A doua zi, pe 31 mai, primul ministru Churchill a trimis o telegramă personală preşedintelui insistând ca acordul propus să fie acceptat... Roosevelt mi-a transmis textul acestei telegrame şi mi-a cerut să-l examinez şi să răspund. Colaboratorii mei din Departamentul de Stat aprobau poziţia pe care o luasem încă de la început faţă de lordul Halifax, adică faptul că noi nu puteam să încurajăm un astfel de acord şi că ar trebui chiar să facem orice pentru a-l evita. Noi înţelegeam desigur dorinţa firească pe care o avea Marea Britanie de a-şi întări poziţia în Mediterana

293. Cordell Hull, *op. cit.*, vol. II, p. 1452.

printr-o influenţă directă asupra Greciei, evitând în acelaşi timp să aibă fricţiuni cu ruşii în Balcani, însă presimţeam pe alocuri că aranjamentul propus, oricât de temporar părea să fie, ar fi antrenat indubitabil stabilirea de zone de influenţă, ceea ce noi combătusem cu fermitate, şi împotriva cărora mă ridicasem cu hotărâre la conferinţa de la Moscova."[294]

„În timp ce departamentul de Stat pregătea răspunsul cerut, Halifax a făcut să ne parvină o altă notă la 8 iunie... Churchill afirma în aceasta că el il ţinuse întotdeauna la curent cu acţiunea sa pe preşedinte, însă Anglia având de jucat o carte în Grecia. Trebuia să vegheze ca ruşii să nu se opună.

Telegrama era importantă mai ales pentru faptul că privea alte două ţări, care încă nu fuseseră puse în cauză de englezi: Iugoslavia, care le-ar fi fost încredinţată şi Bulgaria ce revenea ruşilor. Era mai urgent ca oricând să ne opunem unei combinaţii care ar fi plasat un grup de ţări sub influenţa rusă şi un altul sub influenţa engleză."[295]

În momentul în care americanii îşi arătau astfel nelinişlea privind soarta rezervată României şi Balcanilor, partidele româneşti tradiţionale, alăturate unui fantomatic partid comunist, au creat un bloc democratic în urma demersurilor repetate ale Angliei pentru a obţine capitularea Bucureştiului şi, de asemenea, conform cărora nu va fi schimbată ordinea socială din România.

Eforturile lui Cordell Hull s-au dovedit ele însele inutile în curând, preşedintele Roosevelt fiind de acord cu de la sine putere şi peste părerea Departamentului de Stat, cu crearea zonelor de influenţă pentru o durată de 3 luni:

„Preşedintele a trimis răspunsul său primului ministru la 1 iunie. El exprima opinia noastră conform căreia acordul era destinat să agraveze diferendul dintre Marea Britanie şi Rusia şi să împartă Balcanii în zone de influenţă politică, deşi Churchill afirma că nu era vorba decât de un aranjament de ordin militar... Primul ministru revine la 11 iunie cu o telegramă plină de reproşuri. El sugera ca acordul să fie încheiat pentru o durată de 3 luni şi să fie apoi reconsiderat de cele 3 puteri. Atunci când telegrama a sosit, eu îmi luasem câteva zile de odihnă la Hersey, în Pennsylvania. Fără să mă consulte şi fără să ceară avizul Departamentului de Stat, preşedintele şi-a dat acordul primului ministru pentru durata propusă de trei luni..."[296]

294-295. *Ibidem*, p. 1453, p. 1454.
296. *Ibidem*, p. 1456.

Derularea normală a istoriei va încerca să demonstreze că în ceea ce priveşte crearea zonelor de influenţă, un trimestru durează cel puţin 13 ani.

Însă decepţiile lui Cordell Hull nu s-au terminat încă, ele ar atinge chiar comicul dacă n-ar fi gravitatea situaţiei:

„Neştiind încă de telegrama trimisă la 12 iunie primului ministru de către preşedinte, i-am scris acestuia la 17 iunie pentru a-i semnala că Churchill îşi extinsese propunerea la toate ţările balcanice şi citase Bulgaria şi Iugoslavia, în afară de România şi Grecia... I-am atras, de asemenea, atenţia asupra a ceea ce numeam un «aspect extrem de neliniştitor al afacerii», anume faptul că englezii nu prevăzuseră niciodată cu noi o astfel de propunere înainte ca ruşii înşişi să ne-o facă şi că aceştia din urmă nici nu s-ar fi gândit să ne-o ceară dacă noi am fi fost deja consultaţi.

Am sugerat că preşedintele ar fi putut să sublinieze acest lucru lui Churchill şi am alăturat scrisorii mele un proiect de răspuns către primul ministru. A trebuit ca reprezentantul nostru pe lângă guvernul grec, a cărui ambasadă se găsea atunci la Cairo să ne telegrafieze la 26 iunie, după ce aflase de la colegul său britanic că guvernul american îşi dăduse asentimentul pentru trei luni la propunerea britanică, ca să aflăm de hotărârea pe care preşedintele o luase la 12 iunie.[297]

Am trimis preşedintelui o copie a telegramei lui MacVeagh şi am întrebat dacă ne-am modificat propunerea... La 1 iulie, ambasadorul Gromâko mi-a trimis un memorandum de la întrevederea iniţială dintre Eden şi ambasadorul Grusev şi răspunsul sovietic din 18 mai. Noi am trimis răspunsul la 15 iulie după ce preşedintele aprobase textul. Ne confirmam asentimentul la un acord de trei luni motivat prin consideraţii de ordin strategic şi militar. Dar insistam în privinţa dorinţei noastre de a evita ca acest acord să poată duce, cum se întâmplă în general cu acest fel de aranjamente, la divizarea Balcanilor în zone de influenţă."[298]

Ne putem întreba dacă Churchill era sincer când se înduioşa în 1939–1940 de soarta nefericitelor ţărişoare căzute victime agresiunii ruseşti. Oricum, în 1944, de la înălţimea aceleiaşi tribune a Camerei Comunelor, unde pledase cauza popoarelor aservite în 1940, el făcea apel la răsturnarea guvernului român şi la cedarea ţării către Rusia. Opoziţia română a răspuns la acest apel. La 23 august 1944, regele a ordonat armatei încetarea focului:

297-298. *Ibidem*, p. 1456.

„Începând din acest moment, orice luptă sau acţiune ostilă contra URSS va înceta. Starea de război cu Marea Britanie şi Statele Unite încetează, de asemenea. Primiţi cu încredere armata sovietică. Statele Unite au garantat independenţa ţării noastre şi neamestecul străin în treburile noastre interne."

De-abia la 12 septembrie 1944, armistiţiul a fost încheiat la Moscova. Churchill spusese că acesta purta amprenta voinţei sovietice, adică prevederile sale erau unilaterale. Ar trebui să vedem motivele acestui acord în aranjamentul Churchill-Stalin, la care în cele din urmă a subscris Roosevelt.

Cordell Hull a deplâns consecinţele acestei slăbiciuni a şefului statului american:

„Evenimentele au justificat pe larg temerile pe care le aveam privind acordul anglo-rus ce intrase în vigoare imediat ce preşedintele îşi dăduse consimţământul. Atunci când primul ministru, Churchill şi Secretarul de Stat la *Foreign Office*, Eden s-au dus la Moscova, în octombrie 1944, pentru a se întâlni cu Stalin şi Molotov, ei au extins şi mai mult sfera acestui aranjament şi au ajuns chiar să exprime în procente gradul de influenţă pe care Marea Britanie şi URSS trebuiau să-l aibă în unele ţări balcanice... Mai târziu, ruşii au considerat ca firesc faptul că englezii şi americanii le acordaseră, în baza înţelegerii din iunie 1944, o anumită zonă din Balcani, România şi Bulgaria. Această interpretare a jucat un rol considerabil în timpul conferinţei de la Yalta din februarie 1945."[299]

Întors de la Moscova, Churchill nu a adus la cunoştinţa poporului britanic coeficienţii de influenţă pe care îi convenise cu Stalin. El face declaraţii vagi în Camera Comunelor:

„În chestiunea încurcată a Balcanilor unde trebuiau împăcate interesele Mediteranei şi ale Mării Negre am ajuns la un acord deplin. Nu cred că o slăbire a înţelegerii noastre militare ar putea să dea naştere unor divergenţe politice sau doctrinare în Grecia, România, Bulgaria, Iugoslavia şi, în afara Balcanilor, în Ungaria. Noi am încheiat un aranjament excelent în privinţa acestor ţări luate separat sau în ansamblu pentru ca ele să-şi poată aduna toate forţele şi să le alăture forţelor noastre împotriva inamicului comun; acest aranjament ne va permite, de asemenea, să ajungem la un acord paşnic pentru reglementarea generală a situaţiei după război."[300]

299. Cordell Hull, *op. cit.*, vol. II, p. 1458.
300. W. Churchill, *Alba de Liberación*, p. 206.

Dar în Memoriile sale, Churchill va da mai multe detalii despre aceste întrevederi de la Moscova:

„Încă de la începutul reuniunii am considerat că venise momentul să acţionez. Iată de ce am declarat: să reglăm afacerile noastre în Balcani. Să evităm ciocnirile în chestiuni care nu merită osteneală. În ceea ce priveşte Marea Britanie şi Rusia, ce aţi zice de o dominaţie de 90 la sută în România pentru voi, de o preponderenţă de 90 la sută în Grecia pentru noi şi de un echilibru de 50 la sută pentru fiecare în Iugoslavia?

În timp ce se traduceau cuvintele mele, am scris pe o jumătate de coală de hârtie: România: Rusia, 90%; ceilalţi 10%. Grecia, Marea Britanie 90%, Rusia 10%. Iugoslavia: 50%–50%. Ungaria: 50%–50%. Bulgaria: Rusia 60%, ceilalţi 40%.

Am împins hârtia în faţa lui Stalin. El a aşteptat puţin timp, apoi a luat creionul său albastru, a făcut un semn mare, drept aprobare şi mi-a dat-o înapoi... A urmat o îndelungată tăcere. Hârtia era în mijlocul mesei. Am zis în cele din urmă: Nu vor găsi alţii că este puţin cam cinic ca noi să fi reglat aceste probleme de care depinde soarta atâtor milioane de fiinţe într-o manieră atât de cavalerească? Să ardem această coală de hârtie. Nu, păstraţi-o, a zis Stalin."[301]

Astfel redă Churchill momentul de extremă frivolitate în care el a propus pecetluirea sorţii României şi Balcanilor. I-am fi iertat acest exces dacă nu ar fi prezentat, în afara acestei conversaţii de la Moscova, existenţa unui pact secret în care se fixa durata sferelor de influenţă pe care cei doi complici şi le acordaseră cu generozitate. Au trecut mai mult de 12 ani şi toate ţările citate în Memoriile lui Churchill sunt tot sub jugul rusesc. Faimosul «cordon de state anticomuniste», atât de scump celebrului om de stat englez, şi-a schimbat în mod vizibil culoarea. Ce înseamnă pentru sovietici expresia «zonă de influenţă»? Lacrimi şi sânge pentru ţările care se găsesc înglobate într-o asemenea zonă. 120 de milioane de fiinţe umane duc astăzi o viaţă de sclavi. Însă populaţia cea mai afectată este cu siguranţă cea a României care e în esenţă latină şi refuză să cedeze normelor panslavismului. Ruşii se dedau în această ţară la o muncă savantă de distrugere şi elimină în mod sistematic pe oricine se opune încercării lor de slavizare. Un guvern comunist a fost instalat în România la 6 martie 1945, iar fostul şef al statului a fost judecat sub acuzaţia

301. W. Chuchill, *Triunfo y Tragedia*, p. 209.

de criminal de război. Iată un extras din stenograma procesului său:

„— Aţi declarat război Rusiei pentru a vă supune ordinelor lui Hitler, a zis preşedintele.

— Am declarat război Rusiei pentru a recuceri frontierele tratatului de la Versailles, pe care ruşii ni le răpiseră cu asentimentul germanilor. Pentru aceasta a trebuit ca armatele mele să lupte alături de armatele lui Hitler. O necesitate strategică m-a obligat să continui înaintarea noastră în Rusia. Inamicul trebuia urmărit pentru a fi înfrânt. Ruşii au acţionat, de altfel, la fel după armistiţiu, utilizând armatele noastre pentru urmărirea germanilor până în ţara lor.

La acuzaţia de a fi permis Germaniei sărăcirea României, Antonescu a răspuns că livrările de aur şi armament primite din Germania de către România compensau pe deplin livrările şi aprovizionarea cu grâu şi petrol. El a afirmat că germanii, în patru ani de ocupaţie, nu luaseră statului român atât cât au luat ruşii într-un an, nu numai de la stat, ci şi de la particulari."

Antonescu a fost în cele din urmă condamnat la moarte aşa cum se prevăzuse:

„... Condamnaţii au fost apoi conduşi la locul execuţiei şi aliniaţi. Mareşalul a refuzat să fie legat la ochi. Soldaţii din plutonul de execuţie au sosit. Atunci când li s-a cerut să avanseze până la câţiva metri de condamnaţi, ei au refuzat să-l oglească pe mareşal; şi au persistat în refuzul lor în ciuda numeroaselor somaţii. S-a dat ordin să fie căutaţi voluntari comunişti. În acest timp condamnaţii aşteptau. În sfârşit, plutonul de voluntari a sosit într-o camionetă. Au coborât oameni foarte tineri cu o ţinută prea puţin militară. Ofiţerul a comandat: - Foc! Voluntarii au tras ca vânătorii neîndemânatici. Mareşalul a fost rănit la picioare, dar a rămas drept. Ceilalţi s-au prăbuşit răsucindu-se, dar nu erau morţi. Ofiţerul a comandat o nouă salvă şi mareşalul a căzut... În ciuda interdicţiilor drastice, aceste detalii au ajuns să fie cunoscute încetul cu încetul. Au fost repetate în şoaptă în toată România."[302]

La 10 februarie 1947, a fost semnat la Paris tratatul de pace care prevedea că ruşii vor părăsi România după semnarea tratatului cu Austria. Articolul XXI al acestei convenţii stipula că „toate forţele aliate vor fi retrase din România într-un interval de 90

302. Sylvio Marino, *Le rideau de fer tombe* (Cortina de fier cade), Paris, 1950, p. 141

de zile de la intrarea în vigoare a prezentului tratat, Uniunea Sovietică rezervându-şi totuşi dreptul de a păstra pe teritoriul românesc forţele care i-ar fi necesare pentru asigurarea comunicaţiilor cu zona de ocupaţie din Austria."

Am avut deja ocazia să subliniem faptul că traseele cele mai scurte şi mai directe între Rusia şi Austria sunt cele care trec prin Polonia. Ruta Lvow – Cracovia – Viena pe calea ferată este de 630 de km. O altă linie de cale ferată, care trece prin Ungaria, nu depăşeşte 680 de km. Prin România, de la graniţa rusă până la Viena sunt 1500 de km. După încheierea tratatului de la Paris, regele a fost alungat din România (1 ianuarie 1948) şi structura socială a ţării a fost complet răsturnată în ciuda frumoaselor promisiuni din 1944. Oamenii politici care organizaseră lovitura de stat de la 23 august 1944 au fost întemniţaţi. Iuliu Maniu, şeful Partidului Naţional Ţărănesc, Dinu Brătianu, şeful Partidului Liberal şi Titel Petrescu, şeful Partidului Socialist au fost condamnaţi la închisoare pe viaţă. Secretarul Partidului Comunist însuşi, Pătrăşcanu, a fost executat pentru că s-a opus dezmembrării naţiunii române dorite de sovietici. Însă pentru a salva faţa, reluând vechile metode ale politicii externe a ţarilor, URSS semnează în mod solemn un acord comercial cu România, în februarie 1947, în momentul în care tratatul de pace reda în mod oficial „libertatea" acestei ţări. Circumstanţele în care acest acord a fost semnat ilustrează ce înţelegeau ruşii prin zonă de influenţă:

„Trenul special care ne ducea la Moscova era păzit de militari şi miliţieni ruşi. Nu am putut să coborâm în nici o gară. La Moscova am fost conduşi cu automobilul la hotelurile noastre, de unde ne-a fost interzis să ieşim, cu excepţia mersului la masă... Într-o noapte, la ora 1^{00}, delegaţia oficialilor a fost convocată de ministrul Mikoyan, care le-a prezentat tratatul comercial... pentru semnat. Unul din delegaţi a îndrăznit să ceară o explicaţie. «URSS este destul de mare pentru a-şi fixa ea însăşi preţurile, a răspuns Mikoyan, şi n-aveţi ce discuta. Toţi sunteţi antisovietici în ţara voastră». Delegaţia a fost invitată să se ducă înapoi la culcare... Esenţa acordului asupra schimburilor comerciale consta în faptul că România trebuia să exporte în Rusia (în afara livrărilor în contul despăgubirilor de război) mărfuri în valoare de 15 milioane de dolari. În schimb livrările ruseşti trebuiau să reprezinte 20 de milioane de dolari. Însă URSS fixa ea însăşi valoarea mărfurilor sale cu 20% peste preţurile mondiale. Tratatul atribuia Sovrompetrol-ului, adică ruşilor nu numai proprietatea

societăţilor, ci şi 50% din terenurile petrolifere deja exploatate. Exploatările forestiere au trecut în mâinile ruşilor. Pe scurt, atunci când poporul român a luat cunoştinţă de acest tratat comercial cu sens unic, l-a asemănat cu convenţia care reglementa navigaţia pe Dunăre: «art. I: Ruşii iau petrolul şi lemnul şi românii dau grâul şi vitele. art. II: Ruşii navighează pe Dunăre în lung şi românii de-a latul».“[303]

Pentru că momentele tragice pe care le trăiesc în prezent nu i-au făcut pe români să-şi pierdă nici luciditatea, nici umorul. Ei speră că lumea întreagă îşi va da seama într-o zi în ce măsură politica externă sovietică nu este decât o urzeală de înşelătorii şi că cel puţin va râde la rândul său de grosolănia intrigii.

* * *

Din tot ce am prezentat până acum reiese clar ideea-forţă a politicii externe ruse de-a lungul secolelor: adoptarea oricărei atitudini care să servească imperialismul moscovit. Rusia ne apare ca fiind încă o nebuloasă în fuziune, ale cărei forme nu sunt deloc bine definite şi tind în mod constant către noi expansiuni. Pornită dintr-un modest principat, ea a devenit, în 1955, cel mai mare imperiu din lume. Toţi vecinii săi, oricare ar fi fost mijloacele lor de apărare, au sfârşit prin a se lăsa absorbiţi.

Dar, spre deosebire de alte ţări avide de cuceriri teritoriale, care au urmat în general o politică dată, care era bazată pe o ideologie oarecare, ba chiar pe simplul cult al forţei, Rusia nu a ezitat o clipă să înlocuiască un pretext cu altul, esenţialul fiind pentru ea să-şi mascheze adevăratele intenţii vandale. Turcul, de exemplu, oricât de mare fusese cruzimea sa în istorie, nu a ascuns niciodată universului că sabia îi servea drept stindard şi că nu urmărea decât politica celui mai tare. Rusul, în schimb, şi-a ascuns întotdeauna armele sub haină. El nu le scoate decât în maniera unui cruciat, pentru apărarea unei idei nobile, oricare ar fi ea, religioasă, rasială sau politică. Această idee pe care el o avansează cu neruşinare şi în care nu crede niciodată, este cea care îl face invulnerabil. L-am văzut astfel înaintând din secol în secol, până în inima Europei, în numele a trei mari principii care au fost rând pe rând:

— Creştinismul
— Panslavismul

303. *Ibidem*, p. 180.

— Comunismul

La căderea Imperiului Bizantin, Rusia s-a considerat drept fiica cea mai mare a Constantinopolului şi a avut ambiţia de a-i prelua moştenirea şi de a deveni a treia Romă. Căsătorii aranjate cu multă dibăcie cu prinţese bizantine refugiate în Occident au servit drept justificare politică a acestei pretenţii. A luat naştere un nou mesianism care predica renaşterea atotputerniciei creştinătăţii în Europa răsăriteană şi risipirea păgânilor. A fost prima înfăţişare pe care a luat-o imperialismul moscovit. Această stratagemă a permis anexarea câtorva principate din jurul Moscovei. Aliaţi cu polonezii, ruşii au distrus apoi statul lituanian care se întindea atunci până la Soroca, pe Nistru, după care au nimicit Imperiul Tătarilor. Aceeaşi tătari, pe care i-au sprijinit, în acţiunea de eliberare faţă de turci, în Crimeea (1768–1774), înainte de a anexa ceea ce mai rămăsese din teritoriul lor.

Sub stindardul creştinismului, Rusia nu a încetat să lupte împotriva celui mai puternic inamic întâlnit în calea expansiunii sale: Imperiul Otoman. Ea a ştiut să speculeze dorinţa legitimă a popoarelor creştine de a se elibera de sub jugul mahomedan. Soldaţii săi au fost atunci cei ai lui Hristos mântuitorul, chiar în momentul în care trebuia pentru a asigura trecerea de la tirania turcească la cea rusească. Înzestrat cu un machiavelism care şi-ar găsi cu greu corespondentul la un alt popor, amoral în tot ce ţine de politica sa externă, rusul a ştiut întotdeauna să-şi prezinte imperialismul sub o lumină favorabilă. Abilitatea sa l-a condus nu numai să ia măsura exactă a puterii militare a inamicilor săi ci şi să le pătrundă credinţele, tradiţiile, aspiraţiile. El a excelat în arta de a le submina apoi voinţa de rezistenţă, fluturându-le pe sub nas, ca pe o jucărioară, promisiunea ideologică cea mai susceptibilă să-i seducă. El strigă „La mine, slavi!", celor care sufereau datorită expansiunii germanice, „La mine, comunişti!" ţărilor pe care visează să le smulgă astăzi lumii libere. Această speculare a sentimentelor şi ideilor altora este totală. Odată atins scopul, el îşi uită pentru totdeauna promisiunile. Când a eliberat ţinuturi româneşti de jugul turcesc, el a căutat să şi-l impună pe al său cu şi mai multă înverşunare şi să anexeze pur şi simplu noul stat. Sarcina dovedindu-se totuşi dificilă, el a încercat atunci să rusifice populaţia şi limba, după ce smulsese ţării Basarabia.

Triumfurile realizate, de-a lungul istoriei, de imperialismul rusesc au avut două cauze: în primul rând extrema suplеţe a politicii lor externe şi în al doilea rând buna credinţă a Occiden-

tului, de care ei au abuzat întotdeauna. Ruşii s-au dovedit maeştri în arta deliberărilor fără sfârşit. Au tras de timp pentru a-şi consolida cuceririle. Lipsa lor de simţ moral în politică le-a permis să nu ţină seama deloc de pactele încheiate şi într-un conflict dat, să aştepte momentul în care unul din cei doi beligeranţi îl domina net pe celălalt. Ei interveneau atunci pentru a participa la goana după pradă. Atunci când Polonia a fost zdrobită în 1939, ei au primit jumătate din teritoriul acesteia fără să tragă un foc de armă, în afara celor necesare pentru a-i executa pe cei 10 000 de ofiţeri polonezi la Katyn. Mai târziu ei nu vor susţine Statele Unite în lupta contra Japoniei, însă participarea lor *in extremis* le va permite totuşi să scoată castanele din foc şi să primească Mongolia şi Port-Arthur-ul.

Cei care cred totuşi că ruşii au trebuit să mai facă adesea şi concesii, în cursul istoriei, se înşeală amarnic. Niciodată ei nu au cedat nimic din ce le aparţinea. Nu au făcut decât să renunţe la una sau alta din cuceriri, să temporizeze atunci când simţeau că insistenţa ar fi însemnat un conflict grav sau când ştiau că n-ar fi în avanataj. Au ştiut să restituie în mod diplomatic, o treime sau un sfert dintr-un teritoriu pe care tocmai îl ocupaseră prin agresiune. Operaţiunea era însoţită întotdeauna de o amplă punere în scenă. Vedeam Rusia îndârjită asupra prăzii sale, jurând că n-ar putea să renunţe la ea pentru nimic în lume. Apoi brusc, ca o lovitură de teatru, consimţea să dea dovadă de complezenţă faţă de Occident şi să negocieze cu el. Ea dădea astfel impresia de apărător al păcii şi atitudinea sa cavalerească îi permitea să câştige simpatiile celor care nu o cunoşteau suficient. Un exemplu recent este cel al Austriei. În înţelegere cu aliaţii, URSS hotărâse, în 1914, că această ţară va fi liberă şi suverană imediat ce se va termina războiul. Însă timp de zece ani a refuzat să respecte angajamentele luate, a respins toate propunerile făcute în cursul numeroaselor conferinţe internaţionale în care chestiunea a fost discutată şi, pe neaşteptate, ea din proprie iniţiativă, ea cedează. Însă ce a cedat mai precis? Austria aparţinea ea oare, din întâmplare ruşilor? Şi nu ar fi fost mai logic imediat după fixarea datoriei de război a acestei ţări să o părăsească aşa cum se angajase să o facă? În loc de asta, ruşii s-au dedat la jefuirea acesteia timp de zece ani până şi-au consolidat poziţia în cele trei ţări vecine: România, Polonia şi Ungaria, în care se obligaseră să nu rămână mai mult de 90 de zile de la semnarea tratatului de pace cu Austria. Acordându-şi în mod deliberat avantajele

neprevăzute ale unei ocupaţii de peste 10 ani, ei au mai avut şi frumosul rol, în ochii unora, de a oferi ei înşişi austriecilor, în mod direct, ceea ce aliaţii le ceruseră de 10 ani. Acest exemplu nu este unic. Există numeroase antecedente în istorie. Să ne amintim, între altele, de ceea ce s-a întâmplat în secolul al XVIII-lea. În acea vreme, Rusia nutrea speranţa de a ajunge pe malurile Bosforului şi pe cele ale Mării Baltice. Polonia s-a opus expansiunii sale şi va plăti scump. Rusia a câştigat alianţa Austriei şi a inaugurat împreună cu aceasta perioada care s-a numit a „împărţirilor Poloniei", dintre care ultima a fost făptuită în 1939. Moscova nu a ezitat niciodată să trafiqheze independenţa ţărilor mici. Ea a găsit întotdeauna amatori de afacere şi cei pe care nu a reuşit să-i convingă prin înşelătorie de aşa-zisa lor bună-credinţă, au acceptat în cel mai rău caz un târg avantajos. Ca să revenim la secolul al XVIII-lea, după ştergerea Poloniei de pe hartă, rămânea inamicul cel mai redutabil: Imperiul Otoman. Pentru a precipita căderea acestuia, Rusia a speculat până la limită credinţa creştină a popoarelor asuprite şi una peste alta şi-a atins scopul. Însă imediat ce apărea o dificultate nu ezita să-şi abandoneze aliaţii de ocazie destinului lor trist. Astfel, atunci când revoluţia de la 1821, pe care o provocase în Balcani s-a dovedit prematură, ea nu şi-a ţinut promisiunea de a interveni, pe care o făcuse şi i-a lăsat practic pe rebeli fără sprijin în faţa represiunii sângeroase a turcilor. S-a pus întrebarea chiar dacă această atitudine a Rusiei nu fusese cumva calculată de la început cu scopul de a face cauza otomană extrem de impopulară în ochii Occidentului. Pentru că ea a trebuit întotdeauna să conteze pe reacţia celuilalt şi chiar în momentul dezmembrării Imperiului Otoman ea a trecut în mod deschis ideologia creştină pe un plan secund pentru a discuta în termeni de „afaceri" şi a oferi marilor puteri care se opuneau intenţiilor sale imperialiste, o parte atrăgătoare din pradă. După ce puterea sultanilor a scăzut, Rusia va avea de a face cu Germania şi Austria. Să mai fluture sindardul creştinismului ar fi fost grotesc. Dar a fost găsit repede un înlocuitor: panslavismul. Pentru a-şi câştiga simpatia în teritoriile poloneze ocupate de austrieci şi germani, în Slovenia, Croaţia, Bulgaria, agita emblema fraternităţii de rasă. Astfel că hitlerismul nu va inventa nimic peste un secol atunci când va vorbi de pangermanism.

Panslavismul a fost deci arma pe care Rusia o va folosi contra Austriei şi Germaniei. Şi chiar pentru apărarea acestei cauze ea

îşi va găsi aliaţi. Cu preţul aceloraşi critici interminabile, a aceloraşi eterne târguieli, ea va reuşi să convingă Parisul şi Londra şi să le câştige în mod paradoxal pentru cauza slavă. Trebuie să spunem că aventura napoleoniană s-a soldat în cele din urmă cu un progres substanţial al influenţei europene a Rusiei, ale cărei trupe au intrat în Paris şi au ocupat Principatele germane. Ruşii, ca şi în zilele noastre, în cazul Austriei, s-au lăsat atunci rugaţi să evacueze respectivele Principate şi atunci când în sfârşit au consimţit să o facă, anexarea Basarabiei şi a altor teritorii le-a permis să-şi consolideze teritoriile.

După destrămarea Imperiului Austro-Ungar, doctrina panslavismului nu mai avea raţiunea de a fi. În 1919 toate popoarele slave îşi recâştigaseră independenţa. Trebuia găsit altceva. Acest „altceva", ruşii n-au tebuit să-l caute mult, îl aveau la îndemână, era ideologia comunistă revoluţionară. Iată un subterfugiu mai strălucitor decât precedentele. Acesta îi permitea să câştige favorurile tuturor popoarelor lumii fără deosebire de rasă sau religie. Rusia găsise mijlocul, încă inedit de a ridica armate pe teritoriul adversarului fără să-i treacă frontierele. Speculând foamea, sărăcia, nedreptatea socială care domneau în lume, ea şi-a făcut aliaţi peste capul guvernelor. Ea are bastioane avansate cam peste tot, pregătite să sprijine înaintarea sa până în inima Europei. Nefericiţii care se pretează la acest joc nu bănuiesc din păcate soarta care îi aşteaptă. Atunci când îşi vor îndeplini misiunea şi vor pregăti triumful rus, ei îşi vor primi răsplata care este un glonte în ceafă. Dar să nu anticipăm.

Oricare ar fi faptele criminale ulterioare, reacţia fascismului în Italia, în 1922, a fost primul strigăt de alarmă lansat în Europa împotriva pericolului reprezentat de imperialismul rusesc. Peste 10 ani o mişcare similară, la fel de condamnabilă pentru cea mai mare parte a aspectelor sale, însă clarvăzătoare în privinţa ameninţării din est a luat naştere la rândul său în Germania. Moscova a făcut din cele două regimuri totalitare ţintele sale favorite. Le-a târât în mocirlă. Proletarii din lumea întreagă au ajuns să uite duşmanul împotriva căruia se ridicaseră până atunci: capitalismul. Ei nu mai jurau decât moartea fascismului şi nazismului. Niciodată, se părea, comunismul nu ar fi putut să trateze cu aceste regimuri. Rusia le-a administrat o dezminţire formală. Ridicându-şi poalele ideologiei în cap, ea a semnat în 1939 un pact de neagresiune cu Germania hitleristă. Acest lucru i-a permis să ocupe o parte din Finlanda, Ţările Baltice, jumătate

din Polonia, Basarabia şi Bucovina de nord. Iar comuniştii din toate ţările lumii au trebuit să-şi modifice brusc ideile asupra fascismului şi nazismului. Această perioadă, care a ţinut din 1939 până în 1941, a fost pentru ei una dintre cele mai tragice. Comuniştii din Franţa, cei din Anglia au trebuit să aleagă între datoria lor de cetăţeni ai unor ţări aflate în război cu Germania şi directivele „pacifiste" ale stăpânilor lor de la Kremlin. Unii dintre ei au fost astfel puşi în situaţia să trădeze.

Anul 1941 va restabili situaţia. Rusia a început atunci un război al cărui singur şi adevărat învingător va fi în 1945.

Imperialismul rusesc a atins chiar centrul Europei şi Adriatica. Prin guverne interpuse el dispune de asemenea de soarta unei mari părţi din Asia. Totuşi ar părea nepotrivit să vorbim de ocupaţia rusă în Europa răsăriteană. Rusul este acolo marele eliberator şi în unele ţări se celebrează chiar în fiecare an aniversarea intrării trupelor ruseşti ca sărbătoare naţională. Din nefericire, exemplul României pe care noi am avut răgazul de a-l studia în detaliu în această lucrare ne-a arătat despre ce fel de eliberare era vorba în realitate, asuprire mai înăbuşitoare, tiranie mai intransigentă, dominaţie mai crudă decât cea a turcilor, timp de cinci secole.

Comportamentul actual al ruşilor în România nu este lucru nou. Nu este decât repetarea unei atitudini asumate fără ruşine de-a lungul întregii lor istorii.

Nu au devastat şi jefuit ei Principatele astăzi ca şi altădată?

Nu au semnat ei altădată, ca şi astăzi, tratate şi convenţii pe care nu le-au respectat şi nu le vor respecta niciodată?

Nu au afirmat ei altădată, ca şi astăzi, că nu urmăresc nici o expansiune teritorială înainte de a invada ţinuturile râvnite (Bucovina) la prima ocazie?

Nu au protestat ei întotdeauna altădată, ca şi astăzi, că nu doresc să se amestece în treburile interne ale altor ţări pentru a împărţi apoi într-o veselie harta în zone de influenţă, aşa cum au făcut-o cu Hitler în 1939 şi cu Churchill în 1944?

N-au căutat ei mereu astăzi, ca altădată, să obţină consimţământul marilor puteri pentru anexarea teritoriilor româneşti?

N-au încercat ei întotdeauna să câştige favorurile poporului român sub masca unei ideologii (altădată creştinismul, astăzi comunismul)?

N-au dorit ei pentru a-şi realiza scopurile de cucerire să se

sprijine pe clasa cea mai puternică a ţării (cândva boierii şi clerul, astăzi masele muncitoare)?

Nu au dezarmat ei, la fiecare nouă ocupaţie, trupele române?

Nu au aruncat în închisoare, ori au asasinat elita morală a ţării şi au guvernat prin intermediul unor aventurieri fără scrupule?

Nu au mai practicat ei deja în trecut aceeaşi politică de desnaţionalizare a României pe care au introdus-o şi astăzi, falsificând istoria românească, impunând învăţarea limbii ruse, căutând să introducă o nouă ortografie slavizantă a limbii române, deportându-i pe români în Siberia şi aducând mongoli în România?

Nu au confiscat ei, în 1917, tezaurul românesc, pentru a-şi păstra modul de comportare care i-a determinat în secolul trecut să oblige populaţia românească să plătească tributul unei ocupaţii militare pe care nu o ceruse? Nu au furat ei în zilele noastre mai mult de un miliard de dolari din patrimoniul naţional românesc?

N-au cerut ei de-a lungul veacurilor independenţa ţinuturilor româneşti cu singurul scop de a exclude orice influenţă care nu era a lor?

Nu au eliminat ei fără milă de-a lungul secolelor pe toţi cei care, seduşi de propaganda lor ideologică, au vrut mai târziu să se opună scopurilor lor imperialiste? Pe scurt, atunci când l-au asasinat pe însuşi secretarul Partidului Comunist Român, Pătrăşcanu, nu s-au arătat ei la fel de demni de un comportament istoric care a constat întotdeauna în sforării josnice, abuz de încredere şi crime în masă?

Altădată ei îi acuzau pe inamicii lor din România că sunt reacţionari şi chiar... comunişti. Acum ei îi socotesc fascişti sau nazişti.

Cândva încercau să convingă lumea occidentală că moldovenii erau slavi şi că refuzau să ne unească cu valahii, dar în 1925 ei au trebuit să creeze între Bug şi Nistru un nou stat numit Republica Moldovenească, susţinând că este pentru refugiaţii moldoveni din Basarabia, dar în realitate pentru a slăbi puţin jugul unei populaţii în mod sigur moldoveneşti, dar anexată din 1792 şi atât de puţin slavizată încât şi astăzi ea pune probleme guvernului rus.

Ieri, astăzi, mâine, politica lor externă nu a avut, nu are şi nu va avea decât un singur scop: de a spolia, anexa, cuceri, întotdeauna în felul de a fi al leului, rozând şi ronţăind în felul şobolanilor.

Care este deci secretul reuşitei depline al imperialismului rus? De ce ocupă ruşii în 1955, la zece ani de la încheierea ostilităţilor teritorii care nu le aparţin?

În primul rând, din cauza propagandei comuniste care agită masele muncitoare din ţările occidentale şi influenţează astfel, chiar şi parţial, politica externă a guvernelor lor. Eroarea grosolană a proletariatului occidental este de a confunda marxismul cu imperialismul sovietic.

Muncitorul din ţările ocupate astăzi de ruşi ar putea să-i spună cât de mult se înşeală. Al doilea factor care intervine în favoarea politicii ruseşti este însăşi dezorientarea Occidentului. Diplomaţia moscovită agită în faţa Franţei înspăimântate fantoma militarismului german, însă acţionează în acelaşi timp la crearea de revolte în coloniile sale şi intervine activ pentru a da naştere la disensiuni între Anglia şi Statele Unite. Această din urmă ţară este singura de care Rusia se loveşte frontal, pentru simplul motiv că americanii par ferm hotărâţi să bareze drumul imperialismului rusesc şi dispun de mijloacele materiale necesare. În această luptă URSS îşi atribuie evident rolul personajului pozitiv. Ea acuză cu sânge rece Statele Unite de imperialism, însă dacă acceptă la masa conferinţelor să discute la nesfârşit chestiunile cele mai complexe, este una prea simplă, prea clară, prea revelatoare pe care ea refuză cu obstinaţie să o trateze, este vorba de ocupaţia nejustificată a ţărilor limitrofe.

Simţul moral cel mai elementar pe care avem dreptul să-l cerem din partea unei ţări în politica sa externă pare să fie considerat de sovietici drept o „reminiscenţă burgheză" fără importanţă. Ei cumpără în mod deliberat toate conştiinţele care se oferă. Aceştia sunt Rosemberg, Hirsch, Pontecorvo şi alţii, cei care le-au permis să afle secretele atomice ce le lipseau. Înalţi funcţionari dispăreau într-o bună zi de la *Foreign Office* după ce au informat Moscova timp de 20 de ani cu secretele de stat britanice. În ceea ce priveşte presa, ca şi în trecut, mişună de agenţi ruşi, în timp ce numeroşi oameni politici occidentali, din interes sau din ignoranţă, se fac avocaţii URSS. În Franţa, Italia, Germania, Anglia se găseşte întotdeauna un deputat gata să urce la tribună pentru a lua apărarea Moscovei şi a minimaliza gravitatea agresiunilor sale începând din 1939. Bugetul rus folosit pentru cumpărarea conştiinţelor nu face în mod evident obiectul unei publicităţi oficiale. Dar într-o zi sau alta vom regăsi vreun document asemănător celor în care regimul ţarist consemna în

liniştе cheltuielile de acest fel: domnul cutare, ambasadorul cutărei ţări sau minstrul de interne al unei alte ţări, x dolari. Uneori, de altfel, nici nu e nevoie să plătească serviciile aduse. Sunt voluntari de bună credinţă care cred în comunism şi combat „imperialismul american" de dragul gloriei. Literaţi blazaţi de totul, în afară de aventura comunistă, acţionează şi ei de partea ruşilor la slăbirea mijloacelor de apărare a lumii libere.

În această stare de lucruri, perspectivele nu sunt deloc îmbucurătoare. Fără îndoială că, dacă Occidentul continuă să practice în faţa ipocritei Rusii aceeaşi politică încrezătoare din-totdeauna va pierde în mod iremediabil partida. Distrugerii Germaniei îi va urma nimicirea Franţei, a Angliei etc. Soarta Imperiului Otoman şi a Imperiului Austro–Ungar pândeşte toate imperiile acestui secol, fie ele şi de peste mări. După Adriatica, ruşii vor ajunge la Atlantic.

Şi în acest timp, ei vor continua să facă pe mâţa blândă la conferinţele internaţionale, vor cânta imnuri coexistenţei paşnice. Timpul e de partea lor. Una după alta, ţările mari care se opun încă imperialismului lor vor înainta ele însele spre prăpastie. Nu li se va declara război decât în ultima clipă, de formă, doar pentru a le împinge în hău. Sunt în prezent ţări care lansează lumii libere un strigăt de alarmă. Sunt cele pe care ruşii le ocupă încă. Ei au în mod sigur nevoie de ajutor pentru ei înşişi. Dar strigătul lor este şi un avertisment pentru popoarele încă independente. Furtuna ameninţă. Există un singur mijloc de a o opri. Acesta este de a înceta o dată pentru totdeauna conferinţele inutile şi costisitoare, de a lua măsurile care se impun pentru a anihila în fiecare ţară fărădelegile propagandei comuniste şi de a avertiza în mod clar URSS–ul că Occidentul nu va ezita să folosească forţa armată pentru a pune bazele unei păci durabile într–o lume în care nimeni nu va mai oprima pe nimeni. La 10 ani de la sfârşitul războiului, este timpul ca armatele sovietice să se ocupe de apărarea propriilor frontiere. Fiindcă istoria a dovedit din plin că peste tot unde rusul a ajuns să pună piciorul câţiva ani, el a rămas sau a revenit de–a lungul secolelor. Fie ca în viitor să nu ajungă niciodată pe malurile Senei sau ale Tamisei, să nu traverseze niciodată Atlanticul. Viitorul cere ca Occidentul să reacţioneze la timp, răspunzând speranţei milioanelor de oameni oprimaţi, să obţină în sfârşit de la URSS evacuarea tuturor teritoriilor în care libertatea întârzie să răsară.

Bibliografie

Almanahul ziarelor Basarabia şi Bucovina, – Nistrul, Hotar al Europei din antiquitate până azi, – De la marginea de răsărit a Daciei la un „Cordon Sanitar", Bucureşti 1942.

Archives Diplomatiques, Tome I, Paris 1858; Tome I, Paris 1859; Tome I, Paris 1861; Tome II, 1866; Tome IV, 1866; Tome II, 1867; Tome II et IV, Paris 1882–1883, Libraire Diplomatique D'Amoyont. Ed. Paris.

Brătianu I. G.: *Origines et formation de l'unité Roumaine*, Institut de Histoire Universelle „N. Iorga", Bucarest 1943.

Bibesco George: *La Roumanie d'Andrinople à Balta Liman*. Ed. Plon Nourrit, Paris 1893.

Bibesco George: *Trois Ripostes*, Imprimerie W. Kundig Fils, Genève 1901.

Boukharew Dimitrie: *La Russie et la Turquie depuis le commencement de leurs relations*, E. Sandez–Fischbacher, Paris 1877.

Le Duc de Broglie: *Mémoire du prince Talleyrand*, Tome I, Edjteur Calmann, Paris 1891.

Bülow Prince: *Mémoires du Chancelier*, Tome III, Librairie Plon Nourrit, Paris.

Gane C.: *Trecute vieţi de Doamne şi Domniţe*, Tome I, II, III, Editura Ziarului Universul, Bucureşti 1941.

Gane C.: *P. P. Carp*, Bucarest 1939.

Cazacu P.: *La verità storica sulla questione della Bessarabia*, Cultura Naziònale, Bucureşti 1926.

Caterly James: *Les Roumains*, Calmann–Lévy, Editeurs, Paris, 1908.

Ciobanu Ştefan: *Basarabia*, Monitorul Oficial al Imprimerici Statului, Bucureşti 1942.

Comnen P. N.: *Suggerimenti per la pace*, Bompiani, Firenze 1945.

Comnen P. N.: *Notes sur la Guerre Roumaine 1916–1917*, Paris 1917.

Craven Augustus: *Lord Palmerston – Sa correspondace intime pour servir l'Histoire Diplomatique de l'Europe de 1830 à 1865*, Libraire académique Didier et Cie, Paris 1879.

Cosma Aurel: *La Petite entente* (Thèse pour le doctorat) Youve Editeur, Paris 1926.

Churchill Winston: *La deuxieme guerre mondiale – L'orage approche 1919–1939*, Ed. Plon Nourrit, Paris 1948.

Churchill Winston: *L'orage approche – La „drôle de Guerre"*, 3 septembre 1939–10 mai 1940, Ed. Plon Nourrit, Paris 1948.

Churchill Winston: *La segunda guerra mundial – La Gran Alianza*, Ed. Peuser, Buenos Aires 1950.

Churchill Winston: *La segunda guerra mundial – Triunfo y Tragedia*, Ed. Peuser, Buenos Aires 1955.

Carol I, Regele României: *Memorii*, Tome I, II, Bucarest.

Le Baron Descamps et Louis Regnault: *Recueill des Traités du XIX siècle (1801–1825)*, Paris

Driault Edouard: *La question d'Orinet*, Librairie Félix Alcan, Paris 1921.

Dupont et Rousset: *Extrait du Recueil des principaux traités*, Tome X, années 1822–1826, Paris.

Eminescu Mihail: *Basarabia şi Bucovina – România în luptă cu Panslavismul*. Articole publicate în ziarul Timpul din 1878. Ediţie îngrijită de N. Creţu.

Esteret B. J.: *La condition internationale des Détroits du Bosphore et des Dardanelles*, Imprimerie Saint Cyprien, Toulouse 1907.

Fuad Aali: *La question des Détroits*, Imprimerie du Montparnasse et de Persan Beaumont, Paris 1928.

Fotino Georges: *Boierii Goleşti*, Bucureşti 1939.

Ghica Ion: *Scrisori către Vasile Alecsandri*, Biblioteca pentru toţi, N. 224–225.

Gafencu Grigore: *Préliminaires de la Guerres à l'Est*, ed. Egloff 1944.

Geefcken F. H.: *Recueil des Traités et Conventions 1870–1878*, Tome II, F. A. Brockhaus, Leipzig.

Giurescu Constantin: *Istoria Românilor*, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucarest 1942.

Graur Ştefan: *Les relations entre la Roumanie et l'U. R. S. S. depuis le traité de Versailles*, Editions A. Pedone, Paris 1936.

Hertzberg F. G.: *Storia dei Bizantini e dell'Impero Ottoman sin verso la fine del XVI secolo*, Milano 1894.

Hull Cordell: *The Memoires of Cordell Hull*, Tome II, The Macmillan Company, New–Yorg 1948.

Iorga N: *Istoria presei româneşti*, Bucarest 1922.

Juanin Maria Jose et Julio von Gaver: *Historia de Turquia*, Imprenta Nacional, Barcelona 1840.

Lettre de L'Empereur Nalopeon à L'Empereur de Russie et *Documents français relatifs aux affaires d'Orient*, Typographie Panckouke, Paris 1854.

Liviano Marcel: *L'Entente Balkanique*, Paris.

Martens F.: *Recueil des Traités et Conventions conclus par la Russie avec les puissances étrangères*, publié d'ordre du Ministère des Affaires Etrangères; Tome II, *Traités avec l'Autriche 1772–1808*; Tome II, *Traités avec l'Autriche 1808–1815*; Tome IV, Partie I, *Traités avec l'Autriche 1815–1849*; Tome VI, *Traités avec l'Allemagne 1762–1808*; Tome VII, *Traités avec l'Allemagne 1811–1824*; Tome VII, *Traités avec l'Allemagne 1825–1888*; Tome XI, *Traités avec l'Angleterre 1801–1831*; Tome XII, *Traités avec l'Angleterre 1832–1895*. Imprimerie du Ministère des Voies de Communications, Chez A. Devrient et Imprimerie Nouveau Peréoulok, St. Pétersbourg (1874–1898).

Martens F.: *Traité de Droit International*, Paris 1877.

Metternich Richard: *Mémoires*, documents et écrits laissés par le prince de Metternich, Librairie Plon Nourrit, Paris 1886.

Minesco Constantin: *L'action diplomatique de la Roumanie pendant la guerre*, Société générale d'impremerie, Paris 1922.

Marino Sylvio: *Le rideau de fer rombe*, Librairie Arthème Fayard, Paris 1950.

Nistor I. I.: *L'unione della Bucovina alla Romania*, Casa Editrice „Bucovina", E. I. Toroutiu, Bucarest 1940.

Nation Roumaine: (périodique) 15 janvier 1952; 1er juin 1954, Paris.

Nesselrode Comte: *Lettres et papiers du Chancelier comte de Nesselrode*, 1760–1850, A. Lahure, Imprimeur-Editeur, Paris.

Potiemkine Wladimir: *Histoire de la Diplomatie*, Libraire de Médicis, Paris 1946.

Revue des deux mondes: Tome I, Paris 1829; Tome IV, décembre 1833; Tome IX, 15 janvier 1837; Tome XIV, 1er avril 1838; Tome XVIII, 1er avril 1839; Tome XXIV, 1er octobre 1840; Tome XXIV, 1er avril 1841; Tome XXII, 1er avril 1848; Tome XXIV, 1er octobre 1848; Tome IV, 1er octobre 1849; Tome V, 1er janvier 1850; Tome X, 1er avril 1855; Tome XII, 1er octobre 1855; Tome II, 1er mars 1856, Chez Baillière, Paris.

Revue Historique: Tome XXXIX, Paris 1889; Tome cent unième, mai–août 1909; Tome cent neuvième, janvier–avril 1912, Felix Alcan, Ed, Paris.

Serbesco Sebastian: *La Roumanie et la Guerre*, Paris 1918.

Sozonov S.: *Les années fatales*, Payot, Paris 1927.

Sturdza A. D. et Golescu-Vartic: *Colecţiuni de Tratate şi Convenţiunile României*, Bucarest 1874.

Sturdza A. Demetrio: *Charles Ier Roi de Roumanie*, Ed. Plon-Nourrit, Paris 1907.

Ţara: (périodique), *septembre 1949, Roma.*

Trandafilo Franco: *Bessarabia Terra di Dolore*, Bucarest 1941.

Ubicini A.: *La question d'Orient devant l'Europe*, Librairie Editeur E. Denut, Paris 1854.

Kassimoff Kassim: *Le Russie et les Detroits*, Imprimerie de Lagny, Paris 1926.

Xenopol A. D.: *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane depuis les origines jusqu'à l'union des Principautés en 1859*, Paris 1859.

Cronologie

106 A. D. – Cucerirea Daciei de către romani.
271 A. D. – Retragerea administraţiei romane.
Sec. VI. – Primele valuri slave.
Sec. IX. – Stabilirea ungurilor în Panonia.
1330 – Bătălia de la Posada între Basarab I şi Carol Robert de Anjou.
1392 – Bătălia de la Rovine între Mircea cel Bătrân şi Baiazid I
1393 – Primul tratat (capitulaţie) încheiat între Ţara Românească şi Imperiul Otoman.
1600 – Mihai Viteazul uneşte cele trei ţări româneşti.
1674–1688 – Primele contacte între principii Moldovei şi Ţării Româneşti şi ţarii Rusiei.
1711 – Tratatul dintre Dimitrie Cantemir şi Petru cel Mare prilejuieşte prima intrare a trupelor ruseşti în Moldova. Începutul domniilor fanariote.
1718 – Turcia cedează Austriei Oltenia (până în 1739).
1736–1739 – Al doilea război ruso–turc.
1739 – iulie–octombrie – trupele ruseşti în Moldova şi Ţara Românească.
1768–1774 – Al treilea război ruso–turc.
1770–1774 – trupele ruseşti ocupă Ţările Române.
1772 – Prima împărţire a Poloniei.
1775 – Răpirea Bucovinei. Austria ocupă Ţara de Sus a Moldovei prin înţelegere cu Turcia şi Rusia.
1787–1792 – Al patrulea război ruso–turc. Principatele Române au fost teatru de operaţii pentru trupele ruse, turce şi austriece. Rusiei i se recunoaşte frontiera pe Nistru.
1806–1812 – A cincea invazie rusească.
1812 – Răpirea Basarabiei. Rusia obţine jumătatea răsăriteană a Moldovei, pe care Turcia avea datoria juridică şi morală să o apere.
1812 – Revoluţia lui Tudor Vladimirescu. Restabilirea domnilor pământeni.

1828–1834 – A şasea ocupaţie rusească. Redactarea Regulamentelor Organice, primele constituţii ale Principatelor Române.

1848–1849 – Revoluţia de la 1848. Intervenţia trupelor ruseşti în Moldova, Ţara Românească şi Transilvania. A şaptea invazie rusească durează până în 1851.

1853–1854 – A opta invazie rusească.

1853–1856 – Războiul Crimeii.

1856 – Conferinţa de pace de la Paris. Sudul Basarabiei este retrocedat Moldovei.

1857 – Adunările *ad-hoc* au decis în unanimitate unirea Principatelor Române.

1859 – Unirea Principatelor Române prin alegerea aceluiaşi domn.

1862 – Recunoaşterea unirii de către Imperiul Otoman.

1866 – detronarea lui Alexandru Ioan Cuza şi alegerea principelui Carol I. Rusia profită pentru a încerca să obţină anularea unirii.

1877–1878 – Războiul ruso–româno–turc. România îşi obţine independenţa faţă de Imperiul Otoman. Sprijinul acordat Rusiei este răsplătit prin „a doua răpire a Basarabiei". Trupele ruseşti „aliate" se comportă ca trupe invadatoare.

1914–1918 – Primul război mondial.

1916–1918 – Trupele ruseşti „aliate" nu îşi respectă angajamentele şi acţionează mai degrabă ca trupe de ocupaţie.

1918 – Unirea Basarabiei cu România. Guvernul bolşevic confiscă tezaurul României.

1919 – Rusia sovietică înstigă regimul comunist maghiar împotriva României. Armata română este nevoită să ocupe Budapesta.

1933 – România semnează un pact de neagresiune cu URSS.

1940 – Ultimatumul sovietic. Răpirea Basarabiei şi Bucovinei de nord.

1941–1944 – România participă la războiul antisovietic alături de Germania.

1944–1945 – România participă alături de URSS la înfrângerea Germaniei naziste.

1944–1958 – ocupaţia militară rusă.

1945 – Impunerea guvernului condus de Petru Groza.

1946 – Semnarea tratatului de pace de la Paris.

1947–1948 – Înlăturarea monarhiei. Schimbarea regimului politic. Eliminarea partidelor politice istorice şi a elitelor politice, sociale, militare, ştiinţifice şi culturale.

Indice de nume

A

Aberdeen, George Gordon 92
Ahtum, Voievod român 19
Alecsandri, Vasile 88, 94
Alexandre, Thomas 93, 95, 96
Alexandrescu, Grigore 89
Alexandru cel Bun 20, 22, 88, 160
Alexandru I 47, 52, 54, 55, 58, 61, 63, 66, 77, 106, 133
Alexandrù II 30, 106, 127
Alexis Mihailovici 26
Alî-Paşa 96
Alopeus, ambasador rus la Berlin 44, 45
Alvensleben, consul german la Bucureşti 126
Anonymus, cronicar maghiar 17
Antonescu, Ion 163, 164, 165, 166, 167, 171, 172, 173, 174, 176, 183
Arbuthnot, ambasador englez în Turcia 51
Attila, conducător hun 17
Aurelian, împărat roman 16
Averescu, Alexandru 143, 152

B

Balş, mare vistier 87
Balş, Teodoriţă 100
Baiazid I 20
Baiazid II 23, 160
Basarab I 19
Baudoin de Flandra 19
Bădulescu-Bodoni, Gavrilă 66, 67
Bălcescu, Nicolae 98
Băleanu, Emanoil 88
Beaconsfield, Benjamin (Disraeli) 131, 132
Beneš, Edvard 172, 173
Besak, consul rus la Iaşi 87
Bibeşcu, Gheorghe 45, 84, 90, 91, 96, 97, 99
Bischoffwerder, ministru de externe al Prusiei 44
Bismarck, Otto von 113, 122, 126, 127, 136
Bogdan I 20, 160
Bogdan II 23
Bogori, comisar sovietic 144
Bolliac, Cezar 89
Borănescu, Constantin 88
Borgo, Pozzi di 78
Boul, prim-ministru austriac 111, 113, 114
Boukharew, Dimitrie 105
Bourguency, diplomat francez 113
Brasciovan, comisar sovietic 144
Brătianu, Dinu 184
Brătianu, Gheorghe I. 22, 23, 24, 83, 137
Brătianu, Ion 97, 126, 127, 128, 133, 136, 137
Broglie, duce de 52, 54
Brunow, ambasador rus la Londra 125
Brusilov, Aleksei 139
Budberg, diplomat rus 109, 118, 121
Buharin, om politic sovietic 173
Bülow, Bernhard von 138
Butenco, ambasador sovietic la Bucureşti 158

C

Canta, Nicolae 87
Cantacuzino, Constantin 70, 90
Cantacuzino, Grigore 88
Cantacuzino, Şerban 27, 71

Cantemir, Dimitrie 31, 32, 33, 160
Caragea Ion 64
Carol I 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 137, 138
Carol II 163
Carol, arhiduce 55
Carol VI 34
Carol XII 32
Carol Robert de Anjou 20
Carp, P. P. 124, 125, 136, 137, 138, 139
Catargi, Ştefan 94
Catargiu, Iordache 82
Catargiu, Nicu 96
Caterly, James 109, 113
Caulaincourt, Armand 51
Cazacu, P. 68, 69
Cămărăşescu, Constantin 88
Câmpineanu, Ion, 88
Ceartoriski, om politic rus 47
Cerbacev, general rus 143, 144
Chamberlain, Neville 153, 155
Churchill, Winston 92, 151, 154, 155, 157, 163, 164, 165, 166, 168, 171, 172, 173, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 190
Cihagov, amiral rus 64
Ciobanu, Ştefan 65, 67, 80
Ciovnesky, comisar sovietic 144
Codrescu, Theodor 41
Cohen, Aaron 148
Comneanul, Andronic 17
Comnen, N. P. 142, 172
Comnena, Ana 17
Corti, ministru de externe italian 131
Cosma, Aurel 151
Costache, Veniamin 56
Craven, Augustus 109, 116
Cretzianu, Alexandru 155, 158
Cusinev, om politic rus 56
Cuza, Alexandru 94, 117, 120
Cuza Grigore 94
Cuza, Ion 96

D

Daladier, Edouard 156
Dascoff, consul rus la Bucureşti 90
Daşkov, ambasador rus în Turcia 32
Decebal, rege dac 15
Dekanov, om politic sovietic 162
Demidoff, prinţ rus 88
Descamps, baron francez 55
Deschanel, Paul 140
Desprez, Hippolyte 73, 86, 94, 99
Diamant, Teodor 88
Djuvara, Mircea 141, 142
Drăghici, M. 79
Driault, Edouard 25, 30, 105, 106
Duhamel, general rus 100
Dupont, autor francez 75

E

Ecaterina II 28, 35, 36, 42, 43, 45, 99, 134, 160
Eden, Anthony 168, 181
Eisenhower, Dwight David 172
Eminescu, Mihail 40, 41
Epureanu, Manolache 96
Espéret, J. B. 51
Eutropius, istoric roman 16

F

Faud-Paşa 96
Ferdinand I 141
Filipescu, Dimitrie 88, 109
Filipescu, Ion 88
Fiquelmont, conte 85
Forcade, Eugène 77
Fotino, George 88, 98, 101
Francisc II 59, 60, 62, 63
Frederick II 35, 39
Fritsche, comisar sovietic 145
Fuad, Ali 48

G

Gafencu, Grigore 162
Gane, Constantin 75, 79, 82, 88, 95, 100, 125, 136, 137, 138
Gaver, Julio 32
Gavusson, G. 35

Geffcken, F. M. 130
Gelu, voievod român 19
Ghica, Alexandru 79, 88, 89, 95
Ghica, George 103, 104
Ghica, Grigore 40, 100, 102, 103, 107, 108
Ghica, Ion 73, 89, 96, 119, 128, 130, 131
Ghica–Comăneşti, Nicolae 100
Ghirai, Devele 43
Ghirai, Sahib 43
Ghirai, Şahin 43
Gigarev, autor rus 48
Giurescu, Constantin 37, 40, 44, 56, 64, 73, 128
Glad, voievod român 19
Glinka, ambasador rus la Paris 112, 113
Golescu, Alexandru C. 88
Golescu, Nicolae 98
Golescu, Ştefan 98
Golescu, Zoe 101
Golescu–Vartic, D. 25, 31, 52, 64, 98
Gorceakov, Mihail, general şi om politic rus 106, 110, 112, 116, 122, 125, 127, 128, 130, 131
Granville, om politic britanic 77
Graur, Ştefan 147, 152
Grădişteanu, Scarlat 96
Grigore, mitropolit 79, 82
Gromâko, Andrei 175, 180
Grusev, ambasador sovietic la Londra 180

H

Haşdeu, Bogdan Petriceicu 18
Hayes, Carlton 171, 172
Halcinski, consul rus la Bucureşti 107
Halifax, Edward F. 176, 178, 179
Hertzberg, G. F. 20, 21, 22
Hitler, Adolf 69, 152, 164, 168, 170, 173, 174, 176, 183, 190
Hirsch, savant atomist 192
Hoare, Reginald 163
Homer, poet elen 15
Hudelist, consilier austriac 58, 60
Hull, Cordell 175, 176, 178, 179, 180, 181
Hurmuzachi, E. 79

I

Ignatiev, ambasador rus în Turcia 126
Indgé, complotist rus la Iaşi 120
Ioan-Vocă cel Cumplit 25
Ionescu, Tache 151
Ioniţă Asan 19
Iorga, Nicolae 89
Iosif II 35, 39, 42, 43, 46, 47, 160
Isaia, arhimandrit la Muntele Athos 70
Iudovici, comisar sovietic 144
Ivan Alexeievici 27

J

Jablanowsky, comisar rus 142
Juanun, José-Maria 32

K

Kameneski, general rus 63
Kassimoff, Kassim 34, 43, 44, 48, 81, 112
Kasso, L. A. 65, 66, 80
Kaunitz, cancelar al Austriei 35, 36, 40
Kendrenos, cronicar bizantin 17
Keppen, O. 68
Kerenski, 145
Kisseleff, pavel Dmitrievici 80, 82, 83, 84, 90, 91, 99
Kociubei, prinţ rus 47, 81
Kogălniceanu, Mihail 88, 89, 90, 94, 127, 129, 132, 133
Komarovsky, autor rus 48
Kotzebue, consul rus la Iaşi 87, 89
Kun, Bella 148
Kurakin, ambasador rus la Viena 55
Kutuzov, Mihail Ilarionovici 63

L

Lacour, Challemel 96
Laroche, om politic francez 147

Lascy, general rus 33
Lăzărescu, profesor la Academia Mihăileană 89
Lhuys, Drouyn de 108, 113, 118, 122
Lieven, ambasador rus la Londra 78
Litovoi, voievod român 19
Liviano, Marcel 156
Lüders, general rus 98, 127

M

MacVeagh, om politic britanic 180
Magheru, Gheorghe 96, 98
Mahomed II 20, 21, 23
Mahomed IV 25
Maiorescu, Titu 136
Marlborough, duce englez 29
Maniu, Iuliu 174, 184
Manteuffel, Edwin 111
Maria, regină a României 145
Maria Tereza 36, 40
Marin, Ştefan 18
Marino, Silvyo 154, 183
Martens, F. 36, 57, 62, 77, 78, 84, 101, 111, 113, 162
Matei Basarab 25
Matveiev, ambasador rus la Londra 29
Mavrocordat, Alexandru 44
Mavrocordat, Constantin 94
Mavrogheni, Petrache 100
Menumorut, voievod român 19
Mériage, consul francez la Bucureşti 56
Mehmet-Ali 84
Metternich, Klemens 53, 54, 58, 59, 60, 61, 63, 76, 78, 84, 85, 92
Michelson, general rus 50, 56
Miclescu, Sandu 96
Mihai Viteazul 25, 150
Mikoyan, om politic sovietic 184
Minciaki, consul rus în Principate 82
Minesco, Constantin 117, 139, 142, 143
Mircea cel Bătrân 98
Mojescu, Mihail 88
Molotov, Veaceslav M. 106, 157, 158, 163, 164, 181
Montesquieu, Charles 47
Moruzzi, Alexandru 50, 96
Moruzzi, Constantin 119, 120
Moruzzi, mare dragoman 73, 93
Munich, feldmareşal rus 33
Musa, pretendent la tronul sultanilor 20

N

Napoleon I 48, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 63
Napoleon III 108, 114, 117, 122, 123
Nestor din Kiev 17
Nesselrode, Karl Vassilievici 46, 77, 81, 91, 95, 106, 107
Nicolae I 81, 92, 102, 106, 109, 111, 134
Nicolae, mare duce 127, 128
Niepokocienski, general rus 103

O

Oberucev, K. N. 68
Odobescu, Ioan 97
Offenberg, consul rus la Bucureşti 119
Omer-Paşa 102
Orlov, Aleksei Fiodorovici 114
Oteteleşanu, Ion 88
Ovidiu, poet latin 15

P

Palmerston, Henry John 100, 101, 108, 109, 113
Panin, diplomat rus 37
Pavel I 47
Pătrăşcanu, Lucreţiu 184, 191
Peel, Robert 92
Petru Asan 19
Petru cel Mare 27, 29, 30, 31, 32, 33, 71, 134, 157, 160
Petru Rareş 23, 24, 160
Petru Ştefan 26
Petrescu, Constantin-Titel 184
Polianov, general rus 141
Pontecorvo, savant atomist 192
Popa-Lisseanu, Gheorghe 17
Potemkin, Vladimir 28, 70, 91, 92, 114, 116

Poujade, E. 102
Protopopov, ministru rus 142
Prozorovski, general rus 65
Pruncu, şef al poliţiei din Iaşi 94

R

Racoviţă, Felicia 101
Radek, om politic sovietic 173
Radosan, Grigore 88
Rakowsky, C., militant comunist 142, 144, 152
Raymond, Xavier 110
Rădulescu, Ion Heliade 98
Rechid-Paşa 96, 106
Regnault, Elias 82
Regnault, Louis 55
Reiss-Effendi 84
Repnin, prinţ rus 40
Ribbentrop, Joachim von 157
Rochal, complotist rus la Iaşi 143
Roesler, Robert 16, 18, 19
Roman, domn al Moldovei 20
Romalu, Grigore 96
Romodanowski, G. M. 27
Roosevelt, Franklin Delano 171, 178, 179
Rosemberg, savant atomist 192
Rosetti, Catinca 101
Rosetti, C. A 96, 98
Rosetti, Petrache 100
Rosetti, Răducanu 96
Rostopşin, cancelar al Rusiei 48
Rousset, autor francez 75
Ruckman, consul rus la Bucureşti 87
Rudzevici, general rus 79
Rumianţev, general rus 40, 41, 51, 53, 54, 60
Russet, Iancu 88
Russo, Alecu 94

S

Safvet-Paşa 121
Saint-Arnaud, Jacques mareşal francez 109
Saharov, general rus 142
Sapicha, prinţ polonez 151
Sazonov, ministru de externe al Rusiei 137
Schwarzenberg, ambasador al Austriei la Paris 63
Sébastiani, Horace 50, 51
Selim III 51
Seneslau, voievod romîm 19, 20
Serghiescu, Marin 88
Seymur, Hamilton 105
Sinan-Paşa 25
Sion, Gheorghe 94
Soliman I 24, 160
Solms, ambasador al Prusiei în Rusia 37
Sotir Ţăranul 88
Stackelberg, ambasador rus la Viena 62
Stalin, I. V. 163, 166, 168, 171, 172, 176, 178, 181, 182
Stuart, Dudley 101
Sturdza, Alecu 100
Sturdza, Alexandru A. C 83, 87, 90
Sturdza, Constantin 87
Sturdza, Dimitrie A. 25, 31, 52, 64, 82, 98, 122, 128
Sturdza, Ioniţă Sandu 75, 78, 79
Sturdza, Iorgu 100
Sturdza, Mihail 83, 87, 94, 95, 100
Svinin, P. P. 66

Ş

Şsafirov, cancelar rus 32
Şerbescu, Sebastian 143
Şeremetiev, Mihail Petrovici 32
Ştefan cel Mare 22, 23, 41, 98, 99, 160
Ştefan Lăcustă 24
Ştirbei, Barbu Dimitrie 102, 109, 112
Şuţu, Alexandru 50
Şuvalov, ambasador rus la Viena 57, 58, 59, 60, 61, 131, 132

T

Talleyrand, Charles Maurice 48, 51, 52, 54

Talman, ambasador austriac în Turcia 34
Tatişev, mabsador rus la Viena 75, 76, 77, 84
Telegeanu, Constantin 88
Tell, Christian 96, 98
Thouvenel, E. 86, 117
Thugut, nunţiu apostolic la Constantinopol 37, 40
Titoff, consul rus la Iaşi, apoi ambasador la Constantinopol 87, 89, 90
Tolstoi, P. 28
Tolstoi, ambasador rus la Patis 52, 53, 55
Traian, împărat roman 15, 67
Trandafilo, Franco 67, 68, 141, 142, 144, 158
Trotsky, Lev Davidovici 143
Tuhacevski, Mihail Nikolaevici 173

U

Ubinici, Abdolonyme Honoré 106, 107, 109, 110

V

Vaillant, Jean A. 89
Vasile, Lupu 25
Văcărescu, Iancu 82
Verderevski, Ivan 27
Vergiliu, poet latin 15
Victoria, regina Angliei 92
Vignel, F. F. 67
Villèle, diplomat francez 77
Vlad Dracul 20–21
Vlad Ţepeş 21
Vladimirescu, Tudor 72, 73
Vâşinski, Andrei Ianuarevici 173
Volkov, om politic rus 29
Vopiscus, Flavius 16, 18
Voronţov, fraţii–diplomaţi ruşi 47

W

Waldhouse, ministru german la Bucureşti 138
Walewski, Alexandre Joseph 114
Wellington, Arthur 78
West, L. V. 51
Wilson, general american 173, 174
Wittgestein, general rus 76

X

Xenopol, A. D. 56, 80, 82, 88, 97

Y

Ypsilanti, Constantin 50, 56, 72, 73, 74

Z

Zaşciuc, autor rus 68
Zinoviev, Grigori 173
Zlatuşin, general rus 79, 80

Cuprins

Prefață 7

Cuvânt înainte 13

Poporul român înainte de a lua contact cu ruşii . 15
1. Originea poporului român 15
2. Continuitatea etnică a românilor în Dacia 16
3. Existența statală 19

Primele contacte cu ruşii (1674–1688) 26

Prima invazie rusească (1711) 31

A doua invazie rusească (1736–1739) 33

A treia invazie rusească (1768) 35
Răpirea Bucovinei (1775) 39

A patra invazie rusească (1787) 42

A cincea invazie rusească (1806–1812) 46

Basarabia sub ocupația rusească (1812) 65

Perioada fanariotă şi invaziile ruseşti (1711–1821) .. 70

A şasea invazie rusească (1828–1834) 74

A şaptea invazie rusească (1848) 93
1. Complotul din Moldova 94
2. Revoluția din Țara Românească 96

A opta invazie rusească (1853) 105

A noua invazie rusească (1878) 124

A zecea invazie rusă (1916–1920) **136**

A unsprezecea invazie rusă (1920–1940) **150**

O revanşă românească (1941) **162**

A douăsprezecea invazie rusească (1944) **170**

Bibliografie **194**

Cronologie **198**

Indice de nume **200**

Tipar: Grupul Drago Print

TIPOGRAFIA FED Calea Rahovei 147,
sector 5 - Bucureşti; Tel.: 335.93.18; Fax: 337.33.77

CĂRŢILE NOASTRE – LA DISPOZIŢIA D-VOASTRĂ

Editurile SAECULUM I.O. şi VESŢALA (*str. Ciucea nr. 5, bl. L 19, ap. 216, Cod 74696, Bucureşti – 72*), **oferă spre vânzare cititorilor interesaţi cărţile publicate sub egida lor cu o reducere de 10% din preţul de vânzare, în cazul în care le achiziţionează direct de la depozitul editurilor** (*str. Grigore Alexandrescu, nr. 96 sau str. Iacob Negruzzi, nr. 7*), **cu plata în numerar sau le comandă în scris (cu plata ramburs).**

Beneficiază de acest avantaj (inclusiv de gratuitatea expedierii prin poştă) oricine cumpără sau comandă cărţi în valoare de minimum 20 000 lei.

Cititorii pot achita şi prin virament, plătind anticipat contravaloarea cărţilor comandate în contul Editurii SAECULUM I.O. nr. 4072996359567, deschis la B.R.D. Titan, Bucureşti.

Relaţii suplimentare la telefonul 630 54 12, seara sau dimineaţa până la orele 8^{30}.

Comanda promptă vă garantează reţinerea titlurilor dorite!

A se vedea lista titlurilor disponibile şi în curs de apariţie pe coperta 3.

Titluri disponibile:

1). *Florin Marcu,* **Dicţonar uzual de neologisme**, 352 p., **10995 lei.**

2). *I. Oprişan,* **Lucian Blaga printre contemporani. Dialoguri adnotate**, 608p., **6800 lei;**

3). *Victor Kernbach,* **Enigmele miturilor astrale**, 288 p., **4995 lei;**

4). *Mihai Gheorghe Andrieş*, **Enigmele oceanului planetar**, 304 p., **4500 lei.**

5). *Mihai Gheorghe Andrieş*, **Fascinaţia comorilor**, 368 p., **4600 lei.**

6). **Procesul Mareşalului Antonescu, vol. I–II**, 432+464 pagini, ediţie nouă, **15500 lei;**

7). *Marian Vasile*, **Noţiuni de teoria literaturii pentru învăţământul preuniversitar**, 160 p., **2995 lei.**

8). *Homer*, **Odiseea**, text la două culori, 288p., **3895 lei.**

9). *Stefan von Iankovich*, **M–am reîntors din moarte**, 224 p., **4995 lei.**

10). *Horia Matei*, **Enigmele Terrei**, vol. I–II, 368+368 p., reeditare; **14950 lei;**

11). **Dicţionar de cuvinte, citate, expresii celebre**, 384 p., **7995 lei;**

12). *Mihai Eminescu*, **Răpirea Bucovinei** (cu documentele oficiale ale răpirii), 224 p., **6495 lei;**

13). *Charles Berlitz*, **Triunghiul Bermudelor**, 224 p., **4995 lei;**

14). *Mariana Vrancea*, **Minienciclopedia secretelor gospodăreşti**, 272 p., **6495 lei;**

15). *Viorel George Dumitru*, **Matematica pentru examenul de admitere la liceu**, 240 p., **5495 lei;**

16). *Dr. Norma Williams, Hetty Einzig,* **Totul despre sănătatea femeii**, 320 p., **7495 lei;**

17). *Helmut Höfling*, **OZN, preistorie, monştri. Marea carte a faptelor senzaţionale**, 256 p., **5995 lei.**

18). *C. Rădulescu–Motru*, **Timp şi Destin**, 192 p., 5495 **lei;**

În curs de apariţie:

I). *Mareşal Ion Antonescu*, **Românii, originea, trecutul, sacrificiile şi drepturile lor**, 112 p. + hărţi, **3995 lei;**

II). *Pamfil Şeicaru,* **Scrieri din exil. I Figuri din lumea literară; II Portrete politice**, 480 + 448 p., **16995 lei;**

III). **Mareşalul Antonescu în intimitate. Corespondenţă particulară inedită**, 192 p., **4595 lei;**

Sub impulsul voinței testamentare a lui Petru cel Mare, toate incursiunile rusești către cea de a doua Romă - Bizanțul (Istambulul turcesc) - au vizat, implicit, extensiunea Imperiului de Răsărit prin subjugarea popoarelor limitrofe.

Aflate pe traseul principal de expansiune către această țintă, Țările Române au pierdut, treptat, din teritorii, iar ocupațiile ruse vremelnice au tins întotdeauna spre permanentizare.

Panorama de față prezintă, cu obiectivitatea științifică firească, rememorându-le în integralitatea lor, toate cele 12 încercări de integrare (de la 1711 la 1944) a spațiului etnic românesc în conglomeratul rusesc.

Document revelatoriu de maximă însemnătate pentru istoria națională, cartea se traduce pentru prima dată în limba română.

EDITURA SAECULUM I.O.

EDITURA VESTALA

Lei 4995